NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13236

MOTL PEYSI DEM KHAZNS

Sholem Aleichem

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

— עס קאסט א סענט!...

דער קאסטאמער טוט א קוק אין טיש, לייגט צונויף דעם פייפער און לייגט אים אוועק אויפן זעלבן ארט, ווו ער איז געלעגן.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

(אויף דעם ארט ווערן איבערגעריסן מאטל פייסי דעם חזנס מעשיות פון אמעריקע. „מיר בויפן" איז געווען די לעצטע זאך, די לעצטע שורות, וואס שלום-עליכם האט געשריבן עטלעכע טעג פאר זיין אוועקגיין פון אונדז, שוין ליגנדיק אויף זיין טויטן-בעט. ער האט נאך אוועקגעשטעלט א גרויסן נעכתיבהמן אות[1] „ג", נאך נאכן גימל גייען אין מאנוסקריפט[2] ליידיקע ווייסע בלעטלעך, אזוי אז דער אומבאקאנטער „קאסטאמער" און א נאמען בלייבט אומבאקאנט, און די אלע ווונ-דערדיקע בילדער און טיפן פונעם יידיש-אמעריקאנישן געטא-לעבן, וואס האבן געערנט דעם שטענדיק וואכנדיקן דמיון[3] פון אונדזער גרויסן שילדערער אין זיינע לעצטע טעג, בלייבן פארשלאסן און פארזיגלט פאר דער יידישער ליטעראטור.

וועגן דעם דאזיקן לעצטן קאפיטל פון שלום-עליכמס שאפן איז אונדז, זיינע הויז-מענטשן, אויסגעקומען צו הערן פון אים אליין דינסטיק דעם 9-טן מאי אין אוונט, דאס הייסט, פיר טעג פאר זיין טויט.

איך האב געטראפן שלום-עליכמען אויפן בעט דווקא מונטער און עפעס אויפגעלעבט. ער האט אונדז דערציילט, אז היינטיקע נאכט (דאס הייסט די נאכט פון מאנטיק אקעגן דינסטיק) האט ער געשריבן, נישט קוקנדיק אויף די גרויסע יסורים, וואס האבן אים נישט אפגעלאזט א מינוט נישט. „איך ליג אזוי און ליג א גאנצע נאכט, — האט ער דערציילט, דערביי שווער געכאפט דעם אטעם, — שלאפן קאן איך נישט, די געדאנקען טראגן... וואס זשע איז דער תכלית אזוי צו ליגן? זאג איך צו דער מאמען: וואס וועל איך דא אויסליגן? ביז טאג איז נאך ווייט... אמער, גיב אהער די פען און די פאפקע מיט פאפיר, וועל איך כאטש שרייבן. שרייבן איז מיר א סך גרינגער, ווארעם סיי ווי סיי פוטשען די געדאנקען, לאזן נישט צורו... און אט אזוי פאוואליניקע האב איך אנגעשריבן עטלעכע קאפיטלעך פון מאטלען"...

1 נעכתיבהמער אות (נעקסיוועסער אָס) — שיין אויסגעצייכנטער.
2 מאנוסקריפט — דער ערשטער, מיט דער האנט געשריבענער טעקסט.
8 דמיון (דימיען) — פאנטאזיע, פארשטעלונג.

ריבער טאָרט איר זיך נישט וווּנדערן, אַז מע טוט אייך אַ פֿרעג: „ווען מופט איר?” און אַז מע פֿרעגט אייך, מוזט איר ענטפֿערן. פֿאַר נישט וועלן ענטפֿערן האָט מיין ברודער עליו געכאַפּט אַ פּסק פֿון אונדזערן אַ קאַסטאַמער, וואָס גיט אונדז צו לייזן פֿאַר מעטשעס (שוועבעלעך). דאָס הייסט, ער באַקומט פֿון אונדזער סטענד אַלע וואָך אַ באָקסל מעטשעס[1] אָן געלט. דאַ גיט מען שוועבעלעך אומזיסט. מע דאַרף גאָר נישט וואַרטן, ביז מע וועט געבן. מע גייט צו און מע נעמט אַליין.

ב.

דער קאַסטאַמער, וואָס איך דערצייל אייך, איז אַ מאָדנער מענטש. עס איז כּדאַי, איך זאָל אים אייך אָפּמאָלן. ווער איז ער, און וואָס ער איז — ווייסן מיר נישט. וווּ ער וווינט, און וואָס זענען זיינע ביזנעס — ווייסן מיר אויך נישט. קיין רייכער מאַן, ווייזט אויס, איז ער נישט. דאָס זעט מען נאָך זיין אויסגעריבענעם קאָוט[2], וואָס ער בייט אים קיינמאָל נישט איבער, נאָך זיין אָפּגעבאַרעטן קאַפּעלוישל און נאָך זיינע געלאַטעטע שיך. דערפֿאַר איז ער אָבער זייער אַן אַקוראַטנע מענטש. ער קומט צו אַלע טאָג אין דער זעלבער שעה און צו דער זעלבער מינוט. ער נעמט דעם מאָרגן-פּייפּער, טוט אין אים אַ קוק אַרייַן אויף דער ערשטער און אויף דער לעצטער פּייזשי[3], כאַפּט אַ קוק אויך אין דער מיט פֿונעם פּייפּער און לייגט אים אַוועק צוריק. קויפֿן האָט ער נאָך קיין איינציק מאָל נישט געקויפֿט ביי אונדז קיין זאַך. אַחוץ וואָס ער נעמט אַלע וואָך אַ באָקסעלע מעטשעס אומזיסט און אַחוץ וואָס ער לייענט אַלע טאָג דעם מאָרגן-פּייפּער. האָט דאָס מיין ברודער עליו מסתּמא פֿאַרדראָסן. איין מאָל אַ חכמה, צוויי מאָל אַ חכמה. אָבער נישט אַלע טאָג. איז זיך מישב עליו איינמאָל און טוט אים אַ זאָג:

— עס קאָסט אַ פּעני...

דער קאַסטאַמער טוט זיך זיינס. דאָס הייסט, ער לייענט זיך די ערשטע און די לעצטע פּיידזש פֿונעם מאָרגן-פּייפּער. מיין ברודער הע-בערט דאָס קול:

---

1 באָקסל מעטשעס — אַ פּעקל שוועבעלעך.
2 קאָוט — מאַנטל.
3 פּיידזש — זייט.

עליע און זיין ברכה איז נישט פיר. די מאמע איז נישט פינף. און ביידע קטנתים¹ איז נישט זיבן. די „קטנתים" — דאס מיינט ער מיך און מיין חבר מענדל.

ו.

פארדריסט עס מיין מאמען. זי שטעלט זיך איין פאר מיר און פאר מיין חבר מענדל. זי זאגט, אז מיר פארדינען אונדזער שטיקל ברויט גאנץ כשר. ווארעם פארטאג, איידער דער סטענד ווערט געעפנט, צעטראגן מיר שוין דעם מארגן-פייפער צו אונדזערע קאסטאמערס. דערנאך גייען מיר אין סקול (יא, מיר גייען שוין אין א סקול). און אז מיר קומען פון סקול, העלפן מיר אטענדן די ביזנעס². אזוי, טאקע מיט דעם לשון, זאגט די מאמע. זי רעדט שוין אויך העכער האלב אויפן היגן לשון. א „קיד" און א „הון" זאגט זי שוין נישט. זי זאגט שוין א „טשיקן" און א „קיטשן". נאר וואס דען? ביי איר קומט נאך אוים פארקערט: „א קיד" איז ביי איר א „טשיקן". און א „הון" איז ביי איר א „קיטשן". „איך גיי, זאגט זי, אין טשיקן אויסזאלצן די קיטשן"... לאכט מען פון איר. לאכט זי אויך. „א דאגה — זאגט זי, — יאק ריידעלע טאק ריידעלע, אבי דאברע מיינע־לע"³... אנו, זייט א בריה און זעצט דאס איבער אויף ענגליש!...

מיר מופן

א.

אין אמעריקע איז א מינהג — מע „מופט". דאס הייסט, מע פעקלט זיך פון איין דירה אין דער אנדערער. פון איין ביזנעס אין דער אנדערער. יעדער איינציקער מוז מופן. מופט ער נישט מיט זיין גוטן ווילן, מאכט מען אים, ער זאל מופן. דאס הייסט, אז איר צאלט נישט קיין דירה־געלט (דאס הייסט עס „רענט"), גיט מען איין אויף אייך און מע ווארפט אייך ארוים. ווערט דאס אנגערופן, אז מע האט אייך ארויסגעמופט. דע־

---

1 די קטנתי׳ם (קאסוינטיס) — די קליינינקע.
2 אטענדן די ביזנעס — פירן די געשעפט.
3 באטייט: זאל זיין שלעכט געזאגט, אבי גוט געמיינט (געמישט מיט אוקראיניש).

שפעטער, העט־העט אין ווייטן זומער, אַז עס קומען אויף די קאַווענעס (דאָ הייסט עס „וואַטער־מעלאָן"), מאַכן מיר נאָך מער ביזנעס. מיר צעשניידן דעם קאַווען אויף אַ סך שטיקלעך און פאַרקויפן צו סענט אַ שטיקל. אַז גאָט העלפט אַ געראָטענעם קאַווען, מאַכט מען פון אים גאָלד. און עס בלייבט נאָך איבער אַ פאָר שטיקלעך אויפן סטענד. האָבן מיר אַ גוטע וועטשערע. וואָרעם אָנגעשניטענע קאַווענע טאָר מען נישט לאָזן אויף מאָרגן, ס'וועט פון דעם ווערן דריליעס. בעטן מיר גאָט, דאָס הייסט, איך און מיין חבר מענדל און פיניע, ס'זאָל בלייבן וואָס מער שטיקלעך פונעם טאָג...

דאָס איז אָבער אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס האָבן אויף זיך אַ צייט, אַ סי־זען. גייט אַוועק דער זומער — איז אויס שאַמפּאַניער, אויס וואַטער־מע־לאָן! דערפאַר איז ציגאַרעטלעך אַ סחורה, וואָס הייסט נישט פון [illegible]־זען. ציגאַרעטלעך גייען אַ גאַנץ קיילעכדיק יאָר. און מיר מאַכן מיט ד[illegible] גאַנץ גוטע ביזנעס.

ה.

אויסער ציגאַרעטן האָבן מיר אויף אונדזער סטענד פייפערס צו פאַרקויפן. יידישע גאַזעטן און זשורנאַלן. קיין גרויסע ביזנעס מאַכן מיר נישט מיט זיי. דערפאַר האָט אָבער אונדזער חבר פיניע וואָס צו לייענען. ער לאָזט נישט דורך איין פייפער, שטעקט ער אריין די נאָז, איז אים שווער אָפּצורייסן. עס ציט אים, זאָגט ער, צו די פייפערס. ער איז שוין געווען אויף איסט־בראָדוויי, דאָרט ווו די פייפערס דרוקן זיך, עטלעכע מאָל. וואָס ער האָט דאָרטן געטאָן — זאָגט ער נישט. איך האָב מורא, אַז ער האָט געבראַכט צו טראָגן אַהינצוצו אַ פאָר פון זיינע לידלעך. ווייל אַז מע ברענגט דעם פּאַק מיט פייפערס, כאַפּט זיך צו דעם פריער פון אַלעמען אונדזער חבר פיניע. ער זוכט און נישטערט אין אַלע ווינקעלעך. די הענט ציטערן אים אַזש. דערנאָך כאַפּט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפן אויף איסט־בראָדוויי. פרעגט אים מיין ברודער עליע: וואָס האָט ער צו טאָן אויף איסט־בראָדוויי? זאָגט אים פיניע, אַז ער זוכט אַ ביזנעס. פרעגט אים עליע: מיר טוען דען נישט קיין ביזנעס? ענטפערט אים פיניע: אָט דאָס הייסט אויך אַ ביזנעס? אַ גאַנצע משפחה פון זיבן עסערס אויף איין שטיקל סטענד — אויך מיר אַ ביזנעס!... פרעגט אים עליע: וואָסערע זיבן עסערס? רעכנט אים פיניע אויס אויף די פינגער: ער און זיין טייבל איז נישט צוויי.

בעטן מיר גאָט, איך און מיין חבר מענדל און פּיניע,
ס'זאָל בלייבן וואָס מער שטיקלעך...

נעסליוט. דאס איז דווקא געווען זייער גוט. א קונה האט ליב קריכן אהין, וו ס'איז ענג.

ג.

די בעסטע צייט פאר אונדזערע ביזנעס איז זומער, און די הייסע טעג. זומער איז אין ניו־יארק אן אמתער גהינם. דער עולם קוויקט זיך דעם גאנצן טאג מיט מאראזשענע, „אייז־קרים" הייסט עס דא. אויפן סענדוויטש פארקויפט זיך עס. דאס הייסט, צוויי ביקסוויטלעך און אין מיטן א ביסל אייז־קרים. און דאס קאסט א פעני. פארדינען מיר דערביי האלב אויף האלב. נאר נישט דא שטעקט אונדזער פארדינסט. דער גאנצער מזל־ברכה ליגט גאר ערגעץ אנדערש. אין אזא מין קאלטן געטראנק, וואס מע רופט דאס „סיידער". דאס איז א מין זויער־זיסלעכער, אדער זיסלעך־זויערער קוואס מיט א שוים און סע שטשיפעט ביי דער צונג. און כאטש „סיידער" איז אן אמעריקאנער געטראנק, פונדעסטוועגן ווער מאנופעקטשורעט אים? — מיין ברודער עליע. וואס קאן דען עליע נישט? קוקט נישט דערויף, וואס פיניע מאכט אים אויסצודרייען. אונדזער חבר פיניע האט שוין עטלעכע מאל פירגעהאלטן מיין ברודער עליע, אז זיין „שאמפאניער" האט נאר איין מעלה — ער איז קאלט. ווייטער טויג ער אויף כפרות. קיין קאפ זיסקייט! ענטפערט אים מיין ברודער אפ מיט א ווידערטאנאנד: וויבאלד אז דער שאמפאניער טויג נישט, היינט וואס זשליאקעט ער אים גאנצע טעג? זאגט אים פיניע: „וואס ארט דיך, אז איך זשליאקע? און וויפל קאן א מענטש אנזשליאקען? איך זאל זשליאקען פון גאנץ פרי ביז אויפדערנאכט, וויים איך נישט, אויב איך וועל אנזשליאקען אויף א ניקל"... מישט זיך אריין ברכה און זאגט, אז א ניקל גייט אויך נישט צופוס. שטעלט זיך איין טייבל פאר איר מאן און זאגט, אז איר פיניע איז א גלייכער שותף צו די ביזנעס, ווי עליע, און א שותף מעג זיך, דאכט זיך, פארגינען אויסצוגעבן אמאל א ניקל? א גליק, וואס די מאמע איז דערביי. זאגט זי, מע זאל זי גילטן, וואלט זי פאר אירע זינד נישט געוואלט זיך צורירן צו אט דער אמעריקאנער משקה[2], וואס האט א פנים פון סאראזוועץ און א טעם פון חלשות!... ווערט א געלעכטער, און דערהוויל הערט מען אויף צו זאגן זיך שטעכווערטלעך.

---

2 משקה (מאשקע) — נעטראנק.

א קונה, אז ער איז צוגעגאנגען צו אונדזער סטענד, האט ער זיך אנש
דערשראקן, דערזעענדיק אזא משפחה מיט אזוי פיל ביזנעס־לייט...

אין פייפער. זוכט איר א ביזנעס — געפינט איר עס אין פייפער. מיר האבן געזוכט ביזנעס, דעריבער האבן מיר גענומען ארייגקוקן אין פייפער אריין טאג אויף טאג און מיר האבן זיך אפגעשטעלט אויף אזא מין אדווערטייז־מענט[1]: „סיגארס־סטיישיאנערי־ קענדי־סאדע־וואסער־סטענד צו פארקויפן. אקעגניבער א סקול. אורזאכע פאמיליען־טראבל. גאראנטיר׳ט גוטע ביז־נעס. קומט שנעל!"...

אויב איר זענט נאך א גרינער, דאס הייסט, איר זענט נישט לאנג אין לאנד, באדארף מען אייך פארטייטשן, וואס דאס מיינט: דאס איז א טישל, וואס מע פארקויפט דערויף סיגארעטלעך, שרייבגעצייג, און צוקערקעס און סאדע־וואסער, און א בלאט־צייטונג אויך. דאס טישל איז אקעגן א שקא־לע. און פארקויפן פארקויפט זיך עס איבער דעם, וואס א מאן דארף זיך גטן מיט א ווייב אדער איבער אן אנדער סיבה אין דער פאמיליע...

ב.

די ביזנעס, וואס מיר זיינען זיי אין געגאנגען, האבן געהאט א סך מעלות. די ערשטע מעלה איז געווען, וואס מיין ברודער עליע איז, אויב איר געדענקט, נאך פון דער היים א מייסטער אויף צו מאכן (דא הייסט עס מאנופעקטשורן) אלערליי געטראנקען. דעריבער האט זיך אונדז געלוינט צו מאנופעקטשורן סאדע־וואסער און פארקויפן א גרויסע גלאז פאר א סענט. מיט סיראפ — צוויי סענט. דעם סיראפ האבן מיר אויך אליין גע־מאכט. נאך א מעלה — וואס מיר האבן געהאט די ביליקסטע קענדים (קאנ־פעטן). א פולע זשמעניע האבן מיר געגעבן פאר איין סענט. און אליין האבן מיר אויך געקאנט סמאטשקען קענדים. אז איך זאג „מיר", מיין איך דאס מיך און מיין חבר מענדל און פיניען. מיר אלע דריי האבן געהאלפן שטיין ביי אונדזער סטענד און געבן א נאש, אז קיינער זאל נישט זען. סיידן, אז ברכה איז געווען דערביי, האט מען נישט געקאנט נאשן. און ווי אויף צו־להכעיס איז ברכה געווען כמעט גאנצע טעג ביים סטענד, גע־האלפן טאן ביזנעס. אלע האבן מיר געהאלפן טאן ביזנעס. אפילו טייבל, און אפילו די מאמע. א קונה, אז ער איז צוגעגאנגען צו אונדזער סטענד, האט ער זיך אזש דערשראקן, דערזעענדיק אזא משפחה מיט אזויפיל ביז־

1 אדווערטייזמענט — אנאנס, מעלדונג.

וואָס טוט מען? לייגט אים עליע־דערווייל פון זיין קעשענע. וואָס זאָלט איר קלערן? ס׳איז צרות מיט צרות!...

ה.

מיינט איר, אַז אונדזער חבר פּיניע איז צופֿרידן מיט זיין דזשאָב? אייך נישט. ביז מע קריגט אַ קאַסטאָמער, זאָגט ער, קומט אָן ווי קריאת־ים־סוף[1]. מע רעדט איבער אים, זאָגט ער, דריי טעג מיט דריי נעכט. מע גיט אים צו פֿאַרשטיין דעם שכל פֿון אינשורענס, קוים געפּועלט ביי אים, לאָזט זיך אים, אַז ער האָט אויפֿן צווייטן טאָג חרטה געקראָגן. נאָר דאָס גרעסטע פֿון אַלע אומגליקן און די ערגסטע פֿון אַלע צרות ביי אינשורענס איז די „לעפּס". „לעפּס" הייסט, אַז אַ קאַסטאָמער הערט אויף צו צאָלן. דעמלט רעכנט מען אָפּ דעם אַגענט פּופּצן מאָל אַזויפֿיל, וויפֿל דעם קאַסטאָמערס פּרעמיע האָט באַטראָפֿן. פּיניע זאָגט, אַז ווען נישט די „לעפּ־סעס" וואָלט ער אָנגעשיט אָט די שטוב מיט גאָלד! און אויף זיין שלימזל, האָבן עטלעכע קאַסטאָמערס מיטאַמאָל, גלייך ווי מע האָט זיך אויפֿגערעדט, אויפֿגעהערט צו צאָלן.

— לאָזן זיי ברענען אויפֿן פֿייער, טאַקע די קאַסטאָמערס מיט די אינשורענס, מיט די אַגענטן, מיט די „לעפּסעס" און די קאָמפּאַניעס! — אַזוי זאָגט פּיניע. ער וועט שוין בעסער גיין, זאָגט ער, מיט מיין ברודער עליע אין אייגענע ביזנעס. אַ פּאָר טאָלער האָבן זיי ביידע מיט גאָטס הילף אָפּגעשפּאָרט. זיי קאָנען שוין טאָן ביזנעס.

און ס׳איז געבליבן, אַז מיר גייען אין ביזנעס.

מיר גייען אין ביזנעס

א.

וואָס אייער האַרץ גלוסט — דאָס געפֿינט איר אין די פּייפּערס, אין די גאַזעטן הייסט דאָס. פֿון פֿייגלמילך. זוכט איר אַרבעט — געפֿינט איר דאָס אין פּייפּער. זוכט איר „הענט", דאָס הייסט אַרבעטער, — געפֿינט איר זיי

1 קריאת־ים־סוף (קריאַס־יאַם־סוף) — דאָ געמיינט: אַ שווערע איבערלעבונג.

אַ קוואַדער פּרעמיע, באַקומט ער פון דער קאָמפּאַניע אין איין קלאַפּ פופצן קוואַדערס! אַנו, רעכנט אויס, זייט מוחל, וויפל דאָס מאַכט?! היינט שטעלט אייך פאָר, אַז טאָמער גערעט דאָס אונדזער חבר פּיניע צו שרייבן צוויי, דריי, אָדער מער פּאָליסעס[1] אַ טאָג, און אַלע צו קוואַדערס! דאָס איז דאָך אַ גאַנצער מאַיאָנטעק!...

— ווײ איז מיר! איר וועט דאָך אַנשיטן אַט די שטוב מיט גאָלד! — אַזוי זאָגט צו אים מיין שוועגערין ברכה, און טייבל ווערט אַזש רויט, קאַנדיק אויף איר פּיניען. ווי ער שלעפּט די קוואַדערס מיט די ניקלס פון אַלע קעשענעס.

וואָס דען מיינט איר? — ענטפערט איר פּיניע און לייגט צונויף די קוואַדערס באַזונדער און די ניקלס באַזונדער. — איר מיינט, אַז קאַרנעגי, וואַנדערבילד און ראָקפעלער זיינען געבוירן געוואָרן מיט זייערע מיליאָנען?

ה.

נישטאָ קיין אייביקע זאַך אויף דער וועלט, און אַ מענטש איז קיינמאָל נישט צופרידן מיט דעם, וואָס ער האָט. עס איז אונדז נימאָס געוואָרן דאָס ארומגיין קאַלעקטן די פּרעמדע טאַלערס מיט די פּרעמדע קוואַדערס און ניקלס. בעסער קליינע בולקעלעך אייגענע, איידער גרויסע קוילעטשן פרעמדע. אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. פריער האָט געוואָרפן אַן אומחן אויפן קאַלעקטן מיין ברודער עליע. עס האָט זיך אים צוגעגעסן די ביזנעס. און נישט אַזוי די ביזנעס, ווי די קאַסטאָמערס. אַנדערע קאַסטאָמערס האָבן אויפגעהערט צאָלן, זיי האָבן געזאָגט: „נעמט אייך צו אייער פּוירניטשור, כיר דאַרפן עס אויף כפרות"... אַנדערע האָבן געהאַט אַ טענה, למאי דאָס בעט סקריפּעט? למאי דער שפּיגל באַווייזט צוויי פּנימער? למאי די קאָמאָדע וויל זיך נישט עפענען און נישט פאַרמאַכן? און למאי יעדעס בענקל וועגט דריי פוד? און אַנדערע זיינען זיך ווידער מישבֿ[2] און מופן גאָר ארויס. דאָס הייסט, זיי קלויבן זיך איבער אויף אַן אַנדער סטריט — און גיי זוך זיי! נאָר ערגער פון אַלץ איז אַט וואָס: פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן זיך אונטערגענומען צאָלן וואָך־געלט. אַז זיי האָבן געקאָנט צאָלן, האָבן זיי געצאָלט. איצט קאָנען זיי שוין מער נישט צאָלן. איבער וואָס? דער ברויטגעבער איז קראַנק געוואָרן. אָדער עס איז קיין אַרבעט נישטאָ. אָדער עס האָט אויסגעבראָכן אַ סטרייק. עס ווילט זיך נישט אַנווערן אַ קאַסטאָמער.

---

1 פּאָליסע — פאַרזיכערונגס־דאָקומענט.

2 זיך מישבֿ (מעיאַשעוו) זיין — זיך באַסלערן.

צאָלן. פון אַ ניקל ביז אַ טאָלער אַ וואָך. וואָס די סומע פון די אינשורענס איז גרעסער, דאַרפט איר אַלץ מער צאָלן. פאַראַן הייזער אַזעלכע, וואו אַלע מענטשן, פונעם עלטערזיידן ביזן אוראייניקל, זיינען אַלע פאַרזיכערט פאַר נעם טויט. און טאָמער זיינען נאָך נישט אַלע פאַרזיכערט, דאַרף דער קאָלעקטאָר זען דעם נישט-פאַרזיכערטן צו פאַרזיכערן. וואָס הייסט דאָס „פאַרזיכערן" און וויאַזוי פאַרזיכערט מען אַ מענטשן פונעם טויט — ווייס איך נישט אַקוראַט. איך ווייס נאָר, אַז מיין ברודער עליע האָט זיך אָפּגעזאָגט פון דעם דזשאָב. ער האָט בעסער אויסגעקליבן דעם דזשאָב פון פוירני־טשור. פאַרוואָס? ווייל צו פוירניטשור קאָלעקטן דאַרף מען נאָר באַנוצן, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, די ווערטער: „גוד מאָרנינג" און „גוד באַי". און ביי אינשורענס דאַרף מען רעדן, צורעדן, פאַררעדן און איבעררעדן. דער ברויף איז פּע נאָר אונדזער חבר פּיניע. ער קאָן איבעררעדן אַ וואַנט. ער קאָן מאַכן רעדנדיק אַ טויטן.

ביי אונדזער חבר פּיניע מאַכט נישט אויס, ווער איר זענט און וואָס איר זענט. פון וואָס איר זאָלט נישט רעדן — ער מוז אַרויף אויף זיינעם. זענט איר אַ פאַרזיכערטער — מעגט איר דאָך רעדן פון פאַרזיכערונג. זענט איר נאָך נישט פאַרזיכערט — דאַרפט איר דאָך אוודאי רעדן פון פאַרזיכערונג. און קוים לאָזט איר זיך רעדן, וועט איר זיך שוין פון פּיניעס הענט נישט אַרויסדרייען. ער וועט אייך שוין פאַרזיכערן. און אויב נישט אייך — איז אייער ווייב. אייער קינד. אייער זיידן. אייער שוויגער. אייער קוזין. אייער שכן (דאָ זאָגט מען נישט „שכן". דאָ זאָגט מען „נעקסטדאָריקער"). דאָס הייסט, איר פאַרזיכערט זיך, אַז טאָמער שטאַרבט אייער נעקסטדאָרי־קער פריער פון אייך, באַקומט איר פון דער קאָמפּאַניע אַ שיינע פּאָר הונ־דערט טאָלער. און דער נעקסטדאָריקער פון זיין זייט פאַרזיכערט זיך אויך. דאָס הייסט, טאָמער חלילה איר שטאַרבט אַוועק פריער פון אים, באַקומט ער פון דער קאָמפּאַניע אַ פּאָר הונדערט טאָלער. צאָלן צאָלט איר ביידע דער קאָמפּאַניע צו קוואָדער אַ וואָך. איר זענט נישט מחויב צו גיין אין דער קאָמפּאַניע. די קאָמפּאַניע טרעפט שוין צו אייך. נישט אַליין — דורך איר קאָלעקטאָר. פּיניע קומט צו אייך און קאָלעקטעט איין אייערע קוואָדערס. ער קריגט דערפון פופצן פּראָצענט קאָמישאָן[1].

דאָס איז פאַרן קאָלעקטן. און אויב ער פאַרזיכערט אייך איבעראַניים, באַקומט ער פופצן מאָל אַזויפיל. דאָס וועט הייסן, אַז טאָמער צאָלט איר

1 קאָמישאָן — פּאַרמיטלעריי-געלט, מעקלעריי.

„קאַלבאַסנע" און פאַרקויפן קישקעלעך. און פאַרדינט ער אויך אַ סך מער. ווי וואַסער אַ וואָך. אַמאָל מאַכט ער אַכט טאָלער אַ וואָך. אַמאָל צען. און אַמאָל צוועלף. עס ווענדט זיך אין דער „פּאָגאָדע", אינעם וועטער, הייסט דאָס. ביי אַ גוטן וועטער קאָן מען גיין צופוס. ביי אַ שלעכטן וועטער — מוז מען אונטערפאָרן מיט דער קאַר. קאָסט דאָס אַ ניקל. נאָר אַזעלכע ניקלס גייען נישט אַוועק ביי מיין ברודער קיין סך. וואָרעם בטבע איז עליע אַ מענטש אַן איינגעהאַלטענער. גאָר נישט דאָס, וואָס פּיניע. אונדזער פּיניע האָט שוין אַ סך אַ ברייטערע האַנט. זעלטן ווען ער גייט צופוס. ער מוז, זאָגט ער, פאָרן, וואָרעם ער האָט אַ נידעריקע ראיה. אים קאָן מען גרינג איבערפאָרן. נישט אַזוי צוליב זיין קורצזיכטיקייט, ווי צוליב דעם, וואָס ער איז אַ פאַרטראַכטע בריאה[1]. דער קאָפּ טראָגט אים. און דערצו קאָן ער זיך נישט באַגיין אַ מינוט אָן דעם, ער זאָל נישט אַריינקוקן אין אַ בוך, אָדער אין אַ „פּייפּער". און אַמאָל מאַכט זיך, אַז ער האַלט סאַמע אינמיטן שרייבן. דאָס הייסט, ער גייט אַרום און טראַכט און טראַכט — ער הערט גאָרנישט, וואָס מע רעדט צו אים. דערנאָך כאַפּט ער אַ שרייבפעדל אָדער אַ טינט־און־פּען און הייבט אָן שרייבן, קאָן ער אייך באַשרייבן אפשר צען בויגן פּאַפּיר פון אַלע זייטן. וואָס ער האָט דאָרטן אָנגעשריבן און וואָס ער טוט מיטן אָנגעשריבענעם — דאָס ווייסט קיינער נישט. אפילו זיין ווייב טייבל אויך נישט. אַז מיין ברודער עליע פרעגט אים, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, ענטפערט ער אים:

— מיר'ן עלטער ווערן, וועלן מיר וויסן...

מיר זיינען שוין אַ היפּש ביסל עלטער געוואָרן, און מיר ווייסן נאָך אַלץ גאָרנישט.

ד.

פונדעסטוועגן שאַדט דאָס נישט אונדזער חבר פּיניע, ער זאָל מאַכן אַ לעבן. און נאָך ווי מאַכן אַ לעבן! אונדזער פּיניע איז אויך אַ קאָלעקטאָר. נישט ביי פּוירניטשור, נאָר ביי „אינשורענס". ביי אונדז ווערט דאָס גערופן „סעקוראַנץ", אָדער „פאַרזיכערן זיך פונעם טויט". דאָ פאַרזיכערן זיך אַלע. יונג און אַלט, ווייבער און קינדער, טאַטעס און מאַמעס, שוועסטער און ברידער, זיידעס און באָבעס. און אויך נישט פאַר מזומן, נאָר אויף אויס־

1 בריאה (בריע) — באַשעפעניש (אירָאָניש).

אמת, אז ראָקעפעלער זאָל זיין רייכער פון שיפן, דאַרף ער אויך זאָגן, אז שיף איז רייכער. וואָרעם ראָקעפעלער איז א גוי און שיף איז א ייד. צעלאָזט זיך פיניע און זאָגט:

— און אז שיף זאָל זיין דריי מאָל א ייד, דעריבער זאָל איך זאָגן א ליגן? דו פארגעסט זיך, עליע, צו אָפט, אז מיר זענען אין אמעריקע, און אז אמעריקע האָט פיינט בלאָף[1]!

— אזויפיל מכות זאָל זיך זעצן אונדזערע שונאים אויף אזא אָרט, ווי איך ווייס, און אזויפיל גוטע יאָר זאָלן מיר אלע האָבן, וויפל ליגנים עס ווערט איבערגערעדט א טאָג נאָר אין ניו־יאָרק אליין, חוץ ברוקלין, אחוץ בראָנזוויל, און אחוץ די בראָנקס[2]!

אזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה, און זייער שפּאָרן זיך נעמט א סוף.

ב.

וויבאַלד, אז מע גיט פּוירניטשור אויף אויסצאָלן א טאָלער א וואָך, דאַרף מען דאָך האָבן מענטשן, וואָס זאָלן ארומגיין פון שטוב צו שטוב איינמאָנען די טאָלערס. איז דערויף געשטעלט געוואָרן קאָלעקטאָרס, וואָס גייען ארום קאָלעקטן די טאָלערס. קאָלעקטאָרס זענען דאָ א סך. יעדער קאָלעקטאָר האָט זיך זיינע הייזער, וו ער גייט ארום קאָלעקטן. זיין אר־בעט איז אָנקלאַפּן אין דער טיר. דערנאָך קומט ער אריין און זאָגט: „גוד מאָרנינג!" — דאָס הייסט: א גוט־מאָרגן. דערנאָך זאָגט ער: „וועריי נייס דיי" — דאָס הייסט: זייער א שיינער טאָג!... דערנאָך גיט ער אייך ארויס א קווישאַנציע, נעמט אָפּ דעם טאָלער און זאָגט: „גוד באַי". מער דאַרף ער נישט רעדן. און דאָס היטל אראָפּנעמען איז אויך נישט נייטיק. דאָ איז עס נישט קיין מאָדע. איר קאָנט אריינגיין אינעם רייכסטן הויז אין היטל און מיט די קאַלאָשן אויף די שטיוול, און איר קאָנט אייך בעת מעשה פּיפּקען א סיגאַרעט, אָדער פייפן א ניגון, אָדער קייען אייער טשוינגאָם. קיינער וועט אייך נישט זאָגן קיין קרום וואָרט. ס'איז אמעריקע...

ג.

מיין ברודער עליע איז א קאָלעקטאָר פון א פּוירניטשור־ביזנעס און ער איז גאָנץ צופרידן פונעם דזשאָב. א סך שענער, ווי שטיין אין דער

---

1 בלאָף — ליגן, אָפּנאַרעריי.
2 ברוקלין, בראָנזוויל, בראָנקס, — טיילן פון ניו־יאָרק.

מדינה. אַז אין אַמעריקע באַדאַרף אַלצדינג אָנשטיין. און טאַמער ווילט איר אים איבערשפּאַרן, הייבט ער באַלד אָן מיט זיינע מיליאָנערן: „קאַרנעגי... וואַנדערבילד... ראָקעפעלער"... פרעגט אים עליע:

— פונוואַנען קענסטו זיך מיט די דאָזיקע לייט?

—

מיר קאָלעקטן

א.

דערפאַר איז גוט אין אַמעריקע, וואָס אַלצדינג טראָגט מען אַריין אין שטוב אַריין. און אַלצדינג גיט מען אייך דאָ אויף אויסצוצאָלן. פאַר איין טאָלער א וואָך קאָנט איר אייך אויסמעבלירן אייער שטוב, ווי א גראַף. דאָ זאָגט מען נישט „אויסמעבלירן". דאָ זאָגט מען: „אויספורנישן". וואָרעם מעבל הייסט דאָ „פורניטשור". פונוואַנען שטאַמט דאָס וואָרט „פורניטשור" — ווייס איך נישט. מיין ברודער עליע דענקט, אַז דאָס דאַרף האָבן פון צוויי ווערטער: „פאַרניט" — פון פאַרנט, און „טשער" — א בענקל, אַ שטול. זאָגט אָבער אונדזער חבר פּיניע, פאַרוואָס נישט פון הינטן? און פאַרוואָס עפּעס גראָד א שטול, פאַרוואָס נישט קיין שפּיגל?

קיינער קויפט דאָ נישט קיין זאַך פאַר מזומן געלט. סיידן אַזא ייד, ווי דזשייקאָב שיף. ער איז דער רייכסטער מענטש, זאָגט מען, אין אַמעריקע. רייכער פון אים איז שוין נישטאָ. אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. און אונדזער חבר פּיניע דרינגט, אַז ניין. ער זאָגט, אַז קאַרנעגי איז אַ סך רייכער. וואַנדערבילד — אוודאי. און ראָקעפעלער — אוודאי און אוודאי! זאָגט אָבער עליע: לאָ מיט א ספּאָדעק! יענע זענען אפשר רייכער אין ערד, אין אימעניעס. אָבער אין מזומן געלט — בלאָטע! — איז שיף רייכער פון זיי אַלע. הייבט שוין פּיניע אָן אַרויס פון די כלים און צעשרייט זיך אויף מיין ברודער עליען, אַז ער ווייסט נישט, וואָס ער רעדט. וואָס ראָקפעלער צעשענקט א יאָר נדבות נאָר, פאַרמאָגט דאָס אפשר נישט שיף אויף זיין מאַיאָנטעק. ווערט שוין מיין ברודער עליע אין כעס און זאָגט אויף פּיניען, אַז ער איז א שונא ישראל, אַן אַנטיסעמיט, וואָרעם אַפילו ס'זאָל זיין

---

2 מזומן (מעזומען) — קאַסע-געלט, גרייטס.
3 נדבות (נעדאָוועס) — שטיצע פאַר אָרעמעלייט.

פיניע גייט מיט דעם וואַנג, אַז אַמעריקע איז אַ פרייע מדינה.
אין אַמעריקע באַדאַרף אַלצדינג אָנשטיין,

אים קיין דזשאָב. פֿאַרגעסט נישט, אַז מײַן ברודער עליע איז פֿײַבי דעם הונס אַ זון. ער איז אַ יונגערמאַן אַן אײדעלער. קאָן גאַנץ פֿײַן דאַווענען פֿאַרן עמוד. ווי פּאַסט דאָס פֿאַר אַזאַ יונגנמאַן צו דערלאַנגען קישקעלעך צום טיש? דאָס דערלאַנגען אַליין וואָלט נאָך אפֿשר נישט אויסגעמאַכט, זײַנען אָבער פֿאַראַן אַלערלײ מענטשן. פֿאַראַן מענטשן אײדעלע. און אײדל־מאַן, אַ טאַטנס אַ קינד, קומט אַרײַן און הייסט זיך דערלאַנגען אַ פּאָרציע ווירשטלעך און זעצט זיך אַוועק, עסט אויף די ווורשטלעך, באַצאָלט און גוד־באַי.

פֿאַראַן אָבער אַזעלכער, וואָס איז נישט קיין אײדלמאַן, עס מאַכט זיך אַמאָל אַ גראָבער נפֿש. קאַכט ער אויס דאָס וואַסער. דאָס זײַנען אים די קישקעלעך נישט גענוג הײס. דאָס פֿעלט אים זענעפֿט. און אַז ער רעדט, זאָגט ער נישט, ווי אַ מענטש: „זײַט זשע מוחל, גיט מיר נאָך אַ פּאָרציע". נאָר ער טוט אַ פֿײַף, אָדער אַ קנאַק מיט די פֿינגער און אַ הוק: „סעי, ווייטער! גיוו מי נאָך אַ פּאָרציע!"[1] און מײַן ברודער עליע איז נישט געוווינט געוואָרן, מע זאָל צו אים אַזוי רעדן. ווערט ער אָנגעצונדן. ער ענטפֿערט נישט אַזאַ גרוביאַן. ווערט דער גרוביאַן אין כעס און שרײַט נאָך העכער: „העי, פּראָפֿעסאָר! קאַם היער!"[2]... ענטפֿערט אים דעמלט עליע: „וואָס פֿאַר אַ פּראָפֿעסאָר בין איך אײַך?"... ווערט יענער נאָך מער אין כעס און צע־שרײַט זיך. דערהערט דער באַלעבאָס. קומט ער צו צו מײַן ברודער און פֿרעגט אים: „וואָס איז די מעדדער ווײַט יו?" דאָס הייסט: „וואָס טוט זיך עס מיט דיר?"... ענטפֿערט אים נישט עליע. פֿרעגט אים דער באַלעבאָס: „פֿאַרוואָס ענטפֿערסטו נישט, אַז מע פֿרעגט דיך?" זאָג אים עליע: „פֿרעגט ווי אַ מענטש, וועל איך אײַך ענטפֿערן"; פֿרעגט אים דער באַלעבאָס: „וועלכעס הייסט ווי אַ מענטש?" ענטפֿערט אים עליע: „אַ מענטש רעדט אויף ייִדיש"... פֿרעגט אים ווידער דער באָס: „און אַז איך רעד אויף ענגליש, בין איך אַ פּיפּערנאַטער?"... ענטפֿערט אים עליע: „עס קאָן זײַן"...

— אויב אַזוי, — זאָגט צו אים דער באָס, — קריגסטו די סעק. דאָס הייסט, דו קאָנסט מאָרגן זיצן אינדערהיים...

„דעם דריטן טאָג אַ שטיקל ברויט, אַבי נישט פֿאַרקויפֿן קיין קישקעלעך". אַזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. אונדזער חבֿר פּיניע שטימט מיט אים נישט אײַן. פּיניע גייט מיט דעם גאַנג, אַז אַמעריקע איז אַ פֿרײַע

1 זאָג נאָר, סעלנער, גיב מיר.
2 קום אַהער.

פאַרדאַנקען? ווידעראַמאָל מיין מאַמען, און ווידעראַמאָל צוליב דעם, וואָס זי גייט אַלע שבת אין שול אריין. דאָרט האָט זי זיך באַקענט מיט אַן אַלרייטניטשקע, א נגידה[1] הייסט עס (א נגיד הייסט דאָ אַן „אָלרייטניק"). די דאָזיקע אָלרייטניטשקע איז אַמאָל געווען, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, א דינסטמיידל ביי אונדז אין קאַסרילעווקע. איר נאָמען איז קריינדל. די אָלרייטנישטקע, קריינדל הייסט דאָס, האָט געהאַט יאָרצייט נאָך איר מאַמען. איז זי געקומען אין שול, און האָט זיך צערעדט מיט מיין מאַמען און זיך געלאָזט דערקענען. דערהערט פון דער מאַמען, אז מיין טאַטע איז געווען פּייסי דער חזן, האָט זי זיך נאָך מער צוגעלאָזט צו דער מאַמען און צוגעזאָגט אונדז באַהילפיק זיין מיט וואָס נאָר מעגלעך. האָט איר די מאַמע געזאָגט, אז קיין הילף וויל זי נישט. זי פאַרלאַנגט נאָר אַרבעט פאַר אירע קינדער. א וואָרט און א וואָרט — די אָלרייטניטשקע האָט אויסגעפּועלט ביי איר מאַן דעם אָלרייטניק, ער זאָל געבן אַן אָרט ביי זיך אין דער פּעקטאָרי[2] פאַר מיין שוועגערין ברכה און פאַר אונדזער חבר פּיניעס וויבטויבל. זענען זיי א פּאָר וואָכן געגאַנגען אויף בראַחווי אַרבעטן אין דער פּעקטאָרי. און דערנאָך האָט די מאַמע געפּועלט, מע זאָל זיי געבן אַרבעט אַהיים, נישט זיצן א גאַנצן טאָג אין שאַפּ.

עס האָט אָבער לאַנג נישט אָנגעהאַלטן: כל־זמן דער „סיזען"[3] האָט זיך געהאַלטן, איז מען געווען „ביזי", דאָס הייסט, מע האָט געהאַט אַרבעט. שפּעטער, אַז ס׳איז געוואָרן „סלעקטיים", דאָס הייסט, ס׳איז קיין אַרבעט נישט געווען, זענען אונדזערע ווייבער געבליבן אָן אַרבעט. מיר האָבן זיך אָבער שטאַרק נישט גענומען צום האַרצן. וואָרעם „גאָט איז א פאָטער — מיט איין האַנט שטראָפט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער". אַזוי זאָגט די מאַמע. איך פאַרשטיי דאָס נישט מיטן שכל: צוליב וואָס דאַרף גאָט שטראָפן און דערנאָך היילן? אַמער, לאָז ער נישט שטראָפן, וועט ער פאַרשפּאָרן היילן...

ד.

אַזוי איז געווען די מעשה: מײַן ברודער עליע איז נמאס געוואָרן צו דינען אין דער „יידישער נײשאַנאַל וורשט־קאָמפּאַניע". ס׳איז נישט פאַר

1 נגידה (נגידה) — רייכע.
2 פעקטאָרי — פאַבריק.
3 סיזען — סעזאָן, צייט.

בקיצור — מיין ברודער עליע האָט א דזשאָבּ[1] און מאַכט אַ לעבן. ער פּאַרקויפט קישקעלעך און דערלאַנגט צום טיש און באַקומט דערפאַר, ערשטנס, פינף טאָלער א וואָך, און אחוץ דעם, צוויי מאָל אין טאָג עסן — איז אויך עפּעס ווערט. הייַנט וואָס איז ווערט דאָס, וואָס עס קומען אַריין אין „סטאָר" קויפן פלייש א וועלט מיט מענטשן? אלע טאָג מאַכט ער נייע באַקאַנטשאַפטן מיט די פיינסטע לייט פון ניו־יאָרק. עס איז דאָ אַ האָפענונג, אַז מיין ברודער זאָל גיין העכער און העכער. ווייל ער איז באַליבט פון די באַלעבאַטים און זייער בכבודיק ביי די קאַסטאָמערס[2]. אַ קאַסטאָמער האָט הנאה, אַז אים באַדינט א טאַטנס א קינד, נישט קיין געבוירענער משרת...

ב.

פיניע זאָל נישט האָבן אויף זיך קיין דרייקאָפּ (ער שטאַמט דאָך פון א משפחה פון „קעפּמענטשן"), און דער קאָפּ זיינער זאָל אים נישט טראָגן אין גרויסע געשעפטן, וואָס דאָ הייסט עס „ביזנעס", וואָלט ער געקאָנט מאַכן א לעבן. ער מאַכט אַזוי אויך א לעבן. נאָר דער חסרון איז, וואָס ער וואַרפט זיך אַלעמאָל אויף אן אנדער דזשאָבּ. דערפאַר האָט ער א מעלה, וואָס ער שעמט זיך נישט מיט קיין ארבעט אין דער וועלט. ער וועט אייך טאָן, וואָס איר וועט אים הייסן, אַבי מאַכן אַ טאָלער. קערן די סטריט — איז קערן די סטריט. שאַרן קוילן — איז שאַרן קוילן. פעדלען מיט גאַזעטן — איז אוודאי גוט. אמעריקע, זאָגט ער, איז א פרייע מדינה און א ביזיון איז, זאָגט ער, נאָר גנבענען. דערפאַר, זאָגט ער, ארבעטן דאָ אלע און קיינער גנבעט נישט. א געבאָרענער אַן אמעריקאַנער, זאָגט ער, וועט ניט גנבענען, עס מעג ליגן גאָלד, אַן אַמעריקאַנער וועט אייך קיינמאָל נישט אָפּנאַרן. און קיין ליגן וועט ער אייך קיינמאָל נישט זאָגן. אַזוי דרינגט פיניע...

ג.

איר מיינט, אז אונדזערע ווייבער מאַכן נישט קיין לעבן? איך מיין דאָס מיין ברודער עליעס ווייב ברכה און אונדזער חבר פיניעס ווייב טייבל. זיי ארבעטן ביי „נעקטייס" (מענערישע שניפּסן). און וועמען האָבן זיי צו

1 דזשאָב — שטעלע, פּאָסטן, באַשעפטיקונג.
2 קאַסטאָמערס — קונים, קליענטן.

אז זיי ווייסן נישט קיין צלם פאר קיין אלעף¹. און אז זיי קאנען נאר גוט פרעסן און רעדן לשון־הרע²... נאר מיר קערן זיך אום צו דער פרעזי־דענטיכע און איר מאן, דעם פרעזידענט פון דער קאסרילעווקער שול.

• * •

דער פרעזידענט אין אונדזער שול איז איינער פון די באלעבאטים אין דער „היברו נעישאנאל וורש־קאמפאניע"³. האט די מאמע דורך דער פרעזידענטיכע געפועלט ביים פרעזידענט, אז מע זאל אריינעמען מיין ברו־דער עליע אין דער „היברו נעישאנאל ווורשט־קאמפאניע" פאר א מענטשן, א פארקויפער. און נישט נאר א פארקויפער אליין, נאר טאקע א „וויטער" אויך. דאס הייסט, אז איינער קומט אריין און הייסט זיך דערלאנגען הייסע קישקעלעך — דארף מען זיך נישט שעמען און דערלאנגען. האט זיך אפילו מיין ברודער די ערשטע צייט געברעקלט: „סטייטש, א יונגערמאן מיט א בערדל, פייסי דעם הזנס א זון, זאל זיין א משרת⁵!"... האט אים אונדזער הבר פיניע אוועקגעגעבן א גאב: „וואס מיינסטו? — האט אים פיניע גע־ריבן די בייגער. — דו מיינסט, אז דו ביסט אינעם פארשאלטענעם קאס־רילעווקע? דו ביסט אין אמעריקע ביסטו! אין אמעריקע האבן אזעלכע פיינע מענטשן ווי דו, למשל, א קארנעגי, א ראקפעלער, א וואנדערבילד, געפעדלט מיט גאזעטן, ארומגעטראגן שוועבעלעך און געפוצט שטיוול אויף דער סטריט! לייען די געשיכטע פון א דזשארדזש וואשינגטאן, פון אן אייבראם לינקאלן⁷, אדער פון אנדערע גרויסע לייט, וועסטו זען, אז פייסי דעם הזנס מעג אנשטיין פארקויפן קישקעלעך"...

• * •

---

1 נישט ווייסן קיין צלם (ציילעם) פאר קיין אלף — נישט קאנען גארנישט.
2 רעדן לשון־הרע (לאשן־האָרע) — אנרעדן שלעכטס אויף עמעצן אונטער די אויגן.
3 יידישע נאציאנאלע וואורשט־קאמפאניע.
5 משרת (מעשאָרעס) — באדינער.
7 וואשינגטאן — דער ערשטער אמעריקאנער פרעזידענט; לינקאלן — אמע־ריקאנער פרעזידענט, וואס איז באקאנט מיט זיין קאמף פאר באפרייען די נעגערס פון שקלאפעריי.

ה.

דער סטרייק האט זיך פארצויגן, און מיר גייען ארום אן א שטאך ארבעט. מיין ברודער עליע איז אויס מענטש. די מאמע רעדט אים אויס דאס הארץ. זי זאגט, אז דער גאט, וואס האט אונדז געבראכט קיין אמעריקע, וועט אונדז מסתמא נישט פארלאזן. אונדזער מהותן יונה דער בעקער און אונדזערע גוטע פריינד פעסיע די גראבע און איר מאן משה דער איינבינדער און די איבעריקע פריינד און גוטע־פריינד קומען אלע טאג און טרייסטן אונדז מיט גוטע ווערטער. זיי זאגן, אז דער הימל איז צו דער ערד נישט געפאלן. וו שטייט דאס געשריבן, אז מע מוז לעבן אין אמעריקע נאר פון שניידעריי? מע קאן מאכן א לעבן אן שניידעריי אויך. והא־ראיה[1] — אט וועל איך אייך דערציילן, וויאזוי מיר מאכן א לעבן אין אמעריקע.

מיר מאכן א לעבן

א.

דער ערשטער האט זיך ארויפגעשלאגן אויף א וועג און גענומען מאכן א לעבן מיין ברודער עליע. און וועמען האט ער צו פארדאנקען? דער מאמען. זי גייט אלע שבת דאווענען אין קאסרילעוקער בית־מדרש, באגעגנט זי זיך מיט מענטשן. האט זי זיך באקענט מיט דער פרעזידענטיכע, דאס מיינט מיט דער גבאיטע פון שול. ווארעם א גבאי אין שול הייסט דא „פרעזידענט". די פרעזידענטיכע איז א ווילע ידענע און האלט פון מיין מאמען. דערפאר וואס מיין מאמע ווייסט אלעמאל, וו דער חזן האלט און וואס דער חזן זאגט. און די היגע ווייבער ווייסן נישט, ווער עס האט זיי געשלייערט. אזוי זאגט מיין ברודער עליעס ווייב ברכה. מיין שוועגערין ברכה זאגט, אז די היגע ווייבער גייען אין שול אריין נאר צו באווייזן זייערע בארליאנטן. און אז זיי זענען גרויסע בהמות. אזוי זאגט ברכה. און

1 והא ראיה (וועהאַ ראיע) — און אט איז א באווייז, אט זעט איר.

ז.

מיר האָבן שוין געהאַלטן מיטן סטרייק גאַנץ ווייט.

אויף קאַנעל-סטריט האָט מען געהרגעט אַ מענטשן. די ידיעה האָט אונדז געבראַכט פיניע. ער איז געווען אויפן אָרט און האָט געזען דעם געהרגעטן. ער זאָגט, אַז דער מענטש האָט פאַרדינט דעם טויט. ער איז געווען, זאָגט ער, אַ גענגסטער. פרעגט אים די מאַמע: „וואָס הייסט אַ גענגסטער? אַ גנבֿ?" זאָגט פיניע: „ערגער פון אַ גנבֿ!" פרעגט אים די מאַמע: „אַ גזלן?" זאָגט פיניע: „ערגער פון אַ גזלן!" פרעגט די מאַמע: „וואָס קאָן זיין ערגער פון אַ גזלן?" זאָגט פיניע: „אַ גענגסטער איז ערגער פון אַ גזלן. וואָרעם אַ גזלן איז אַ גזלן, און אַ גענגסטער איז אַ געדונגענער גזלן. דעם מענטשן האָט מען געדונגען, ער זאָל שלאָגן די סטרייקערס. איז ער באַפאַלן אַ מיידל אַ סטרייקערין און האָט זיך פאַרמאָסטן זי צו שלאָגן. האָט זי געמאַכט אַ געוואַלד, זענען זיך צונויפגעלאָפן מענטשן, און ס'איז אַרויס אַ געשלעג"... מער האָט מען פון פיניען נישט געקאָנט אַרויסבאַקומען גאָרנישט. ער האָט אַרומגעשפּאַנט מיט זיינע לאַנגע פיס הין און צוריק. ער האָט געפינעט מיט דער נשמה. ער האָט געשפּריצט מיט פייער ער האָט זיך געריסן ביי די האָר און געשאָטן מיט ווערטער און מיט נעמען:

— אײ־אײ, קאָלומבוס! אײ־אײ, וואַשינגטאָן! אײ־אײ, לינקאָלן!

דער סוף איז געווען — פיניע האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַנטלאָפן!

ביז עפּעס וואָס, דערווייל האָט דאָס אונדז געטראָפן. מיך און מיין הבֿר מענדל. די מאַמע האָט זיך געשוואָרן ביי איר געזונט און ביי איר לעבן, אַז זי וועט אונדז נישט אַרויסלאָזן אויף דער סטריט פאַר קיין געלט! נישט מיך, נישט מענדלען, נישט עליען, [illegible] ברכהן און נישט טייבלען. וואָרעם וויבאַלד אַז עס האַלט שוין, [illegible], אַזוי ווייט, אַז מע הרגעט מענטשן אין סטריט — איז שוין עק וועלט! זי האָט אויף אונדז אַלעמען אָנגעוואָרפן אַזאַ פּחד[1], אַז טייבל האָט זיך צעוויינט, ווי אַ קליין קינד. גאָט ווייסט, ווו איר פיניע איז אַצינד!... האָט די מאַמע שוין פאַרגעסן אַן אונדז און האָט גענומען אויסרעדן דאָס האַרץ נעבעך טייבלען: אַז מיר האָבן אַ שטאַרקן גאָט און אַז עס וועט איר פיניען גאָרנישט געשען. און אַז ער וועט מיט גאָטס הילף קומען בשלום[2] אַהיים.

---

1 פחד (פּאַכעד) — גרויסע שרעק.
2 בשלום (בעשאָלעם) — גליקלעך, אין בעסטער אָרדענונג.

קיין ווערטער. פיניע, אז ער צערעדט זיך, איז ווי א פאס וואסער, וואס מע האט אפגעשטעקט און פארווארפן דעם צאפן. איר קאנט צוהאלטן מיט דער האנט, פארשטאפן מיט א שמאטע — עס וועט קיין זאך נישט העלפן. ביז דאס וואסער וועט נישט ארויסגיין ביזן לעצטן טראפן, איז אן עבירה אייער טירחה[1]. פיניע מוז אפרעדן זיינס. סיידן מע זאל אים אראפשלעפן פון דער בינע. דא הייסט עס נישט בינע. דאס הייסט עס „סטיידוש".

איצטיקס מאל האט מען אים טאקע געמוזט אזוי טאן. צוויי שניידער־יונגען, פרעסערס, האבן אים גענומען פאר ביידע הענט און מע האט אים מיט כבוד אראפגעפירט פונעם סטיידוש. דאס האט אים אבער גארנישט געשטערט אויסצופירן דאס, וואס ער האט געוואלט אויספירן. ער האט דאס איבעריקע דערדעדט, שוין גייענדיק מיט אונדז אהיים. און אז מיר זענען געקומען אהיים, האט ער נאך לאנג גערעדט פאר מיין מאמען און פאר מיין שוועגערין ברכה און פאר זיין ווייב טייבל. איך און מיין חבר מענדל זענען אויך געווען צווישן די צוהערער. און מיר דאכט זיך, אז ווען־ליק פיניע האט געטענהט, איז ער גערעכט.

ז.

דערווייל גייט אוועק א טאג און א טאג. דער סטרייק איז א סטרייק. די ארבעטער זענען שטאל און אייזן. מיטינגען מאכט מען אלע טאג. און אלעמאל אויף א נייעם פלאץ. די מאנופעקטשורערס, הער איך זאגן, האלטן זיך אויך שטארק. זיי ווילן נישט נאכגעבן. זיי וועלן אבער מוזן נאכגעבן. אזוי זאגן אלע. נישטא א זאך, וואס די ארבעטער זאלן נישט אויספירן. עס האלט שוין ביים לעצטן מיטל. אז דאס וועט נישט העלפן, איז עק וועלט! אזוי זאגן אונדזערע לייט. וואס איז דאס פאר א מיטל? מיר וועלן זיך צונויפזאמלען אלע סטרייקער פון גאנץ ניו־יארק און מיר וועלן דורכגיין איבער די סטריטן מיט א מארש. דאס הייסט, טויזנטער און טויזנטער שניידערס וועלן זיך דורכשפאצירן מיט די פאנען איבער דער שטאט. מיר און מיין חבר מענדל איז דאס דווקא געפעלן. מיר וועלן זיין די ערשטע. רעדט זשע אבער מיט אזא יידענע, ווי מיין שוועגערין ברכה, זאגט זי, אז ביי איר זעט עס אויס ווי קינדער שפילן זיך אין סאלדאטלעך... זי זאגט: „אן עבירה אייערע שיך!"... האט איר באדארפט אנקוקן אונדזער פיניען און הערן, וואס ער האט איר געזאגט דערויף!

---

1 טירחה (טירכע) — מי, ארבעט.

פיניע צעהיצט זיך און רעדט פאר אן עולם פון טויזנטער מענטשן...

מיט די ליפּן. ער האָט אַלע מינוט אויסגערופן: „„ניין! מיר מוזן קעמפן, אויסקעמפן ביזן סוף!"...—האָט אים מיין ברודער אויך אויסגעהערט און אויך צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. אָן עבירה, וואָס מיין שוועגערין איז דאָ נישטאָ. זי וואָלט אים שוין עפּעס אַריינגעזאָגט...

ד.

גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזען אונדזער חבר פּיניע. ווער עס האָט אים נישט געזען, און ווער עס האָט אים נישט געהערט רעדן אויף אַ מיטינג, — דער האָט גאָר קיין שום נישט געזען אויף זיין לעבן. אונדזער פּיניעס פיגור דאַרף אייך זיין באַקאַנט נאָך פון מיינע פריערדיקע מעשיות. זיינע קורצזיכטיקע אויגן מיט זיין לאַנגער שפּיציקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפּ אין מויל אַריין, געדענקט איר מסתמא. זיינע לאַנגע שמאָלע הויזן, איין הויז אַראָפּ, איין הויז אַרויף, און זיין שניפּס אויף דער צעשפּיליעטער מאַנישקע — האָט איר אוודאי אויך נישט פאַרגעסן. הייגט זיין רעדן, זיין פּינען מיט דער נשמה און זיין שיטן פונעם אַרבל מיט הויכע שיינע ווערטער און מיט קלינגענדיקע נעמען פון גרויסע לייט? אַצינד שטעלט אייך פאָר, אַז פּיניע צעהיצט זיך און רעדט פאַר אַן עולם פון טויזנטער מענטשן, וואָס ווילן אים דווקא נישט הערן. אָנגעהויבן האָט ער אַזש פון קאָלומביסן, וויאַזוי ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע, און איז באַלד אַרויף אויף די פאַראייניקטע שטאַטן, און האָט זיך פאַרמאָסטן צו רעדן און רעדן. האָט מען אים נישט געלאָזט.

— ווער איז דער ספּיקער¹? — פרעגט איין שניידער ביים אַנדערן.

— אַ גרינהאָרן! — ענטפערט אים יענער.

— וואָס וויל ער?

— וואָס באַדערט² ער?

— וואָס האַקט ער אַ טשייניק?

— שאַראַפּ! — שרייט אויס איינער, און אַ סך אַנדערע כאַפּן אים אונטער:

— שאַראַפּ!...

ה.

„שאַראַפּ" איז אפילו אַ מיאוס וואָרט. די טייטש פונעם וואָרט איז „אַראָפּ פונעם מאַרק", נאָר אונדזער חבר פּיניע שרעקט זיך נישט פאַר

---

1 ספּיקער — רעדנער.

2 באָדערן — נודזשען, דרייען אַ קאָפּ.

רעדט און מע רעדט. איר הערט זיך דאָרט אָן אזעלעכע ווערטער, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל נישט געהערט: „דזשענעראַל-סטרייק"... „יוניאָן"... „אָרגאַניזירט"... „אַכט און פערציק שטונדן"... „העכערע ווייִדזשעס"... „בעסערע באַהאַנדלונגען"... „סקעבס"... „סטרייק-ברעכערס"... „פיקעטס"[1]... און נאָך אַזעלכע ווערטער, וואָס איר פאַרשטייט זיי נישט. מיין חבר מענדל זאָגט, אַז ער פאַרשטייט זיי יאָ. נאָר געבן מיר צו פאַרשטיין קאָן ער נישט. „וועסט עלטער ווערן, זאָגט ער מיר, וועסטו אַליין פאַרשטיין". עס קאָן זיין. דערווייל קוק איך זיך צו, ווי דער עולם היצט זיך, און עס בייסן זיך מיר די הענט. עס גלוסט זיך מיר זיי אַלע אַראָפּכאַפּן אויפן פּאַפּיר. אויסמאָלן איטלעכן באַזונדער ווי ער זעט אויס, וואָס ער טוט, ווי אַזוי ער שטייט און וויאַזוי ער רעדט.

ג.

למשל, נעמט מיין ברודער אליע. ער אַליין רעדט נישט קיין וואָרט. ער גייט נאָר צו צו איטלעכס רעדל און שטעקט אַריין די נאָז, אָדער ער לייגט צו אַן אויער. בעת־מעשה בייסט ער די נעגל און איז שטאַרק אויפגערעגט.

א פאַרגעניגן צו זען מיין ברודער, ווי ער שאָקלט צו מיטן קאָפּ יעדן איינציקן, וואָס ער רעדט. ער איז מיט אַלעמען מרוצה[2], וואָס יענער זאָל נישט זאָגן. אָט איז צוגעקומען צו אים א שניידער, האָט אים אָנגענומען ביי א לאַץ און טרייסלט אים און רעדט אין אים אַריין, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפן דער גאַנצער טאַראַראַם. די שניידערס וועלן מיט זייער סטרייק גאָרנישט אויספירן. ווייל די „אַסאָסיעישאָן פון די מאַנופעקטשורערס" איז צו שטאַרק פאַר אונדז! שאָקלט אים מיין ברודער צו מיטן קאָפּ. און איך האָב זייער מורא, אַז מיין ברודער אליע ווייסט אַזוי, וואָס באַדייט „אַסאָסיעישאָן" און „מאַנופעקטשורערס"[3], ווי איך... וואָרעם אָט איז צוגעגאַנגען צו אליען אַן אַנדער שניידער מיט אַ פּנים פון א קאַטשקע. אַז ער רעדט, פּאַטשט ער מיט די ליפּן. דער שניידער האָט אָנגענומען מיין ברודער פאַר א קנעפּל און האָט לאַנג איבער אים גערעדט, געפּאַטשט

1 דזשענעראַל סטרייק — אַלגעמיינע שטרייק. ווייִדזשעס — לוין. סקעבס — שטרייקברעכער. פיקעטס — די וואַכן ביי דער פאַבריק.

2 מרוצה (מערוצע) — איינשטימיק.

3 אַסאָסיעישן — פאַרבאַנד. מאַנופעקטשורער — פאַבריקאַנט.

מיר סטרייקן!

א.

מיר דאַכט, אַז ס'איז גאָר נישטאָ קיין בעסערע זאַך אויף דער וועלט, ווי אַז מע סטרייקט. דאָס האָט אַזאַ פּנים, ווי אַז איר לערנט ביי אַ רבין, וואָס שלאָגט זיך צו שטאַרק, נעמט מען אָפּ ביי אים די קינדער און מע זוכט אַן אַנדערן מלמד. דערווייל הערט איר אויף צו גיין אין חדר. מיין ברודער עליע און אונדזער הבר פיניע האָבן אויפגעהערט צו גיין אין שאַפּ. אונדזער שטוב האָט שוין גאָר אַן אַנדער פּנים, זינט זיי זענען אינדערהיים. אַזוי האָבן מיר זיי אָנגעקוקט איין מאָל אין וואָך — זונטיק. ווייטער, ווי איך האָב אייך שוין דערציילט, אַז מע אַרבעט אין שאַפּ, מוז מען אויפשטיין קאַיאָר, כדי מע זאָל חלילה נישט פאַרשפּעטיקן. און אַז זיי זענען געקומען אַהיים, פלעג איך שוין שלאָפן. פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס זיי האָבן געאַרבעט „אָווערטיים". דאָס הייסט, אַז אַלע אַנדערע אַרבעטער זענען געגאַנגען אַהיים, זענען אונדזערע לייט נאָך געזעסן אין שאַפּ ביי דער אַרבעט. זיי האָבן געאַרבעט אָווערטיים, כדי זיי זאָלן מער פאַרדינען. אַי, אַז ס'איז געקומען צום צאָלן, האָט מען ביי זיי אָפּגעריסן טעג — וואָס זענען זיי שולדיק? „עלעהיי גזלנים־זענען אונדז בא[illegible]"... אַזוי האָט געזאָגט מיין ברודער עליע.

— עלעהיי, דו ביסט אַ לעקעש! — זאָג צו אים מיין שוועגערין ברכה. ווען זי, זאָגט זי, זאָל אַרבעטן אין שאַפּ, וואָלט זי זיך נישט געלאָזט שפּייען אין דער קאַשע. זי זאָגט, אַז אַלע פאַרלייט מיט אַלע באָסעס האַלטן ביי איר געקייט די ערד, און איר מעגט איר גלייבן. ברכה קאָן!

ב.

דערפאַר האָט זי זיך געקילט דאָס האַרץ, אַז אַלע שעפּער האָבן דערקלערט אַ סטרייק. דאָס הייסט, אַלע שניידערס, וויפל ס'איז פאַראַן אין ניו־יאָרק, האָבן אַוועקגעלייגט שער־און־אייזן און — גוד־באַי[1]! ווייזווי, וואָס ס'האָט זיך אָפּגעטאָן! אינדערהיים, און אויף דער סטריט, און אין די האָלס! אַ „האָל" — איז אַ זאַל, אָדער אַ טעאַטער. מע קלייבט זיך צונויף אַהינצו אַלע שניידערס פון גאַנץ ניו־יאָרק אויף אַ מיטינג, און מע

1 גוד-באַי — אַ גוטן טאָג.

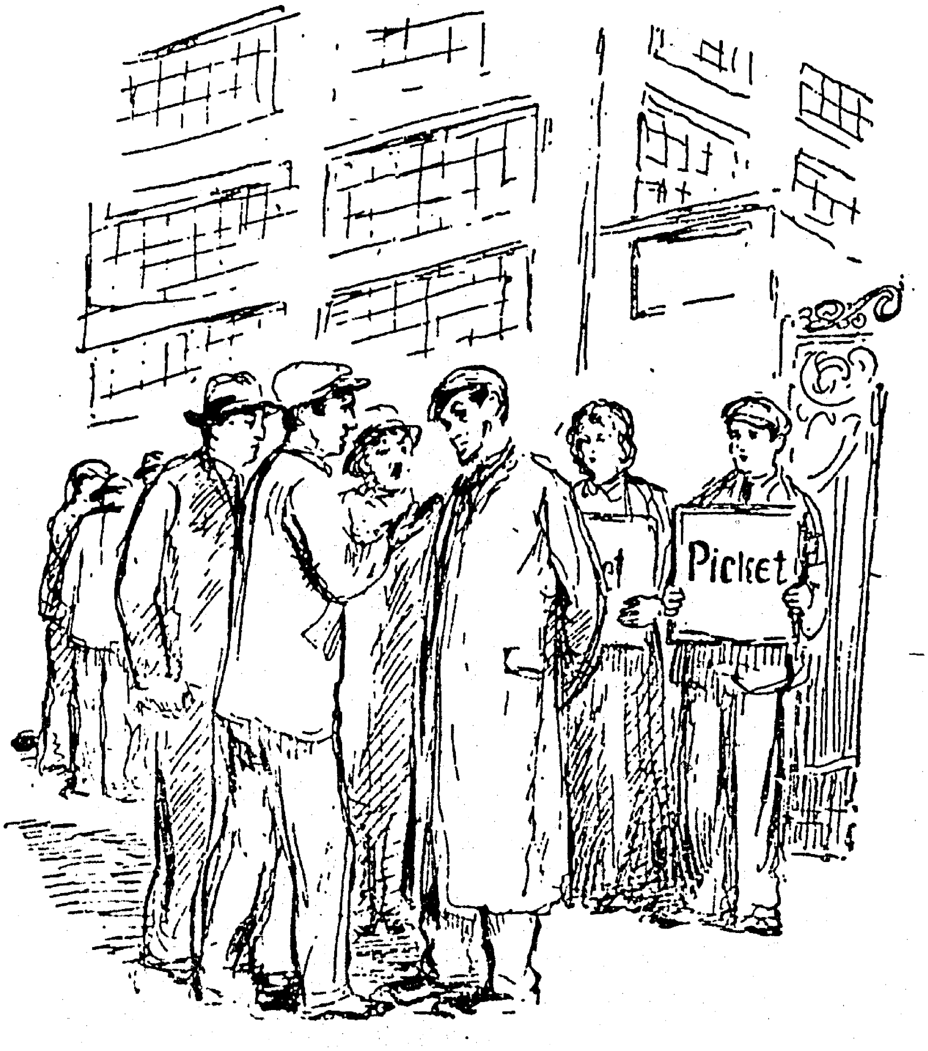

— אַלע שנײַדערס האָבן אױפֿגעלײגט שעפּ־אונראייזן, און — גוד באַי!

נישט נאר איין פארמאן, יעדער שטאק האט זיך זיין פארמאן. אויף דעם שטאק, ווו עליע ארבעט, איז דער פארמאן א המן, א רשע־מרושע[1]. ער איז אליין אמאל געווען אן אפרייטער, נאר ער האט זיך ארויפגעארבעט און איז געווארן א פארמאן. די ארבעטער זאגן, אז ער איז ערגער פונעם „באס". „באס" איז א לשון־קודש ווארט און שטאמט פון „באלעבאס" — אזוי זאגט עליע, און פיניע מוז אפשווייגן. ווארעם אויף לשון־קודש איז עליע א בעל־מצבה[2]. פארט א חזנס א זון... נאר מיר קערן זיך אום צום פארמאן. מע האט ארויסגעלאזט א קלאנג אין שאפ, אז דער פארמאן רוקט דעם זייגער. אזוי, אז ווען איר זאלט נישט קומען, וועט איר פארשפעטיקן — וואס זאגט איר אויף אזא ממזר[3]?... און אונדזער חבר פיניע דערציילט פון זיין שאפ נאך שענערע מעשיות. זייער פארמאן, זאגט ער, לאזט נישט דעם ארבעטער א קוק טאן אין א פייפער אריין. לייענען א צייטונג ביי דער ארבעט — חיות נישט זיכער! רייכערן שמועסט מען נישט. א ווארט טאר מען נישט אויסרעדן צווישן זיך. ס'איז שטיל, זאגט ער, אז מע קאן הערן א פליג! אויסער דעם טראסק מיטן גראגערן פון די מאשינען. נאך א מעלה האט זיין שאפ. דארט ווערן די פרעסלעך אנגעווארעמט מיט גאז. דא זאגט מען נישט גאז, נאר „געז". דאס הייסט, שטינקען שטינקט עס אזוי ווי ביי אונדז גאז. נאר מע טאר נישט זאגן גאז. מע דארף זאגן געז. אקוראט פארקערט. מע זאל ביי אונדז אין דער היים זאגן געז, וואלט מען דא מן הסתם געזאגט גאז.

הקיצור, די געז פון די פרעסלעך פארהאקט אזוי דעם קאפ, אז די ארבעטער אין שאפ פאלן חלשות און מוזן סטאפן[4] די ארבעט. רעכנט מען זיי אפ פון דער „פיידע". דאס הייסט, אז עס קומט צו אפנעמען פאר דער וואך וואס מע האט פארדינט, ווערט א לאך. דא האט איר פארשפעטיקט פינף מינוט — אראפ א האלבן טאג. דא זענט איר צו פרי אוועקגעגאנגען — אראפ א האלבן טאג. דא זענט איר געפאלן חלשות — פארפאלן א גאנצער טאג.

ניין. מע קאן שוין מער נישט אריבערטראגן, מע וועט מוזן ארויס אין א סטרייק!

---

1 המן, רשע מרושע (האמען, ראשע מערושע) — זייער א שלעכטער.
2 בעל־מצבה (באל־מעצבע) — אזא, וואס אים קומט דאס ערשטע ארט.
3 ממזר (מאמזער) — דא נעמיינט: א דורכגעטריבענער מענטש, א שווינדלער.
4 סטאפן — אויפהערן.

אז עס קומט צום אפנעמען, וואס מ'ע האט פארדינט — ווערט א לאך

דאָס, צי איר האָט פאַרשפּעטיקט אָדער ניין? דערויף איז דאָס אַמעריקע. אין אַמעריקע האָט יעדער שאַפּ אַזאַ זייגער. אַז איר קומט אין שאַפּ, גייט איר צו צום אַלעם ערשטן און טוט אַ קוועטש דעם זייגער. ווערט דאָס אָנגערופן אויף זייער לשון: „פּאַנטשן די קלאַק". „קלאַק" איז אַ זייגער און נעמט זיך, זאָגט מיין ברודער עליע, פון גלאָק. אַ גלאָק קלינגט, און אַ זייגער, זאָגט ער, קלינגט אויך. אָבער נאָר אַ וואַנטזייגער. אַ סימן האָט איר: אַ קעשענע־זייגערל קלינגט נישט, הייסט עס „וואַטש". פרעג איך ביי עליען: „פאַר וואָס עפּעס וואַטש?" זאָגט ער: „ווי דען זאָל עס הייסן?" זאָג איך „וואַטשל". פרעגט מיך עליע: „פאַר וואָס עפּעס „וואַטשל"? זאָג איך: „אַז זייגער איז אַ זייגערל, דאַרף זיין וואַטש — אַ וואַטשל; על־דרך, זאָג איך, אַ „באָי" איז אַ יונג, איז אַ ייִנגל „באָיטשיק", און אַ קליין ייִנגעלע — אַ „באָיטשיקל"... ווערט עליע אין כעס און זאָגט מיר, אַז איך האָב זיך אויסגעלערנט פון אונדזער חבר פּיניע זאָגן אַלצדינג פאַרקערט. אַ גליק, וואָס פּיניע איז נישטאָ דערביי. פּיניע זאָל זיין, וואָלטן זיי זיך שוין צעקאַמפּערט איבערן וואָרט „וואַטש", אַזוי ווי זיי האָבן זיך געקאַמפּערט און שיער נישט צעשלאָגן זיך איבערן וואָרט „ברעקפיש" — אָנבייסן. דערפאַר, זאָגט עליע, איז אָן אָנבייסן ברעקפיש, ווייל צום אָנבייסן עסט מען פיש אָדער הערינג. זאָגט פּיניע: „וויבאַלד אַז הערינג, פאַרוואָס זשע זאָגט מען נישט: „ברעקהערינג"?" זאָגט אים עליע: בהמה וואָס דו ביסט! און וואָס איז אַ הערינג — נישט קיין פיש?" פילט זיך פּיניע, אַז ער איז געשלאָגן, זאָגט ער: „ווייסטו וואָס? לאָמיר פרעגן ביי אַן אַמעריקאַנער ייִדן!" און מע פילט זיך נישט און מע שטעלט אָפּ אַ געגאָלטן ייִדן אינמיטן גאַס (שבת איז דאָס געווען) און מע טוט אים אַ פרעג אויף אַ טשיקאַוועסט: „פּעטער! איר זענט שוין לאַנג אין אַמעריקע?" זאָגט ער: „דרייסיק יאָר, וואָס איז דען?"... זאָגן זיי: „מיר ווילן אייך עפּעס פרעגן. גיט אונדז צו פאַרשטיין, פאַרוואָס זאָגט מען ביי אייך אויף אָן אָנבייסן ברעקפיש?" קוקט זיי אָן דער ייִד און זאָגט צו זיי: „ווער האָט דאָס אייך געזאָגט, אַז אויף אָן אָנבייסן זאָגט מען ביי אונדז ברעקפיש?" „וויאַזוי זשע דען זאָגט מען?"

— ברעקפעסט! ברעקפעסט! ברעקפעסט! — שרייט זיי אויס דריי מאָל דער ייִד גלייך אין פּנים אַריין און איז זיי מכבד מיטן נאָמען „גרינע חיות"...

ה.

איך האָב מורא, אַז מיר וועלן זיך מיטן שאַפּ נישט עלטערן. מיין ברודער עליע זאָגט, אַז די אַרבעטער האָבן צרות פונעם „פאָרמאַן". יעדער שאַפּ האָט אַ פאָרמאַן — אַן עלטסטן, אַן אויפזעער. און

פּרעסער דערוואיל. אַז ער וועט זיך אויסלערנען די אַרבעט, וועט ער גיין הינטער אַון העכער. ביז וווהין?

מע קאָן נישט וויסן — קיינער ווייסט נישט, וועמעס מאָרגן ס׳איז. נישט קאַרנעגי, נישט וואַנדערבילד, נישט ראָקפעלער¹ האָבן געוווּסט, אַז זיי וועלן אַמאָל זיין דאָס, וואָס זיי זענען...

דערוואיל ווערט נאָך פּיניע גוט פאַרשוואַרצט. און אַלץ איבער זיין טבע, וואָס ער האָט ליב אַלצדינג טאָן כאַפּנדיק. און דערצו נאָך זיין נידעריקע ראיה. ער קומט אַלע טאָג אַהיים אַ צעבריטער.

איינמאָל איז ער געקומען מיט אַ סקאַליעטשעטער נאָז. וואָס איז די מעשה? ער האָט זיך ביים פּרעסן אָפּגעבריט די נאָז. ווי קומט דאָס פּרעסל צו זיין נאָז? זאָגט פּיניע, אַז זיין נאָז האָט נישט געוואַרט, ביז דאָס פּרעסל וועט זיך מטריח זיין צו זיין נאָז. ער קאָן באַשטיין, זאָגט ער, אַז זיין נאָז זאָל גיין צום פּרעסל. ווי קומט זי, די נאָז, צום פּרעסל? לאָזט זיך אויס, אַז פּיניע האָט גאָר געזוכט אַ שטיקל אַרבעט, און ווייל ער האָט אַ נידעריקע ראיה, האָט ער זיך דעריבער אָנגעבויגן האַרט צום טיש און האָט געטראָפן מיטן שפּיץ נאָז אויפן אָנגעגליטן פּרעסל.

— אַ שלימזל, אַז ער פאַלט אין שניי, טרעפט ער אויף אַ שטיין.

איך מיין, אַז איך וועל אייך נישט דערציילן, ווער דאָס האָט געזאָגט. וועט איר אויך טרעפן, אַז דאָס האָט געזאָגט ברכה. מיין שוועגערין קען ארייינזאָגן...

ד.

ברכה איז נישט צופרידן. מיין מאַמע אויך נישט. טייבל אויך נישט. איר האָט אַמאָל געזען, אַז ווייבער זאָלן זיין צופרידן? זיי באַוויינען אונדז, מאַנצבלען, וואָס מיר דאַרפן אַזוי האָרעווען אין אַמעריקע, כדי צו מאַכן אַ לעבן. אַ קלייניקייט — אַרבעטן אין שאַפּ! אַז האַלב נאָך זיבן אינדערפרי מוז מען שוין זיין אויף דער אַרבעט. אַ שעה נעמט צו דאָס פאָרן אַהין. עפּעס איבערכאַפּן דאַרף מען. דאַווענען דאַרף מען דאָך אוודאי. היינט רעכנט אויס, ווען מיר דאַרפן אויפשטיין? און פאַרשפּעטיקן טאָר מען נישט קיין מינוט אפילו. וואָרעם טאָמער פאַרשפּעטיקט איר, רעכנט מען אייך אַראָפּ פאַר יעדע פינף מינוט אַ האַלבן טאָג אַרבעט. וויאַזוי ווייסט מען

---

1 קאַרנעגי, וואַנדערבילד, ראָקעפעלער — באַרימטע מיליאַרדערן.

דיקע רבנים, דאָ הייסן זיי „ו׳ ,ורענטן״, וואָס אין דער היים זענען זיי געווען קצבים. מיין ברודער ע׳ ״ן האָט זיך דאָ באַקענט מיט א רעוו־רענט. אין דער היים איז ער געווען א שניידער, און נאָך א דאַמסקי דערצו!

פרעגט אים עליע: „היתכן?״[1]...

ענטפערט ער אים: „אַמעריקע!״...

ב.

וויאַזוי האָט זיך מיין ברודער עליע אויסגעלערנט שטעפּן? — למאי וויאַזוי איז דער דאַמסקי שניידער געוואָרן א רעוורענט? איז עליע נעבעך טאַקע גוט אויסגעריסן געוואָרן. מע האָט אים געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערנייען מיט דער מאַשין. איז ער דורכגעגאַנגען עטלעכע מאָל הין און צוריק און איז געוואָרן אָלרייט. אויף מאָרגן האָט ער שוין געשטעפּט. מאָלט אייך, אז אָך און ווי איז געווען צום שטעפּן. נאָר גוט איז דאָס. למאי פיניע האָט דאָס אויך נישט געקאָנט באַווייזן? נישט מחמת ער האָט זיך געפוילט אַרבעטן. חס־וחלילה![2] פיניע וועט אייך גיין אַרבעטן טאַטשקע־אַרבעט — אַבי מאַכן א לעבן אין אַמעריקע. איז די צרה, וואָס ער האָט א נידעריקע ראיה און טוט אַלצדינג כאַפּנדיק. מע האָט אים אויך אוועקגעזעצט ביי דער מאַשין, ווי מיין ברודער עליע, מע האָט אים אויך געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערגיין הין און צוריק מיט דער מאַשין. האָט זיך געטראָפן מיט אים אַן אומגליק. אונדזער חבר פיניע האָט אין איילעניש פאַרטשעפּעט דעם פּידזשאַק און האָט צוגעטשעפּעט דעם לינקן אַרבל צו דער מאַשין. א גליק כאַטש, וואָס נישט די האַנט. ווײ־ווײ, וואָס מע האָט זיך אָנגעלאַכט פון אים! חברה שניי־דערס האָבן אויפגעהויבן א הורראָ! „גרינהאָרן״ האָבן זיי אים א נאָמען געגעבן. גרינהאָרן איז דער טייטש א גרינער. און א גרינער הייסט אַזעל־כער, וואָס איז נאָר־וואָס אַראָפּגעקומען פון דער היים און ווייסט נישט, ווו א טיר עפנט זיך. גרינהאָרן איז ביזיין. ערגער פון א גנב...

ג.

בקיצור — פיניע וועט שוין נישט זיין קיין אָפּרייטער. ער גייט אַוועק אין אַן אַנדער שאָפּ און באַשטעלט זיך דאָרט פאַר א פּרעסער. אַן אונטער־

---

1 היתכן (האיטאָכן) — ווי קאָן דאָס מעגלעך זיין?

2 חס וחלילה (כאַס וועכאָלילע) — געמיינט: אין קיין פאַל, נישט דאָס.

קומען, וועט איר באַלד דערקענען אונדזער מחותן — ער איז א בייזער. און אויב איר וועט נישט דערקענען אים, וועט איר דערקענען זי, אונדזער מחותנתטע ריזועלע די בעקערין. זי איז מיט א גוידער און טראָגט קרעלן. און מיין שוועגערין ברכה וועט איר דאָך געווים דערקענען. זי האָט גרויסע פּיס. און איר קליין שוועסטערל, א ראַבעטינע מיידל מיט א צעפּל, דרייט זיך דאָרט ארום. זי הייסט אלטע, און מע האָט זי מיר אמאָל געהאַט גערעדט פאר א כלה. נאָר פון איר וועלן מיר שמועסן אן אנדערש מאָל.

מיר אַרבעטן אין שאַפּ[1]

א.

וויאַזוי מע אַרבעט אין שאַפּ — קאָן איך אייך אַקוראַט נישט זאָגן. וואָרעם איך וויים אליין נישט. מען לאָזט מיך אַהינצו נישט אריין. איך וויים נאָר דאָס, וואָס איך הער פון מיין ברודער עליע און פון אונדזער חבר פּיניע. אלע אויפדערנאַכט, אז זיי קומען אַהיים פון שאַפּ, דערציילן זיי אונדז חידושים־ונפלאות. זיי קומען אלעמאָל אויסגעמאַטערט און הונגעריק און מיר זעצן זיך עסן וועטשערע.

מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע ארבעטן אין צוויי באַזונדערע שעפער. אייטער איז אן „אַפּרייטער". דאָס הייסט, מחילה[3], א שניידער. דער אנדערער איז א „פרעסער". אן אַפּרייטער דאַרף נישט נייען מיט די הענט. ער שטעפּט ביי דער מאַשין. דאָס דאַרף מען אָבער אויך קאָנען. עס שטעפּט זיך נישט אליין. ווי זשע קומט דאָס צו מיין ברודער עליע, אז אונדזער טאַטע און אונדזער טאַטנס טאַטע איז קיינמאָל קיין שניידער נישט געווען און א מאַשין קיינמאָל אין די אויגן נישט געזען? מיר שטאַמען, זאָגט די מאַמע, פון לויטער חזנים, רבנים און שמשים. איז דאָך שלעכט! איז דאָס אָבער אמעריקע. אין אמעריקע איז נישטאָ קיין זאַך, וואָס א מענטש זאָל נישט קאָנען. אין אמעריקע לערנט מען זיך אוים. א סימן האָט איר — למאי א רב? זיין א רב דאַרף מען דאָך אוודאי קאָנען. א רב מוז כאָטש קאָנען פסקנען שאלות[5]. פונדעסטוועגן זענען פאראַן אין אמע־

---

1 שאַפּ — פאַבריק.
3 מחילה (מעכילע) — דאָ געמיינט: אנטשולדיקט, איך בעט אייך איבער.
5 פסקנען שאלות (פּאַסקענען שיילעס) — פאַרענטפערן פאַרשיידענע רעליגיעזע פראַגעס.

מען נישט פארפאלן, — אז ער זאל זיך איינפיקסן[1] א סטענד פון ספרים, ביכער און ביכלעך אויף עסעקס-סטריט, וועט ער מאכן א לעבן. אונדזער הבר פיניען איז עס אזוי געפעלן, אז ער זאגט, ער וואלט אויך א בעלן געווען האבן אזא פרנסה. און געפעלן איז דאס אים, זאגט ער, דערפאר, ווייל ארום דעם, וואס מע גייט, שמירט מען זיך. פיניע האט ליב ספרים און ביכער, ווי א פיש האט ליב וואסער. ער, אז ער כאפט זיך צו צו א בוך און שטעקט אריין דעם שפיץ נאז, וועט איר אים נישט אפרייסן.

ו.

און אפילו אונדזער מחותן, יונה דער בעקער, פארנעמט זיך אויך נישט מיט זיין פריערדיקער מלאכה, דאס הייסט, מיט בעקעריי. פארוואס? אלץ די אייגענע מעשה. אויף צו עפענען א בעקעריי באדארף מען, זאגט ער, באלאנגען צו דער „יוניע"[2]. און ער איז דערויף, זאגט ער, שוין צו אלט. און גיין ארבעטן ביי יענעם נישט אין א „יוניע" האט ער מורא, אז טאמער מאכט זיך א סטרייק — און דאס איז אין אמעריקע אלע טאג, — קאן ער קריגן א צעשפאלטענעם קאפ. וואס זשע טוט מען? איז דאך שלעכט. האט מען אים געגעבן אן עצה, אז קיין ברויט און קיין חלה זאל ער טאקע נישט באקן. נאר וואס דען? — קנישעס! היימישע קנישעס. מילכיקע מיט קעז, אדער פארעווע מיט קרויט. און וואס זאלט איר קלערן — אונדזער מחותן מאכט נישט שלעכט. גאר נישט שלעכט! זיינע קנישעס האבן א שם[3] אויף דער איסט-סייד[4]. אז איר'ט גיין אויף עסעקס-סטריט, וועט איר דערזען אנגעשריבן אויף א פענצטער מיט גרויסע אותיות אויף יידיש: „בכאן[5] פארקויפט מען היימישע קנישעס" — זאלט איר וויסן, אז דאס איז אונדזער מחותן, מיין ברודער עליעס שווער, יונה דער בעקער. און טאמער וועט איר זען טאקע אויף דער אייגענער סטריט, אקוראט אנטקעגן, אויך א יידישן אויפשריפט און אויך מיט גרויסע אותיות: „בכאן פארקויפט מען היימישע קנישעס" — זאלט איר וויסן, אז דאס איז שוין נישט אונדזער מחותן יונה דער בעקער. דאס האט מען שוין געמאכט אים א קאנקורענציע. זאלט איר אהינצו נישט גיין. גיין זאלט איר בעסער צו אונדזער מחותן, צו מיין ברודער עליעס שווער. א סימן וועט איר האבן, אז איר וועט אריינ-

1 איינפיקסן — איינאָרדענען.
2 יוניאָן — ארבעטער-פאראיין, סינדיקאט.
3 האָבן א שם (שעם) — זיין בארימט.
4 איסט-סייד — יידישער קווארטאל אין ניו-יאָרק אמאָל.
5 בכאן (בעקאָן) — דאָ.

טאָג נאָך דער סקול שטייט ער ביי אַ סטענד[1] אין ריווינגסטאָן־סטריט ביי אַ באַקאַנטער יידענע, טאָקע פון אונדזער שטעטל, און העלפט איר פאַרקויפן רייז, גרויפּן, הירזש, אַרבעס, בעבלעך, ניס, ראָזשענקעס, מאַנדלען, טייטלען, באָקסערן, און זייערע אונערקעס אויך. קיין סך אַרבעט דערביי האָט ער נישט. ער דאַרף נאָר אַכטונג געבן, מע זאָל נישט צעשלעפּן. וואָרעם אַ יידענע, אַז זי גייט צו פרעגן אויף גרויפּן, כאַפּט זי אַריין דערווייל אַ ראָזשענקע, אָדער אַ מאַנדל, אָדער אַ טייטל אין מויל אַריין. דערפאַר כאַפּט ער אָבער אַליין אָפטלעך אַריין פון די זיסע זאַכן. וושתי, אָדער הערי, וועט מיר נישט פאַרלייקענען. ער האָט זיך מיר מודה געווען, אַז ער האָט זיך איינמאָל אַזוי צוגעכאַפּט צו די ראָזשענקעס, אַז עס האָט אים נאָכדעם דריי טאָג וויי געטאָן דער בויך. באַקומען באַקומט ער פאַר זיין אַרבעט גאָרנישט. נאָר דאָס, וואָס עס פאַלט אים אַריין פאַר העלפן אָפּטראָגן אַ קאָסטאָמער. קריגט ער דערפאַר אַ פעני[2] אָדער צוויי. און אַמאָל אַ ניקל — פינף סענט. דאָס ברענגט אים אַריין ביז אַ טאָלער אַ וואָך. אין דער היים, האָט וושתי קיין קאָפּעקע קיינמאָל נישט געזען אין חלום־אפילו. סיידן פורים ביי פונאַנדערטראָגן שלח־מנות[3]. איז אָבער פורים נאָר איין מאָל אין יאָר. און דאָ איז ביי אים פורים אַלע טאָג. אַלע טאָג פאַרדינט ער געלט.

— קאָלומבוס! ביסט ווערט מען זאָל דיך אָפּגילטן! — האָט געזאָגט אונדזער חבר פיניע, ווען ער איז דורכגעגאַנגען פאַרביי ריווינגטאָן־סטריט און דערזען וושתין ביים סטענד. ער האָט געגעבן צו לייזן דריי סענט פאַר באָקסערן און איין סענט וושתין.

ה.

און משה דער איינבינדער אַליין זיצט אויך נישט לײדיק. ער פאַרנעמט זיך נישט מיט איינבינדעריי, ווי אין דער היים. ווייל דאָ, אין אַמעריקע, זאָגט ער, דאַרף מען צו דער מלאכה האָבן אַן אוצר מיט געלט אויף צו דינגען אַ סטאָר[4], קויפן אינסטרומענטן און האָבן באַקאַנטשאַפט. און ווידער, זאָגט ער, זיין אַ „האַנט" ביי יענעם, דאָס הייסט גיין דינען — איז שוין נישט די יאָרן. האָט מען אים געגעבן אַן עצה — צווישן יידן ווערט

1 סטענד — אַ טישל מיט סחורה.
2 פעני — איין סענט.
3 שלח־מנות (שלאַך־מאָנעס) — די נעשאַנקעס, וואָס מע שיקט פורים איינער צום אַנדערן.
4 סטאָר — קראָם.

נאך קומען צוריק אין סטאר צוקערן דאס מיטט, אויפראמען און טאן נאך עפעס אן ארבעט ביז האלבן טאג. נאך האלבן טאג איז ער פריי. באקומען באקומט ער נישט קיין סך. אינגאנצן פופצן סענט א טאג, אחוץ פרייטיק. פרייטיק באקומט ער א גאנצן קוואדער[1] מיט א חלה אויף שבת.

ג.

דאס, וואס איך האב אייך דערציילט אויבן, קער זיך אן מיט די גרעסערע בחורים. די קלענערע קינדער לערנען, גייען אין סקול, דאס הייסט אין חדר אריין.

נאר אזוי ווי אין סקול גייט מען נאר א האלבן טאג, קאן מען דעם אנדערן האלבן טאג עפעס טאן און פארדינען א פאר טאלער. טוען זיי טאקע אזוי, פעסיעס קלענערע קינדער. איינער, אט דער, וואס מע רופט אים טשערנאהוז, ארבעט אין אן אפטייק. ער וואשט פלעשלעך, גייט אין פאסט נאך מארקעס. דא הייסט עס „סטעמפס" און עס פארקויפט זיך אין דער אפטייק. ער באקומט פאר זיין ארבעט, נאר פאר א האלבן טאג, א טאלער מיט א קוואדער א וואך. „עס גייט נישט צופוס" — זאגט משה דער איינבינדער און נעמט צו ביי אים דאס געלט.

– פייטל פעטעלעלע, דא הייסט ער שוין פיליפ, גייט אויך א האלבן טאג אין סקול, און דעם אנדערן האלבן טאג פעדלט[2] ער מיט יידישע גאזעטן. דא הייסט עס „פייפערס". ער לויפט ארום אויף איסט-בראדוויי — אזא סטריט — און שרייט: „פייפערס, פייפערס!" און רופט דערביי אויס דעם נאמען פון יעדן פייפער. ער מאכט דערפון פון פערציק ביז פופציק סענט א טאג, און אמאל מער אויך. פארשטייט זיך, אז דאס [illegible]ט אויך אוועק צום פאטער אין טאפ אריין. אלע פארדינען, און דער איי[illegible]נדער האלט זיי אלעמען אויס.

ד.

אלע פארדינען. אפילו מיין חבר הערשל, דער וואס מיט דער [illegible] און וואס מע רופט אים דערפאר „ווַשתי". דא הייסט ער שוין נישט [illegible]תי און נישט הערשל, נאר הערי, און לערנט אין סקול. דעם אנדערן האלבן

---

1 קוואדער — א פערטל דאלאר.

2 פעדלען — ארומטראגן צו פארקויפן אין די שטיבער.

פעקטארי". איר ווייסט דאך אבער נישט, מיט וואס מען עסט דאס, באַדאַרף מען אייך פארטייטשן. דאס איז א פאבריק, וווּ מע מאכט שאכטעלעך פון קארטאן־פאפיר. מיינט נישט, אז דאס איז אזא שווערער דזשאב (דזשאב הייסט א מלאכה). ער אליין מאכט נאך נישט קיין שאכטעלען. ער צעטראגט זיי נאר. הייסט עס דא אויף זייער לשון: ער „דעליווערט" זיי. דאס הייסט, ער נעמט אין יעדן האנט א שטוס שאכטעלען פון א צען טוץ און לויפט מיט זיי איבער די ענגע סטריטן, צווישן קארס[1] און אווטאמאבילס. מע דארף אכטונג געבן, זיי זאלן חלילה נישט צעקוועטשט ווערן. ער באקומט דערפאר דריטהאלבן טאלער א וואך און האפט אויף א „רעיז". דאס הייסט אויף א הוספה[2]. ס'איז מעגלעך, אז מיט דער צייט זאל ער נעמען דריי טאלער א וואך. דאס איז דערווייל. שפעטער א ביסל זאגט אים צו חער באס (א באלעבאס הייסט דא „באס"), אז ער וועט אים אויסלערנען די ארבעט, וויאזוי צו מאכן די שאכטלען. ער זאגט צו אים: „דו זיי נאר א גוד באי, וועסטו זיין אלרייט". אויף אונדזער לשון הייסט עס: „זיי א מענטש, וועסטו עסן אין סוכה".

ב.

דאס צווייטע בחורל, וואס מע האט אים אמאל גערופן וועלוול קאטער, און היינט הייסט ער שוין ווילי, איז אויך א דעליווער־באי, דאס הייסט א יינגל, וואס מע שיקט אים. ער איז אין א „גראסערי־סטאר". ביי אונדז הייסט עס א „באקאליינע קלייט"[3], דאס איז שוין א ביסל א שווערערע דזשאב. מע דארף זיך פעדערן גאנץ פרי, אז גאט אליין שלאפט נאך. מע דארף קודם אויסזארטירן און אויספאקן אלע ארדערס[4], דערנאך צעטראגן די באנדלס[5] צו די קונים[6]. דא הייסן זיי „קאסטאמערס". און די באנדלס געפינען זיך זעמעלעך, פוטער, קעז, אייער, צוקער, מילך, קרים — סמעטענע הייסט עס. מע דארף זיך מיט דעם דראפען אויף צוויי הונדערט טרעפ אויף דעם „טאפ־פלאר", דאס הייסט, גאנץ אויבן אונטערן דאך. און דאס באדארף אפגעגעבן ווערן גיך, אין איין אטעם, ווארעם ער דארף

---

1 קאר — טראמוואי.
2 הוספה (הויסאפע) — דא: לוין־העכערונג.
3 באקאליינע קלייט — שפייזקראם.
4 ארדערס — באשטעלונגען.
5 באנדל — פעקל.
6 קונים (קוינים) — קויפערס, קליענטן.

וואָס מע שיסט מיט זיי. איז אָנגעקומען אין סאמע רעכטן שפּיל מיין ברודער עליע. האָט ער מיך, נאָך דער אַלטער מאָדע, אָנגעכאַפּט ביים אויער מיט איין האַנט און מיט דער אַנדערער געוועןָ גרייט מיר שענקען אַ פּאָר פיינע פּעטש. וואַקסט אויס אַ באַי, אַ „ווערגעלעץ"[1], ווי פון אונטער דער ערד. ער לויפט צו צו מיין ברודער און רייסט מיך ארויס פון זיינע הענט. דערנאָך פאַרקאַטשעט ער די אַרבל און זאָגט עפּעס צו עליען אויף אַמעריקאַנער לשון. נאָר אַזוי ווי מיין ברודער פאַרשטייט נישט קיין ענגליש, נעמט דער ווערגעלעץ און טראָגט אים אונטער אַ צוגעמאַכטן קולאַק גלייך אונטער דער נאָז. קלייבט זיך באַלד צונויף אַ רעדל מיט מענטשן. און מיין ברודער פאַרענטפערט זיך פאַר זיי אויף יידיש, אַז ער קער מיר אָן אַ ברודער, מעג ער־דעריבער מיט מיר לערנען דרך־ארץ[2]. זאָגן אָבער די צונויפגעלאָפענע: אַ ברודער, נישט אַ ברודער, — שלאָגן אַ קלענערן פון זיך טאָר מען נישט...

דערווייל האָב איך זיך פאַררעדט און גאָר פאַרגעסן, אַז מיר זענען שוין געקומען אַהינצו, וווּ מיר האָרפן זיך אָפּשטעלן, דאָס הייסט, ביי אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע און ביי איר מאַן משה דעם איינבינדער. אריינגעקומען צו זיי אין שטוב, האָבן מיר נישט געטראָפן קיינעם פון דער כאַליאַסטרע. איך קוק זיך ארום אויף אַלע זייטן. איך זוך מיט די אויגן מיין אַמאָליקן חבר „וושתי". נישטאָ נישט וושתי, נישט קיינער. וווּ זענען זיי אַהינגעקומען אַלע? וועט איר הערן אַ שיינס.

די כאַליאַסטרע אויף דער אַרבעט

א.

אז מיר זענען אריינגעקומען צו אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע און צו איר מאַן משה דעם איינבינדער אין ניו־יאָרק, האָבן מיר פון זייער גאַנצער כאַליאַסטרע קיינעם נישט געטראָפן אינדערהיים. וואָס איז די מעשה? — די כאַליאַסטרע איז אויף דער אַרבעט.

דער עלטערער בחור, קלעצל האָט ער געהייסן אין דער היים, דאָ הייסט ער סעם. פאַרוואָס עפּעס סעם? — ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אַז ער פאַרדינט שוין געלט. ער איז איינגעשטעלט אין אַ „פּייפּער־באָקס־

---

1 ווערגעלעץ — אַ הויכער, אויסגעוואַקסענער יונג (איראָנישער אויסדרוק).
2 לערנען דרך־ארץ (דערעך־ערעץ) — דאָ געמיינט: באַשטראָפן, שלאָגן.

איינבינדערע, מיט זיינע קורצע פיס. נאָך אים וואַקט זיין ווייב פּעסיע די גראַבע. קוים וואָס די פיס טראָגן זי. אזוי פעט און שווער איז זי. נאָך פּעסיען וואַקן פּיניע מיט זיין ווייב טייבל. פון פּיניעס וואַקן קאָן מען בלייבן אָן א בויך לאַכנדיק. פּיניע, אז ער וואַקט, טאַנצט ער אונטער מיט זיינע דינע לאַנגע פיס, וואָס פּאַרטשעפּען זיך איינער אין דעם אַנדערן. איין הויז אראַפּ, דער אַנדערער ארויף. דאָס קאַפּעליושל ארויפגערוקט. דאָס האַלדזטיכל אין „פּאַצן־זייט". א מאָדנע פיגור, בעט זיך אויף פּאַפּיר. איך און מיין חבר מענדל וואַקן פון הינטן, שפּעטער פון אלעמען. מיר שטעלן זיך אָפּ כמעט ביי יעדן פענצטער. אונדז איז געפעלן, וואָס די אויפשריפטן זענען אויף יידיש און וואָס עס שטייען ארויסגעשטעלט אלע יידישע זאַכן: סידורים, יאַרמלקעס, מצות — אינמיטן־דערינען, סאַמע אין אָנהייב ווינטער, מצות! משמעות[1], א יידישע שטאָט. לאָזט מען אָבער אונדז לאַנג נישט שטיי. די מאַמע רופט אונדז: „אַהער גייט!" — מוז מען גיין.

ז.

ווער עס האָט נישט געזען די ניו־יאָרקער סטריט — דער האָט גאָר קיין שיינס נישט געזען. וואָס געפינט איר נישט אויף דער סטריט? יידן האַנדלען. ווייבער זיצן און שמועסן. קינדער אין די וועגעלעך שלאָפן. „קערעדזשעס" הייסן דאָ וועגעלעך. אלע קערעדזשעס האָבן איין פּנים. דאָ, אויף דער סטריט, האָדעוועט מען די קליינע עופהלעך מיט מילך פון קליינע פלעשעלעך, גרעסערע קינדער שפּילן זיך. און שפּילט מען זיך מיט טויזנטערליי שפּילעריין: מיט קנעפּלעך, מיט רעדעלעך, אין באַל, אין וועגעלעך, אין שליטעלעך און אין „סקייטס". דאָס איז א מין זאַך אויף פיר רעדלעך, צוגעבונדן צו די פיס, און אויף דעם רעדלט מען. מע קאָן טויב ווערן פון דעם געפּילדער, וואָס די קינדער הייבן אויף אויף דער סטריט. די סטריט געהערט צו די קינדער. קיינער וועט נישט וואַגן זיי פונדאַנען צו פאַרטרייבן. אנו, לאָז עמעצער פּרוּוון אָנרירן א קינד מיט א פינגער! מיין ברודער עליע האָט עס פאַרזוכט אויף זיין אייגענער הויט. ער וועט שוין פאַרזאָגן א צענטן. אזוי איז געווען די מעשה:

איינמאָל בין איך מיט מענדלען געווען אויף דער סטריט און געשפּילט אין „טשעקעס". דאָס איז א שפּיל מיט קיילעכדיקע הילצערנע קנעפּלעך,

1 משמעות (מאַשמאָעס) — ווייזט אויס, דערפון איז נעדרוננעי

ה.

מיטאמאל האט מען זיך אפגעשטעלט. אונדזער מחותן יונה דער בעקער האט געכאפט די מחותנתטע ריוועלע די בעקערין און מיין ברודער עליע מיט מיין שווענערין ברכה און זיי האבן זיך געגעבן א לאז צום ארויסגאנג. האט זיך די מאמע אויך אויפגעהויבן. זי האט געוואלט גיין באגלייטן אירע קינדער, זיך געזעגענען מיט זיי. אויך פיניע פון זיין זייט האט זיך אויפגעהויבן, געגאנגען געזעגענען זיך מיט זיין חבר עליע און טאקע איניינוועגס אפרעדן מיט אים, ווו און ווען מע זאל זיך זען. נאר ווער? וואס? וועמען? איידער מע קוקט זיך ארום, איז שוין יונה דער בעקער מיט דער בעקערין מיט מיין ברודער עליע און מיט זיין ווייב ברכה אויף יענער זייט. דער קאנדוקטאר האט שוין פארהאקט די טיר. דער וואגאן האט זיך געגעבן א ריס. אונדזער פיניע, ווי ער איז געשטאנען פארטראכט און צעטומלט, אזוי האט עס אים געגעבן א שליידער פון די פיס. און א ווײלע ארום איז ער שוין געלעגן ביי א שווארצער ניגערטע אויפן שויס. האט אים די ניגערטע געגעבן א ווארף פון זיך מיט ביידע הענט אזוי, אז ער איז אוועקגעפלויגן אויף דער צווייטער זייט באנק און דאס קאפעליושל צו דער טיר. און טאמער איז קארג, איז נאך געווארן א געלעכטער אויך. דער גאנצער וואגאן האט געלאכט. איך און מיין חבר מענדל האבן אויך געלאכט. האבן מיר געכאפט א פסק פון דער מאמען און פון פיניעס ווייב טייבל, למאי מיר לאכן. אדרבה, גייט זייט א בדיה און לאכט נישט!

ו.

אלצדינג אויף דער וועלט האט אן עק. געקומען א סוף צו אונדזער ארייגפאר אין ניו־יארק. מיר זענען שוין אויף דער גאס. דא הייסט עס „סטריט”. ווען איך זאל נישט ווויסן, אז מיר זענען אין אמעריקע, וואלט איך זיכער געמיינט, אז מיר זענען אין בראד אדער אין לעמבערג. די אייגענע יידן, די אייגענע ווייבער, די אייגענע געוואלדן, דאס אייגענע מיסט וואס דארטן. נישט מער, דער טומל און דער הארמידער איז דא א סך גרעסער. און דער רעש איז שטארקער, הילכיקער. אויך די מויערן זענען גרעסער. א סך העכער. זעקס עטאזשן איז א געלעכטער. פאראן הייזער פון צוועלף עטאזשן. און פון צוואנציק. און פון דרייסיק. און פון פערציק. און נאך העכער. נאר וועגן דעם שפעטער. דערווייל זענען מיר מיט אונדזערע פעקלעך אויף דער סטריט. מיר האבן נאך א שטיק וועג צו גיין צופוס. דא הייסט עס — „וואקן”. און מיר וואקן. פריער וואקט משה דער

שכנה פעסיע די גראבע. און עליע מיט זיין ווייב ברכה זאלן פארפארן צו זייער שווער־און־שוויגער, יונה דעם בעקער און ריוועלע די בעקערין. נו, און מענדל? זאגט פעסיע, אז מענדלען נעמט זי צו זיך. זאגט ריוועלע די בעקערין — ניין. ביי פעסיען, זאגט זי, זיינען קיין עין־הרע פאראן אן אים אויך א היפש ביסל עסערס. פארדריסט דאס פעסיען. זי זאגט, אז ס'איז נישטא קיין איבעריקע ציין אין מויל און קיין איבעריקע קינדער ביי א מוטער.

— שאט! ווייסט איר וואס? לאמיר פרעגן דעם בעל־דבר[1] אליין. — אזוי זאגט משה דער איינבינדער, פעסיעס מאן, און ער טוט א פרעג ביי מענדלען: וואהין וויל ער בעסער — צו אים אדער צום בעקער? ענטפערט אים מענדל, אז ער וויל זיין דארטן, וווּ זיין חבר מאטל. איך אליין האב אויך אנדערש נישט געטראכט, אז אזוי באדארף מענדל זאגן.

ד.

— אט האט באלד, נאך איין סטיישן, סטאפן מיר! — רופט זיך אן יונה דער בעקער שוין אויף אמעריקאנער לשון. מיר פארשטייען נישט, וואס הייסט „סטיישן" און וואס הייסט „סטאפן"? פארטייטשט ער אונדז, אז סטיישן הייסט א סטאנציע און סטאפן מיינט מען אפשטעלן זיך, ארויס־קריכן.

— מחותן! פון ווען אן האט איר עס אנגעהויבן רעדן אויפן היגן לשון? — פרעגט אים די מאמע, און ריוועלע די בעקערין ענטפערט פאר איר מאן:

— איך בין אייך ערבֿ[2], מחותנתטע, אז אין א וואך ארום וועט איר אייך אנהייבן רעדן אויפן זעלבן לשון. ווארעם, אז איר'ט ארויסקריכן אין סטריט און פרעגן: ווו איז דא דער קצב? וועט איר מעגן קצבן פון היינט ביז איבערמארגן, וועט אייך קיינער נישט ענטפערן.

פרעגט זי די מאמע:

— וויאזוי זשע דען זאל איך זאגן?

ענטפערט שוין פעסיע די גראבע:

— איר'ט מוזן זאגן „דער בוטשער".

— אזוי לאנג קרענקען זיי! — מישט זיך אריין מיין שוועגערין ברכה.

— זיי זאלן אפילו אויפלויפן, וועל איך זיי זאגן קצב, קצב און קצב!

---

1 בעל־דבר (בעל־דאווער) — דער, וועגן וועמען עס רעדט זיך.

2 כ'בין ערב (ארעוו) — איך פארזיכער.

דאָס נישט. יונגע באַיעס, דאָס הייסט קליינע יינגלעך, אַלטע לייט און קאַ־
ליקעס מאַכן דערפֿון אַ לעבן. אונדזער חבר פּיניע, אויב איר געדענקט,
האָט ליב זיסע זאַכן. האָט ער זיך צוגעכאַפּט צו די דאָזיקע קאָנפֿעקטלעך,
און האָט פּאַזשאַלינקע איינגעשלונגען אַ גאַנץ שאַכטל. דער סוף איז גע־
ווען — ער האָט זיך אָנגעמאַכט אַ חתונה אין מאָגן, שיר נישט אָפּגעסמט
זיך. דאָקטוירים האָבן אַרויסגעפּאָמפּעט ביי אים דורכן האַלדז די טשאַינ־
גאָם. מע האָט אים געראַטעוועט דאָס לעבן. נאָר איך פֿאַרלויף אויפֿצו־
פֿריער. מיר קערן זיך אום צוריק צו אונדזער ערשטן אַריינפֿאָר אין דער
שטאָט ניו־יאָרק.

ג.

דעם גאַנצן וועג, וואָס מיר זיינען געפֿאָרן אויפֿן „עליוויימער" און
אויפֿן „צאָבוויי", האָבן אונדזערע לייט, די מאַנצבלען און די ווייבער, גע־
האַלטן אין איין רעדן. איך זאָג רעדן, אָבער ס'איז נישט אמת. ווער קאָן
דאָס רעדן אויפֿן „עליוויימער"? אָדער אויפֿן „צאָבוויי"? אַז דער רעש,
מיטן געפּילדער, מיטן גראַגערן פֿון די רעדער, מיטן גרילצן פֿון די רעלסן,
מיטן קלינגען פֿון די פֿענצטער מאַכן אייך טויב. איר אַליין הערט נישט
אייער קול. איר מוזט שרייען איינס צום אַנדערן, ווי בעת איר רעדט צו
אַ טויבן. אונדזערע לייט זיינען אַזש הייזעריק געוואָרן שרייענדיק. די מאַ־
מע האָט עטלעכע מאָל געבעטן זיך ביי פּעסיען:

— פּעסעניו, נשמהניו, האַרצעניו, ליובעניו! לאָזט דאָס איבער אויף
שפּעטער!...

מע הערט אָנטשווייגן אויף איין מינוט און מע הייבט אָבער באַלד אָן
ווידעראַמאָל צו שרייען אויף קולי־קולות[1]. וואָרעם מע איז דאָך לעבעדיקע
מענטשן, גוטע פֿריינד, געוועזענע שכנים. וויאַזוי קאָן מען זיך איינהאַלטן
און נישט אויסרעדן זיך די הערצער? מע האָט זיך אַזאַ צייט נישט געזען.
און צו רעדן איז דאָ אַזוי פֿיל! אַזוי פֿיל!

אָנגערעדט זיך און אָנגעשריען זיך וועגן זייטיקע זאַכן, איז מען אַרויף
אויף אַ שמועס וועגן וווהין צו פֿאַרפֿאָרן און ביי וועמען אָפּצושטעלן זיך
נאָך אַ סך וויכוחים[2]: און שפּאַרעניש איז געבליבן, אַז די מאַמע און איך
און אונדזער חבר פּיניע מיט זיין טייבלען זאָלן זיך אָפּשטעלן ביי אונדזער

---

1 אויף קולי־קולות (קולע־קוילעס) — שרייען זייער הויך.
2 וויכוחים (וויקוכים) — דיסקוסיעס, אַמפּערייען.

די אויגן. דאָס וואָרט שוין ביי זיי אָנגערופן „צאַבהיי“[1]. פאַרוואָס הייסט דאָס „עליוויטער“ און דאָס „צאַבהיי“?... זאָגט מיין ברודער עליע, אַז „עלי־וויטער“ נעמט זיך פונעם וואָרט „לייטער“. און „צאַבהיי“ זאָגט מען ביי אונדז אויך, אַז מען טרייבט אָן אַ פּאָר אָקסן. לאַכט פון אים אונדזער חבר פּיניע מיט סכנות, ער זאָגט: „ס'אַ משל אָקעגן אַ טאָרבע פּלעקער! אָקסן, זאָגט ער, קוים וואָס זיי קריכן, און דאָס פּליט!“ ענטפערט אים עליע: „דערויף איז דאָס אַמעריקע, ס'זאָל פליען“... מישט זיך אַריין מיין שוועגערין ברכה און זאָגט, אַז דאָס אייגענע אַמעריקע וואָלט געווען אַ סך בעסער, ווען מע זאָל דאָ נישט אַזוי פליען, ווי מע פליט. זי שווערט זיך, אַז מער פאָרט זי נישט, אַן עק! נישט מיטן „עליוויטער“ און גישט מיטן „צאַבהיי“ — זי זאָל וויסן גליקלעך ווערן. זי וועט שוין, זאָגט זי, בעסער גיין צו־פוס, איידער אַזוי משוגענערהייט פליען הענדעם־פענדעם איבער דער כמאָרע, אָדער לויפן אונטער דער ערד. דערביי האָט זי געזאָגט אַ ווערטל: „הייבּ מיך נישט און וואַרף מיך נישט“... אַ מאָדנע יידענע מיין שוועגערין. ביי מיר וואָלט איר, פאַרקערט, געפעלט, איך זאָל אַרומפאָרן מיטן „עלי־וויטער“ און מיטן „צאַבהיי“ אַ גאַנצן טאָג מיט אַ גאַנצער נאַכט. מיין חבר מענדל אויך דאָס אייגענע.

ב.

דאַכט זיך מיר, מיר זיינען שוין אויסגעווען אַ וועלט. דאַכט זיך, מיר האָבן זיך שוין גענוג אָנגעזען מיט די טראַמווייען אין לעמבערג, אין קראָקע, אין ווין, אין אַנטווערפּן און אין לאָנדאָן. נאָר אַזאַ ענגשאַפט מיט אַזאַ שטופּן זיך און דערשטיקעניש, ווי אָט דאָ, אין דעם גיהנם, האָבן מיר אינ־ערגעץ נישט געזען! קאָפּ אויף קאָפּ. איינער אַרויס, צוויי אַריין. זיצן איז נישטאָ ווו. דאַרף מען שטיין. פאַלט מען אום. מוז מען זיך אָנהאַלטן ביים רינג. ווערט מען פאַרקליאַקנעט. העלפט גאָט, עס ווערט ריין אָן אָרט, איז פאַראַן דערויף אַ סך בעלנים. קוים מיט צרות פאַרכאַפּט אָן אָרט. איר קוקט זיך אַרום, זיצן אַלע און קייען עפּעס, מאַלעגיירען, אַזוי ווי אָקסן. ערשט דערנאָכדעם בין איך געוואויר געוואָרן, אַז דאָס וואָס זיי קייען, ווערט אָנגערופן ביי זיי „טשאַינגאַם“. דאָס איז אַזאַ מין קאָנפעקט פון גומילאַס־טיק. מע האַלט דאָס אין מויל און מע קייעט דאָס. אַראָפּשלינגען טאָר מען

1 סאַבוויי — אונטערבאַן, מעטראָ.

אַ ביסל אייגענע צרות, אַ ביסל פרעמדע יסורים פאַרשטערן אונדז די שמחה, וואָס מיר זיינען אין אַמעריקע. מיר האָבן זיך אַזויפיל אָנגעזען דאָ אויף דעם עליס איילאַנד און אָנגעהערט, אַז מיר זיינען מיד געוואָרן און האָבן זיך צונויפגעשלאָגן אונדזער גאַנצע מישפּחה קאָפּ אויף קאָפּ און גע־קוקט אַהין, אין דער גרויסער האַשיקער שטאָט אַריין, וואָס ליגט נאָך ווייט פון אונדז. ווייסט איר, וויאַזוי מיר האָבן אויסגעזען? מיר האָבן געכאַפּט דעם אָנבליק פון אַ סטאַדע שעפּעלעך, וואָס שטייען צונויפגעפּרעסט אין פעלד אין אַ הייסן זומער־טאָג, נישט ווייט פון די רעלסן פון אַ באַן, און קוקן פאַר־ווּנדערט, ווי די וואַגאָנעס לויפן מיט אַ רעש פאַרביי און ווערן פאַרשוווּנדן. אַן עבירה, וואָס איך האָב נישט קיין בליישטיפט און קיין שטיקל פּאַפּיר אויף אָפּצומאָלן אונדזער צונויפגעפּרעסטע מישפּחה און אויך די אַלע אי־בעריקע פאַרשפּאַרטע עמיגראַנטן אויף עליס איילאַנד, ווי זיי זיצן יעדער אויף זיין פּעקל. מע זיפצט און מע דערציילט זיך אויס איינס פאַר דאָס אַנ־דערע דאָס ביטערע האַרץ. אַנדערע שווייגן שטיל. און אַנדערע וויינען, באָדן זיך אין טרערן. אין אַ ים פון טרערן.

אין ניו־יאָרק אויף דער סטריט[1]

א.

דער אַריינפאָר אין דער שטאָט ניו־יאָרק איז שרעקלעך. דאָס פאָרן אַליין איז נאָך נישט אַזוי געוואַלדיק, ווי דאָס איבערזעצן זיך פון איין וואַ־גאָן אינעם אַנדערן. איר האָט זיך נאָר־וואָס אַריינגעזעצט — אַהאַ! איר פליט שוין, ווי די אָדלערס, אין דער הייך איבער אַ לאַנגער שמאָלער בריק אויף צו דערהרגעט ווערן. ווערט דאָס אָנגערופן ביי זיי „עליוויימער"[2]. מיינט איר, אַז איר זענט שוין פּאַרטיק? האָט צייט אַ ביסל. איר קריכט אַרויס פונעם „עליוויימער", און איר זעצט זיך איבער אין אַן אַנדער וואַ־גאָן, און איר לאָזט זיך אַראָפּ דורך טרעפּ, ווי אין אַ קעלער אַריין, און איר לויפט אונטער דער ערד מיט אַזאַ אימפּעט, אַז עס שווינדלט אייך אין

1 סטריט — גאַס.

2 עלעווייטער — איבערבאַן.

ווערן. ווײנט די מאַמע אויף זײ קוקנדיק, און מײַן שוועגערין ברכה און אונדזער פּיניעס ווײַב טײַבל ווישן אויך די אויגן.

ג.

איר מײנט, אַז נאָר ײדן האָבן צרות אויף עלים אײלאַנד? גױים ווערן אויך נישט ווײניק אויסגעריסן. עס פֿאָרט מיט אונדז אַ גאַנצע כאַפּטע איטאַליענער. אַלע אין סאַמעטענע הויזן מיט הילצערנע שיך אויף די פֿיס. אַז זײ גײען, קלאַפּן זײ, ווי די פֿערד מיט די קאָפּיטעס.

ווילדע גױים. אויסגעצײכנטע מענטשן. זײ רופֿן מיך מיט אַ מאָדנעם נאָמען: „פּיקאָלאָ באַמבינאָ"[1] זײ זײַנען מיך מכבד מיט ניסלעך און מיט ראָזשענקעס פֿון די סאַמעטענע הויזן־קעשענעס. און איך האָב דאָס הוקא נישט פֿײַנט. רעדן קאָן איך נישט מיט זײ. מחמת זײ פֿאַרשטײען נישט קײן לשון, איך פֿאַרשטײ נישט־זײער לשון. נאָר מיר געפֿעלט, ווי זײ רעדן צווישן זיך.

דאַרף טרעפֿן אַן אומגליק. סאַמע צום רעכטן שפּיץ, אַז ס'איז געקומען צום פֿאַרהער, האָט זיך אײנער פֿון דער כאַפּטע אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואָרט. ער האָט דערצײלט דעם אמת, אַז זײ האָט אַרויסגערופֿן אַ פּאָדריאַטשיק פֿון לאָנדאָן דורך אַ קאָנטראַקט אויף אַרבעט בײַ עפּעס אַ בריק. און דאָס, זאָגט מען, טאָר מען נישט אין אַמעריקע. וויל מען זײ אָפּשיקן צוריק. רעדן זײ אַלע אײנײנעם, מאַכן מיט די הענט און קוועטשן די רײש: „סאַקרראַמענטאָ"[2]... העלפֿט אָבער נישט קײן זאַך. דער רחמנות אויף זײ איז זײער גרויס. בײַ עטלעכע פֿון זײ האָב איך געזען טרערן אויף די אויגן.

ד.

גוט איז נאָר אײן מענטשן. ווײסט איר וועמען? — דעם הײסינער שנײדער. ער האָט דערלעבט אַ נקמה אין אונדזער חבר פּיניע. ווער איז צו אים גלײַך? זאָגן זאָגט ער גאָרנישט נישט. נאָר ער שפּאַנט אַרום פֿאַרבײַ אונדז, גלעט זיך דאָס בערדל, קוקט אויף פּיניען דורך זײַנע שאַרפֿע ברילן. פּיניע איז אָבער קליגער פֿון אים. ער האָט אַרײַנגעשטעקט זײַן שפּיץ נאָז עפּעס אין אַ ביכל, זעט קלאָמערשט נישט דעם שנײדער. ער האָט אים אין דער לינקער פּאה!

---

1 פּיקאָלאָ באַמבינאָ — נעמײנט: אַ וואויל ײנגעלע, אַ יאַט.
2 סאַקראַמענטאָ — אַזאַ אויסרוף.

און פון זינט מיר שלעפן זיך ארום אויף דער וועלט ביז צום היינטיקן טאג, באדארף זי איצטער וויינען און טרערן גיסן אויף די אומגליקן, וואס מיר זעען זיך אן אט־א־דא, אויף עלים איילאנד. די מאמע נעמט זיך יעדע זאך צום הארצן. זי ברעכט די הענט. זי באהאלט דאס פנים און וויינט זיך אויס שטילערהייט.

— דו זינדיקסט, מאמע! — זאגט צו איר מיין ברודער עליע, און מיר דאכט זיך, אז ער איז גערעכט. וואס האט זי צו וויינען? מיר שלעפן זיך שוין מער נישט איבער דער וועלט, ווי מיר האבן זיך געשלעפט ביז אהער. די נסיעה אויפן ים זענען מיר, דאנקען גאט, אויך איבערגעקומען. מיר זענען שוין כמעט אין אמעריקע. נאך א שעה, נאך צוויי שעה — און מיר זענען פריי. נאר וויאזוי זאל מען נישט וויינען, אז מע זעט פאר זיך אזויפיל אומגליקן, אזויפיל טרערן? א ים פון טרערן!

איבערדערציילן אייך אלע אומגליקן, וואס מיר האבן זיך אנגעזען אויף עלים איילאנד, באדארף איך זיך אוועקזעצן מיט אייך א טאג מיט א נאכט און דערציילן, דערציילן און דערציילן.

ב.

אשטייגער, וואס וועט איר זאגן אויף אזא מעשה? טאטע־מאמע און פיר קינדער זענען פארהאלטן געווארן, נישט אהער, נישט אהין. וואס איז די מעשה? ביים פארהער האט זיך ארויסגעוויזן, אז ווייערס א קינד, א מיידל פון א יאר צוועלף, קאן נישט ציילן אויף צוריק. מע פרעגט זי: „וויפל ביסטו אלט?" זאגט זי: „צוועלף יאר". פרעגט מען זי ווידער: „וויפל ביסטו אלט געווען פאראיארן אין דער צייט?" ווייסט זי נישט. זאגט מען איר: „צייל פון איינס ביז צוועלף". ציילט זי. זאגט מען איר: „צייל פון צוועלף צוריק ביז איינס". קאן זי נישט. ווען מע פרעגט ביי מיר אזא זאך: צייל, — צייל איך דאך ווי א וואסער: צוועלף, עלף, צען, ניין, אכט, זיבן, זעקס, פינף, פיר, דריי, צוויי, איינס. א טייערע מציאה! איז געבליבן, אז מע קאן דאס מיידל קיין אמעריקע נישט אריינלאזן.

פרעגט זיך: וואס וועט זיין מיט איר טאטע־מאמע און מיט די איבע־ריקע קינדער? — צוזען דעם צערי פון פאטער און מוטער און דעם רחמנות פון קינד — דארף מען זיין פון שטיין, מע זאל נישט צעגאנגען

---

1 צער (צאר) — ווייטיק.

זען — זעען מיר זיך דורך די גראַטעס, אזוי ווי אַרעסטאַנטן...

אמעריקע שמירט מען נישט. זאגט דער הייסינגער שניידער (אומעטום איז ער דא), אז די גאנצע וועלט איז איין שטאט. „כסף וזהב מטהר ממזרים"[1]... פיניע בלייבט שטיין אן לשון.

אוודאי איז דער הייסינגער שניידער געווען גערעכט. ער האט אונדז געקאסט א קוואדער (אזא מטבע פון א פערטל טאלער), און מיר האבן געזען דורך די קראטעס אונדזער שכנה פעסיע. דאס רויטע פנים אירס מיטן פעטן גוידער האבן געשוויצט, געשמייכלט צו אונדז פונדערווייטן. די מאמע האט צו איר געשאקלט מיטן קאפ, ביידע האבן געוויינט מיט טרערן. הינטער אירע ברייטע פלייצעס האט ארויסגעקוקט איר מאן, משה דער איינבינדער. שוין נישט אין א קאשקעט, ווי אין דער היים, נאר אין א קאפעליוש גאר. אין א מינוט ארום האט זיך באוויזן אויך יונה דער בעקער מיט די בייזע אויגן. יונה האט זיך ווינציק-וואס פארענדערט. נאר די באָרד — אוי-וויי! די באָרד!... זיין ווייב פון דער הענטאנדע איז אויך געקומען. מען וויל זיך אפגעבן שלום-עליכם, מע וויל זיך ארומנעמען, האלדזן זיך, קושן זיך, מע וויל זיך צעפרעגן איינס ביי דאס אנדערע, וואס מע מאכט? און וואס הערט זיך אויף דער וועלט? און וויאזוי לעבט זיך עס אט דא אין אמעריקע? איך, למשל, גיי אוים וויסן, וו איז ווּשתּי? וואס טוט מיין שוועגערינס שוועסטערל אלטע? און די גאנצע כאליאסטרע וואס מאכט? נאר גיי שריי חי-וקים[2], אז מע קאן זיך נישט א ריר טאן. מע האלט אינדז פארשפארט. זען — זעען מיר זיך דורך די גראטעס. אזוי ווי ארעסטאנטן, אזוי ווי געפאנגענע, אדער אזוי ווי חיות...

א רחמנות געבעך אויף אונדזער חבר פיניע. ער קאן אונדז נישט קוקן גלייך אין די אויגן אריין. ס'איז אים א ביזיון פאר אמעריקע.

א ים פון טרערן

א.

טאמער איז קארג די אייגענע צרות, יסורים און פיין, האט אונדז גאט באשערט פרעמדע צרות אויף עלים איילאנד. טאמער איז קארג געווען די טרערן, וואס מיין מאמע האט פארגאסן, פון זינט מיין טאטע איז געשטארבן

1 כסף וזהב מטהר ממזרים (קעסעף וועזאהאוו מעטאהער מאמזיירים) — דאס ווערטל באטייט: געלט וואשט אפ אלצדינג; פאר געלט קריגט מען אלץ!
2 שריי חי-וקים (כאי וועקאיעם) — געמיינט: שריי אויף פוסט: רעד, אז קיינער הערט דיך נישט.

פעסיע די גראבע, אדער איר מאן משה דער איינבינדער, אונדז מער שמעלקע, ווי איס?״ לאזט זיך אויס, אז געדעכט איז עליע. זיי פרעגן נישט אויף באקאנטע. זיי פרעגן אויף אדרייסים. און עס הייבט זיך אן א התונה מיט אדרייסים.

אויף אדרייסים לייענען איז, פארשטייט זיך, פיניע מער בריה פון אונדז אלעמען. נעמט ער צו ביי עליען דאס פאפירל, טראגט דאס צו צום שפיין נאז און לייענט די אדרייסים מיט א ניגון. פארשטייט מען אבער נישט, וואס ער זאגט. עס קומט אויס ביי אים אלין קאפויער. רייסט ארויס ביי אים עליע דאס פאפירל מיט די אדרייסים און גיט עס איבער דעם „קנעפל״. זאגט דאס „קנעפל״ צוויי ווערטער: „אל-רייט״. ווייסן מיר נישט, וואס דאס באדייט. זאגט אונדז דער הייסינער שניידער, אז ער ווייסט. די ווערטער „אל״ און „רייט״ איז, זאגט ער, אלצייגס ווי ביי אונדז די ווערטער: מילא, בקיצור אדער מהיכא-תיתי, למשל, כו׳כו׳. דאס הייסט, עס וועט שוין זיין ווי געוווּנטשן.

דערנאך האט מען גענומען ביי אונדז קליינגעלט און מע האט אוועקגעקלאפט צוויי דעפעשן. איין דעפעש צו משה דעם איינבינדער מיט זיין ווייב פעסיע די גראבע. די אנדערע — צו יונה דעם בעקער. און אליין האבן מיר זיך דערווייל מכבד געווען מיט אן אנבייסן. דער אנבייסן איז געווען נישט אזוי פריגלדיק. דאס ביסל טיי, וואס מע האט דערלאנגט, האט ברכה געזאגט, אז מע קאן עס שניידן מיט א מעסער. איבערגעכאפט דעם הונגער, האבן מיר גענומען ווארטן אויף אונדזערע פריינד און באקאנטע.

נישט אזוי גיך טוט זיך עס אבער, ווי עס רעדט זיך. עס זענען אונדז גיט די אויגן ארויס, ביז מיר האבן דערלעבט צו זען א באקאנטן. די ערשטע איז געקומען אונדזער שכנה פעסיע מיט איר מאן משה דעם איינבינדער. דאס הייסט, געזען האבן מיר זיי נישט — מיר זיצן דאך איינגעשפארט. נאר מע האט אונדז געלאזט וויסן, אז ס׳איז געקומען צו אונדז א דיקע פרוי מיט איר מאן. האבן מיר שוין פארשטאנען, אז דאס דארף זיין פעסיע מיט איר משהן. מע לאזט זיי נישט צו צו אונדז. מע האלט זיי דארט אויף פארהער. קרענקט דאס אונדז זייער. גיט מען אונדז אן עצה, מיר זאלן אונטערשמירן די שומרים[2], וואס ביי דער טיר, וועט מען זיי אפשר יא צולאזן. לאז זיין באטש פונדערווייטן. זאגט אבער אונדזער חבר פיניע, אז אין

2 שומרים (שאָמרים) — וועכטערס.

פארשטייט זיך, אז אונדזער חבר פיניע צינדט זיך אן, ווי א שוועבעלע, ער קוקט אויף מיין ברודער עליע און רעדט צום שניידער. ער פרעגט ביי אים נאר איין זאך: פונוואנען איז ער האט אזוי געניט אין די זאקאנעס[1] פון „עליס איילאנד”? ענטפערט אים דער שניידער, אז ער האט זיך באקענט דא אויפן שיף מיט איינעם אן עמיגראנט, וועלכער איז שוין געפארן קיין אמעריקע דריי מאל הין און צוריק. דאס מיינט ער, אפנים, די „גערייכערטע ליולקע”. פון אים איז ער דאס געוווייר געווארן אלע דינים און מנהגים. און נישט נאר דאס אליין. ער האט פון דער „גערייכערטער ליולקע” גענאשט נאך א סך, א סך זאכן, וואס זענען שייך צו אמעריקע. אזוי אז ער פארט אהין שוין א פארטיקער, אן אמעריקאנער. ער ווייסט שוין אפילו, וויאזוי צו רעדן אויף אמעריקאנער לשון. פיניע טוט א מאך מיט דער האנט און טרעט אפ אויף א זייט, ווי איינער רעדט: „עלעהיי א הונט בילט”...

ה.

מיינט איר, אז עס איז נישט געווען אלצדינג אקוראט, ווי דער הייסינער שניידער האט אונדז פארזאגט? — נישט געמינערט א האר! אז מיר זענען דורכגעגאנגען די שבעה־מדורי־גהינמס[2] פון די דאקטוירים, האט מען אונדז א פרעג געגעבן, וועמען האבן מיר אין אמעריקע? שטעלט זיך ארויס פרייער די מאמע: „פרעגט בעסער, וועמען האבן מיר דא נישט?” און זי איז גרייט שוין אויסצורעכענען ביי די נעמען אלע אונדזערע פריינד און באקאנטע.

א חיות א קוק צו טאן אויף מיין מאמען אצינד נאך דעם, ווי מע האט זי דורכגעלאזט מיט אירע פארוויינטע אויגן. איך האב שוין לאנג נישט געזען, די מאמע זאל אזוי שיינען, ווי זי שיינט אצינד. לאזט זי אבער מיין ברודער עליע נישט רעדן. די אדרייסים זייגען, זאגט ער, ביי אים פארשריבן אויף א שטיקל פאפיר, ווייסט ער בעסער. מישט זיך אריין פיניע און זאגט, אז מען פרעגט נעמען, נישט קיין אדרייסים. האקט אים אפ ברכה און זאגט, אז סך־הכל האט ער, פיניע הייבט עס, קיינעם נישט אין אמעריקע. די אלע פריינד און באקאנטע זענען אינדזערע פריינד. ווערט פיניע אנגעצונדן און פרעגט ביי איר א קשיא: „מיט יאב. למשל, אי-

---

1 זאקאן — געזעץ (רוסיש).
2 דורכגיין שבעה־מדורי־גהינם (שיווע מעדורע געהענעם) — באטייט: זיך אנליידן זייער א סך, דורכגיין אלע מעגלעכע צרות.

אויסגעקומען צו זאָגן, אז ער איז שוין בר־מצווה. און צום סוף האָט ער זיך מודה געווען און איבערגעציילט פאר די קנעפלעך דעם גאַנצן אמת: אז ער איז א פארלוירענער. דאָס הייסט, אז ביים אריבערכאַפּן זיך איבער דער גרענעץ האָבן טאַטע־מאַמע אים אין דייטשלאַנד פארלוירן, און אז מיר האָבן אים פּרילאַנטשעט[1]. און אז ער קאָן נישט אָנרופן דאָס ריכטיקע אָרט און דעם אדרעס פון זיינע עלטערן, ווייל ער ווייסט אליין נישט, ער זאָל וויסן, זאָגט ער, ווי זיי זענען, האָרך ער נישט קיינעמס טובה. ער וואָלט אליין, זאָגט ער, צו זיי געטראָפן. האָט מען אים דעריבער איינגעשפּאַרט, מיט נאָך אזעלכע ווי ער, אין א באַזונדער חדר. מע וועט זיי שפּעטער אלע איינעם צוריקשיקן.

ד.

דערהערט אזא מעשה, האָבן מיר זיך אריינגעשטעלט אלע פאר דעם אומגליקלעכן מענדל. די מאַמע האָט געמאַכט א געוואַלד. זי וועט דאַרפן אָפּגעבן דין־וחשבון[2] פאר א לעבעדיקן יתום. טאָמער באַגעגנט זי זיך אַמאָל מיט זיינע טאַטע־מאַמע — וואָס וועט זי זאָגן?

— וואָרט אים א קאַפּעטשקעלע — איר זייט נאָך מיט זיך אליין אויך אויך נישט פאַרטיק... — אזוי זאָגט צו איר דער הייסינער שניידער. „ויבוא המן!"[3] — זאָגט פּיניע און קוקט ביז אויפן שניידער. ער איז גרייט אים אָנכאַפּן פארן גאָרגל. דער שניידער מאַכט זיך נישט וויסנדיק. ער טוט און דרשנט, גלייך ווי עמעצער פרעגט ביי אים. ער לייגט אונדז שטיינער אויפן הארצן. ער רעכנט אוים א גאַנץ צעטל פון צרות, יסורים און לייד, וואָס מיר האָבן נאָך אויסצושטיין. מע וועט ביי אונדז, זאָגט ער, פריער נעמען די אדרייסים פון אונדזערע פריינד אדער באַקאַנטע. דערנאָך וועט מען ביי אונדז נעמען, זאָגט ער, געלט אויף צו קלאַפּן א דעפּעש צו אונדזערע באַקאַנטע און וואַרטן, ביז עמעצער וועט אַמאָל קומען. און ערשט דעמלט, זאָגט ער, ווען יענער וועט זאָגן, אז ער קען אונדז און ווייסט אונדז און איז ערובֿ[4] פאר אונדז, אז מיר וועלן דאָ זיין גוט און פרום צו גאָט און צו לייטן, וועט מען אונדז, זאָגט ער, ארויסלאָזן פון געפענגעניש.

---

1 פּרילאַנטשעט — דאָ געמיינט: צוגענומען צו זיך.
2 דין וחשבון (דין װעכעשבן) — רעכענונג, באַריכט.
3 ויבוא המן (װאַיאָװאָי האָמען) — און המן איז געקומען — אויסדרוק אויף אן אומגעבעטענעם, אומגעוואונטשענעם גאַסט.
4 ערוב (אָרעװ) — גאַראַנטירט, איז פאַראַנטוואָרטלעך.

ב.

וואָס האָבן מיר, מיינט איר, מורא געהאַט? די גאַנצע מורא אונדזערע איז געווען — דער טאַטעס אויגן: וואָס וועט זיין מיט אירע הייטע פאַרווייטע אויגן? לאָזט זיך אויס, אז איר האָט מען ווינציקער פון אַלעמען געקוקט אין די אויגן אריין.

— דאָס האָט ער זיך געמיט, דער טאַטע אייערער, א ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן!... — אזוי האָט געזאָגט די מאַמע און האָט אונדז אַלעמען ארומגענומען און צעוויינט זיך אויש פאַר פרייד. זי האָט גאָרנישט געוווסט וואָס צו טאָן פאַר ווילטאָג. און אויך מיין ברודער עליע איז געוואָרן גאָר אן אנדער מענטש. אזוי האָט ער א טבע, אז בעת מע הייפט, מע פאָרט, מע איז צעטראָגן, לאָזט ער אויס זיין גאַנץ ביטער האַרץ צו מיר. עס פליען פעטש, ווי האָלין. און ברכה העלפט אים אונטער מיט א קללה. איצט איז אויף אים א נייע הויט געוואָרן.

— נו? ווער איז קלוג? איך צו איר? האָב איך נישט געזאָגט, אז דאָס האָבן שונאים אויסגעטראַכט אויף אַמעריקע, אז מע לאָזט נישט אריין א מענטשן, וואָס האָט פאַרווייטע אויגן? מענטש לידיגייערס, ליגנערס, באַריידערס, בייזע צינגען, לידאַקעס, פאַרבעס! ווו איז ער ערגעץ דער הייבינער שניידער, א רוח אין זיין טאַטנס בייכער אריין?...

האָט זיך, הייסט דאָס, אונדזער פיניע ווידער איבערגעבעטן מיט אַמעריקע.

ג.

פון גרויס אימפּעט האָבן מיר זיך אין דער בהלה גאָר נישט ארומגעקוקט, אז פון אונדזער קאָמפּאַניע פעלט איינער. דאָס איז געווען מיין חבר מענדל. די ערשטע האָט זיך ארומגעקוקט דווקא ברכה. זי האָט זיך א כאַפּ געטאָן און א פליעסק געגעבן מיט די הענט: „ווי איז מיר — ווו איז דער לאַשעק?" „א הונער האָט מיך דערשלאָגן!" — זאָגט די מאַמע, און מיר האָבן זיך אַלע א וואָרף געטאָן זוכן מענדלען. און מענדל איז נישטאָ. פאַרפאַלן, ווי אין וואַסער אריין.

שפּעטער האָט זיך ארויסגעוויזן, אז שולדיק איז ער אליין, טאַקע מענדל, מיין איך. ביים פאַרהער האָט ער זיך שטאַרק פאַרפּלאָנטערט. קודם האָט ער זיך פאַרשטעלט, ווי דערמלט אין דייטשלאַנד, פאַר א שטומען. דערנאָך האָט ער מיטאַמאָל אָנגעהויבן רעדן מוראדיקע נאַרישקייטן. אָט האָט ער געזאָגט, אז ער איז ערשט אַלט צען יאָר. און אָט איז אים

אין געפענקעניש

א.

נישט אומזיסט האָט אונדזער חבר פּיניע געוואָרפן אַן אומחן אויף „עליס איילאַנד“, גרייט געווען מאַכן דערפון אַ ליד און צעקריגט זיך מיט זיין ברודער עליע. דעם כּעס האָט ער געהאַלטן אין זיך. פּיניע האָט נישט געוואָלט, אַז דער הייסינער שניידער זאָל וויסן, אַז ער, פּיניע, איז נישט צופרידן מיט אַמעריקע. האָט ער זיך געמאַכט האַרץ. נאָר אינעווייניק האָט עס אים געבריענט מיט סכנות. „סטייטש־סטייטש, מע זאָל נעמען מענטשן און איינשפּאַרן זיי, ווי סקאָט, ווי אַרעסטאַנטן, ווי געפאַנגענע!“ — אַזוי האָט ער געטענהט שטילערהייט מיט עליען נאָך דעם, ווי מע האָט אונדז געבראַכט צו פירן אויף „עליס איילאַנד“. קומט אויס, אַז דער הייסינער שניידער איז געווען גערעכט. ער האָט פריער נביאות געזאָגט. אַז ס'וועט אַזוי זיין. נישט מער, ער האָט אַ ביסל איבערגעכאַפּט די מאָס. ער האָט געזאָגט, אַז מע וועט אונדז איינשפּאַרן אין אַ שטאַל. צום סוף האָט מען אונדז אַריינגעפירט אין אַ גרויסער שטוב. נאָר וואָס דען? איידער מיר האָבן דערלעבט צו קומען אין דער דאָזיקער שטוב — טאַטע־פאָטער! דורך אַ לאַנגער טיר מיט טירלעך ביי די זייטן זענען מיר דורכגעגאַנגען איינציקווייז. אויף יעדער טריט האָט אונדז אָפּגעשטעלט אַן אַנדער אַנשי־קעניש מיט אַ קנעפּל, באַקוקט, באַטראַכט, באַזוכט, באַטאַפּט. פריער פון אַלצדינג האָט מען מיט אַ ווייס פּאַפּירל אונדז איבערגעקערט די ברעמען אויף דער לינקער זייט, באַטראַכט די אויגן. דערנאָך די איבעריקע אברים. און יעדער באַזונדער שטעלט אַוועק אויף אייך עפּעס אַ צייכן מיט אַ קריידל און טוט אייך אַ ווייז מיט דער האַנט, וווהין איר זאָלט גיין — רעכטס אָדער לינקס. דערנאָך זענען מיר ערשט אַריינגעקומען אין יענער גרויסער שטוב, וואָס איך זאָג אייך. און ערשט דאָרט האָבן מיר זיך אָפּגעזוכט איינס דאָס אַנדערע. ביז דעמאָלט זענען מיר געווען צעטומלט און נישט געקאָנט געפינען זיך. און צעשראָקן זענען מיר געווען, ווי די קעלבלעך, ווען מע פירט זיי צו דער שחיטה.

פאַלט אָן אויף אים אונדזער חבר פּיניע. ער זאָגט, אַז דער משל איז ניִשט גלייך צום נמשל[1]. אַז מע רעדט פון אַמעריקע, באַדאַרף מען, זאָגט ער, פריער די הענט וואַשן. און ער הייבט אָן צו שיסן מיט זיינע שיינע ווערטער, ווי פּיניע קאָן. ער קאָן ניִשט הערן, אַז מע רעדט אים שלעכטס אויף אַמעריקע. פאַרענטפערט זיך דער הייסינער שניידער. ער זאָגט, אַז ער רעדט ניִשט פון אַמעריקע ניִשט גוטס, ניִשט שלעכטס.

ער זאָגט דאָס נאָר אַקעגן דעם, וואָס ס'איז אַלצדינג גוט, און שיין, און פיין, נאָר ניִשט פאַר אונדז געדאַכט... אונדז וועט מען אַזוי גיך ניִשט אַראָפּלאָזן... פּיניע גייט אַרויס פון די כלים. ער שרייט:

— וואָס דען וועט מען מיט אונדז טאָן? מע וועט אונדז ניִט איינזאַלצן?

— מע וועט אונדז ניִשט איינזאַלצן, — זאָגט דער הייסינער שניידער מיט גאַל און האָט הנאה, — נאָר מע וועט אונדז ברענגען אין אַזאַ מין אָרט, וואָס מע רופט דאָס „עליס איילאַנד". דאָרט וועט מען אונדז פאַרשפּאַרן ווי די קעלבלעך אין אַ שטאַל, ביז אונדזערע פריינד און באַקאַנטע וועלן זיך אַמאָל דערמאָנען קומען אונדז אַראָפּנעמען...

פּיניע שפּרינגט אַזש אונטער: „עס איז דיר אַן אַנטיק מיט דעם ייִדן! בראָש ווייסט אייך דער דאָזיקער כאַיעט פון אַלע שווערע הערצער: ניִשט אַזוי אַלט ווי געניט! אַט ווייסן מיר אייך, אַז ס'איז דאָ אַ קעסל-גאַרדן, מין איך אַ „עליס איילאַנד", פונדעסטוועגן האָב איך ניִשט געהערט פון קיינעם, אַז „עליס איילאַנד" איז געשטעלט געוואָרן דערויף, מע זאָל האַלטן מענטשן אַזוי ווי קעלבלעך"... וואָס ווייטער היצט זיך אונדזער פּיניע אַלץ מערער. ער טרעט אַרויף אויף דעם הייסינער שניידער, גלייך ווי ער וואָלט אים וועלן דורס זיין[2]. דער הייסינער שניידער שרעקט זיך איבער און רוקט זיך אָפּ. ער זאָגט:

— שאַט! זעט נאַר! מע האָט אים געקיילעט די קאַפּאַטע! גערעדט אויף זיין אַמעריקע! איז לא פדלתי![3] מירן עלטער ווערן מיט אַ פּאָר שעה, וועלן מיר קליגער ווערן...

---

1 דער משל איז ניִשט גלייך צום נמשל (ניִמשל) — געמיינט: דער פאַרגלייך איז גאָר קיין פאַרגלייך ניִשט.

2 דורס (דוירעס) זיין — צעקלאַפּן, הרגענען.

3 לא פדלתי (לוי פּידאַלטי) — כלומרשטער העברעיזם, געמיינט דאָ: איז ניִשט, האָב איך ניִשט געזאָגט (שפּאַסיק).

„די פאַסאַזשירן פון דער ערשטער און צווייטער קלאַס
האָט מען אַראָפּגעלאָזט... נו, און וואָס וועט זיין מיט אונדז?

זייערע ערטער. פרייער מיט גוטן, דערנאָך מיט בייזן. ווער עס איילט זיך נישט צו גיין, באַפּט א סטוסאַק פון הינטן. אַלע זענען דאָ, יונג און אַלט. ייִדן און ווייבער, און קינדער, גויים, טערקן, ציגיינער, ס'איז א דערשטיקעניש. די טיר האָט מען געשלאָסן. א קייט האָט מען אויפגעהאָנגען און איי־זערנע. מיר קאָנען זען נאָר דורך די פענצטער, וואָס איבדרויסן טוט זיך. קיינמאָל האָבן מיר זיך נישט געפילט אזוי שלעכט, ווי איצט. מיר האָבן אויסגעזען ביי זיך אין די אויגן, ווי געפאַנגענע. „פאַר וואָס? פאַר ווען?" — אזוי טענהט צו מיר מיין חבר מענדל, און די אויגן זיינע ברענען, שיסן מיט פייער...

לאָזט זיך אויס א מעשה, אז מיר זענען שוין געקומען. געקומען קיין אמעריקע. נאָר וואָס דען? די פּאַסאַזשירן פון ערשטער און צווייטער קלאַס האָט מען אַראָפּגעלאָזט דורך א לאַנגן לייטער מיט אפשר הונדערט טרעפּ. נו, און וואָס וועט זיין מיט אונדז? מיר זענען דאָך שוין אין אמעריקע!

— נישט פאַר אונדז געדאַכט! — רופט זיך אָפּ א ייד א שניידער פון הייסין, הוקא נישקאָשע פון א מענטשל, נאָר א ביסל א נודניק. ער גייט אויסגעפּוצט, טראָגט שאַרפע ברילן, האַלט פון זיך און האָט ליב צו רעדן אויף צו־להכעיס. ער דאַרף נאָר הערן, וואָס איר זאָגט, זאָגט ער קאַפּויער. צווישן אים און אונדזער חבר פיניע זענען שוין פאַרגעקומען עטלעכע סטיטשקעס¹. מיין ברודער עליע האָט זיי קוים צעגומען. דער שניידער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, מער מיט פיניען קיין וואָרט נישט צו רעדן, דערפאַר וואָס פיניע האָט אים באַליידיקט. ער האָט אים אָנגערופן מיט אַלע מיאוסע נעמען: „באָיעט", „שניידערוק" און „פאַלגוין"... איצט, אז מע האָט אונז פאַרשפּאַרט, האָט זיך דער הייסינער שניידער מיטאַמאָל צערעדט. און הוקא מיט לשון־קודש־ווערטער:

— מה אנו, מה חיינו²? — וואָס זענען מיר? משל כחרס הנשבר³ — מיר זענען געגליכן צו, להבדיל⁴, סקאָט⁵. סקאָט, אז מע פירט אריין, דאַרף מען דאָס באַטראַכטן...

---

1 סטיטשקע — צוזאַמענשטויס (פון רוסיש).
2 מה אנו, מה חיינו (מע אָנו, מע כאַיעינו) — דאָ געמיינט: וואָס פאַר א ווערט האָבן מיר?
משל כחרס הנשבר (מאָשל קעכערעס האַנישבער) — א פאַרגלייך צו א צע־בראָכענעם שאַרבן.
4 להבדיל (לעהאַוודל) — נישט צו פאַרגלייכן.
5 סקאָט — פי, בהמות (בעהיימעס).

געלאזט א קלאנג, אז אט באלד וועט מען קאנען זען דאס לאנד. איך און מיין חבר מענדל זענען געווען די ערשטע, וואס האבן אלעמען אנגעזאגט די גוטע בשורה, אז מע זעט שוין דאס לאנד. פונדערווייטן האט עס אויסגעזען ווי א פלעק, א געלע, גרויסע פליאמע. די פליאמע ווערט אלץמאל גרעסער און ברייטער. מע זעט שוין שיפן פונדערווייטן. און א שיר שיפן מיט הייזער, דינע וועלקנקראצער. גיך זענען פארגעסן געווארן אלע צרות. די פאסאזשירן האבן זיך אלע אנגעטאן יום-טובדיק. די ווייבער האבן זיך אויסגעפוצט. מיין ברודער עליע האט צעקעמט די באָרד. ברכה און טייבל האבן זיך אויסגעשלייערט. די מאמע האט אנגעטאן איר שבתדיקע זיידענע פעטשיילע. איך און מיין חבר מענדל האבן נישט געהאט וואס אנצוטאן, און ס'איז טאקע קיין צייט אויך נישט געווען. מע האט שוין געהאלטן אט-אט ביים צופארן צו דעם ברעג פון אמעריקע.

ד.

„שלום-עליכם דיר, קאלומבוס! זיי געגריסט, דו פרייע מדינה! דו גאלדענע, גליקלעכע מלוכה!

אזוי האט אונדזער חבר פיניע באגריסט דאס נייע לאנד. ער האט אפילו אראפגעכאפט דאס קאפעלוש, זיך איינגעבויגן און זיך פארנייגט. און אזוי ווי איר ווייסט, אז ער האט א נידעריקע ראיה, האט ער נישט באמערקט, אז עס לויפט פארביי א געזונטער פארשוויצטער מאטראס מיט א רויט פאררייכערט פנים, און האט זיך מיט אים צעבוצקעט פנים-אל-פנים. דאס הייסט, אונדזער חבר פיניעס שפיץ נאז איז אויסגעקומען דעם פאררייכערטן מאטראס אקוראט צווישן די אויגן. א גליק, וואס דער מאטראס איז בטבע א גוטער גוי, נישט קיין רשע. האט ער באטראכט אונדזער פיניע מיט דער צעשלאגענער נאז, א שמייכל געטאן און א מורקע געגעבן אונטער די וואנצעס. אפנים, דאס איז געווען א קללה אויף אמעריקאנער לשון.

ה.

מיטאמאל איז געווארן א בהלה[1]. דריטע-קלאס-פאסאזשירן, בעט מען, זאלן מוחל זיין אראפ אונטן אין זייערע שטייגעלעך, צוריק פארנעמען

1 בהלה (בעהאלע) — פאניק, צעטומלעניש.

האבן גענומען און אוועקגעגעבן, וואס זיי האבן אמאל געהאט... דאס אייגענע האבן געטאן אויך די איבעריקע פאסאזשירן. מע האט זיך קוים פארשלעפט איטלעכער צו זיין געלעגער און מע איז אנידערגעפאלן, ווי די סנאפעס, און ערשט דא האט זיך אנגעהויבן דער רעכטער גיהנם פון קריאת־ים־סוף...

איך און מיין חבר מענדל האבן זיך געהאלטן לענגער פון אלעמען. מענדל האט געהאט א סגולה[1] פון אן עמיגראנט, וואס איז געפארן מיט אונדז אינאיינעם און האט אונדז כסדר געגעבן עצות. דער דאזיקער עמיגראנט איז א „געדרייבערטע ליולקע". אזוי זאגט ער אליין אויף זיך. ער איז שוין דריי מאל געפארן אויפן ים קיין אמעריקע אהין און צוריק. ווייסט ער א סגולה צום ים. די סגולה באשטייט אין דעם, מע זאל זיצן אינדרויסן, קוקן אין דער ברייט פונעם ים, נישט אין דער לענג, און נישט אין זינען האבן, אז איך פאר רייטנדיק אויף א פערד, נאר אז איך שליטל זיך מיט א שליטל אויפן שניי. דער סוף איז געווען, אז דער עמיגראנט, די „געדרייבערטע ליולקע", איז געלעגן א טויטער אויף זיין געלעגער, און איך און מיין חבר מענדל זענען מיר פונעם רעגן געווארן פיטש־נאס, באטש אויסצודרייען. צו אונדזערע געלעגערס האבן מיר שוין אליין נישט געקאנט טרעפן. מע האט אונדז גענומען אונטער די הענט און אפגעפירט אין אונדזער רו אריין.

ג.

וויפל צייט דאס קריאת־ים־סוף האט גענומען? א טאג, צוויי און אפשר אלע דריי — דאס ווייס איך נישט. איך האב שוין פארגעסן. איך ווייס נאר איין זאך, אז מיר האבן זיך אויפגעכאפט, איז געווען א פרייד צו לעבן אויף דער וועלט. דער הימל איז געווארן ריין, ווי גינגאלד, דאס וואסער — ווי א גלאז. דער „פרינץ אלבערט" איז געלאפן אן אויסגעצוואגענער, אן אויסגעפוצטער, געשניטן מיט די רעדער דאס וואסער, גענעפינעט[2], געברויזט און געשפריצט אויף אלע זייטן. די פאסאזשירן האבן אויפגעלעבט. מע איז ארויס אינדרויסן אלע, גרויס און קליין, אויף דער ווארעמער זון, אויף דער שיינער, ליכטיקער וועלט. עמעצער האט ארויס־

1 סגולה (סגולה) — מיטל.
2 נעפינעט — נעשוימט.

— קריאת־ים־סוף, — זאָגט מיין ברודער עליע, און אונדזער חבר פיניע באַסקעט צו: „יאָ, ס'איז קריאת־ים־סוף"... דאָס ערשטע מאָל, וואָס די צוויי זאָגן ביידע איין זאַך. דאָס וואָרט „קריאת־ים־סוף" האָט אויסגע־נומען. אַלעמאָל הייבט זיך אויף אַן אַנדער פּאַרשוין, טוט אַ קוקט אינדרויסן אַרויס און גיט צו, אַז ס'איז קריאת־ים־סוף. דערנאָך לויפט ער עפּעס מאָדנע אַוועק אין אַ זייט אַריין. דאָרט גיט ער אָפּ דער מאַמעס מילך, און מער זעט מען אים שוין נישט...

ב.

פון אונדזער משפּחה האָט דעם ערשטן פּעטשאַטעקי[1] געמאַכט ברכה. זי האָט אָנגעהויבן שרייען, אַז אַט שטאַרבט זי! דערנאָך האָט זי גענומען שעלטן מיין ברודער עליען, למאַי ער האָט זי איינגערעדט צו פאָרן קיין אַמעריקע. זי האָט געוווּסט פריער, אַז אַמעריקע איז סיביר. ערגער פון סיביר. סיביר איז גאָלד קעגן אַמעריקע!... האָט זיך די מאַמע געוואָלט אָננעמען די קרייוודע פון איר זון. זי האָט איר גענומען זאָגן אַ ביסל מוסר, אַז אַ מענטש באַדאַרף אַלצדינג קאָנען אַריבערטראָגן, וואָרעם ס'איז אַ גאָט־זאַך. אַ סימן, ס'ע שטייט אין טייטש־חומש[2] געשריבן... האָט זי אָבער נישט געקאָנט אַרויסרעדן, וואָס אין טייטש־חומש שטייט געשריבן, וואָ־רעם ס'איז איר מיטאַמאָל געוואָרן נישט גוט אויף צו הלשן. אויף איר קוקנדיק, האָט גענומען הלשן אונדזער חבר פּיניעס ווייב, טייבל. איז פּיניע אַרויס מיט לשון: „מיט די ווייבער איז דיר נאָר אַ באַשרייבונג, אַ קאָמעדיע!" — ער האָט אַריינגעלייגט ביידע הענט אין די הויזן־קעשע־נעס און פאַררוקט דאָס קאַפּעליושל אויף אַ זייט. ער האָט געזאָגט: „שו־טים! נאַראָנים! דאַכט זיך, וואָס קאָן עס מיך אַרן, אַז דער ים שטורעמט און די שיף קאַטשעט זיך? אַ מענטש, אַ בר־דעת, גיט זיך אַן עצה. אַז די שיף טוט זיך אַ בייג אַהער, בייג איך זיך אויס אַהין. און אַז די שיף בייגט זיך אַהין, טו איך זיך אַ בייג אַהער. ווערט עס אָנגערופן „באַלאַנץ"...

און בייגנדיק זיך אַהין און אַהער, האָט פּיניע אונדז באַוויזן אַ „באַ־לאַנין", אַז ס'איז נישט גוט געוואָרן אויך מיין ברודער עליען, און ביידע

---

1 פּעטשאַטעק — אָנהייב.

2 טייטש־חומש — די יידישע איבער־זעצונג פון חומש, וואָס די פרויען פלעגן לייענען.

נאָר מיר לאָזן איבער פּיניען מיטן ייִדן מיט נאָך ייִדן, זיי זאָלן זיך רייסן — אַבי מיר זענען דערגאַנגען, וואָס מיר דאַרפֿן, אַז אין אַמעריקע זענען קיין קלאַסן נישט פֿאַראַן. קומט אויס, אַז מענדל איז גערעכט. ער זאָגט, אַז קלאַסן דאַרף מען פֿיינט האָבן. דאָס הייסט, אַז די פּאַסאַזשירן פֿון די העכערע קלאַסן דאַרף מען פֿיינט האָבן. פֿאַרשטיי איך נישט, פֿאַרוואָס? וואָס האָב איך צו זיי? זאָגט מענדל: וואָס האָבן זיי זיך פֿאַרשלאָסן בײַ זיך אין צווייטער און אין ערשטער קלאַס צווישן די שפּיגלען? וואָס שטייט זיי אָזוי נישט אָן, די גרויסע פּריצים, צו זיצן מיט אונדז אָט דאָ, צווישן דעק? מיר זענען דען נישט קיין מענטשן גלײַך מיט זיי?

קריאת־ים־סוף

א.

אַז מיר האָבן זיך אויפֿגעכאַפּט אינדערפֿרי, איז שוין דער גאַנצער הימל געווען באַלייגט. דער ים האָט זיך צעבייזערט מיט סכּנות. די כוואַליעס האָבן זיך אויפֿגעהויבן העכער פֿון דער שיף, געוואָרפֿן דעם „פּרינץ אַלבערט", ווי עפּעס אַ שפּענדל, אַ שפּילעכל. די מאַטראָסן האָבן גענומען לויפֿן אַהין און אַהער, ווי די פֿאַרסמטע מײַז. די סטיוּאַרדס האָבן זיך צוגעהאַלטן בײַ די פּאַרענטשעס. די פּאַסאַזשירן זענען געגאַנגען האַרט בײַ די ווענט און געפֿאַלן כמעט אויף יעדן טריט. מיטאַמאָל האָט געגעבן אַ גאָס אַ שלאַקסרעגן. דונערן האָבן זיך געטראָגן איינס נאָך דאָס אַנדערע. איין בליץ נאָכן אַנדערן באַלייכט אויף אַ רגע דעם שוואַרצן געדיכטן הימל. דער „פּרינץ אַלבערט" קרעכצט, שאָקלט זיך אַהין און אַהער, אַרויף און אַראָפּ. און דער רעגן שמייסט. וואָס איז דאָס? אַ מבול² אויף דער וועלט? האָט דאָך גאָט געשוווירן, אַז קיין מבול וועט ער שוין מער נישט ברענגען קיינמאָל אויף דער ערד...

---

1 קריאת-ים-סוף (קריאס־יאם-סוף) — דאָ געמיינט: אַ שווער־ע איבער־גע־בונג. ווערטלעכער טייטש: די שפּאַלטונג פֿון ים — אַ דערמאָנונג אין דער דערציילונג פֿון חומש וועגן דעם, ווי דער ים האָט זיך געשפּאָלטן פֿאַר די ייִדן, וואָס זיינען אַנטלאָפֿן פֿון מצרים.

2 מבול (מאַבל) — דאָ געמיינט: שלאַקסרעגן, פֿאַרפֿלייצונג (אויך אַן אָנדייט אויף דער דערציילונג פֿון תנך).

פֿונוואַנען זשע נעמען זיך דאָרטן גראַפֿן
און שלעפּערס און בעטלערס און ישרות?

אונדזער חבר פּיניע האָט הווקא ליב צו רעדן פֿון אַזעלכע זאַכן. ער קאָן אייך אָפּשיטן מיט רייד. און האָט איר אים נאָר זאַטשעפּעט מיט א וואָרט, איז ווי אַן אָנגעדרייטער וועקזייגער. ער וועט נישט אַנטשווייגן ווערן, ביז דאָס רעדל וועט זיך אַליין נישט אָפּשטעלן.

איך האָב געפּאַקט פּיניען, בעת ער איז געזעסן אויפֿן דעק. ער האָט אַריינגעטאָן זיין שפּיץ נאָז אין א בוך. מחמת ער איז א קורצזיכטיקער, לייענט ער נישט מיט די אויגן, נאָר מיט דער שפּיץ נאָז. איך בין צוגע־גאַנגען צו אים נאָענט.

— רב פּיניע, איך דאַרף אייך עפּעס פֿרעגן.

פּיניע האָט צוגענומען די נאָז פֿון בוך.

— וואָס'טו זאָגן, קטנותי? — קטנתי הייסט ביי אים קליינינקער. אַזוי רופֿט מיך פּיניע, בעת ער איז אויפֿגעלייגט. און אויפֿגעלייגט איז ער כמעט אַלעמאָל. אַפילו דעמאָלט, ווען ער קריגט זיך מיט מיין ברודער עליע, און אַפילו דעמאָלט, ווען זיין טייבל בלאָזט זיך. דערציי̇ל איך אים אַזוי און אַזוי. צי ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט, אַז אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין קלאַסן?

האָט איר באַדאַרפֿט אָנקוקן, ווי אָט דער פּיניע האָט זיך אָנגעצונדן און צעפֿלאַקערט זיך און גענומען רעדן און קייען און שפּייען און שיטן מיט פֿייערדיקע הייסע ווערטער: אַז אַמעריקע איז דאָס איינציקע לאַנד, זאָגט ער, פֿון אמתער פֿרייהייט און פֿון אמתער גלייכהייט. אין אַמעריקע, זאָגט ער, קאָנסטו זיצן אָט־אָ־דאָ־אָ און גיבן דיר זאָל זיצן דער „פּרעזי־דענט”, און ווייטער אַביסל זאָל זיצן א בעטלער, א שלעפּער, א ניקס שעבעניקס[2]. און נאָך א ביסל ווייטער — א גראַף, א שררה[3], א מיליאָנטשיק! ציוויליזאַציע! פּראָגרעס! קאָלומבוס!... און דאָ ערשט הייבט אָן פּיניע אַרויסצושיטן זיינע שענסטע ווערטער. מישט זיך אַריין א ייד אַן עמי־גראַנט, א ווילד־פֿרעמדער:

— אַז ס'איז יאָ אַזאַ גליקלעכע מדינה, ווי איר זאָגט, ווו אַלע זיינען גלייך, פֿונוואַנען זשע נעמען זיך דאָרטן שלעפּערס און גראַפֿן און בעטלערס און שררות? מאַנעפּשעדי[4]...

---

2 ניקס שעבעניקס — א גרויסער נאַרנישט.

3 שררה (סוֹאָרע) — גרויסער פּריץ.

4 מאַנעפּשעדי — איינס פֿון די ביידע; אָדער־אָדער.

געווען גארנישט קעגן די באַקאַנטע, וואָס מיין ברודער עליע און זיין חבר פיניע האָבן זיך געפונען צווישן די מאַנצבלען. וויפל מע האָט נישט גערעדט און גערעדט, האָט מען נישט געקאָנט זיך געגוג אָנרעדן. ווייבער האָבן גערעדט מער פון היימישע זאכן, פון זאכן, וואָס זענען שייך צו דער קיך, צו דער שפּיזארניע, וויס גרעט, קייטיק גרעט, בעטגעוואַנט, זאקן, ציבלעך, רעטאַנדעס. און די מאַנצבלען — די האָבן גערעדט פון אמעריקע, פּרנסה, קאָלומבוס, גזירות[1], פאָגראָמען.

אָן גזירות און אָן פּאָגראָמען קענען זיי זיך נישט באַגיין. און איך האָב אייך שוין געזאָגט לאַנג, אַז איך האָב עס פיינט. הייבט מען אָן רעדן פון גזירות אָדער פון פּאָגראָמען, גיי איך אַוועק. איך נעם מיין חבר מענדל פאַר אַ האַנט, און מיר לאָזן זיך שפּאַצירן איבער די גאַסן פון „פרינץ אַלבערט".

ג.

„פרינץ אַלבערט" איז געגוג גרויס. און שיין. שטיינערנע טרעפּ. מעשינע פּאַרענטשעס. שטאָל און אייזן, ווו מע טוט זיך אַ ריר. היינט „מענטשן". איך מיין די באַדינער. מע רופט זיי „סטיואַרדס". און „גווירבעס". היינט מאַטראָסן — אַזוי ווי די רוחות. לויפן אַרום הין און הער. איך און מענדל זענען זיי מקנא. מיר גיבן זיך דאָס וואָרט, אַז מיר וועלן אויסוואַקסן, ווערן גרויסע, זאָלן מיר זיך פאַרשרייבן פאַר מאַטראָסן.

איין חסרון האָט דער „פרינץ אַלבערט". מע לאָזט אונדז נישט אומעטום זיין. קיים ווילן מיר געבן אַ קוק ווייטער פון צווישנדעק, ווו מיר פאָרן, אַזוי טרייבט מען אונדז הורך. טאָקע די מאַטראָסן גופא. גרויסע רשעים. און די פּאַסאַזשירן אליין פון יענע העכערע קלאַסן זענען אויך רשעים. זאָרעס זיי זאָלן נישט זיין קיין רשעים, וואָלטן זיי פאַרזאָגט די מאַטראָסן, מע זאָל אונדז נישט טרייבן. וואָס וועלן מיר זיי טאָן? מיר וועלן זיי אָפּבייסן? מיין חבר מענדל איז גלאַט נישט צופרידן. ער פאַרשטייט נישט, צוואָס דאַרף מען קלאַסן? ער זאָגט, אַז אין אמעריקע איז נישטאָ קיין קלאַסן. טאָמער גלייב איך נישט, קאָן איך אַ פרעג טאָן ביי מיין ברודער עליע. האָט אָבער מיין ברודער עליע פיינט, אַז מע פרעגט אים פוסטע זאכן. איך וועל שוין בעסער פרעגן ביי אונדזער חבר פיניע.

---

1 גזירות (גזיירעס) — שלעכטע געזעצן.

שלאָגט מען אונדז איבער אינמיטן און מע זאָגט אונדז: „גענוג, גענוג בלינדזשאָרג. עלטערן! גיט אהער עלטערן!“. גיבן מיר זיי עלטערן און רעכענען זיי אויס די נעמען: יונה דער בעקער, א ייד א בעסן, איז נישט איינס. זיין ווייב רייזעלע די בעקערין, א יידענע מיט א רעטאָנדע, איז נישט צוויי. דאָס הייסט, זי האָט געהאַט א רעטאָנדע, האָט מען זי אַוועקגענומען אויף דער גרענעץ. דערהערט דאָס וואָרט „גרענעץ“, דערמאָנט זיך די מאַמע אָן אַנדערע זאַכן, וואָס מע האָט אויך אַוועקגענומען אויף דער גרענעץ. הייבט זי אָן בעטן, טאָמער איז מעגלעך, מע זאָל איר קריגן די זאַכן — און הייבט אָן צו וויינען. פאַלט אָן אויף איר עליע, למאי זי וויינט. זאָגט זי, אז איצט איז זי שוין אין אַמעריקע און האָט שוין קיין מורא נישט פאַר די אויגן, מעג זי שוין, זאָגט זי, וויינען און וויינען.

וויאַזוי מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט די אויגן — איז טאַקע א נס מן השמים.[1] למאי וויאַזוי זענען מיר לעבן געבליבן פון דער נסיעה איבערן ים? איז עס דען נישט געווען קיין ניסים־ונפלאות? וויפל מאָל האָבן מיר געזען מיט אונדזערע אויגן דעם מלאך־המות,[2] דעם טויט פאַר די אויגן? וויפל מאָל האָבן מיר זיך שוין אָפּגעזעגנט מיטן לעבן?

תהילת, אז מיר זענען אַרויף איבערן שיף „פרינץ אַלבערט“, איז הוקא געווען גוט און פיין. איך און מיין חבר מענדל האָבן זיך געלאָזט אויסמעסטן דעם „פרינץ אַלבערט“ אין דער לענג און אין דער ברייט. קיינעם איז נישט געווען אַזוי גוט, ווי אונדז. מיר האָבן קיינמאָל נישט געהאַט אַזא קוואַרטיר, ווי איצט. א וואַנער־שטוב. א דרייגאָרנדיקע שטוב איבערן וואַסער. שטעלט אייך פאָר: איר זיצט, דאַכט זיך, אין שטוב, אָדער איר שפּאַצירט אַרום, די הענט אין די קעשענעס, און — איר פאָרט! איר עסט און איר פאָרט! איר טרינקט און — איר פאָרט! היינט די מענטשן, וואָס איר זעט זיך אָן. א וועלט מיט מענטשן. א גאַנצע שטאָט פאָרט מיט אייך. און מחמת אַלע פאָרן אויף איין שיף און אַלע פאָרן אין איין אָרט אַריין, קיין אַמעריקע — באַקענט איר זיך מיט אַלעמען און אַלע באַקענען זיך מיט אייך, און איר ווערט געוואָר אין איין טאָג אַזויפיל זאַכן, וואָס אויף אַן אַנדער אָרט וואָלט איר עס נישט דערגאַנגען אין א יאָר.

ווי־ווי, וויפל באַקאַנטע מיין מאַמע און מיין שוועגערין ברכה מיט פיניעס ווייב טייבל האָבן זיך געמאַכט צווישן די ווייבער. נאָר דאָס איז

---

1 נס מן השמים (נעס מין האַשאָמאַיִם) — גאָטס־וואונדער.
2 מלאך־המות (מאַלאָך־האַמאָוועס) — דער טויט.

אויף זיי א ליד און אויעקגעגעבן זיי א גאב, אז דער שווארצער יאר זאל זיי נעמען! האט ער נישט קיין טינט-און-פעדער און קיין ברעקל פאפיר... זאגט אים מיין ברודער עליע, אז אויב עס געפעלט אים נישט דאס לאנד, האט ער א בריחה פארן צוריק. און דאס געהענקט איר דאך מן הסתם פון אמאל, אז די צוויי, פיניע און עליע, זענען זעלטן שווה-בשווה[1]. וואס איינער זאגט, דרינגט דער אנדערער קאפויער. „דער זומער מיטן ווינטער" — רופט זיי מיין ברודער עליעס ווייב, ברכה, און כאפט א מיאוסן פסק פון איר מאן.

ב.

וואס טוען מיר אין עלים איילאנד? מירווארטן, ביז מע וועט קומען פון שטאט, באקאנטע און פריינד, און מע וועט אונדז אויסשרייבן. כאטש שרייבן האט מען אונדז אויסגעשריבן שוין וויפל מאל. מע האט אונדז געשריבן, פארשריבן און אויסגעשריבן פארן ארויפגיין אויפן שיף, און אויפן שיף גופא, און איצט, ביים אראפגיין פון שיף, און אלעמאל די אייגענע חכמה: ווער זענען מיר? ווהין פארן מיר? און וועמען מיר האבן אין אמעריקע?

דערציילן מיר זיי, אז ס'איז געווען א ייד פייסי דער חזן — איז ער געשטארבן. האט ער איבערגעלאזט אן אלמנה — דאס איז די מאמע. האט זי א זון — הייסט ער עליע. האט ער א ווייב — הייסט זי ברכה. האט ער א חבר — הייסט ער פיניע. האט ער א ווייב — הייסט זי טייבל. און איך בין דער מיזינעק — הייס איך מאטל. און דאס איז מיין חבר — הייסט ער מענדל. און וויל ער איז א גרויסער — האט אים ברכה א נאמען געגעבן לאשעק.

וועמען מיר האבן אין אמעריקע? גאנץ אמעריקע איז אונדז באקאנט, און אלע יידן זענען אונדז פריינד. ראשית-חכמה משה דער איינבינדער און זיין ווייב פעסיע די גראבע — אונדזערע א שכנה, מיט א גאנצער באליאסטרע קינדער. האט זיך יעדער זיין נאמען מיט זיין צונעמעניש. און מיר רעכענען זיי אויס אויף די פינגער: פיניע קלעצל, הערשל קאטער, מענדל טשערנאהוז, חיים בופלאקס, פייטל פעטעלעלע און הערשל מיט דער גילע אויפן שטערן, וואס מע רופט אים „ושתי"...

---

1 שווה-בשווה (שאווע-בעשאווע) — דא: איינשטימיס.

די קאַפּאָטע אין הייבט אָן קאָמאַנדעווען: — „גיט אַהער דאָס קוישיקע גרעט!... מאַמע, דעם טשײניק!... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיי-בער!... די קאַלאָשן, פּיניע, די בלינדער יאַצקאָ, די סליפּאַק אײנער, די זעהסט נישט? אָט שטײען די קאַלאָשן ביי דיר אונטער דער נאָז!... מאָטל, וואָס שטייסטו, ווי א לײמענער גולם? העלף עפּעס טאָן! ער ווייסט נאָר מאַכן מענטשעלעך! מענטשעלעך!

דאָס מײנט ער שוין מיך. איך טו זיך א וואָרף און הייב אָן העלפן טראָגן און וואַרפן, וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערט מיין ברודער עליע אין כעס, למאי איך וואַרף, און וויל מיך שלאָגן. שטעלט זיך איין פאַר מיר די מאַמע: „וואָס ווילסטו האָבן פונעם קינד?"... געפעלט נישט ברכהן, למאי די מאַמע רופט מיך „קינד", און צעקריגט זיך מיט דער מאַמען. דערמאָנט איר די מאַמע, אַז איך בין א יתום, און וויל אָנהייבן וויינען. זאָגט איר עליע: ווייַן, ווייַן, וויין אויס דאָס לעצטע ביסל אויגן!...

אָט באַלד פאַרלאָזן מיר אַנטוועפּן.
ווי געזונט, אַנטוועפּן!

מזל־טוב, מיר זענען שוין אין אמעריקע!

א.

אונדז קומט א מזל־טוב — מיר זענען שוין אין אמעריקע. דאָס הייסט, מע זאָגט, אַז מיר זענען אין אמעריקע. אמעריקע האָבן מיר נאָך נישט געזען, וואָרעם מיר זענען נאָך דערווייל אין „קעסטל־גאַרטל", דאָס הייסט, אַמאָל האָט דאָס אַזוי געהייסן. היינט הייסט עס שוין מער נישט „קעסטל־גאַרטל", נאָר „עלים אײלאַנד". פאַרוואָס עפּעס „עלים אײלאַנד"? ווייל דאָס שטיקל לאַנד האָט אַמאָל געהערט צו איינעם עליען, איז ער געווען א נאַר ביז צו דער סטעליע. אַזוי זאָגט אונדזער חבר פּיניע צום גראַם, ווי זיין שטייגער איז. פּיניע איז אין כעס אויף „עלים אײלאַנד" מיט כבנית, למאי מע פאַרהאַלט די אָרעמע עמיגראַנטן און די רייכע לאָזט מען אַריין גלייך, ווי זיי קומען אָן מיט דער שיף. דאָס פּאַסט נישט, זאָגט ער, פאַר אַזא פרייע מדינה, ווי אמעריקע. אַלע דאַרפן דאָ זיין גלייך. נישטאָ קיין אָרעם, נישטאָ קיין רייך. און ער הייבט אָן שיטן מיט ווערטער: קאָלומבוס, שעקספּיר, באָקל, ציוויליזאַציע... ער קלייבט זיך אָנשרייבן

אין „קעסטל־גארטל" דיין טאטע מיט דיין מאמען. איך וועל אויך זיין אין „קעסטל־גארטל". אז דו וועסט צופארן מיטן שיף קיין אמעריקע, וואלסטו קוקן אין „קעסטל־גארטל" און וואלסט מיך זען מיט די אויגן. איך וועל האלטן אט דאס בליישיפטל אין די הענט — ווייסטו? אז דו וועסט דער־זען אין אמעריקע א יונגל מיט אט אזא בליישטיפטל — וואלסטו וויסן, אז דאס בין איך, מאטל פייטים. נאכדעם, אז דו וועסט ארויס פון שיף, וועסטו זיך צעקושן מיט דיין טאטע־מאמע. אהיים וועסטו נישט גיין מיט זיי. דו וועסט זיי נאר איבערגעבן די זאכן דיינע און בעסער גיין אנקוקן מיט מיר אמעריקע. איך וועל דיר ווייזן גאנץ אמעריקע, ווייל איך וועל דאך שוין זיין קלאר אין דעם אויך אויסגעווייניק. נאכדעם וועל איך דיר ברענגען אהיים צו דיין טאטע־מאמע, וועסטו עסן מיט זיי וועטשערע, א פרישע יויך...

גאלדעלע האט נישט געוואלט הערן ווייטער. זי איז מיר געפאלן אויפן האלדז און געקושט מיך. איך זי אויך.

ג.

אט די ברכה, הערט איר, האט א מכה: ווי מען פארזייט זי נישט, דארט וואקסט זי אויס. זי דארף אנקומען אקוראט אין דער מינוט, ווען איך געזעגן זיך מיט גאלדעלען! געזאגט האט זי מיר גארנישט. קיין האלב ווארט אפילו. זי האט נאר אויסגעצייגן מיט איר מאגערלעכער שטים אפשר אויף דריי קלאפטער: „אוי־י־י־י־י?"...

נאכדעם האט זי עפעס מאדנע צונויפגענומען די ליפן, פארדרייט די נאז. א הויבט האט זי געטאן בשעת־מעשה: „עהעס!" און איז אוועק גלייך צו מיין ברודער עליען. וואס האט זי אים געזאגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאר, אז איך בין ארויסגעגאנגען פון דער „עזרה", האט מיר עליע אפגעשמיקט א געשמאקן פאטש. עס האט מיר געקלונגען אין ביידע אויערן.

— פאר וואס? — פרעגט אים די מאמע. — פאר וואס?

— ער ווייסט שוין, פאר וואס!... — ענטפערט איר מיין ברודער עליע, און מיר גייען אלע אויף דער סטאנציע. דארט איז א מהומה[1], א טארעראם. מען דארף נאך פאקן. איך האב ליב צו זען, ווי מען פאקט זיך. אויף פאקן זיך איז מיין ברודער עליע א בריה. אז ער קומט צו פאקן זיך, ווארפט ער אראפ

1 מהומה (מעהומע) — א גערודער, א פאניק.

עליע זאָגט, אַז ער מוז מיר אַרויסשלאָגן דעם שיגעון[1] פון מאָלן מענ־טשעלעך...

ב.

היינט זיינען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל ביי דער „עזרה". וואָס מיר האָבן דאָרט געטאָן — ווייס איך נישט. מיין ברודער עליע האָט עפּעס געטענהט. פיניע האָט געמאַכט מיט די הענט. ברכה האָט זיך אַריינגעמישט אין מיטן. די מאַמע האָט געוויינט. די, וואָס זיצן אין דער „עזרה", האָבן עפּעס גערעדט צו אונדז, געוויינטלעך, אויף דייטש. דריי זיינען דאָרט גע־ווען, און אַלע דריי האָבן זיך פאַרהערט, ווער קען בעסער דייטש... פרעגט מיך בחרם[2], וואָס זיי האָבן דאָרט גערעדט? אַז מיין קאָפּ איז גאָר דאָרטן, אויפן שיף, אויפן ים, אין לאָנדאָן, אין אַמעריקע. און דאָ קומט טאַקע צו לויפן גאָלדעלע אין איין אָטעם:

— דו פאָרסט שוין טאַקע?

— איך פאָר.

— ווען?

— מאָרגן.

— וווהין?

— קיין לאָנדאָן.

— און פון דאָרטן?

— קיין אַמעריקע.

— און איך בלייב דאָ מיט מיינע קאַליע אויגן, און מיין טאַטע־מאַמע — גאָט ווייסט, ווען איך וועל זיי זען!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אָפּ דעם קאָפּ. עס טוט מיר וויי דאָס האַרץ. איך וויל זי טרייסטן, האָב איך נישט קיין ווערטער. איך נעם זי ביי דער האַנט. איך גלעט זי:

— וויין נישט, גאָלדעלע. אָט וועסטו זען, איך וועל קומען קיין אַמע־ריקע און וועל מאַכן אַ לעבן, איז דאָס ערשטע — שיק איך דיר אַרויס אַ בלוישטיינדל אויף צו שמירן די אויגן. נאָכדעם וועל איך דיר שיקן אַ שיפסקאַרטע. אַ האַלבע שיפסקאַרטע, ביסט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צען יאָר. וועסטו קומען צו פאָרן קיין אַמעריקע. דאָרט וועט אויף דיר וואַרטן

---

1 שיגעון (שיגאָען) — דאָ געמיינט: אַ שלעכטע געוואוינהייט, קראַנקהייט.

2 פרעגט מיך בחרם (בעכיירעם) — געמיינט: איך זאָל אפילו דאַרפן שווערן, וואָלט איך נישט געקאָנט זאָגן.

אַ שלייפער. אַ סך יינגלעך פון אונדזער כאַליאַסטרע זיינען דאָ פאַרבליבן, געוואָרן שטיינשניידער. מיר זאָלן זיך אַזוי נישט רייסן קיין אַמעריקע, וואָלט מען מיך אויך אַוועקגעגעבן צו דער אַרבעט, געמאַכט פון מיר אַ שטיינשניידער. מיין ברודער עליע איז געפעלן די מלאכה. אונדזער הבר פיניע אויך. זיי זאָלן זיין, זאָגן זיי, אַ ביסעלע יינגער, וואָלטן זיי אַליין גענומען זיך צו דער אַרבעט — שלייפן שטיינער. ברכה לאַכט פון זיי. זי זאָגט, אַז שטיינער איז גוט צו טראָגן, נישט צו שלייפן. פיניעס ווייב טייבל האַלט מיט איר. טייבל איז אויך אַ בעלן אויף אָנטאָן שטיינער. זיי גייען אַלע טאָג קוקן אין די פענצטער און קאָנען זיך נישט אָפּלויבן פון די בריליאַנטן מיט די דימענטן, וואָס וואַלגערן זיך אַזוי ווי מיסט. עס דרייט זיך אויש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגן. זיי זיינען אויס מענטש. פיניע לאַכט פון זיי. ער זאָגט, אַז די אַלע שטיינער האָבן ביי אים אַ פנים פון הזק, און די, וואָס גיבן זיך אָפּ דערמיט, זייען אויס ביי אים ווי משוגעים. איר מיינט, ער האָט נישט געמאַכט אויף זיי אַ לידל?

ווו מען גייט און ווו מען שטייט, הערט מען נאָר: בריליאַנטן! דימענטן! אַלע טראָגן זיך אַרום מיט פולע קעשענעס, מיט גאַנצע פּעק בריליאַנטן, עס זאָל זיך דאָס אפילו צוקלעפּן צו אונדז איין בריליאַנטל! עמעצער פון זיי זאָל כאָטש וועלן פאַרלירן אַ פּאָר דימענטלעך, און איך זאָל זיי געפינען! — אַזוי זאָגט ברכה, און די אויגן ביי איר ברענען. איך ווייס נישט, וואָס ברכה איז אַזוי פאַרקאָכט אין די דימענטן מיט בריליאַנטן. איך וואָלט אייך אַוועקגעגעבן אַלע שטיינער פון דער גאַנצער וועלט פאַר איין קעסטל פאַרבן מיט אַ בערשטעלע אויף צו מאָלן. איך האָב נישט לאַנג אויסגעמאָלט אַ שיף מיט אַ שטיפטל אויף פּאַפּיר, אַ שיף מיט אַ כאַליאַסטרע עמיגראַנטן, קעפּ אויף קעפּ. איך האָב דאָס מאָלעכץ אַוועקגעגעבן גאָלדעלען, דעם מיידל וואָס מיט די קאַליע אויגן. גאָלדעלע האָט דאָס געוויזן דער פריילן זייטשיק. יענע האָט דאָס באַוויזן אין דער „עזרה" פאַר דער גאַנצער וועלט. האָט דערזען אויך מיין ברודער עליע, האָב איך געכאַפּט פון אים: „מענטשעלעך! וועסט אויפהערן אַמאָל מאָלן מענטשעלעך, צי ניין?" מיין ברודער עליע האָט מיך שוין לאַנג אַזוי נישט געשלאָגן. איך האָב עס דערציילט גאָלדעלען. האָט דאָס גאָלדעלע דערציילט דער פריילן זייטשיק. האָט דאָס פריילן זייטשיק פירגעהאַלטן מיין ברודער עליע, פאַרוואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט אים באַוויזן דאָס מאָלעכץ און האָט איבער אים געטענהט און געטענהט. מיין ברודער עליע האָט איר אויסגעהערט, און אַז ער איז געקומען אַהיים, האָב איך ערשט דערמלט פון אים געהאַט. מיין ברודער

— אױ, װען גאָט העלפֿט מיר אָן אײגענעם בלײשטײן, װאָלט איך אפֿשר קאָנען אַמאָל זען מײן טאַטע־מאַמע...

אַזױ זאָגט גאָלדעלע מיט טרערן אין אירע קראַנקע אױגן. עס רײסט מיר אױס אַ שטיק האַרץ. איך קאָן ניט הערן, װי זי רעדט פֿון טאַטע־מאַמע. איך קאָן ניט זען, װי זי װײנט. איך זאָג צו איר:

— װײסטו װאָס, גאָלדעלע? אָט פֿאָר איך קײן אַמעריקע. איך װעל מאַכן דאָרט אַ לעבן, װעל איך דיר צושיקן פֿון דאָרט אַ בלײשטײן.

— דו נאַרסט מיך ניט אָפּ? שװער מיר בײַ דײַן הײליקן נאמנות.

אַזױ זאָגט צו מיר גאָלדעלע, און איך שװער בײַ מײַן הײליקן נאמנות, אַז איך װעל זי ניט פֿאַרגעסן. איך װעל נאָר אָנהײבן מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע, אַזױ שיק איך איר באַלד אַרױס אַ בלײשטײן.

זײַ געזונט, אַנטװערפּן!

א.

קײן שטאָט האָט מיר אַזױ ניט באַנג געטאָן אַרױסצופֿאָרן, װי די שטאָט אַנטװערפּן. און ניט אַזױ די שטאָט, װי די מענטשן. און ניט אַזױ די מענטשן פֿון אַנטװערפּן, װי די באַליאַסטרע עמיגראַנטן. און ניט אַזױ די באַליאַסטרע אַלײן, װי מײַנע חברים און חברטעס. אַ סך זײַנען זיך צעפֿאָרן פֿריער. װשתּי, אַלטע, מאָטל דער גרױבער — די זײַנען שױן לאַנג אין אַמעריקע, מאַכן אַ לעבן. געבליבן איז נאָר מענדל דער בר־מצװה־בחור (ברכה האָט אים געשענקט אַ צינעמעניש „דער לאַשעק") און גאָלדעלע דאָס מײדל מיט די קאַליע אױגן איז געבליבן. װײטער קײנער ניט. װאָס װעט טאָן די „עזרה", די װאָס העלפֿט די עמיגראַנטן? װעמען װעט זי העלפֿן? עס טוט מיר באַנג אַנטװערפּן, איך װעל בענקען נאָך אַנטװערפּן. אַ װױלע שטאָט, װױלע מענטשן. אַלע האַנדלען מיט בריליאַנטן. אַלע טראָגן זיך אַרום מיט שטײנער. אַלע קענען די מלאכה: שנײַדן, שלײַפֿן שטײנער. װעמען איר באַגעגנט, איז ער אָדער אַ שטײנשנײַדער, אָדער

1 נאמנות (נעמאָנעס) — דאָ נעמיינט: ערנוואָרט.

נישט געלאזט די מאמע, זי זאָל שטיין ביים שיך. האָרעם אז זי וועט זיך דאַרפן געזעגענען מיט די מחותנים, וועט זי וויינען און דערווייל באַגראָבן דאָס איבעריקע ביסל אויגן. וואָס האָבן מיר געפועלט? האָט זי נאָך מער געוויינט. זי טענהט, אַז מע נעמט צו ביי איר דאָס איינציקע שטיקל חיות[1] — באַטש איסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאַכן דאָס האַרץ... נאָר וועט הערן זי?

ג.

ווייסט איר, ווער ס'איז צופרידן מיטן אָפּפאָרן פון אונדזערע מחותנים? איר וועט קיינמאָל נישט טרעפן — גאָלדעלע! דערהערט, אַז אונדזערע מחותנים פאָרן אַוועק, האָט זי געוואָלט גיין טאַנצן. וואָס איז די מעשה? זי האָט פיינט אַלטע, זי האָט זי פיינט פאַר איר גדלות[2]. גאָלדעלע האָט פיינט אַ מענטשן, וואָס בלאָזט פון זיך.

— דיין כלה מיט די רויטע צעפּעלעך קאָן איך נישט אָנקוקן: זי איז אַ גדלנטע!

אַזוי זאָגט צו מיר איינמאָל גאָלדעלע, און דאָס פּנים ברענט איר ווי אַן אויוון.

— פונוואַנען האָבן זיך גענומען ביי אַלטען רויטע צעפּעלעך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אַזוי זאָג איך צו גאָלדעלען. ווערט זי נאָך מער אין כעס, וויינט און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאָלדעלע, אַז זי איז בייז, דאַרף מען זי לאָזן צורו, ביז עס גייט איר אָפּ דער כעס. און אַז עס גייט איר אָפּ דער כעס — איז זי גאָלד און זילבער: מיט מיר איז זי טאַקע גאָר ווי אַ שוועסטער. אַלצדינג דערציילט זי מיר: וויאַזוי זי האָרעוועט אויף דער סטאַנציע, קערט די שטובן, האָדעוועט די עופות, פאַרהוטט די קינדער. היינט דערציילט זי מיר, וויאַזוי זי גייט צום דאָקטאָר אַלע טאָג זיך קורירן די אויגן; וויאַזוי דער דאָקטאָר שמירט זי מיטן געלבן בלוישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע.

---

1 חיות (כיעס) — אַ פאַרגעניגן.
2 גדלות (גאַדלעס) — גרויסהאַלטעריי. גדלנטע (גאַדלעוטע) — באַרימעריקע. גרויסהאַלטערקע.

די הענט ארונטער און ווייזט מיר א צונג. דאָס הייסט, ער וויל מיר געבן אָנצוהערעניש, אז ער פֿאָרט און איך נישט. פֿאַרדריסט דאָס מיך זייער. נאָר איך נעם זיך אָן מיט האַרץ און שטעל אים ארויס א פֿייג: „נאַ דיר!״... דאָס הייסט אַזוי גרויס, ווי איך וואָלט אים זאָגן: „וושתּי״! אַזאַ מכּה דיר און אַזאַ שטיק גאָלד מיר, ווי איך וועל אינגיכן זיין אין אַמעריקע!...

אָ! איר זאָלט גאָרנישט זאָרגן — איך וועל אינגיכן זיין אין אַמעריקע!

ה.

מיט דער מאַמעס אויגן איז נישט אין בעסטן. דאָס הייסט, נישט גוט. זייער נישט גוט! מע זאָגט, אַז מע וועט זי נישט אַרויפֿלאָזן אויפֿן שיף פֿאָר קיין מיליאָנען אַפֿילו. מע דאַרף אַנטלויפֿן פֿון אַנטווערפּן. אין אַנטווערפּן זיינען דאָקטוירים רשעים[1]! זיי קוקן אין די אויגן אַריין. ווײַבאַלד זיי געפֿינען אויף די אויגן „טראַכאָמעס״, אַזוי כאַפּט זיי אַוועק דער רוח: נישטאָ ביי צי קיין כּבֿוד, נישט קיין רחמנות! מיר וועלן מוזן פֿאָרן קיין אַמעריקע דורך אַן אַנדער וועג. דורך וואַסער אַ וועג — ווייסן מיר נאָך נישט. ס'איז דאָ וועגן געגנג. הלוואַי וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פֿאָרן. ס'איז אַ סבֿרה[2], אַז ביי מיין ברודער עליע און קעשענע טאָגט שוין. דער גאַנצער מאַיאָנטעק פֿון אונדזער האַלבער דירה איז ביי אונדז אַוועק אויף די דאָקטוירים מיט די פֿעלדשערס — אַלץ צוליב דער מאַמעס אויגן. איך האָב געכאַפּט אַ וואָרט פֿון מיין ברודער עליע און פֿון זיין חבֿר פּיניע: „הלוואַי מיר זאָלן זיך כאָטש דערשלעפּן ביז לאָנדאָן!״... אַוודאַי וואָלט איך בעסער וועלן גלייך קיין אַמעריקע, איידער קיין לאָנדאָן. אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע איז שוין לאַנג אין אַמעריקע. זיי מאַכן שוין דאָרט אַ לעבן. וושתּי (הערשל מיט דער גוליע) גייט שוין דאָרט אַרום שפּאַצירן מיט די הענט אין די קעשענעס איבער אַלע גאַסן און קנאַקט ניסלעך. אונדזערע מחותּנים — יונה דער בעקער, ריוועלע די בעקערן, מיט די בנים[3], מיט מיין „כּלה״ אַלטע — האָבן זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן אויף מיין מאַמעס אויגן און זיינען אַוועקגעפֿאָרן קיין אַמעריקע אָן אונדז. אוי, אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן יענעם טאָג אין אַנטווערפּן! מיר האָבן

1 רשעים (רעשאָים) — בייזע מענטשן.
2 א סברה (סוואָרע) — ווייזט אויס, מע זאָגט.
3 בנים (באָנים) — זין (איראָניש).

למאי זי האט געוויינט די גאנצע צייט, און ער דערמאנט איר, וויפל מאל ער האט איר געזאגט, זי זאל נישט וויינען!... די מאמע וויל אים ענטפערן, האט זי נישט קיין ווערטער...

אויף מארגן גייען מיר ווידער צו דער „עזרה", גיט אונדז די „עזרה" אן עצה, אז מיר זאלן פרוון פארן איבער לאנדאן. אפשר וועט לאנדאן דערלאזן די מאמע מיט אירע פארוויינטע אויגן קיין אמעריקע. אדער אויב נישט קיין אמעריקע, איז כאטש קיין קאנאדע... וו איז קאנאדע — ווייסן מיר נישט. מע זאגט, אז ס'איז נאך ווייטער פון אמעריקע... מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פיניע האבן דערווייל איבער וואס צו קריגן זיך. עליע פרעגט אים: „פיניע! זאג נאר, וו איז דאס אט דאס קאנאדע? ביסט דאך עפעס אמאל געווען א מענטש פון געאגראפיע"... זאגט אים פיניע, אז קאנאדע איז אין קאנאדע, דאס הייסט, נישט אין קאנאדע, נאר אין אמעריקע. דאס הייסט, ער וויל זאגן, אז קאנאדע איז טאקע דאס אייגענע, וואס אמעריקע, נאר פארט נישט אמעריקע. פרעגט אים עליע: „ווי קאן דאס זיין?" זאגט אים פיניע: „נו, זעסטו דאך!"...

דערווייל דארף מען גיין צום שיף באגלייטן גוטע פריינד, אונדזער שכנה פעסיע מיט איר מאן דעם איינבינדער מיט איר גאנצער כאליאסטרע. וויי־וויי, וואס עס טוט זיך ביים שיף! יידן, ווייבער, קינדער, קלומקעס, פעקלעך, קישנס, זעק מיט בעטגעוואנט. דער לויפט. דער שרייט. דער וויינט.. דער שוויצט. דער עסט. דער שעלט. פלוצעם הערט זיך א קול פון א ווילדער חיה, פון א ווזלטיר[1]: הו־הו־הו־הו־הו!..

הו־הו־הו־הו!.. דאס הודעט מען פון שיף, מען זאל זיך שוין געזעגענען.

עס ווערט א לויפעריי מיט א קושעריי מיט א געוויין — א טעאטער און געגנוג! אלע געזעגענען זיך. מיר קושן זיך מיט דער כאליאסטרע. די מאמע קושט זיך מיט אונדזער שכנה פעסיע. פעסיע רעדט איר איין דאס הארץ, בעט, זי זאל גארנישט זארגן, זיי וועלן זיך, אם ירצה השם, זען איינ־גיכן אין אמעריקע... די מאמע מאכט מיט דער האנט און שלינגט די טרערן... די לעצטע צייט וויינט זי א סך וועניקער ווי פריער. זי האט עפעס איינ־גענומען אזעלעכס אויף נישט וויינען... דער גאנצער עולם איז שוין אויף דער שיף. מיר זיינען אינדרויסן. אי, זיינען מיר זיי מקנא! אי, בין איך מקנא „וושתין"! אמאל האט ער מיר מקנא געווען. היינט בין איך אים מקנא!... און „וושתי" שטייט מיט א צעריסן מיצל אויף דער שיף. ער האלט

---

1 ווזלטיר — דא נעמיינט: א ריזיק, אומגעהייער באשעפעניש.

שפּעטער גייען מיר אַלע אינאיינעם. אונדזער באַליאַבטער און זייער באַליאַבטע, אין דער „עזרה". דאָרט באַגעגענען מיר זיך מיט אונדזער שכנה פּעסיען און מיט איר באַליאַבטן. איך גאָלדעלע זענען מיר דאָרטן. גאָלדעלע וויל זיך באַקענען נענטער מיט אַרטשען. אַרטשע האָט זיך פון איר פאַנדערווייטן. גאָלדעלע פירט מיך אָפּ אין אַ זייט און פרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידל אַזוי דער יחוס[1], וואָס עס שטייט איר נישט אָן מיט איר צו רעדן? דערציילט איך איר, אַז מען האָט מיר פאַראַיאָרן בײַ מײַן ברודער עליען אויף דער חתונה גערעדט אַלטן פאַר אַ כּלה. ווערט זי רויט, גאָלדעלע, אַזוי ווי פּעסיע. קערעוועט זיך אָפּ אויף אַ זייט און ווישט זיך די אויגן...

ה.

וואָס זאָגט איר אויף דעם אומגליק, וואָס אונדז האָט געטראָפן? מיר זײַנען געווען מיט דער מאַמען בײַ דעם דאָקטאָר, ער זאָל איר באַטראַכטן די אויגן. האָט ער איר באַטראַכט די אויגן און נישט געזאָגט גאָרנישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבן אַ צעטעלע און אַרײַנגעלייגט אין אַ קאָנווערט. האָבן מיר דעם קאָנווערט אַוועקגעטראָגן צו דער „עזרה". געקומען צו דער „עזרה", האָבן מיר דאָרט נישט געטראָפן קיינעם נאָך, נאָר איין פריילין ווײַסניק, אָט די, וואָס זי פאַרשרײַבט אַלע עמיגראַנטן אין בוך אַרײַן. האָט זי מיך באַגעגנט מיט אַ געלעכטער. תמיד לאַכט זי, ווען זי זעט מיך. אַלע־מאָל גיט זי מיר איבער אַ גרוס פון גאָלדעלען אין לאָבט. עפנט זי אויף דעם קאָנווערטל, נעמט אַ קוק אין צעטל אַרײַן, און הייבט אויף צו לאַכן און פאַרבלײַבט די הענט. פרעגט בײַ איר די מאַמע: וואָס הייבט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הייבן? מײַן ליבע ייִדענע! ס׳איז שלעכט! דער דאָקטאָר זאָגט, אַז איר קאָנט נישט פאָרן קיין אַמעריקע... מײַן שוועסטער ברכה, ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבע צו חלשן, איז זי באַלד געפאַלן חלשות. מײַן ברודער עליע איז געבליבן שטיין אָן אַ טראָפּן בלוט אין פּנים. די מאַמע אַליין איז געבליבן אַ פאַרשטיינערטע, זי קאָן שוין אַפילו נישט וויינען... דאָס מיידל (פריילין ווײַסניק) האָט זיך אַ וואָרף געטאָן נאָך וואַסער. זי האָט אָפּגעמונטערט ברכהן, געטרייסט עליען איבערגעקערט דאָס האַרץ דער מאַמען און געהייסן קומען מאָרגן. איצט, ווען זאָגט איר מײַן ברודער עליע מוסר[2]

---

1 יחוס (ייִכעס) — דאָ געמיינט: שטאָלץ זײַן, זיך האַלטן גרויס.
2 זאָגן מוסר (מוסער) — אויסרעדן, שטראָפן.

ג.

מען איז אונדז געקומען זאָגן, אַז עמעצער פרעגט זיך נאָך אײַך אונדז אונדזעריקן. װער קאָן עס זײַן? מיר גײען אַרױס — געסט! געסט! אונדזערע מחותנים זײַנען געקומען! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער מישפּחה. אַ גאַנץ באַלאַבאַטעס! װידערגעמאַכט אַ גדולה: מײַן שװעגערין ברכה קושט זיך מיט מאַמע־טאַטען, מײַן ברודער עליע קושט זיך מיט זײַן שװיגער און מיט די שװאָגערס. אײַך איז קוקנדיק, כאַפּט זיך פּיניע אײַך קושן מיט אונדזערע מחותנים. און די מאַמע מײַנע? די מאַמע טוט זיך אַרום: זי װײנט!... מײַן ברודער עליע עקסט זיך. ער קוקט אױף איר און צאַפּט זיך בײַם בערדל. ער קאָן איר אָבער איצטער גאָרנישט זאָגן: ס'איז דאָך אײגענע, נישט קײן פרעמדע, מחותנים, און פון אײן שטאָט. פאַרװאָס זאָל מען זי נישט לאָזן אַ ביסל זיך אױסװײנען?..

— װיאַזױ האָט איר געגנבֿעט די גרענעץ און װי האָט מען אײַך באַ־נעמען?...

דאָס איז געװען דאָס ערשטע, װאָס מיר האָבן געפרעגט בײַ אונדזערע מחותנים. און אונדזערע מחותנים האָבן פון דעם צו דערצײלן גאַנצע פּעק! מיר קריגן אָבער נישט אין קאָפּ אַרײַן זײערע מעשׂיות. איך האָב זיך פאַרקליבן אין אַ װינקעלע מיט מײַן שװעגערינס שװעסטערל. איך האָב אײַך אַמאָל דערצײלט פון איר. אַלטע הײסט מען זי.

איך דערצײל אַלטען פון גאָלדעלען און פון אירע קראַנקע אױגן, נע־בעך, און פון מײַן חבֿר מאָטל דעם גרױסן, און פון מײַן חבֿר מענדעלען, און פון דער „עזרה", און פון דער פרײלין װיטשיק, װאָס שרײַבט אין אַ בוך, און פונעם דאָקטאָר, װאָס קוקט אין די אױגן. און פון זײַן דערצײל איך איר, פונעם „אַליאַנץ", װאָס האָט פײַנט אַ ייִדן, און פון קראָקע מיט לעמבערג. אױפן דער גרענעץ װיאַזױ מיר האָבן געגנבֿעט און װיאַזױ מיר זײַנען קױם אַרױס מיטן לעבן. איך לאָז נישט הערן קײן זאַך. אַלטע הערט מיך אױס מיט גרױסע אױגן. נאָכדעם דערצײלט זי מיר, װאָס זײ האָבן געהאַט.

איך נעם אַלטען און גײ מיט איר שפּאַצירן. איך באַװײַז איר די שטאָט אַנטװערפּן. זי װערט נישט נתפּעל[1]. זי האָט, זאָגט זי, געזען גרעסערע שטעט. װאָס זאָגט איר אױף איר טאַטן? איך פיר זי אױף די באַנאַנציעס, װוּ־בען שטײען עמיגראַנטן. איך מאַך זי באַקאַנט מיט מײַנע חבֿרים. זי האַלט זיך גרױס, אַלטע, זי איז פון תּבריז אױאַ...

---

1 װערן נתפּעל (ניספּאַעל) — איבעררײַשט, פאַרװאונדערט.

ב.

— שוין, דאנקען גאט. מיר זיינען שוין אלע געווען ביים דאקטאר, נאר די מאמע נאך נישט. די מאמע וועט זיין שפעטער. מיין ברודער עליע האט מורא. זי האט די לעצטע צייט צופיל געוויינט... דער דאקטאר האט אונדז אריינגעקוקט אין די אויגן אריין און אנגעשריבן עפעס אויף א פאפיר און פארחתמעט[1] אין א קאנווערט. האבן מיר זיך תחילת[2] זייער דערשראקן. מיר האבן געמיינט, אז דאס האט ער אונדז פארשריבן א רפואה צו די אויגן. פרעגן מיר אים: וואס האט ער אונדז פארשריבן? ווייזט ער אונדז מיט דער האנט אויף דער טיר. שטויסן מיר זיך אן, אז מע הייסט אונדז גיין... קומען מיר צו דער „עזרה" און ווייזן איר דאס געשריפט פונעם דאקטאר. נעמט דאס מיידל (פריילן זייטשיק) און עפנט אויף דאס קאנווערטל און לייענט איבער און מאכט צו אונדז:

— איך קאן אייך אנזאגן א בשורה[3]: דער דאקטאר זאגט, אז איר האט געזונטע אויגן.

אוודאי איז דאס פאר אונדז א בשורה! וואס טוט מען אבער מיט דער מאמען? זי הערט נישט אויף צו וויינען. טענהען מיר מיט איר:

— וואס טוסטו? מאמער וועט חלילה דער דאקטאר פארבראקירן דיר די אויגן?

— הערסטו? אט דאס וויין איך דאך!...

אזוי ענטפערט די מאמע און לייגט צו צו די אויגן א פלעסטערל. דאס פלעסטערל האט איר געגעבן אן עמיגראנט, א פעלדשער. ער הייסט נישט קיין שיינעם נאמען: „ביבער"! געקומען איז ער אהער קיין אנטווערפן מיט דער כאליאסטרע. אויפן וועג האט ער זיך מיט זיי באקענט. זיי האבן איניינעם געגנבעט די גרענעץ. קיין ניסים ונפלאות[4], זיי מיט אונדז, האט זיי נישט געטראפן. הארגענען האט מען זיי נישט געוואלט, קיין בעטגע־וואנט האט מען ביי זיי נישט צוגענומען, נאר זיי זיינען גלאט אזוי פאר־שווארצט געווארן. זיי האבן געהאט, זאגן זיי, צו זינגען און צו זאגן.

---

1 פארחתמעט (פארכאַסמעט) — פארזיגלט, פארמאכט מיט א שטעמפל.
2 תחילת (טכילעס) — פון אנהייב.
3 בשורה (בסורע) — דא: א ווישטיקע נייעס.
4 ניסים ונפלאות (וועניפלאָעס) — גרויסע וואונדער.

מאמע נאר־וואס געוואלט אנהייבן דערציילן די מעשה: וויאזוי איר מאן איז געווען כל־ימיו[1] א חזן אין דער קצבישער שול... וויאזוי ער האט זיך פארקילט און קראנק געווארן... וויאזוי זי האט אלצדינג פארקויפט, אבי ראטעווען דעם טאטן... וויאזוי דער טאטע איז געשטארבן און זי איז גע־בליבן אן אלמנה מיט צוויי קינדער יתומים... איינעם האט זי חתונה גע־מאכט, אריינגעגעבן אין א שמאלץ־גרוב... די שמאלץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן... נאכדעם, וויאזוי מיר האבן פארקויפט דאס לעצטע, אונדזער האלבע שטוב, און געלאזט זיך קיין אמעריקע... נאכדעם וויאזוי מיר האבן געגנבעט די גרענעץ הינטער בראד, שיר נישט געהארגעט גע־ווארן אין א פינצטערער נאכט, און האבן פארלארן דאס גאנצע ביסל גוטס, דאס בעטגעוואנט — וואס ווילן מיר טאן איצט אן בעטגעוואנט אין אזא ווייט לאנד?...

אזוי טענהט די מאמע פאר דער „עזרה", און די „עזרה" הערט, און דאס מיידל, וואס זיצט ביים טיש (פריילן זייטשיק הייסט דאס מיידל), פאר־שרייבט איטלעכסווארט, וואס די מאמע זאגט, אין בוך אריין. די מאמע האט נאך צו דערציילן און צו דערציילן, רופט זיך אן צו איר איינער פון דער „עזרה":

— אלזא, פארט איר קיין אמעריקע?

זאגן מיר:

— פארשטייט זיך, נישט קיין יעהופעץ, קיין אמעריקע.

רופט זיך אן צו אונדז יענער, וואס פון דער „עזרה":

— זענט איר שוין געווען ביים דאקטאר?

זאגן מיר:

— וואסער דאקטאר?

רופט זיך אן צו אונדז יענער, וואס פון דער „עזרה":

— אט האט איר אן אדרעס. גייט זיך דורך, ראשית־חכמה[2], צום דאק־טאר, וועט ער באטראכטן אייערע אויגן.

דערהערט דאס ווארט אויגן, טוט מיין ברודער עליע א קוק אויף דער מאמען און ווערט טויט, ווי די וואנט...

וואס האט ער זיך אזוי דערשראקן?...

---

1 כל ימיו (קאל יאמאוו) — זיין גאנץ לעבן.
2 ראשית חכמה (ריישיס כאכמע) — דא: פריער פון אלץ.

ער נישט. ער האָט נישט. זיינען געוואָר געוואָרן עטיטאָגנטן, אַז מענדל איז א בר-מצוה-בחור און האָט נישט קיין תפילין, איז געוואָרן א געפּלדער: „פאַרוואָס ועט מען איס נישט קיין תפילין?" זאָגט מענדל: „פאַרוואָס ועט מען מיר נישט קיין שטיוול?"...

מיר אַלע דריי, איך און מאָטל דער גרייבער און מענדל, זיינען געוואָרן חברים. גאַנצע טעג גייען מיר אַרום איבער דער שטאָט. דאָרט, אין בראָד, אין קראָקע מיט לעמבערג, אָדער אין זין, פלעגט מיך די מאַמע מורא האָבן אַפּלאָזן פון זיך א טראָט. דאָ, אין אַנטווערפּן, האָט זי קיין מורא נישט. דאָרט, זאָגט זי, זיינען באַמען דייטשן, און דאָ, אין אַנטווערפּן, זיינען מיר, זאָגט זי, צווישן מענטשן, צווישן אייגענע! מע הערט רעדן א יידיש וואָרט. פילן מיר זיך טאַקע היימיש, בפרט צווישן אייגענע. אָט באַלד וועלן מיר האָבן געסט: נאָך שבת קומט אונדזער מחותן יונה דער בעקער מיט זיין הויזגעזינד. מיר וואַרטן הייגטמאָרגן זאָל קומען אונדזער שכנה פעסיע מיט איר באַליאַסטרע. אָט דאָ יעדעס קיישט יעדן א שב זה. איך וועל איך באַשרייבן אַלצדינג.

די באַליאַסטרע

א.

איך זיים שוין באַקאַנט מיט דער באַליאַסטרע. דאָס איז אונדזער שכנה פעסיע מיט איר מאַן משה דעם אייבינדער מיט זייערע אַכט קינדערלעך.

לאַנג לעבן זאָל זי, פעסיע. איך האָב זי ליב. איך האָב נאָר פיינט, אַז זי קוועטש זיך. אַז זי איז געקומען קיין אַנטווערפּן, האָט זי מיך אַרומגעכאַפּט קישן, ווי אַן אייגן קינד. מיט אַלעמען האָט זי זיך געקושט. מער פון אַלע, געוויינט, מיט דער מאַמען. די מאַמע, אַז זי האָט זי דערזען, איז גלייך ווי דעם טאָטן פון יענער וועלט: זי האָט זיך אַזוי צעוויינט, אַז מיין ברודער עליע איז אַנגעפאַלן אויף פעסיען, אַז איבער איר מאַכט די מאַמע א תל פון די אויגן און קאָן נישט גיין צום דאָקטאָר...

גיין צום דאָקטער — מוז יעדער, ווער עס קומט אַהער קיין אַנטווערפּן. דאָס ערשטע, וואָס איינער פרעגט ביים אַנדערן, איז: „זענט איר שוין געווען ביים דאָקטאָר?"... „וואָס האָט אייך געזאָגט דער דאָקטאָר?"...

אפילו די „עזרה", אַז מען קומט צו איר צו גיין, שיקט זי באַלד אַפּ צום דאָקטאָר. אַז מיר זיינען געקומען אַהין דאָס ערשטע מאָל, האָט די

קיין התמנות נישט איז זיך אליין, זי מאכט זיך א תל[1] פון יעדן איבעריקן ביסל אייגן. ענטפערט איר דערויף געהאלפן מיט א גרעסערע, און מרעגן גיבן זיך איר פון די אייגן;

א תל פון די אייגן מאכט מיר דער דאקטאר מיט זיין ברייטשטיין, ערגער ווי איך מיט מיין זעיין...

מיר געזעגענען זיך מיט געהערלעך, און איך זאג איר צו, אז מארגן און דער צייט וועלן מיר זיך דא ווידערזען זען, און מיר ביידע, מאטל דער קלענער און מאטל דער גרעסערע, דארן זיך גיין שפאצירן איבער אנטוויערפן.

ב.

מיר, דאס הייסט, איך מאטל דער קלענער און מיין חבר מאטל דער גרעסערע, זיינען נישט אליין. מיר האבן דא נאך א חבר. ער איז א יינגל פון א יאר דרייצן און הייסט מענדל. ער איז אויך פארבליבן אין אנטוויערפן, פארגדיק קיין אמעריקע. נישט איבער די אויגן, נאר איבער אן אנדער זאך. אים האט מען פארלאזן אויפן וועג, ערגעץ אין דייטשלאנד. א גאנצן וועג, דערציילט ער, האבן זיי זיך דערהאלטן די נשמה נאר מיט הערינג. דאס איז געבוירנט אויפן הארץ. האט ער זיך אראפגעכאפט אויף א סטאנציע כאפן א טרונק וואסער און איז געבליבן שטיין אן א בילעט, און א קאפיקע געלט און אן א העמד אויפן לייב. און ווייל ער האט נישט געקענט זייער שפראך, האט ער זיך פארשטעלט פאר א שטומען. האט מען אים איבערגעפירט, ווי די וועלט האט אן עק, ביז ער האט דערזען א פארטיע עמיגראנטן, יידן. איז ער צוגעגאנגען צו זיי און האט זיי דערציילט די גאנצע מעשה. האבן זיי אויף אים רחמנות געהאט און האבן אים גענומען מיט זיך און געבראכט צו פירן אהער, קיין אנטוויערפן. דא האט ער זיך דערשלאגן צו דער „עזרה". האט די „עזרה" אוועקגעשריבן א בריוו קיין אמעריקע, טאמער וועט מען אויפזוכן זיינע עלטערן, וואדרס ער האט אויך און ענטפער און אויף א שיפס-קארטע. דאס הייסט, אויף א האלבער שיפסקארטע, מחמת ער איז נאך א קליינער, דאס הייסט, ער איז נישט אזוי קליין, ווי ער האלט זיך קליין. ס'איז א סברה, אז ער איז שוין בר-מצוה, כאטש קיין תפילין לייגט

1 מאכן א תל (טעל) — איבערפירן, קאליע מאכן.

מאָל. דער טאַטע האָט געוואָלט בלייבן דאָ, האָט מען נישט געקאָנט. די גאַנצע שיפסקאַרטע וואָלט געגאַנגען פאַרלאָרן. איז געבליבן, אַז זיי פאָרן אַוועק קיין אַמעריקע, און זי, גאָלדעלע, בלייבט איבער דאָ, ביז עס וועלן זיך אויסשטיין די „טראַכאָמעס" פון אירע אויגן... און אַזוי שוין באַלד אַ יאָר, אַז זי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פריילן זייטשיק זאָגט, אַז דערפאַר היילן זיך נישט אויס אירע אויגן, ווייל זי וויינט בסדר. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט, אַז איבער אַן אַנדער זאַך היילן זיך איר נישט אויס די אויגן. איבערן בלווישטיין! אַלעמאָל ווען זי קומט צום דאָקטאָר, שמירט ער איר די אויגן, זאָגט זי, מיטן געלבן בלווישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע. ווען זי, גאָלדעלע, פאַרמאָגט צו קויפן אַן אייגענעם בלווישטיין, וואָלט זי זיך שוין לאַנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט.

— נו, און דיינע טאַטע־מאַמע? — פרעג איך זי.

— זיינען אין אַמעריקע. זיי מאַכן דאָרט אַ לעבן. איך האָב פון זיי בריוו. אַלע חודש כמעט האָב איך פון זיי אַ בריוו. נאָ זע, קענסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעמט אַרויס פון בוזעם אַ גאַנצן פּאַק מיט בריוולעך און גיט מיר, איך זאָל זיי איר לייענען הויך אויף אַ קול. איך וואָלט דאָס איר גע־וויס געטאָן. קען איך אָבער נישט לייענען קיין געשריבנס. ס'זאָל זיין גע־דרוקט, וואָלט איך עס געלייענט. לאַכט זי פון מיר און זאָגט, אַז אַ יינגל איז נישט קיין מיידל. אַ יינגל דאַרף קענען אַלץ אויף דער וועלט! איך האָב מורא, אַז זי איז גערעכט. אוי, וואָלט איך אַ בעל געווען קענען לייענען גע־שריבנס! אוי, בין איך מקנא מיין חבר מאָטל הערש גרויסן (איך האָב אייך שוין דערציילט פון אים), וואָס ער קען לייענען און שרייבן! האָט אים גאָלדעלע געגעבן איבערצולייענען די בריוולעך, וואָס מע שרייבט איר פון אַמעריקע. האָט זיי מאָטל דער גרויסער געלייענט ווי אַ וואַסער. די בריוו־לעך זיינען כמעט אַלע געשריבן מיט איין לשון און מיט די זעלביקע ווערטער:

„טייערע גאָלדעלע, האַרציקע גאָלדעלע, לעבן זאָלסטו! אַז מיר דער־מאָנען זיך דאָ, אין דעם אַמעריקע, אַז אונדזער קינד האָט מען אַרויסגעריסן פון אונדזערע הענט און דו וואַלגערסט זיך דאָרט אין דער פרעמד צווישן אומבאַקאַנטע מענטשן, גייט אונדז נישט איין דאָ דער ביסן. טאָג ווי נאַכט טוען מיר קלאָגן און וויינען אויף אונדזער ליכטיקן שטערן, וואָס איז צו־גענומען געוואָרן פון אונדזערע אויגן..." און אַזוי ווייטער.

מאָטל דער גרויסער לייענט און גאָלדעלע וויינט, ווישט זיך די אויגן. דערזעט דאָס פריילן זייטשיק, הייבט זי אָן זיך בייזערן אויף אונדז, וואָס מיר מאַכן זי וויינענדיק. און צו גאָלדעלען זאָגט זי, אַז זי האָט

דעם אונטערשייד... בכלל, ווײַבאַלד מיר זײַנען אָנגעקומען קיין אַנטווערפּן, זײַנען מיר געגאַנגען גלײַך אין דער „עזרה".[1] די „עזרה" איז נישט דאָס, וואָס דער „אַליאַנץ". דער „אַליאַנץ" וואַרפט מענטשן, אַזוי ווי האַלעש-קעס, און די „עזרה" טרײַבט אײַך נישט. איר קאָנט קומען צו איר, ווען איר ווילט, און קאָנט זיך אויסריידן פאַר איר דאָס האַרץ, וויפל איר ווילט. אַלצדינג, וואָס איר רעדט, ווערט אַרײַנגעטראָגן אין אַ בוך. סע זיצט אַ מיידל, וואָס מע רופט זי פריילין וויטשיק, און פאַרשרײַבט. זייער אַ ווויל מיידל. זי האָט מיך געפרעגט, וויאַזוי איך הייס, און האָט מיר געשענקט אַ צוקערקע. נאָר פון דער פריילין וויטשיק וועל איך אײַך דערציילן אַן אַנדערש מאָל. איצט האָרך איך אײַך זאָגן, ווער איז גאָלדעלע.

זי איז פון קיטנע. געקומען איז זי אַהער פאַראַיאָרן מיט איר טאַטע-מאַמען, שוועסטער און ברידער.

האָבן זי געהאַט שיפסקאַרטן ביז אַמעריקע אויף דער גאַנצער משפּחה, און אויסגעקליידט איז מען געווען בגדי־מלכות.[2] אַלע האָבן געהאַט צו צוויי העמדער און גאַנצע שיך. הײַנט איז זי געבליבן אינגאַנצן מיט איין העמד און אָן שיך. ווען נישט דאָס פריילין וויטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאַנגען באָרוועס. דאָס פריילין וויטשיק האָט איר אויסגעשענקט, זאָגט זי, אַ פּאָר שיך פון אירע אייגענע פיס. נאָך גאַנצע גוטע שיך, אַזוי האָט מיר דערציילט גאָלדעלע און האָט מיר באַוויזן די שיך, וואָס דאָס פריילין וויטשיק האָט איר אויסגעשענקט. גאַנץ שיינע שיך, נאָר אַ ביסל צו גרויס אויף איר...

בקיצור, ס'איז געקומען די צײַט, וואָס מען דאַרף זיך זעצן אויפן שיף. זאָגט מען זיי, אַז זיי זאָלן זיך דורכגיין צום דאָקטאָר. זײַנען זיי געגאַנגען צום דאָקטאָר. האָט זיי דער דאָקטאָר באַטראַכט און געפונען, אַז זיי זײַנען אַלע געזונט און שטאַרק און קאָנען פאָרן קיין אַמעריקע. נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קאָן נישט פאָרן, ווײַל זי האָט „טראַכאָמע" אויף די אויגן. פריער האָבן זיי גאָרנישט פאַרשטאַנען, מיט וואָס מען עסט דאָס. ערשט שפּעטער האָבן זיי דאָס דערבט צעקייט. דאָס האָט געהייסן, אַז אַלע פאָרן אַוועק קיין אַמעריקע, נאָר זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ, אין אַנטווערפּן. איז געוואָרן אַ געוויין, אַ יאָמער, אַ קלאָג. די מאַמע האָט געחלשט דרײַ

---

1 דער אמתער באַטײַט פון די ווערטער: „אַליאַנס" — פאַרבאַנד; עזרה (עזראַ) — הילף. דאָס זענען געווען הילפס-אָרגאַניזאַציעס פאַר די יידישע עמי־גראַנטן, וואָס האָבן אין יענע יאָרן אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד צוליב די פּאָגראָמען אָדער צוליב פעלן פון אַרבעט.

2 בגדי-מלכות (ביגדעי־מאַלכעס) — „קעניגלעכע קליידער".

אזוי זאָגט מיין ברודער עליע און זוכט מיך און קאָן מיך נישט געפינען. איך זיין אונטער דער מאַמעס פּלייצעס און הער שיר נישט דערשטיקט פאַר געלעכטער. קיין בעסער אָרט אויף צו באַהאַלטן זיך, ווי ביי דער מאַמען, איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

ב.

דאַנקען גאָט, מיר זיינען שוין אין אַנטווערפּן. מיר האָבן זיך גוט אָנגעהעצקעט, געגנג אויסגעריסן געוואָרן, אָבער מיר זיינען געקומען! וואָס זאָל איך אייך זאָגן — איז דאָס אַ שטאָט! דאָס הייסט, צו ווין קומט דאָס נישט. וואָרעם ווין איז פיל גרעסער, און אפשר שענער אויך. און מענטשן אויך מער. דערפאַר איז אָבער דאָ אין אַנטווערפּן ריין, אַזוי ווי גאָלד. וואָס איז דער חידוש? אַז די גאַסן וואַשט מען, די טראָטואַרן פּוצט מען, און די הייזער צוואָגט מען. איך האָב אַליין געזען, ווי מע צוואָגט זיי און מע זייפט זיי מיט זייף. דאָס הייסט, נישט אומעטום. למשל, דאָרט אויף דער אכסניא, וווּ מיר שטייען מיט אַלע עמיגראַנטן, איז אַזוי ווי עס דאַרף צו זיין. דאָס הייסט: בלאָטיק, און רויכיק, און ענג, און אַ יאַריד מיט אַ טומל מיט אַ האַרמידער. פריילעך. אַזוי ווי איך האָב ליב.

די חידושים, וואָס מע זעט זיך אָן אין אַנטווערפּן, איז גאָר נישט צו באַשרייבן. אַלע טאָג קומען צו נייע פאַרשוינען. צומיינסטן מיט קאַליעדיקע אויגן. „טראַכאָמעס" רופט מען דאָס. אַמעריקע לאָזט נישט אַריין קיין „טראַכאָמעס". איר מעגט האָבן טויזנט שלאַפקייטן, איר קאָנט אייך זיין קרום און שטום און וואָס איר ווילט, אַבי נישט קיין „טראַכאָמעס" אויף די אויגן. פונוואַנען נעמען זיך „טראַכאָמעס"? פון דעם, וואָס מע נעמט זיך אָן. אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע ווייסט אַליין נישט, פונוואַנען עס האָט זיך גענומען. אַזוי האָב איך געהערט טאַקע דאָ אין אַנטווערפּן. פון אַ מיידל האָב איך עס געהערט. גאָלדעלע הייסט דאָס מיידל. זי איז אין מיינע יאָרן, אפשר עלטער פון מיר מיט אַ יאָר. מיט דער גאָלדעלע איז אַ שיינע געשיכטע. זאָל איך אייך דערציילן?

באַקענט הא[illegible] זיך מיט איר אין דער „עזרה". גאָר איר ווייסט דאָך נישט, וואָס הייסט „עזרה". דאַרף מען אייך קלאָר מאַכן. די „עזרה" אין אַנטווערפּן איז דאָס אייגענע, וואָס דער „אַליאַנץ" אין ווין. געמאַכט געוואָרן פון אונדזערטוועגן, פאַר די עמיגראַנטן. דער חילוק איז, וואָס דער „אַליאַנץ" אין אַן „ער" און די „עזרה" איז אַ „זי". איר הערט דאָך, אַז מע זאָגט: ד ע ר אַליאַנץ, ד י עזרה. דאַרפט איר שוין אַליין פאַרשטיין

וועט" זי פון דער ערשטער מינוט נאָך דער חתונה. זי ווייסט, אַז איך האָב זי נישט ליב. ערגער פון אלצדינג איז ביי איר, למאַי איך לאַך פון איר. עס ווייזט זיך איר נאָר, אַז איך לאַך זי אויס. אַז איך קוק אויף איר, הייסט ביי איר, אַז איך לאַך. איך האָב אייך שוין דערציילט, אַז איך האָב ליב מאָלן און אַז מיין ברודער עליע שלאָגט מיך דערפאַר. האָב איך אַנומלט אויסגעמאָלט אַ פּוס. אַ מוראדיק גרויסן פּוס. מיט קרייד אויף דער ערד האָב איך אים אויסגעמאָלט. האָט איר באַדאַרפט זען, וואָס ס'האָט זיך געטאָן! זי, ברכה הייסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפּעט, אַז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איר פּוס. פאַרוואָס עפּעס איר פּוס? ווייל קיינער האָט נישט אַזעלכע גרויסע פּיס, ווי ברכה. קאַלאָשן טראָגט זי נומער דרייצן. איר זאָלט זען אַ פּאָר קאַלאָשן!... האָט זי מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע צו מיין ברודער עליע. האָט זיך מיין ברודער עליע אויף מיר צעשריען, ווי גע־ווינלעך:

— מענטשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דיינע שטיק, מאָלן מענטשעלעך?...

שוין! פון אַ פּוס איז שוין ביי אים געוואָרן אַ מענטש! און פון אַ מענטש —„מענטשעלעך"... מע קאָן פון זיי משוגע ווערן!... איך מוז זיך מודה זיין, אַז וואָס ווייטער ווערט ביי מיר דאָס הולאת[1] פון מאָלן מענטשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפּט אַ פאַרביק בליישטיפטל. מיר האָט דאָס אָנגעשיקט אַן עמיגראַנטס אַ יינגל! אָט דער אייגענער, וואָס האָט מיר באַוויזן, וויאַזוי מע שטעלט אַ „גובערנאַטאָר" און אויסגעלערנט מיך די קונץ פון בויבערעדערן. איך האָב אייך שוין דערציילט פון אים. ער הייסט אייך מאָטל. רופן מיר אים מאָטל דער גרויסער, און מיך רופט מען מאָטל דער קליינער, מיר זיינען געוואָרן חבר גאָר אויף אַן אנדער אופן! דער־פאַר וואָס ער האָט מיר אַוועקגעשיקט דאָס פאַרביקע בליישטיפטל, האָב איך, פאַרנדיק אין וואַגאָן, אים אָפּגעמאָלט אויף פּאַפּיר אינגאַנצן זיין גע־שטאַלט מיט די געשוואָלענע באַקן. איך האָב אים באַשוואָרן, ער זאָל דאָס קיינעם נישט ווייזן, וואָרעם טאָמער דערוויסט זיך מיין ברודער עליע, וועל איך האָבן אַ ווייטן סוף. ווי מיינט איר? אוודאי האָט ער דאָס גלייך אָפּגע־טראָגן צו מיין ברודער עליע און האָט אים געגעבן אַ וויז דאָס געמאָלעכץ גלייך אין פּנים אריין.

— דאָס דאַרף זיין מאָטלס אַרבעט! ווו איז ער ערגעץ דער מזל־געטש מיט די „מענטשעלעך"?

---

1 הולאת (כאָלאָס) — דאָ געמיינט: אַ שוואַכקייט, אַ נייגונג.

— שוויגער! פאָלגט מיך, קומט, לאָמיר גיין. דער איבערשטער האָט אונדז אויסגעפירט ביז אַהער אָן דעם „אַליאַנץ" און אָן דער שטאָט ווין, וועט ער אונדז ווייטער אויך מסתמא אויספירן. גאָט איז אַ פאָטער.

אַזוי זאָגט מיין שוויגערין ברכה צו דער מאַמען, און די מאַמע ענטפערט איר:

— ביסט גערעכט, מיין קינד! קומט, לאָמיר גיין, ווין איז אַ שטאָט און גאָט איז אַ פאָטער!

ווונדער פון אַנטווערפּן

א.

איר האָט געהערט אַמאָל, אַ שטאָט זאָל הייסן אַנטווערפּן? פאַראַן אַזאַ שטאָט אויף דער וועלט, פאָרן מיר אַהינצוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפּן? ווייל אונדזער מחותן, מיין ברודערס עליהס שווער, יונה דער בעקער, פאָרט קיין אַמעריקע אויף אַנטווערפּן. דערהערט, אַז איר מאַמע איז אין אַנטווערפּן, האָט מיין שוויגערין ברכה גענומען שלאָגן האַלדז-און-נאַקן, מיר זאָלן אויך פאָרן אויף אַנטווערפּן. פריער האָט זי פון דער שטאָט נישט געוואָלט הערן אַפילו, דער נאָמען איז איר נישט געפעלן. איצט האָט זי זיך פאַרליבט אין אַנטווערפּן, אונדזער חבר פיניע זאָגט, אַז ער וועט זיך מוזן אָפּטיילן פון אונדז. ער וויל בעסער פאָרן פון ווין גלייך קיין לאָנדאָן. עס ציט אים, זאָגט ער, קיין לאָנדאָן. לאָנדאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אַמעריקע: ענגלענדער... געלע האָר... קעסטלדיקע הויזן... ס'איז גאָר אַן אַנדער וועלט!

— פאָר זשע דיר געזונטערהייט צו דיינע ענגלענדער מיט די קעסטלדיקע האָר און מיט די געלע הויזן, און מיר וועלן זיך פאָרן קיין אַמעריקע אויף אַנטווערפּן.

אַזוי זאָגט מיין שוויגערין ברכה, און פיניעס ווייב טייבל בלאָזט זיך אָן ווי אַן אינדיטשקע. ווען נישט די מאַמע, וואָלט מיין שוויגערין ברכה מיט פיניעס ווייבל טייבל קיין לאַנגע גוטפריינדשאַפט נישט אויסגעהאַלטן. עס וואָלט ביי זיי געווען אַלע טאָג צוויי שלייערס אַ גראַשן, איבערהויפּט מיין שוויגערין. זי זאָגט אַליין אויף זיך, אַז זי איז אַ שוועבעלע. איר אַז עס קומט אָן אַ שלעכטע מינוט, וועט זי אייך מאַכן מיט דער בלאָטע. און אַ ווייַלע אַרום ווערט זי ווייך, ממש ליגט זי צו צו אַ מכה. מיט מיר „וואַיי-

גראַנטן קוקן אויף אונדז, ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך אַ ביסל, אפֿשר וועט
מען אײַך עפֿענען, אפֿשר האָט איר מער גליק?”... אַזוי זאָגן זיי, די עמי־
גראַנטן און לאַכן. אַפּנים, ס'איז זיי גוט אויפֿן האַרצן. אַלעמאָל קומען צו
נײַע עמיגראַנטן. עס שטייען שוין אויף דער גאַס אַ היפּש ביסל עמיגראַנטן:
ייִדן און ווײַבער און קליינע קינדער. איך האָב ליב, אַז ס'איז אַ סך מענטשן.
די קליינע קינדער זאָלן נישט איבערשלאָגן מיט זייער געוויין, און די מאַ־
מעס זאָלן נישט שעלטן און פֿאַרשטופּן די מײַלער — וואָלט דאָ געווען
גאַנץ פֿריילעך.

דאַנקען גאָט, מע האָט געעפֿנט די טיר. אַלע האָבן זיך געגעבן אַ לאָז
אַרײַן אויף דערשטיקט צו ווערן. אַ גליק, וואָס אויף דער טיר האָט זיך באַ־
וויזן אַ נפֿשי[1] אין אַ היטל, מיט אַ רויט פּנים און מיט אַ געגאָלטער מאָרדע,
און האָט אונדז גענומען שלײַדערן איינציקווײַז אין דרויסן אַרויס, אַזוי ווי
די האָלעשקעס. איינע, אַ ווײַבל מיט אַ קינד, האָט ער דערלאַנגט אַזאַ
וואָרף אַרויס, אַז ווען נישט איך און מײַן ברודער עליע, וואָלט זי געקליבן
די ציין. זי האָט זיך אַזוי אויך איבערגעקערט דרײַ מאָל. עס האָט לאַנג גע־
דויערט, ביז מיר זײַנען אַרײַן אַלע איינציקווײַז איינעווייניק אין שטוב
אַרײַן. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ התונה — מאַטעניו! אַלע
ווילן רעדן פֿריער. אַלע קריכן גלײַך צו די טישן. בײַ די טישן זיצן מענטשן
מיט נאַקעטע קעפּ און מיט געגאָלטע בערד און לאַכן און רייכערן ציגאַרן.
ווער פֿון זיי איז דער „אַליאַנץ” — ווייס איך נישט. מײַן מאַמע ווייסט אויך
נישט. זי שטייט און טענהט צו זיי:

זאָגט מיר, ווער פֿון אײַך איז דאָ דער „אַליאַנץ”? איך האָב גע־
האַט אַ שאָדן, דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט האָט מען בײַ מיר צוגענומען אויף
דער גרענעץ, און שיִער נישט אומגעבראַכט מיך מיט מײַנע קינדער, אָט
דאָס זײַנען זיי, יתומים נעבעך, מײַן מאַן איז געשטאָרבן יונגערהייט, גע־
ווען אַ חזן...

און ווײַטער לאָזט מען זי נישט רעדן אַ וואָרט. איינער צופּט זי בײַ
דער שאַל און ווײַזט איר צו דער טיר. ער רעדט אויף אַ לשון, וואָס מע
שווער צו פֿאַרשטיין. — די מאַמע וויל נישט אָפּטרעטן, ביז זי וועט נישט
באַקומען איר רעכט. זי זאָגט:

וואָס רעדט איר צו מיר אויף דײַטש? איר רעדט בעסער מיט מיר
אויף אונדזער אייגן לשון. וועל איך אײַך איבערדערציילן מײַן ביטער האַרץ...
איר זאָגט מיר נאָר, ווער פֿון אײַך איז דאָ דער „אַליאַנץ”?

---

1 נפֿש (נעפעש) — דאָ געמיינט: אַ מענטש (איראָניש).

פֿון מיר. האָט ער מיר איינגעטיילט! פֿון דעמלט אָן האָב איך אַוועקגע־
וואָרפֿן די קונץ פֿון בויבערעדעריי.

ד.

מיר וואָלטן פֿון זין שוין לאַנג אַוועקגעפֿאָרן, ווען נישט דער „אַליאַנץ”. ווער איז דאָס דער „אַליאַנץ” — קאָן איך אייך ריכטיק נישט זאָגן. איך הער נאָר, אַז מע רעדט פֿונעם „אַליאַנץ”! „אַליאַנץ”! אַלע עמיגראַנטן זיינען אויפֿן „אַליאַנץ” בייז! זיי זאָגן, אַז דער „אַליאַנץ” טוט גאָרנישט נישט. דער „אַליאַנץ”, זאָגן זיי, האָט קיין רחמנות נישט אויף אַ מענטשן. דער „אַליאַנץ” האָט פֿיינט ייִדן. אַלע טאָג גייען צום „אַליאַנץ” מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע, און קומען צו גיין פֿון דאָרטן אַלעמאָל ווי פֿון אַ שוויץ־באָד.

— לאָז ער זיך אָנצינדן! — זאָגט עליע.

— לאָז ער ברענען, ווי אַ ליכט! — זאָגט פּיניע.

— לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסן מיטן „אַליאַנץ”! — זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט.

מיר גייען אַלע צום „אַליאַנץ”: די מאַמע און איך, און עליע, און פּיניע, און ברכה, און טייבל.

אוי, זיינען מיר זיך אָנגעגאַנגען! מיין שוועגערין ברכה האָט געווינ־טשעוועט דעם „אַליאַנץ”.[1] זאָל איך אַזוי שטאַרבן אין דער רעכטער זייט, ווי עס שטעכט איר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פֿאַרקליבן צו אַלדי שוואַרצע יאָר אין עק שטאָט! קוים מיט צרות זיינען מיר געקומען צום „אַליאַנץ”. ער זיצט אין אַ שטוב — „אויף אַלע ייִדן געזאָגט געוואָרן”. נאָר אַן אַ הויף. ווען האָלט נישט פֿון קיין הויפֿן. ווען האָט ליב משונה־ברייטע פֿענצטער מיט אויסגעלומפּערטע טירן. נאָר די טירן האַלטן זיי פֿאַר־שלאָסן. „זיי האָבן מורא, אַפֿנים, מע זאָל זיי נישט אַוועקגנבֿענען?” — אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. שוין, זי האָט שוין געוואָרפֿן אַן אומחן אויף זיין אויך! עס געפֿעלט איר נישט. וואָס אַז מע קומט צו צו אַ שטוב, דאַרף מען פֿרייער קלינגען. וואָס אַרט מיך, אַז מע קלינגט? אַבי מע זאָל עפֿענען. דער „אַליאַנץ” אָבער עפֿנט נישט אַזוי גיך. איר מעגט קלינגען צעזעצ־טערהייט — ער האָט צייט. איר מיינט, מיר זיינען די איינציקע? אַ חיון אַנדז שטייען דאָ נאָך עמיגראַנטן. זיי דאַרפֿן אויך צום „אַליאַנץ”. די עמי־

---

1 וואַרפֿן אַן אומחן (אומניין) — קוקן שלעכט, קרינן אַ שלעכטע מיינונג.

מיך, מאַכט מיר דעם טויט. די מאַמע דערלאָזט אים נישט, ער זאָל מיך שלאָגן. זי זאָגט צו אים:

— האָב פריער אייגענע קינדער, וועסטו זיי נאָכדעם שלאָגן...

לאָז אָבער פרוּוון מיך אָנרירן אַ פרעמדער מיט אַ פינגער, וועט ער יענעם די אויגן אַרויסנעמען. אַנומלטן האָט אַן עמיגראַנטס אַ יינגל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איר ווייסט, וואָס הייסט שטעלן אַ גובערנאַטאָר? אַט וועל איך אייך אויסלערנען וויאַזוי: מע טוט אַ נעץ איין דעם גראָבן פינגער אין מויל און מע דערלאַנגט אייך אין זייט צווישן די ריפּן און צווישן בויך, דערזעט איר זיך מיטן מלאך־המות.[1] דאָס יינגל, וואָס האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר איז אַ יונגאַטש פון אַ יאָר עלף מיט גע־שוואָלענע באַקן. האָט ער אַ פּאָר ידים[2] — מעגן זיי אים אָפּדאָרן! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר באַקענען, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך אַ פרעג געטאָן, וויאַזוי הייס איך? זאָג איך: מאָטל. זאָגט ער: מאָטל קאַפּאָטל, דראַבל דראָטל, יוסף סאָטל, ערעין קאַנאָטל. זאָג איך: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער: דאָס הייסט, אַז דו ביסט אַ יאָלד, כאָטש איך אַליין הייס אויך מאָטל. אפשר ביסטו אַ בעלן אויף אַ גובערנאַטאָר? זאָג איך: פאַר־וואָס נישט? זאָגט ער: קום אַהער אַ ביסל נענטער, וועל איך דיר ווייזן. בין איך צוגעגאַנגען. האָט ער מיר געוויזן. בין איך אַנידערגעפאַלן. האָט דערזען די מאַמע און געמאַכט אַ געוואַלד. איז געקומען צו לויפן מיין ברודער עליע און האָט אים געגעבן! פון דעמלט אָן זיינען מיר געוואָרן מיט אים חבר. ער האָט מיך אויסגעלערנט אַחוץ דעם „גובערנאַטאָר" נאָך אַ סך זאַכן. אַשטייגער, בויכרעדערײַ. איר קענט דאָס? אויסלערנען אייך איז אוממעגלעך. דערצו דאַרף מען זיין געבוירן. מע דאַרף האַלטן דאָס מויל צו, נישט רירן מיט קיין אבר,[3] און בילן ווי אַ הונט, אָדער ברוקען ווי אַ חזיר, אַזוי אַז אַלע זאָלן זוכן אונטערן טיש. איך האָב געקענט איבערגעשראָקן אונדזערע לייט. מיין שוועגערין ברכה, ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבע פון הלשן. אַלע האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן אונטערן טיש און אונטער די בעטן. איך האָב זיך אויך אָנגעהויבן זוכן דעם הונט און האָב נישט אויפגעהערט צו בילן. עס איז געווען, זאָג איך אייך, אַ ריינע קאָמעדיע! מיין ברודער עליע האָט זיך אָבער סוף־כל־סוף געכאַפּט, אַז דאָס וואָקסט

1 מלאך־המות (מאַלאַך־האַמאָוועס) — דאָ: דער טויט.
2 ידים (יאָדאַיִם) — הענט (איראָניש).
3 אבר (איי'וועך) — גליד.

— שוין? דו ווייסט שוין ווידער? האסט פארגעסן, אז אין אמעריקע דארף מען איילן?

אזוי זאגט מיין ברודער עליע, און די מאמע הערט באַלד אויף צו וויינען.

ג.

וואס איך זאל נישט זיין אין אמעריקע — אבי איך זאל שוין זיין. עס ציט מיך אהין — סכנות. ביי זיך האב איך אפגעמאכט, אז אין אמעריקע לערן איך זיך אויס דריי זאכן: שווימען, שרייבן און רייכערן ציגארן. די אלע דריי זאכן קען איך איצט אויך, נאר נישט אזוי גוט, ווי מען קען עס קאנען אין אמעריקע. אויף שווימען ווייס איך, אז איך וואלט געווען א בריה,[1] האב איך נישט געהאט ווו צו שווימען. ביי אונדז אין טייך איז אוממעגלעך. ביי אונדז אין טייך, אז איך לייגט זיך אוועק מיטן בויך אויף דער בלאטע, זינקען די פיס אין דרויסן. אויך מיר א טייך! אין אמעריקע, זאגט מען, איז א ים. דארט, אז איך לייגט זיך אויפן וואסער מיט א פענכער, טראגט דאס אייך אוועק צו אלדי רוחות! שרייבן קען איך אויך, כאטש קיינער האט מיך נישט געלערנט. איך שרייב געדרוקטע אותיות פון סידור. איך שרייב אזוי, אז ס'איז שווער צו דערקענען, איך מאל, נישט איך שרייב. איך וואלט א בעלן געווען צו שרייבן גיך — קען איך נישט. אין אמעריקע, זאגט מען, שרייבט מען גיך. אלצדינג ווערט דארטן געטאן, זאגט מען, גיך און געשווינד, באפנדיק. מען האט דארט קיין צייט נישט. אזוי האב איך געהערט דערציילן אונטערוועגנס פון די עמיגראנטן. איך ווייס כמעט אלצ-דינג, וואס אין אמעריקע טוט זיך, נאך איידער איך בין דארט געווען. דארט פארט מען, זאגט מען, אונטער דער ערד און מען מאכט א לעבן. ווי-אזוי מען מאכט דאס — ווייס איך נאך נישט. נאר איך וועל דאס גיך וויסן. איך נעם איבער א זאך זייער גיך. אז איך זע א מענטשן אין מאל, מאך איך אים נאך מיט אלע פיטשעווקעס.

איך האב אנגעלטן נאכגעמאכט אונדזער חבר פיניע, וויאזוי ער גייט מיט א טענצל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיקע אויגן, און ווי ער רעדט גיך, הפּכט הייסע לאקשן, — האט זיך מיין שוועגערין ברכה געהאלטן ביי די זייטן, און די מאמע האט אויך אנגעהויבן וויינען פאר געלעכטער. מיין ברודער עליע האט דאס פיינט. ער לאזט מיך נישט א קאפּ אויפהייבן. א מאדנע זאך מיט מיין ברודער עליען! ער האט מיך ליב — און שלאגט

1 בריה (בעריע) — א פלינקער, א פעיקער.

— וואס ארט דיך, אז האלב? די פארגינסט זיי נישט?

אזוי זאגט צו אים מיין ברודער עליע און דרייט זיך דאס בערדל. אין דער צייט פון אונדזער נסיעה קיין אמעריקע האט דאס בערדל ביי מיין ברודער עליע שטארק א וואקס געטאן. עפעס ווי א בעזעם. איך בין א בלאָן געווען אים געבן א נעם אראפ אויף פאפיר. איך האב אנגעלטן פיניען אייך אפגעמאלט אויף א שטיקל פאפיר. און מיין שוועגערין ברכה האב איך אראפגעכאפט מיט א שטיקל קרייד אויפן טיש. האב איך געכאפט א מיאוסן פסק. זי אליין, ברכה הייסט עס, האט דערזען און האט זיך דערקענט ווי אין א שפיגל. האט זי צוגערופן מיין ברודער עליע. האב איך פון אים געהאט! ווען נישט די מאמע, וואלט ער מיר געמאכט דעם טויט. ער שלאגט מיך אלעמאל, ווען ער דערזעט מיך מאלן. מאלן האב איך ליב פון קינ־ווייז אן. פריער פלעג איך מאלן מיט שווארצע קויל אויף די ווייסע ווענט. האט מען מיך געשלאגן. נאכדעם — מיט קרייד אויף דער טיר, האט מען מיך אויך געשלאגן. איצט מאל איך שוין מיט א בלייששטיפט אויף פאפיר — ווייל מען מיך ווייטער שלאגן.

— האסט שוין ווידער גענומען זיך צו די „מענטשעלעך”?...

פאר מאלן שלאגט מען מיך נישט אזוי, ווי פאר קנעטן. איך האב א טבע קנעטן ווייך ברויט און מאכן פון דעם מענטשעלעך. מיין ברודער עליע, אז ער דערזעט, גיט ער מיר איבער די פינגער. אונדזער חבר פיניע ווייזט זיך איינשטעלן פאר מיר. ער זאגט:

— וואס האסטו צו אים? לאז ער קנעטן, לאז ער מאלן! אפשר איז אים באשערט צו זיין אמאל א מאלער!

מיין ברודער עליע דערהערט און שיט מיט ווערטער:

— וואס? א מאלער? א מולגעטש? ער וועט שמירגעווען קלויסטערס? וואלגאזשען ווענט? פליאסקען דעכער? ארומגיין מיט פארפאטשקעטע הענט, ווי א באלעגאלע מיט סמאלע? לאז ער מיר בעסער זיין א זינגער ביי א חזן. אז מיר וועלן קומען קיין אמעריקע, באשטעל איך אים ביי א חזן. ער האט א סאפראנא־שטימע.

— פארוואס נישט ביי א באלמעלאכע? אין אמעריקע זיינען אלע באלמעלאכעס. אין אמעריקע ארבעטן אלע!

אזוי טוט זיך אויף א מינוט א זאג אונדזער חבר פיניע. כאפט זיך ארויף אויף אים די מאמע:

— אזוי? א באלמעלאכע? מיינע שונאים וועלן נישט דערלעבן אז פייסי דעם חזנס יינגל זאל זיין א באלמעלאכע!

איך זע, אז די מאמע וויל שוין אנהייבן וויינען.

געווען פאַר איר, ווייזט אויס, אַ ביסל צו גרויס, האָט דאָס איר פאַרשטעלט די אויגן, און דעם פלעדערוויש קאָן זי נישט ליידן. האָט זיך „פייגע לאה די גבאיטע" געלאָזט לויפן משוגענערווייז, דראַפּען זיך אויף די גלייכע ווענט, און האָט אַנגעמאַכט ביי אַלע שכנים מוראדיקע שאָדנס. אַי, האָט מען זיי דערמלט געקאַטעוועט! מער פון אַלע האָט געהאַט ושתי, הערשל, הייסט עס, אַט דער וואָס מיט דער גוליע אויפן שטערן. אַ מאָדנער יונג אַט דער ושתי! וויפל מע זאָל אים נישט שלאָגן, איז דאָס ווי אין אַ וואַנט.

איך בענק נאָך אים מער ווי נאָך אַלעמען! עס קאָן זיין, אַז מיר וועלן זיך איינגיכן זען מיט אים אין אַמעריקע. מיר האָבן געהאַט אַ ידיעה[1], אַז אונדזער שכנה פּעסיע מיט איר מאַן משה דעם איינבינדער מיט דער גאַנצער באַליאַסטרע פאָרן קיין אַמעריקע. פריער האָט זי געליגט קנייטלעך, וואָס מיר פאָרן אין אַזאַ ווייטן לאַנד, און איצט פאָרט זי אַליין אויך אַהין... אַלע פאָרן היינט קיין אַמעריקע. אַזוי שרייבט אונדז אונדזער מחותן יונה דער בעקער. ער פאָרט אויך קיין אַמעריקע.

פיניע זאָגט, אַז אין אַמעריקע וועט ער מאַכן גוט. ער פילט, זאָגט ער, אַז ער איז באַשאַפן פאַר אַמעריקע און אַמעריקע איז באַשאַפן פאַר אים. ער וואָלט שוין גערן, זאָגט ער, מיר זאָלן שוין זיצן אויף דער שיף און שווימען אויפן ים. דערווייל זיצן מיר גאָר אויף דער טריקעניש און זייגען אין ווין.

ב.

וואָס טוען מיר אין ווין? גאָרנישט. מיר שפּאַצירן איבער די גאַסן. אַי, גאַסן! אַי, שטיבער! איר זאָלט זען פענצטער! שפּיגלען, נישט קיין פענצטער! היינט זאַכן! צאַצקעס! מלבושים! כלים! צירונג! כמעט ביי יעדן פענצטער שטעלן מיר זיך אַוועק שאַצן, וויפל סע קאָן אָנטרעפן. מיר, מאַנצבלען, שאַצן, און די ווייבער ווינטשעווען זיך פאַרמאָגן כאָטש האַלב פון דעם, וואָס סע טרעפט אָן די שטאָט ווין מיט די הייזער און מיט די געוועלבן און די סחורות. צעלאַכט זיך פיניע און זאָגט:

— איך מיין זיך ווינטשן כאָטש אַ צענט-חלק[2] איז אויך גענוג.

---

1 ידיעה (יעדיע) — דאָ: אַ גרוס.
2 צענט-חלק (ביילעק) — צענטל.

דער עליע זאגט: און עבירה די הוצאות. לאמיר בעסער פארן קיין קראקע. א סך עמיגראנטן פארן קיין קראקע. לאז זיך אונדז דאכטן, עלעהיי מיר זיינען אויך עמיגראנטן.

— אז מיר זיינען אין לעמבערג, מוזן מיר שוין זיין אין קראקע אויך, — זאגט אונדזער חבר פיניע.

— כדי ס׳זאל אויסקומען, אפנים, קראקע מיט לעמבערג? — כאפט אונטער זיין ווייב טייבל.

ווין איז א שטאט, און גאט איז א פאטער

א.

— ווין איז א שטאט!

אזוי האט געפסקנט מיין ברודער עליע, און אונדזער חבר פיניע האט צוגעבאמקעט:

— נאך א מין שטאט! פון שטאטנלאנד א שטאט!

אפילו די ווייבער, וואס זיי געפעלט נישט קיין זאך אין דער וועלט, האבן אויך צוגעגעבן, אז ווין איז א שטאט. צוליב דער שטאט ווין האט די מאמע ארויסגענומען די שבתדיקע זיידענע פעטשיילע. מיין שווענערין ברכה האט זיך אויסגעפוצט, ווי צו דער התונה. זי האט אנגעטאן איר שבתדיק מלבוש און האט אויסגעזען אינעם פאריק מיט די לאנגע באמבלדיקע אוירינגלעך און מיט איר רויט קלייענדיק פנים, אזוי ווי א רויטע קאץ אין א שווארצן שלייער.

איר האט אמאל געזען א רויטע קאץ אין א שווארצן שלייער? איך האב שוין געזען. אונדזער שכנה פעסיעס קינדער האבן ליב מאכן מיט דער קאץ אלערליי אנשטעלן. די קאץ האט ביי זיי, ווי איך האב אייך שוין אמאל דערציילט, א מאדנע צונעמעניש: „פיגע-לאה די גבאיטע״. זיי האבן שוין אמאל אנגעטאן „פיגע-לאה די גבאיטע״ א יארמלקע. עס פארשטייט זיך, אז זיי האבן איר די יארמלקע אונטערגעבונדן מיט צוויי בענדלעך און האבן זי געלאזן לויפן. א הוין דעם, האבן זיי איר אנגעהאנגען איופן עק, אפנים פון שיינקייט וועגן, א פלעדערוויש. די יארמלקע איז

זאָגן נאָך איין וואָרט „בײמאָווס״, וועלן זיי שוין וויסן און וועלן אונדז פירן איבער א וועלדל. א גליק, וואָס איך האָב א טבע פון הלשון...

רופט זיך אָן דער דאָקטאָר:

— ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן, מיינע ליבע ווייבער? איך האָב אייך א טבע פון הלשון. זאָגט מיר אינקורצן, וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס די מאַמע ווידעראַמאָל, און עס קומט פאָר צווישן איר און דאָקטאָר אַזאַ מין געשפּרעך:

מ אַ מ ע : איר ווילט אינקורצן? מע האָט ביי אונדז צוגענומען די זאַכן.

ד אָ ק ט אָ ר : וואָסערע זאַכן?

מ אַ מ ע : דאָס בעטגעוואַנט: צוויי איבערבעטן, פיר קישנס גרויסע, און נאָך צוויי גרויסע קישנס, און דריי קליינטשקע קישעלעך.

ד אָ ק ט אָ ר : דאָס איז גאָר?

מ אַ מ ע : און קאָלדרעס דריי, צוויי אַלטע, איינע א נייע, און מלבושים א פּאָר, און אַ פּעטשיילע אַ ווידענע, און...

ד אָ ק ט אָ ר : נישט דאָס פרעג איך. מער קיין אומגליק האָט איר נישט געהאַט?

מ אַ מ ע : וואָסער אַן אומגליק ווילט איר נאָך?

ד אָ ק ט אָ ר : איך מיין, וואָס פעלט אייך?

— מ אַ מ ע : בעטגעוואַנט.

ד אָ ק ט אָ ר : דאָס איז גאָר?

מ אַ מ ע : ס׳איז אייך קאַרג?

ד אָ ק ט אָ ר : און בילעטן האָט איר? געלט האָט איר?

מ אַ מ ע : נישט צו פאַרזינדיקן. מיר׳האָבן שיפסקאַרטן, מיר האָבן אויך בילעטן.

ד אָ ק ט אָ ר : זייט איר דאָך דאַנקען גאָט! איך בין אייך מקנא. לאָמיר זיך בייטן, מיינט נישט, איך שפּאַס. נאָט אייך מיין אַנבייסן, נאָט אייך מיינע עמיגראַנטן, נאָס אייך מיין קאָמיטעט, און גיט מיר אייערע שיפסקאַרטן מיט אייערע בילעטן, פאָר איך אַוועק קיין אַמעריקע היינטיקן טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טאָן, איין מענטש אַליין, מיט קיין עזרהרע אַזויפיל אָרעמעלייט?

דער דאָקטאָר איז עפּעס — מיר ווייסן אַליין נישט וואָס! — אַזוי האָבן מיר אָפּגעפּסקנט, און מיר ווילן נישט מאַכן דאָ קיין לאַנגע שהיותי. מיין ברוי-

1 מאַכן שהיות (שיעס) — פאַרציען, זיך זאַמען.

רעדן און רעדן — צום סוף האָט אים איבער דער דאָקטאָר סאַמע אינ־מיטן, מיט א זופּ די קאָווע און רופט זיך אָן צו אים מיט א שמייכל:

— זאָגט: וואָס ווילט איר?

טרעט ארויס ווידער מיין ברודער עליע און מאַכט צו פּיניען:

— למאי זאָלסטו האָבן א טבע רעדן נישט צו דער זאַך?

דאָס פאַרדריסט, אַפּנים, אונדזער חבר פּיניען, ווייל ער טרעט אָפּ אויף א זייט, פאַרטשעפּעט זיך פאַר זיינע אייגענע פּיס, און רופט זיך אָן ברוגזלעך:

— דו רעדסט בעסער? רעד דו!

און מיין ברודער עליע גייט צו צום טיש און דערציילט נאָך אַמאָל די מעשה בקיצור.

ה.

— זיינען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער־גרענעץ. געקומען צו דער גרענעץ, האָבן מיר אָנגעהויבן האַנדלען, הייסט עס, מיט די אַגענטן. און די אַגענטן, הייסט איר דאָך, זיינען גרייטע ממזרים[1]. האָבן זיי אָנגעהויבן לייפּ: איינער איבערן אַנדערן, גראַבן, מסרן[2], ביז ס'האָט זיך אונטערגעכאַפּט איי־נער א יידענע, הייסט עס, א לייטישע, אַן ערלעכע, א פרומע, א כשרע[3], און האָט זיך איבערגעלייגט מיט אונדז, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונדז אַלעמען אַריבערפּעקלען, פריער אונדז, און נאָכדעם די זאַכן. האָט זי אונדז גענומען, די יידענע, הייסט עס, צוויי שומרים, פּויערים, הייסט עס...

— אָט אַזוי גיך? זעט נאָר! ער איז שוין פאַרטיק מיט די שומרים.

אַזוי שפּרינגט אַרויס מיין־שוויגערין ברכה, שטופּט אָפּ מיין ברודער עליען און דערציילט בעסער אַליין די מעשה. טאַקע די אייגענע מעשה, נאָר א ביסל אַנדערש: היאַזוי די יידענע האָט אונדז געהייסן גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען א בערגל. פונעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען רעכטס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו נאָך א בערגל. זאָלן מיר זיך פון יע־נעם בערגל נעמען לינקס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו א שענקל, זאָל אַריינגיין איינער פון אונדז אין שענקל, וועט ער טרעפן צוויי פּויערים טרינקען בראָנפן. זאָל מען צוגיין צו די פּויערים און

---

1 ממזרים (מאַמזיירים) — דאָ געמיינט: דורכגעטריבענע לייט, אָפּנאַרערס.

2 מסרן (מאַסערן) — דאָ: אָנרעדן אויף יענעם שלעכטס.

3 כשרע (קאָשערע) — דאָ: א פרומע.

צווי קינדער, איינעם אַן עלטערן און איינעם נאָך כמעט אַן עופּהלעי[1] (דאָס מיינט מען מיך). האָט זי דעם עלטערן התונה געמאַכט, אריינגעגעבן אים אין אַ שמאַלין־גרוב. די שמאַלין איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן. דער שווער האָט זיך געשטעלט, און דער זון דאַרף שטיין צום פּריזיוו[2]...

— מאַמע, וואָהין ביסטו פאָרפאָרן?

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע און שטעלט זיך אַוועק דערציילן די אייגענע מעשה, נאָר אויף אַן אַנדער אופן. ער הייבט אָן אַזוי:

— יאָ פּריזיוו, נישט פּריזיוו — מיר פאָרן, הייסט עס, קיין אַמע־ריקע, דאָס הייסט, איך, און מיין מאַמע, און מיין ווייב, און אַ קליין ברו־דערל (דאָס מיינט מען מיך); און אָט דער יונגערמאַן (ער ווייזט אויף פּיניען) פאָרט אויך, הייסט עס, מיט אונדז. האָבן מיר באַדאַרפט אריבער די גרענעץ. זיינען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ, און אַזוי ווי קיין פּעסער, הייסט עס, האָבן מיר נישט, וואָרעם מיר דאַרפן ביידע שטיין צום פּריזיוו...

— אָט דאָ לאָז מיך! — רופט זיך אָן אונדזער חבר פּיניע און שטופּט אָפּ מיין ברודער עליע און דערציילט די אייגענע מעשה, נאָר אַ ביסל אַנדערש.

באַטש עליע איז מיר אַ ברודער, פונדעסטוועגן מוז איך מודה זיין, אַז פּיניע רעדט אַ סך שענער פון אים, ערשטנס איז ביי אים נישטאָ קיין „הייסט עס", ווי ביי מיין ברודער עליע. היינט קען ער רוסיש ווייער גוט. אַ סך ווערטער זענען ביי אים רוסישע, און גלאַט שיינע ווערטער, מהיה־דיקע. אַ סך פון זיי פאַרשטיי איך נישט, וואָס־ער מיינט, נאָר זיי זענען שיין. אָט וויאַזוי אונדזער חבר פּיניע האָט אָנגעהויבן:

— איך וועל אייך געבן אינקורצן אַ וואָגליאַד אויף דער גאַנצער פּאָלאָזשעניע, וועט איר האָבן אַ טאָטשקע זרעניע. מיר פאָרן קיין אַמע־ריקע נישט אַזוי צוליב וואָינסקי פּאָווינאָסט, ווי צוליב סאַמאָסטאָיאַטעל־נאָסט און ציוויליזאַציע[3].

דאָ האָבן ערשט אָנגעהויבן גיין די שיינע ווערטער. אונדזער חבר פּיניע האָט זיך ערשט רעכט צעשאָקלט. ער האָט זיך ערשט פאַרקאַטשעט

---

1 עופּהלע (אויפּעלע) — דאָ געמיינט: אַ פּיצל קינד.

2 שטיין צום פּריזיוו — זיך שטעלן צו מיליטערדינסט.

3 דער טייטש פון די רוסישע־ווערטער: וואָגליאַד — בליק, מיינונג; פּאָלאָ־זשעניע — לאַגע; טאָטשקאַ זרעניאַ — שטאַנדפּונקט; וואָינסקאַיאַ פּאָ־ווינאָסט' — מיליטערפּליכט; סאַמאָסטאָיאַטעלנאָסט' — זעלבשטענדיקייט.

דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן זעצט זיך אוועק אויף אַ שטול. אַלע מינוט גייט צו אים צו אַן אַנדער עמיגראַנט און טענהט עפּעס, מאַכט מיט די הענט. דער דאָקטאָר הערט אים אויס און ענטפערט אים, אַז ער איז איין מענטש אַליין. ער קאָן גאָרנישט העלפן. פאַראַן, זאָגט ער, ביי אונדז אַ קאָמיטעט פון עטלעכע און דרייסיק פאַרשוין. נאָר קיינער וויל נישט קומען. וואָס קאָן איך, איין מענטש אַליין, טאָן?

די עמיגראַנטן ווילן נישט וויסן, וואָס ער איז איין מענטש אַליין. זיי קאָנען מער נישט זיצן. זיי האָבן שוין אויפגעגעסן פון זיך, וואָס זיי האָבן געהאַט. זיי זאָגן, אָדער מע זאָל זיי געבן בילעטן קיין אַמעריקע, אָדער מע זאָל זיי אָפּשיקן צוריק. דער דאָקטאָר טענהט, אַז ער קאָן זיי נאָר שיקן קיין קראָקע, אויב זיי ווילן. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפשר וועט זיי יענער קאָמיטעט קאָנען העלפן, די עמיגראַנטן הערן דאָס אויס און זאָגן, אַז זיי האָבן נישט דערוויילע פונוואַנען אַ טאָג איבערצולעבן. דער דאָקטאָר נעמט_אַרויס דאָס בייטעלע און שענקט זיי אַ מטבע. די עמיגראַנטן באַטראַכטן די מטבע און גייען אוועק. עס קומען אָן נייע עמיגראַנטן. זיי פאַלן, זאָגן זיי, מיטן פּנים צו דער ערד.

— וואָס ווילט איר? — טענהט נעבעך דער דאָקטאָר.

— מיר ווילן עסן! — זאָגן די עמיגראַנטן.

— אָט האָט מען מיר געבראַכט עסן, עסט.

אַזוי זאָגט זיי דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן, און ער ווייזט זיי אויפן אָנבייסן, וואָס מע האָט אים געבראַכט: קאַווע מיט ווייסע בילקעלעך. ער זאָגט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אוועק זיין אָנבייסן. וואָס זאָל ער טאָן איין מענטש אַליין? די עמיגראַנטן באַדאַנקען אים. זיי זאָגן, אַז נישט פאַר זיך בעטן זיי, פאַר זייערע קינדער נעבעך.

— נו, ברענגט אַהער די קינדער! — זאָגט דער דאָקטאָר און טוט אַ ווונק צו אונדז מיט זיינע גוטע לאַכנדיקע אויגן.

— וואָס ווילט איר?

ג.

טרעט אַרויס די מאַמע צום גוטן דאָקטאָר מיט די לאַכנדיקע אויגן און הייבט אים אָן דערציילן אַ מעשה פונעם אָנהייב, וויאַזוי זי האָט געהאַט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ חזן און האָט געקרענקט און געקרענקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן, איבערגעלאָזט זי אַן אלמנה מיט

אויף לעמבערג. דהיינו? למאי[1] זאָגט מען ביי אונדז „קראָקע מיט לעמבערג״? אַז מען עסט אַ ווייערע זאַך, זאָגט מען: „ס׳איז אַזוי ווייער, אַז מע קאָן דערזען קראָקע מיט לעמבערג״. אָדער אַז מע דערלאַנגט איינעם אַ גוטן פּאַטש, זאָגט מען, אַז „ער האָט דערזען קראָקע מיט לעמבערג״.

בקיצור, די ווייבער האָבן שוין אַזאַ טבע. זעלטן זיי זאָל עפּעס געפעלן!...

ב.

מיר האָבן זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. אַ הויכע שטוב מיט אַ רייטן דאַך. פריער דאַרף מען שטיין אַ ביסל אינדרויסן. דאָס הייסט, נישט אַ ביסל, נאָר אַ סך. נאָכדעם עפנט מען די טיר. דאַרף מען גיין אויף טרעפּ. אַז מע קומט אַרויף, טרעפט מען אַ סך מענטשן. צומיינסטן אונגערישע, עמיגראַנטן רופט מען זיי. במעט אַלע זענען הונגעריק. און אַלע האָבן קליינע וויינענדיקע קינדער. די, וואָס האָבן נישט קיין וויינענדיקע קינדער, זענען אויך הונגעריק. מע הייסט זיי קומען מאָרגן. מאָרגן זאָגט מען זיי ווידעראַמאָל, זיי זאָלן קומען מאָרגן. מיין מאַמע באַקענט זיך מיט אַ סך ווייבער. איטלעכע פון זיי האָט אויך זיך אַן אַנדער אומגליק. פאַרגלייכן, זאָגט זי, איר אומגליק מיט זייערן, קומט אויס, אַז זי איז גאָר איינע אַ גליקלעכע! אַ סך פון זיי זיינען אַנטלאָפענע פון פּאָגראָמען[2]. וואָס זיי דערציילן זיך אָן איז אַ געוואַלד! אַלע פאָרן זיי קיין אַמעריקע, און קיינער האָט נישט מיט וואָס. אַ סך פון זיי האָט מען אָפּגעשיקט צוריק. איינינקע גיט מען אַרבעט. איינינקע שיקט מען אָפּ קיין קראָקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמתער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסן אַליין נישט. מע הייסט זיי קומען מאָרגן, קומען זיי. ווו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלן אַזוי וויסן פון בייז! עס קומט אַריין אַ הויכער פאַרשוין מיט אַ געשטופּלטן פּנים און מיט גוטע לאַכנדיקע אויגן.

אָט דאָס איז איינער פון קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטאָר.

---

1 למאי (לעמאַי) — פאַרוואָס.

2 דאָ ווערן דערמאָנט די בלוטיקע אָנפאַלן אויף יידן אין רוסלאַנד אין אָנהייב פון הײנטיקן יאָרהונדערט, צוליב די פּאָגראָמען האָבן דעמאָלט צענדליקער טויזנטער יידן אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד — דער עיקר קיין אַמעריקע.

קראקע מיט לעמבערג

א.

לעמבערג, זעט איר, איז שוין גאר נישט דאס, וואס בראד. ערשטנס, די שטאט אליין. ריין, ברייט, ציכטיק, שיין — פארנעמט אן אויג! דאס הייסט, ס׳איז פאראן אין לעמבערג אויך אזעלכע גאסן, ווי אין בראד, וואס אז מען גייט אינמיטן זומער, דארף מען אנטאן טיפע קאלאשן און פארשטעלט די נאז. דערפאר אבער איז פאראן אינמיטן שטאט א גארטן, וואס אלע מעגן דארט גיין שפאצירן, אפילו ציגן. א פרייע מדינה. שבת גייען יידן מיט שטריימלעך פראנק און פריי אויף אלע גאסן, און קיינער זאגט זיי נישט קיין ווארט. היינט די מענטשן? גאלד און זילבער! מיין מאמע זאגט, אז פון בראד ביז לעמבערג איז אזא חילוק, ווי פון טאג צו נאכט. מיין ברודער עליע זאגט, אז סע טוט אים באנק, וואס בײַ דער גרע־נאכט. ניעץ שטייט פריער בראד און נאכדעם לעמבערג. עס וואלט באדארפט, זאגט ער, זיין פארקערט. גיט אים אונדזער חבר פיניע צו פארשטיין, אז דערפאר איז לעמבערג בעסער פון בראד, ווייל עס שטייט ווייטער פון דער גרעניץ און נענטער צו אמעריקע. זאגט אים עליע: „א פאלג מיך א גאנג! ווו איז לעמבערג און ווו אמעריקע!" זאגט אים פיניע, אז וואס איז שייך צו שטעט, מעג ער זיך נאך דערהווייל לערנען בײַ אים, ווארעם ער האט געלערנט געאגראפיע. זאגט אים מיין ברודער עליע: „אז דו האסט געלערנט געאגראפיע, זאג זשע מיר, ווו איז דער קאמיטעט?" — „וואסער קאמיטעט?" — „דער עמיגראנטן־קאמיטעט!" — „א סמיכת־הפרשהי! וואס געהער זיך עס אן מיט געאגראפיע?" — „דער וואס ווייסט געאגראפיע, דער דארף וויסן אלצדינג".

אזוי זאגט צו אים מיין ברודער עליע, און מיר פרעגן זיך נאך אויפן קאמיטעט. וועמען מיר פרעגן, ווייסט קיינער נישט. א מאדנע שטאט.

— זיי ווייסן, נאר זיי ווילן נישט זאגן!

אזוי פסקנט מיין שוועגערין ברכה. איר געפעלט קיין זאך נישט. אויף לעמבערג האט זי אויך א חסרון: צו ברייטע גאסן. א חסרון — די כלה איז צו שיין. אונדזער חבר פיניעס ווייב טייבל האט אן אנדער חסרון

2 א סמיכת הפרשה (סמיכעס האפארשע) — געמיינט: ווי קומט איינס צום צווייטן ?

גלייך קיין אַמעריקע — דערווייל פאָרן מיר קיין לאָנדאָן. און נישט גלייך קיין לאָנדאָן, נאָר קיין לעמבערג¹. דאָרט, אין לעמבערג, איז פאַראַן, זאָגט מען, אַ קאָמיטעט פאַר עמיגראַנטן. אפשר וועלן מיר קאָנען הרבן קאָמיטעט עפּעס באַהילפיק ווערן, מיט וואָס זענען מיר ערגער פון אַלע אַנדערע עמיגראַנטן? בפרט, מיר האָבן נאָך געהאַט אַזאַ שאָדן — אונדזערע אַלע פעקלעך מיט אונדזער גאַנצן בעטגעוואַנט. די מאַמע גרייט זיך שוין, וויאַזוי זי זאָל זיי זאָגן, וויאַזוי זי זאָל פאַר זיי וויינען. מיין ברודער עליע בעט זיך ביי איר: „נאָר נישט געוויינט! מע דאַרף אויסזען האָבן די אויגן, אַז אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַריין״...

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע און גייט אַריין צום באַלעבאָס זיך צוצאָלן פאַר דער אַכסניא. און עטלעכע מינוט אַרום קומט אַריין מיין ברודער עליע אַ טויטער. וואָס איז? דער באַלעבאָס האָט אים אויסגערעכנט אַ חשבון, איז אים, זאָגט ער, פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן. פאַר אַלצדינג רעכנט ער אונדז געלט. פאַר לייכטער אַ ליכט-בענטשן רעכנט ער צוועלף לייכטער — זעקס גראַשנס, פאַר הבדלה² — פיר גראַשנס. וואָסער הבדלה? ער, דער בעל־אכסניא³, האָט געמאַכט הבדלה, און מיר האָבן געהערט, — קומט אים פיר גראַשנס. פרעגן מיר אים: „וואָס עפּעס פיר?“ — זאָגט ער: „ווילט איר פינף, זאָל זיין פינף“. היינט רעכנט ער אונדז עפּעס אַ זאַך מיטן נאָמען „קאָמיסיאָן“. וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? דאָס קומט אים, זאָגט ער, פאַר דער טירחה, וואָס ער איז געגאַנגען מיט אונדז קויפן מלבושים.

דערהערט אַזאַ מעשה, כאַפּט זיך אויף מיין שוועגערין ברכה מיט אַ פּליעסק איבער די הענט.

— שוויגער! וואָס האָב איך אייך געזאָגט? זענען די דייטשן נישט ערגער ווי די נאַכט-גזלנים אין וואַלד? מיר זענען דען אין בראָד? מיר זענען דאָך אין סדום⁴!!!

דעם צוועלפטן טאָג זענען מיר אַנטלאָפן קיין לעמבערג!

---

1 לעמבערג — אויך אַ שטאָט אין אַמאָליקן עסטרייך.
2 הבדלה (האַוודאָלע) — די תפילה ביים אָנצינדן ליכט שבת צונאַכטס.
3 בעל־אכסניא — דער באַלעבאָס פון איינפאָרהויז.
4 סדום (סדאָם) — דאָ געמיינט: שטאָט מיט שלעכטע מענטשן, וואָס זיינען נישט גאַסטפריינדלעך.

קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלט, טרענצלען קערבלעך. מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבל היטן קיין אַמעריקע... זאָגט אים פיניע: אין אַמעריקע דאַרפן מיר קיין געלט נישט. דאָרטן, זאָגט ער, זיינען מיר אַליין געלט! ער רעדט איבער אונדז אַזוי לאַנג, ביז מיין ברודער עליע קויפט זיך אויך אַ פּידזשאַק, און מיר אויך אַ קאַפּעליוש מיט אַ רעקל. מיר גייען אַלע דריי איבער די גאַסן און רעדן דייטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מיינען, אַז מיר זענען דייטשן. איין חסרון נאָר, וואָס אונדז גייען נאָך די ווייבער. ווייל מיר דרייען זיך אַרום זאַלבעזעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אויף אונדז. וואָס האָבן זיי נישט געזען?

— די גרעסטע נאַראָנים אין דער וועלט זענען דייטשן. — אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. אַ סימן, וואָס איר זאָלט נישט זאָגן, גלייבן זיי אייך אויפן וואָרט:

— אחוץ געלט. געלט איז ביי זיי טייערער, ווי ביי אונדז! אַ „גרייצער"[1] איז ביי זיי די נשמה. פאַר אַ „קרוין" וועלן זיי אייך פאַרקויפן דעם טאַטן, און פאַר אַ „גולדן" — גאָט אַליין!

אַזוי זאָגט ברכה, און טייבל האַלט זי אונטער. אַלע דריי ווייבער, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זענען עפּעס נישט צופרידן מיט די דייטשן. איך ווייס נישט פאַרוואָס. מיר זענען זיי דווקא געפעלן. ווען נישט אַמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זיין אייביק און אייביק. ווו האָט איר אַזעלכע הייזער, ווי דאָ? היינט די מענטשן? אַזעלכע גוטע מענטשן! אַלצדינג פאַרקויפן זיי אייך! אַלצדינג האָט דאָ אַן אַנדער פּנים. און רעדט מיט די ווייבער, זאָגן זיי, אַז ביי אונדז איז בעסער. קיין זאַך געפעלט זיי נישט, אפילו די אַכסניא אויך נישט. און נישט אַזוי די אַכסניא, ווי די באַלעבאַטים. זיי רייסן די הויט, זאָגט ברכה. פאַר אַ גלעזל וואַרעם וואַסער הייסן זיי זיך באַצאָלן. אַ ביסל זאַלץ וועלן זיי אייך נישט געבן אומזיסט. אַז מיר וועלן נישט אָפּפאָרן פונדאַנען באַצייטנס, וועלן מיר דאַרפן גיין איבער די הייזער.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. נאָר וואָס מיין שוועגערין ברכה קאָן זאָגן.

ג.

האָט קיין פאַריבל נישט, איך האָב זיך פאַררעדט וועגן די נאַרישע דייטשן, און האָב פאַרגעסן, אַז מיר פאָרן קיין אַמעריקע. דאָס הייסט, נישט

---

1 גרייצער, קרוין, גולדן — נעמען פון עסטרייכישע געלט.

פאר אונדזערן א רובל גיט מען אייך אָן א שיך גרייצערס. מיין מאמע גע־פינט, אַז ס'איז נישט קיין געלט. ס'איז קנעפּלעך. מיין ברודער עליע זאָגט, אַז זיי צעגייען זיך עפּעס אונטער די פינגער, אַזוי ווי שניי. אלע טאָג זעצט ער זיך אַוועק אין א ווינקעלע, טרענט אויף די קעשענע, און נעמט אַרויס א רובל, און פארנייט צוריק. אָט אַזוי אלע טאָג. און די טעג גייען אַוועק, און אונדזערע פעקלעך מיט אונדזער בעטגעוואנט זיינען נאָך אַלץ נישטאָ. די יידענע, וואָס האָט מיט אונדז געגנבעט די גרענעץ, האָט אונדז אפּנים אָנגעטאָן א רעכטן ספּאָדעק. אחוץ וואָס מע איז אונדז באַפּאַלן אין וואַלד, טאַקע אירע שומרים[1] אליין, וועלן מיר נאָך אפשר בלייבן אָן זאַכן. די מאַמע הערט נישט אויף צו ברעכן די הענט און צו וויינען אויף די זאַכן: „דאָס בעטגעוואנט! די קישנס! וויאַזוי וועלן מיר זיך רירן קיין אַמעריקע אָן בעטגעוואנט, אָן קישנס?"...

ב.

אויף דער גרענעץ איז אונדז גוט, בעסער ווי אינדערהיים. טאָן טוען מיר ניט קיין האַנט אין קאַלטן וואַסער. אָדער מיר זיצן אויף דער אכסניא[2], אָדער מיר גייען אויפן שפּאַציר, אָנקוקן בראָד. א שיינע שטאָט. איך ווייס נישט, וואָס מיין שוועגערין ברכה האָט צו דער שטאָט. אלע טאָג געפינט זי אָן אַנדער חיסרון אויף דער שטאָט.

מיר האָבן אָנגעהויבן צו ביסלעך אויסקליידן זיך. אונדזער חבר פּיניע זאָגט, אַז ס'איז נישט שיין, וואָס מיר גייען, ווי די שלעפּערס. אין א פרעמ־דער שטאָט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגיין ווי מענטשן. קודם־כל האָט ער זיך געקויפט א קאַפּעליושל, ווי מע טראָגט ביי די דייטשן, און א פּידזשאַק א קורצן ביז די קני מיט א נייעם שניפּס. אָנקוקן פּיניען אין זיינע דייטשע מלבושים דאַרף מען זיין שטאַרקער פון אייזן. לאַנג און דין איז ער, א נידעריקע ראיה האָט ער, און אַז ער גייט, שפּרינגט ער, היינט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט א פּנים פון חוזק. מיין ברודער עליע גע־פינט, אַז ער זעט אויס ווי א „וועגגער" אָדער ווי א „קאָטערינשטשיק". פּיניע זאָגט, אַז ער ווייסט נישט, וואָס איז שענער: צי א „וועגגער", צי א „שלעפּער"? דאָס מיינט ער טאַקע אונדז. מיין ברודער עליע זאָגט, אַז ער זאָל וועלן, קאָן ער זיך אויך אויסקליידן ווי א דייטש. ס'איז אָבער נישט

---

1. שומרים (שאָמרים) — דאָ נעמיינט די פויערים, וואָס האָבן זיי אַריבער־געפירט איבער דער גרענעץ.
2. אכסניא (אַכסאַניע) — איינפאָרהויז, אַזאַ מין האָטעל.

אייגענע יידן, וואָס ביי אונדז. און אויב איר ווילט, זענען זיי נאָך מער יידן, ווי אונדזערע יידן. די פאות[1] א סך לענגער, ווי ביי אונדזערע. די קאַפּאָטעס ביי זיי זענען כמעט ביז דער ערד. זיי טראָגן מאָדנע קאַ[illegible]יושלעך, גאַרטעלעך, מיט שיך און זאָקן, און די ווייבער — פּאַריקן. נאָר דאָס לשון זייערס — אוי, דאָס לשון! דייטש רופט מען דאָס. ס'איז גאָרנישט דאָס, וואָס ביי אונדז. דאָס הייסט, די ווערטער זענען די אייגענע ווערטער, וואָס ביי אונדז, נאָר מיט פּאַטשעכן. למשל: „וואָס" איז „וואַס", „דאָס" איז „דאַס", „שלאָפן" איז „שלאַפן", „פלייש" איז „פלאַיש", „מייער" איז „מאַיער", א „בעהיימע" איז „בעהאַימע", א „שייגעץ" — „שאַיגעץ", „קינד" איז „קונד". היינט דאָס רעדן זייערס! אז זיי רעדן, זינגען זיי. מיר האָבן באַלד געכאַפּט דעם שניט. דער ערשטער איז באַלד געווען אונדזער חבר פּיניע. ער האָט אָנגעהויבן רעדן דייטש כמעט פונעם ערשטן טאָג, וואָס מיר זענען געקומען. אים איז געווען גרינגע[illegible] האָט ער געלערנט נאָך אינדערהיים. מיין ברודער עליע זאָגט, [illegible] באָטש ער האָט קיין דייטש קיינמאָל נישט געלערנט, פונדעסטוועגן פאַרשטייט ער נישט ווינציקער פון אים. איך הער זיך צו, ווי מע רעדט אויף דייטש, און לערן זיך. אין א פרעמד לאַנד מוז מען קענען די שפּראַך. אזוי זאָגט פּיניע. זיין ווייב טייבל רעדט שוין אויך האַלב דייטש, האַלב יידיש. מיין שוועגערין ברכה, עליעס ווייב, וואָלט אפשר אויך וועלן רעדן דייטש, קען זי נעבעך נישט. א גראָבער קאָפּ ביי איר! זעט איר, די מאַמע וויל נישט הערן פון קיין דייטש. זי ווייסט, זאָגט זי, רעדן אזוי, ווי זי האָט גערעדט אינדערהיים. ברעכן זיך די צונג צוליב די דייטשן איז זי נישט מחויב, זי איז גאָר אויף זיי ברוגז. זי האָט געמיינט, אז די דייטשן זענען ערלעכע מענטשן. צום סוף איז זי געוואָרן, אז זיי זענען אויך נישט קיין גרויסע צדיקים. אנומלט איז זי געווען אין מאַרק, האָט מען זי אָפּגענאַרט אויף דער וואָג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איר געבן א פונט, און געגעבן האָט מען איר — זי ווייסט אליין נישט וויפל.[3]

אַלצדינג איז ביי די דייטשן אַנדערש. דאָס געלט איז אויך נישט, ווי ביי אונדז. דאָ ווייסט מען נישט קיין קאָפּעקעס, צוואַנציקער, פערציקער. דאָ ווייסט מען נאָר גרייצערס. אַלצדינג פאַרקויפט זיך דאָ אויף גרייצערס.

---

1 פאות (פייעס). — די יידן אין עסטרייך פלעגן טראָגן זייער לאַנגע פאות.

3 אין אַכאַליקן רוסלאַנד פלעגט מען וועגן אויף פונטן; אין עסטרייך — אויף קילאָגראַמען.

— קינדער! לאָמיר לויפן!... דער שומר־ישראלי[1] איז מיט אונדז!...

איך ווייס נישט, ווו עס נעמט זיך צו איר אַזויפיל כּח אויף צו לויפן? אַלעמאָל פאַרטשעפּען מיר זיך אין אַ בוים און פאַלן. מיר שטייען אויף און לויפן ווייטער. אַלעמאָל דרייט אויס די מאַמע דעם קאָפּ צוריק און טוט אַ פרעג שטילערהייט:

— פּיניע, דו לויפסט? ברכה, דו לויפסט? טייבל, דו לויפסט? לויפט, לויפט!

וויפל מיר זענען אַזוי געלאָפן — קאָן איך אייך נישט זאָגן. פונעם וואַלד זענען מיר שוין לאַנג אַרויס. עס הייבט אָן ווערן טאָגלעך. עס בלאָזט אַ קיל ווינטל, נאָר אונדז איז הייס סכנות. מיר דערזעען פאַר זיך אַ גאַס און נאָך אַ גאַס. אַ ווייסן קלויסטער, גערטנער, הייפן, שי[illegible]ליך.

מיר באַגעגענען אַ ייִדן, ער טרייבט אַ ציג. מיר [illegible]עלן אים אָפּ מיט דער ציג. פּיניע פרעגט אים, צי ס׳איז נאָך עפּעס ווייט צו דער גרענעץ? דער ייִד פון דער ציג קוקט אים אָן: „וואָסער גרענעץ?”... עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז מיר זיינען שוין לאַנג אויף דער זייט, מיר זיינען שוין ווייט פון דער רוסישער גרענעץ.

— ווײַבאַלד אַזוי, הײַנט וואָס זשע לויפן מיר, ווי די משוגעים?

עס פאַלט אָן אויף אונדז אַלעמען אַ מוראדיק געלעכטער. די ווייבער פאַלן אויס צו דער ערד לאַכנדיק. נאָר די מאַמע הייבט אויף די הענט אַרויף: „איך דאַנק דיר, גאָטעניו!” — און צעוויינט זיך.

מיר זענען שוין אין בראָד[2]!

א.

ווייסט איר, ווו מיר שפּאַרן אָן? אַזש אין בראָד! איך מיין, אַז מיר זענען שוין נאָענט פון אַמעריקע. אַ שיינע שטאָט אָט דאָס בראָד! ס׳איז נאָר נישט די שטאָט, די גאַסן, די מענטשן, וואָס ביי אונדז. אַפילו די ייִדן זענען דאָ נישט די ייִדן, וואָס ביי אונדז. דאָס הייסט, די ייִדן זענען די

---

1 שומר ישׂ־אל — גאָט.

2 בראָד — אַ שטאָט אין מערב־אוקראַינע. פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט די שטאָט געהערט צו עסטרייך. די דאָרטיקע ייִדן האָבן גערעדט אויף אַ באַזונדערן ייִדישן דיאַלעקט, אַריינמישנדיק טיילווייז דייטשישע ווערטער.

פריער זענען געגאַנגען מיר, מאַנצבילען, נאָך אונדז זענען נאָכגעגאַנגען די ווייבער, ווי געווײַנלעך. אַזוי ווי די ייִדענע האָט נביאות[1] געזאָגט, אַזוי איז טאַקע געווען.

מיר זענען געגאַנגען אַזוי לאַנג ביז מיר האָבן דערזען דאָס שענקל. מײַן ברודער עליע און פֿינף גויען אַרײַן ביידע אין שענקל אַרײַן, אויפֿוועקן די פּויערים. עס האָט נישט גענומען קיין האַלבע שעה, מיר זעען אַ קוק, ווי גייען מיט די צוויי פּויערים. די פּויערים זענען נאָך פֿאַרשלאָפֿן, אַ ביסל שיכורלעך און שפּײַען און שעלטן זיך — סכנות־נפֿשות. דאָס וואָרט „מיטאַרט" ווערט איבערגעחזרט אפֿשר הונדערט מאָל. די ווייבער הייבן אָן, דאַכט מיר, מורא האָבן. איך דערקען נאָך זייער זיפֿצן און זייער קרעכצן און נאָך דעם „רבונו־של־עולם", וואָס די מאַמע דערמאָנט אַלע מינוט שטילערהייט. הייך האָט זי מורא. מער הערט מען נישט פֿון אונדז קיין פּיפּס.

מיר גייען אויך־גייען. פּלוצעם שטעלן זיך אָפּ אונדזערע צוויי פּויערים און רופֿן זיך אָפּ צו אונדז. מיר זאָלן זיי זאָגן, וויפֿל געלט מיר האָבן, עס פֿאַלט אויף אונדז אַן אַ פּחד[4], אַז מיר קאָנען נישט רעדן קיין וואָרט. שטעלט זיך אַרויס די מאַמע און זאָגט, אַז מיר האָבן נישט קיין געלט. זאָגן זיי: ס'אַ ליגן. און נעמען אַרויס צוויי לאַנגע מעסערס און טראָגן אונדז צו גלײַך צום פּנים און זאָגן: „ווען איר אונדז נישט אָפּגעבן באַלד אינגאַנצן, וואָס איר האָט, ווילט איר געקוילעט!"... אַלע שטייען אַן לשון און ציטערן, ווי די לעמעלעך. רופֿט זיך אָפּ די מאַמע צו מײַן ברודער עליען, ער זאָל אויפֿבינדן די קעשענע און אָפּגעבן דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פֿאַר אונדזער האַלבער דירה). אין דער מינוט געפֿעלט מײַן שוועסטערן ברכה צו פֿאַלן חלשות. דערזען, אַז ברכה איז געפֿאַלן, שרייט די מאַמע: געוואַלד! איך אין קוקנדיק, שרייט טייבל אויך: געוואַלד! פּלוצעם — טראַך־טאַראַראַך!!!... דאָס האָט מען איבגעשאָסן. דער שאָס צעטראָגט זיך מיט אַ ווידערקיל[6] איבערן גאַנצן וואַלד. די פּויערים זענען אויסגעשטריקט געוואָרן. ברכה האָט זיך אויפֿגעכאַפּט. די מאַמע כאַפּט מיך מיט איין האַנט און מײַן ברודער עליען מיט דער צווייטער האַנט:

---

1 זאָגן נביאות (נעוויעס) — דאָ געמיינט: טרעפֿן, פֿאָרויסזאָגן.
4 פּחד (פּאַכעד) — גרויסע שרעק.
6 ווידערקיל — עכאָ.

נאָכן האָט אונדז געזאָגט, מיר זאָלן זײַן גרייט אויף הײַנט אַרום האַלבע נאַכט. די נעכט זענען פֿינצטערע נעכט. סוף חודש. אויסגעצייכנט גוט אויף צו גנבענען די גרענעץ. איך װאָלט שוין געװאָלט דערלעבן זען, װאָס הייסט דאָס „גרענעץ" און װיאַזוי װעלן מיר דאָס גנבענען?

ד.

אַ גאַנצן טאָג זײַנען מיר געװען באַשעפֿטיקט מיט די זאַכן. מיר האָבן אַלצדינג באַדאַרפֿט אײַנפּאַקן און אַװעקגעבן דאָס דער ייִדענע. די זאַכן װעט זי אונדז אַריבערפֿעקלען נאָכדעם, דער עיקר איז בײַ איר, זאָגט זי, די נפשותי.[1] און זי זאָגט אונדז אָן, װיאַזוי מיר זאָלן זיך פֿירן. אַז ס'װעט װערן, זאָגט זי, האַלבע נאַכט, זאָלן מיר אַרויסגיין הינטער דער שטאָט. דאָרט איז פֿאַראַן, זאָגט זי, אַ בערגל. זאָלן מיר, זאָגט זי, דאָס בערגל דורכלאָזן, און נעמען זיך לינקס, און גיין און גיין, ביז מיר װעלן דערזען נאָך אַ בערגל. פֿון דעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און גיין אַזוי לאַנג, ביז מיר װעלן קומען צו אַ שענקל. אין שענקל זאָל אַרײַנגיין נאָר אײנער פֿון אונדז, נישט אַלע. אין שענקל װעלן מיר טרעפֿן, זאָגט זי, צװײ פּויערים טרינקען בראָנפֿן בײַ איין טיש, זאָלן מיר צוגיין, זאָגט זי, צו די פּויערים און אַ זאָג טאָן „כּיימאַװאָ" — איז שוין גענוג. װיבאַלד זײ װעלן דערהערן, זאָגט זי, דאָס װאָרט „כּיימאַװאָ" (ס'איז אַ נאָמען), אַזוי װעלן זײ אױפֿשטיין „און גיין מיט אײַך ביז אין װעלדל. אין װעלדל װעלן אױף אײַך װאַרטן נאָך פֿיר גױים. טאָמער װעלן זײ שלאָפֿן, זאָלט איר זײ אױפֿװעקן. אין װעלדל, אַז איר װעט גיין, זאָלט איר, זאָגט זי, זײַן שטיל, קיין פּיפּס נישט אַרױסלאָזן, מע זאָל חלילה נישט דערהערן און אױסשיסן. אױף יעדן טריט, זאָגט זי, איז דאָ אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס און שיסט... פֿון װעלדל, זאָגט זי, װעלן אײַך שוין די פּויערים אַרױספֿירן אױפֿן רעכטן װעג, באַרג־אַראָפּ, און אָט זענט איר שוין אױף יענער זײַט"...

מיר איז די מעשה מיטן בערגל, מיטן שענקל, מיטן װעלדל שטאַרק געפֿעלן. די מאַמע האָט אַ ביסל מורא. ברכה און טײַבל — אױך. מיר לאַכן פֿון זײ. ייִדענעס ציטערן פֿאַר אַ קאַץ אױך!...

קוים דערלעבט נאַכט. אָפּגעדאַװנט מעריב, אָפּגעגעסן װעטשערע, האָבן מיר אָפּגעװאַרט, ביז עס װעט װערן רעכט פֿינצטער. פּונקט צװעלף דעם זייגער האָבן מיר זיך אַלע, זאַלבעזעקסט, געלאָזט אין װעג אַרײַן.

---

1 נפשות (נעפֿאָשעס) — דאָ געמיינט: מענטשן.

דאַ רוקן זיך צונויף אַלע ייִדן אינײַנעם, און מע שמועסט וועגן גנבענען[1] די גרענעץ. איך פֿאַרשטיי נישט, וואָס הייסט דאָס „גנבענען די גרענעץ"? מיר זײַנען דען גנבים?...

ג.

— שאַט! מיר זײַנען שוין בײַ דער גרענעץ!

די „גרענעץ", האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער, צום סוף — גאָר־נישט: די אייגענע הײַזער, די אייגענע ייִדן מיט די אייגענע גויים, וואָס בײַ אונדז. אַפֿילו אַ מאַרק מיט קלייטן מיט שטעלעכלעך — אַלצדינג אַזוי ווי בײַ אונדז. מײַן שוועגערין ברכה און אונדזער חבר פּיניעס ווײַב מײַבל זענען געגאַנגען אין מאַרק אײַנקויפֿן. איך וויל אויך מיט זיי גיין — לאָזט מיך די מאַמע נישט אָפּ פֿון זיך אויף קיין איין מינוט. זי האָט מורא, מע זאָל מיך נישט אַוועקגנבענען סאַמע בײַ דער גרענעץ. מײַן ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע זײַנען נישטאָ. זיי דרייען זיך אַרום מיט פֿרעמדע ייִדן, וואָס איך קען זיי נישט. די מאַמע זאָגט, אַז דאָס זײַנען אַגענטן, די אַגענטן וועלן מיט אונדז גנבענען די גרענעץ. איינער זעט טאַקע אויס ווי אַ גנבֿ: אַ גרינע קאַפּאָטע, אַ ווײַסער שירעם, און אויגן גנבֿהשע.[2]

דער אַנדערער איז דווקא אַ פֿײַנער מענטש מיט אַ קאַפּעליוש. און אַ ייִדענע דרייט זיך אויך אַרום אין קאָן. די ייִדענע ווײַזט אויס אַ פֿרומע, אַן ערלעכע. זי טראָגט אַ שייטל איבער קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פֿרעגט דער מאַמען, ווו וועט זי בענטשן ליכט, אויב מיר האַלטן דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אַז מיר האַלטן דאָ נישט קיין שבת. שבת וועלן מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילף זײַן אויף יענער זײַט. די ייִדענע מאַכט אַ פֿרום פּנים. זי האָט מורא, זאָגט זי, אַז מע פֿירט אונדז אין באָד אַרײַן. די אַגענטן, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זײַנען פּראָסטע גנבים. זיי וועלן אויסנאַרן בײַ אונדז דאָס געלט, זאָגט זי, און וועלן אונדז אַרײַנפֿירן אין אַ בלאָטע אַרײַן. אויב מיר ווילן, זאָגט זי, גנבענען די גרענעץ, זאָלן מיר גנבענען מיט איר, וועט אונדז זײַן, זאָגט זי, אַז ווויל און גוט!... אַזוי? איז זי, הייסט עס, אויך אַ גנבטע? הײַנט וואָס טראָגט זי אַ שייטל און רעדט מיט גאָט?...

שוין געקומען מײַן ברודער עליע מיט אונדזער חבר פּיניע. און מיר האָבן גענומען האַנדלען מיט דער ייִדענע. די ייִדענע האָט גענומען אַן אויפֿ־

---

1 גנבנען (גאַנווענען).

2 גנבהשע (גנייווישע) — דאָ געמיינט: ווי פֿון אַ גנב.

זע, האָט איר געוויס קיינמאָל נישט געזען: פאַר מיינע אויגן פליען שטי־בער, וואָרשטן, ביימער, מענטשן, פעלדער, וועלדער — ס'איז נישט צו באַ־שרייבן! און וויאַזוי פליט די באַן! און וויאַזוי קלאַפּן די רעדער! וויאַזוי טראַסקעט דאָס! וויאַזוי פייפט דאָס! וויאַזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל נישט אַרויספאַלן דורכן פענצטער, שרייט זי אַלע מינוט אויף אַ קול: „מאָטל! מאָטל?" זי מיינט, איך זאָל עפּעס נעמען און פאַלן אַרויס. מיר פירן מיט זיך פון בל־טוב: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאָבל, און גרינע אוגערקעס, און האַרטע אייער, אויף יעדן איינציקן אַן איי. איך האָב שוין לאַנג נישט אַזאַ הנאה געהאַט פונעם עסן.

עס לויפן אָפּ אַזוי עטלעכע סטאַנציעס. אויף יעדער סטאַנציע ליידיקט אויס דער וואַגאָן אַ פּאָר פּאַרשוינדלעך. עס ווערט אַלעמאָל גראַמער. אונ־דזערע ווייבער זיצן שוין, ווי די פּריצים, אויף די בענק מיט זייערע פּעק־לעך. מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע האָבן זיך מהיה[1] געווען. זיי האָבן די בעסטע ערטער.

פּיניע רעדט מיט די ייִדן. ער פרעגט זיי, וווּהין זיי פאָרן. אַ סך פון זיי פאָרן קיין אַמעריקע. דערהערט, אַז קיין אַמעריקע, ווערט אויף אונדז אַ גדולה[2].

— סטייטש, וואָס זשע האָט איר געשוויגן ביז אַהער? מיר פאָרן דאָך אויך קיין אַמעריקע!

אַזוי זאָגט זיי פּיניע, און מיר ווערן גיך באַקאַנט. מיר ווייסן אַלע, פון וואָסער אַ שטאָט איטלעכער פאָרט און צו וועמען.

— איר קיין ניו־יאָרק? מיר קיין פילאַדעלפיע!

— וואָס איז דאָס פילאַדעלפיע?

— אויך אַ שטאָט, ווי ניו־יאָרק.

פּאַוואָליע, האַלט זיך איין! פילאַדעלפיע קעגן ניו־יאָרק איז אַזוי ווי אייַשישאָק קעגן ווילנע, דראָשנע קעגן אָדעס, אַסטראָצק קעגן וואַרשע...

— טע־טע־טע! איר זענט דאָך עפּעס איבערגעזען אַ וועלט!

לאָמיך עס פאַרטאָגן! אויב איר ווילט, וועל איך אייך איבערעכענען אַלע שטעט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

— דאָס לאָזט איבער אויף שבת. זאָגט בעסער, ייִדן, וואָס טו איך מיט דער גרעניץ?

— איר וועט טאָן, וואָס מיר טוען, דאָס וואָס אַלע טוען.

---

1 מהיה (מעכאַיע) געווען — זיך דערקוויקט, דערפרייט.

2 גדולה (געדולע) — פרייד.

און האָט איבערגעטראָגן אַלע פּעקלעך מיט אַלע קישנס אין אַ גרויסער שטוב מיט הויכע פֿענצטער, וואָס מע רופֿט דאָס „וואָקזאַל". און ערשט דאָ הייבט זיך אָן די רעכטע התונה. וואָס איז שוין ווייטער? דער גוי זאָגט, אַז מע וועט אונדז נישט אַריינלאָזן אין וואַגאָן מיט אַזויפֿיל קישנס און מיט אַזויפֿיל שמאַטעס (דאָס מיינט ער, אַפֿנים, די קאָלדרעס: אַ ביסל צע־ריסן דער אונטערשלאַק, זעט זיך אַרויס די וואַטע, הייסט דאָס שוין ביי אים שמאַטעס!) עס בלייבט, מע זאָל גיין צום „נאַטשאַלניק". ווער זאָל גיין? געוויינטלעך, פּיניע!

פּיניע גייט מיטן גוי צום „נאַטשאַלניק". איך גיי זיי נאָך. מיטן „נאַטשאַלניק" שטעלט זיך אַוועק פּיניע איסטענהן שוין גאָר מיט אַן אַנ־דער לשון. ער ביזערט זיך שוין נישט אַזוי שטאַרק, נאָר ער רעדט און מאַכט מיט די הענט. ער זאָגט אים עפּעס מאָדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל נישט געהערט: „קאָלומבוס"... „ציוויליזאַציע"... די איבעריקע ווערטער האָב איך שוין פֿאַרגעסן. דער „נאַטשאַלניק" האָט אים גוט אויס־געהערט, אָנגעקוקט און אָפּגעשוויגן. אַפֿנים, אַז פּיניע האָט אים גיט דער־לאַנגט! פֿונדעסטוועגן האָט דאָס איך נישט געהאָלפֿן. מע האָט געמוזט אָפּגעבן דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט אין באַגאַזש און אַרויסנעמען אַ קווי־טאַנציע. די מאַמע איז געזעסן איבער זיך: אויף וואָס וועלן מיר שלאָפֿן?

ב.

די מאַמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אויף וואָס מיר וועלן שלאָפֿן? איך בין אייך שוין מוחל דאָס שלאָפֿן. איך וואָלט אַ גילדן געגעבן, ס'זאָל זיין פּאַטש וואו צו זיצן. ווי אויף צו־להכעיס, איז אין וואַגאָן אַזוי ענג, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערן.

אַחוץ אונדז פֿאָרן נאָך אַ סך פֿאַרשיידענע, ייִדן און קריסטן, און מע שלאָגט זיך פֿאַר די ערטער. איבערן בעטגעוואַנט האָבן מיר פֿאַרשפּעטיקט אַלע בעסטע ערטער. מיר האָבן קוים באַזעצט די ווייבער מיט די פּעקלעך אויף דער ערד. די מאַמע אין איין זייט וואַגאָן, ברכה און טייבל אין דער אַנדערער זייט וואַגאָן. אַז זיי ווילן רעדן, מוזן זיי שרייען הויך איבערן גאַנצן וואַגאָן. לאַכט מען פֿון זיי. מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע זענען געבליבן הענגען, ווי אינדערלופֿטן, נישט אַהין, נישט אַהער. פּיניע איז בלינד, כאַפּט ער אַלע מאָל אַ קלאַפּ אין שטערן. און איך? פֿאַר מיר זאָרגט איך נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכנט. מע קוועטשט מיך פֿון אַלע זייטן. איך שטיי אָבער ביי אַ פֿענצטער. דאָס, וואָס איך

שלעפּט, ביז מיר זיינען געקומען צו דער סטאַנציע. און אַז מיר זיינען געקו־מען צו דער סטאַנציע, האָבן מיר נישט געקאָנט אַרויס. מיר איז געווען גרינגער פון אַלעמען. איך בין דאָך געזעסן מיט לייזערן אויף דער קעלניע. האַרט איז טאַקע געווען, און דיביינער האָבן טאַקע גוט וויי געטאָן. דער־פאַר האָט מען אָבער געקאָנט אַראָפּשפּרינגען אין איין מינוט. ערגער איז געווען די ווייבער. זיי זיינען אַריין און פאַרהרוזנעט געוואָרן[1]. מע האָט פריער באַדאַרפט אַרויסוואַרפן פונעם וואָגן אַלע פעקלעך מיטן גאַנצן בעט־געוואַנט און ערשט נאָכדעם שלעפּן די ווייבער איינציקווייז. און דאָס האָט אַלין געטאָן לייזער. ער איז טאַקע אַ בייזער ייד, ער איז אָבער אַן ערלע־כער, אַ געטרייער באַלעגאָלע. אַן עבירה, וואָס ער האָט אונדז אָפּגעוואָרפן מיט די פעקלעך און מיטן בעטגעוואַנט אויף דער סטאַנציע פון דער באַן, און אַליין איז ער אַוועק זוכן פאַרשווינען אויף צוריק. מיר זיינען געבליבן אַן אים עלנט, ווי אויפן וואַסער. ערשטנס, האָט אונדז דער גוי פון דער באַן אָנגעטאָן צרות. ער האָט זיך געטשעפּעט צו אונדז פאַר די פעקלעך. און נישט אַזוי פאַר די פעקלעך, ווי פאַרן בעטגעוואַנט. זיין עסקי[3], וואָס מיר פירן אַ סך קישנס. די מאַמע רעדט צו אים מיט גוטן, זי זאָגט אים, אַז מיר פאָרן קיין אַמעריקע...

— מע דאַרף מיטן ערלי[4] שלאָגן בלאָט, איז עפּעס נתנען אויף דער יד[5]...

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע צו אונדזער חבר פיניע. אונדזער חבר פיניע איז אונדזער פירער, אונדזער קאָפּ. ער קאָן גוט רעדן רוסיש. אַ חסרון, וואָס ער איז אַ ביסל אַ צו היציקער. מיין ברודער עליע איז אויך אַ גוטער כּעסן, אָבער נישט אַזוי היציק, ווי פיניע. באַלד צינדט ער זיך אָן, ווי אַ פייער, און זידלט זיך. ער גייט צום גוי און טוט מיט אים אַ שמועס אויף רוסיש.

כך הווה[7]. זיי האָבן זיך טאַקע איבערגעבעטן. פיניע האָט נישט אויפ־געהערט צו שיטן מיטן רוסיש. דער ערל האָט נישט אויפגעהערט צו שעלטן

---

1 פאַרהרוזנעט געוואָרן — פאַרזונקען געוואָרן.
3 עסק (אייסעק) דאָ: זאַך, געשעפט.
4 ערל (אָרל) — דאָ געמיינט: קריסט.
5 נתנען (נאַסענען) אויף דער יד (יאַד) — געבן אין האַנט אַריין, אונטער־קויפן.
7 כך הווה (קאַך האַווע) — אַזוי איז טאַקע געווען.

מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן!

דאַנקען גאָט, מיר זיצן שוין אין וואָגן. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגן: אויפן וואָגן. אויבנאָן, אויף די קישנס און צווישן די קישנס, זיצן: די מאַמע, ברכה און טייבל, מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פיניע; איך מיט לייזערן — אויף דער קעלניע. די מאַמע וויל אַפילו, איך זאָל זיך אַוועקזעצן ביי איר צופוסנס. זאָגט אָבער מיין ברודער עליע, אַז אויף דער קעלניע וועט מיר זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער! אויף דער קעלניע זע איך די גאַנצע וועלט, און די גאַנצע וועלט זעט מיך. לייזער נעמט זיך צו דער בייטש. דער עולם געזעגנט זיך נאָך. די ווייבער וויינען.

— זייט געזונט!

— פאָרט געזונט!

— שרייבט אונדז פון אייער געזונט!

— זייט מצליח![1]

— פאַרגעסט אונדז נישט!

— שרייבט אַלע וואָך! למען השם יעדע וואָך אַ בריוו!

— לאָז גריסן משהן, מיט באַסיען, מאירן, מיט זלאַטען, מיט חנה־פערלען, מיט שרה־רחלען, מיט זייערע קינדער.

— גאָר פריינדלעך! זייט געזונט!

אַזוי שרייען מיר אַלע פונעם וואָגן אַרויס, און איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז מיר פאָרן שוין. לייזער האָט געשענקט אַלע דריי אָדלערס צו יעכטע שמיץ. איינעם האָט ער מכבד געווען מיטן שטעקן אַהין. די רעדער קאַטשען זיך. מיר שאָקלען זיך און הייצקען זיך. איך שפרינג אונטער אויף דער קעלניע און פאַל שיר נישט אַראָפּ פון פרייד. עס קיצלט מיך, עס געדולט מיך אין האַלדז. עס גלוסט זיך מיר זינגען. מיר פאָרן, מיר פאָרן, מיר פאָרן קיין אַמעריקע!

מיר גנבענען די גרענעץ

א.

פאָרן מיט דער באַן איז אַ גן־עדן! מיט דער פור איז אויך נישט שלעכט, נאָר סע טרייסלט, און די זייטן טוען נאָכדעם וויי חבנות. לייזערס פערד פליען טאַקע ווי די אָדלערס, פונדעסטוועגן האָבן מיר זיך גענוג גע-

---

1 זייט מצליח (מאַצליאַך) — זייט גליקלעך.

זאָל העלפֿן טראָגן די פּעקלעך מיט די קישנס אין וואָגן אַרײַן? איך קאָן באַשטיין בײַדע זאַכן: איך שטיי בײַ די פֿערד און זע, ווי מע טראָגט די פּעקלעך מיט די קישנס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעוואַנט. שוין צײַט אײַנצוזעצן זיך און פֿאָרן. מיר האָבן פֿינף און פֿערציק וויאָרסט צו דער באַן. אַלע זײַנען שוין דאָ.

דער עולם הייבט אָן זאָגן, מע זאָל זיך געזעגענען. אַלע הייבן אָן זיך גרייטן צום געזעגענען. מע טוט זיך אַ כאַפּ — נישטאָ די מאַמע! ווו איז די מאַמע? קיינער ווייסט נישט, ווו איז די מאַמע! מײַן ברודער עליע איז אויסער זיך. אונדזער חבר פּיניע האָט אינגאַנצן פֿאַרלוירן דאָס האַלדז־טיכל. לייזער טרײַבט האַלדז־און־נאַקן. ער זאָגט, אַז מיר קאָנען פֿאַרשפּעטיקן די באַן.

שאַט! אָט גייט די מאַמע. דאָס פּנים איז איר רויט. די אויגן פֿאַרשוואָלן. מײַן ברודער עליע פֿאַלט צו צו איר:

— וואָס איז מיט דיר? ווו ביסטו געווען?

— אויפֿן הייליקן אָרט, זיך געזעגענען מיטן טאַטן...

מײַן ברודער עליע קערעוועט זיך אָפּ אין אַ זײַט. אַלע בלײַבן שטיין אָן לשון. זינט מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע, איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער טאַטע קומט מיר אויפֿן זינען. עס טוט מיר אַ צופּ בײַם האַרצן, איך טראַכט מיר: אַלע פֿאָרן קיין אַמעריקע, און דער טאַטע נעבעך בלײַבט דאָ. אויפֿן הייליקן אָרט. איינער אַליין...

לאַנג טראַכטן לאָזט מען מיך נישט. מע טוט אויף מיר אַ הוק און מע הייסט מיך קריכן אין וואָגן. ווי אַזוי קאָן איך קריכן אויף אַזאַ הויכן וואָגן מיט אַזאַ באַרג מיט בעטגעוואַנט? ס'איז דאָ אַן עצה: לייזער שטעלט מיר אונטער זײַנע ברייטע פּלייצעס. פּלוצעם ווערט אַ קושערײַ מיט אַ געוויין. מער פֿון אַלע וויינט די מאַמע. זי פֿאַלט אונדזער שכנה פּעסיען אויפֿן האַלדז און זאָגט: „איר זײַט מיר געווען אַ שוועסטער. געטרײַער פֿון אַ שוועסטער!"... אונדזער שכנה פּעסיע וויינט נישט, נאָר איר גראָבער גידער טרייסלט זיך, און גרויסע טרערן, ווי באָב, קײַקלען זיך איבער אירע פֿעטע גלאַנצנדיקע באַקן. אַלע האָבן זיך שוין צעקושט, נאָר פּיניע נאָך נישט. זען פּיניען קושן זיך — דאַרף מען נישט קיין טעאַטער. מחמת ער האָט אַ נידעריקע ראיה, טרעפֿט ער נישט, ווו מע דאַרף. אָדער ער קושט אין באָרד אַרײַן, אָדער אין שפּיץ נאָז, אָדער ער טוט זיך גאָר אַ בוקצע אין שטערן. דערצו האָט ער אַ טבֿע, אַז ער גייט, שפּרינגט ער אונטער און פֿאַרטשעפּעט זיך בײַ זײַנע אייגענע פֿיס. איך זאָג אײַך, פֿון פּיניען קאָן מען בלײַבן אָן בויך לאַכנדיק.

ווי א בייגל. מע האָט זי מיר אמאָל געגערעדט פאַר אַ כלה. פון דעמלט אָן, אַז מע זעט אונדז ביידן, רופט מען אונדז: „די חתן־כלה". פונדעסטוועגן, שעמען מיר זיך נישט רעדן צווישן זיך. זי פרעגט ביי מיר, אויב איך וועל נאָך איר בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איר בענקען! נאָכדעם פרעגט זי מיך, אויב איך וועל איר שרייבן בריוולעך פון אמעריקע? — געוויס וועל איך שרייבן בריוולעך פון אמעריקע!

— וויאַזוי וועסטו שרייבן? דו קענסט דען שרייבן?

— אַ טייערע מציאה אין אמעריקע זיך אויסלערנען שרייבן! — זאָג איך און האַלט די הענט אין די קעשענעס. אַלטע קוקט אויף מיר און שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט. זי מאַכט זיך האַרץ. זי איז מיר מקנא, וואָס איך פאָר און זי נישט. אַלע זענען מיר מקנא, אפילו יאָסיע דעם נגידס יינגל, הענעך מיטן אייגל, זאָל מיך קאָנען דערטרינקען אין אַ לעפל וואַסער! ער שטעלט מיך אָפּ און מאַכט צו מיר מיטן אייגל:

— הער נאָר, דו, דו פאָרסט קיין אמעריקע?

— יאָ, איך פאָר קיין אמעריקע.

— וואָס וועסטו דאָרט טאָן? גיין איבער די הייזער?

זיין גליק, וואָס מיין ברודער עליע איז דערביי נישטאָ. ער וואָלט אים געגעבן אַ „גיין איבער די הייזער"!... איך וויל זיך מיט אים נישט אָנהייבן, מיט אַזאַ לאָבוז. איך ווייז אים נאָר אַ פייג און לויף אַוועק צו אונדזער שכנה פּעסיע זיך געזעגענען מיט איר כאַ־אַסטרע. איך האָב אייך שוין אַמאָל דערציילט פון זיי. אַכט שטיק, איינס און איינס. אַלע אַכט רינגלען מיך אַרום. זיי פרעגן מיך, צי בין איך צופרידן, וואָס איך פאָר קיין אמעריקע? אַ שיינע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרויס — זיי זענען מיר גוט מקנא. מער פון אַלע איז מיר מקנא הערשל. אָט דער, וואָס מע רופט אים „ושתי", דערפאַר וואָס ער האָט אַ גוליע אויפן שטערן. ער לאָזט פון מיך קיין אויג נישט אַראָפּ. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנזען אַ וועלט!"

יאָ, איך וועל זיך אָנזען אַ וועלט! ווי הערלעכט מען שוין!...

ד.

שוין געקומען לייזער מיט די „אַדלערס". הדיי ברענענדיקע פערד! זיי קאָנען נישט איינשטיין אויף איין אָרט. אָדער זיי טופּען מיט די פיס, אָדער זיי פאָרשקען מיט די נאָזלעכער און באַ‎‎‎ריצן מיר דאָס פנים. איך ווייס נישט, וואָס איך זאָל טאָן פריער: צי זאָל איך קוקן אויף די פערד, צי איך

— געווים! אבי מען זאל זי נאר איבערשוטן מיט ציגל, אונטערשפארן מיט א פאר גוטע אבאפאלקעס[1], אריינכמאליען פיר נייע ווענט און ארויפצימבלען א בלעכענעם דאך, וועט זי שטיין, און שטיין, אם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען![2]

מע זאל געווען הערש־לייב דעם מעכאניק, אשטייגער, אויסשעלטן אין טאטן אריין, אדער אפגיסן מיט א טאפ זודיק וואסער, וואלט ער נישט באדארפט ווערן מער אין כעס. ער האט נאר געוואלט וויסן איין זאך: ווי האט דאס אין זיך א ייד א פארך, א שניידער, א גנב, א פאלגע[3], אזא פאטעפאלנאסט[4] צו רעדן מיט אים, מיט הערש־לייב דעם מעכאניק, אזעלכע ווערטער, מיט אזעלכע רייד, מיט אזעלכע דיבורים, מיט אזא שפראך און מיט אזא לשון?!!

איך בין אומזיסט געווען פריילעך: איך האב געמיינט, אט־אט פליען פעטש. צום סוף האבן זיך אריינגעלייגט מענטשן (אומעטום וואקסן אויס „מענטשן"!), און מע האט זיי צענומען, און מע האט געמאכט שלום, און מע האט זיך אנגעהויבן דינגען, און מע האט זיך אויסגעגליכט מיטן פרייז, און מע האט געשיקט נאך בראנפן, און מע האט געטרונקען לחיים. מע האט אונדז געווינטשעוועט, מיר זאלן פארן געזונט, און קומען געזונט, און מאכן גוטע געשעפטן, און פארדינען א סך געלט.

ג.

איצט האט זיך אנגעהויבן א נייע התונה — געזעגענען זיך. פון שטוב צו שטוב גייען מיר זיך געזעגענען. מיר זיינען שוין געווען ביי אונדזערע אלע קרובים, שכנים און באקאנטע. ביי אונדזער מחותן, יונה דעם בעקער, האבן מיר פארבראכט א גאנצן טאג. אונדזערע מחותנים האבן געמאכט פאר אונדז א וואַרמעס, צונויפגערופן די משפחה, געשטעלט ביר צום טיש. מיך האט מען טועקגעזעצט באזונדער מיט מיין שוועגערינס שוועסטערל, אלטע הייסט זי. איך האב שוין אמאל דערציילט פון איר. זי איז עלטער פון מיר מיט א יאר און טראגט צווייי צעפלעך, צונויפגעדרייט פון אונטן

1 אבאפאלקעס — זייטיקע אנשפאר־קלעצער.

2 אם ירצה השם (מירצעשעם) ביז משיח (מ‍‍שיאך) וועט קומען — געמיינט: אויף אייביק.

3 פאלגע — שפאטווארט אויף א שניידער.

4 א פאטעפאלנאסט — אן אומדערהערטע זאך, א מאדנע איינפאל.

טריקנט פישל, עסן מיר דאָס מיט ציבעלע. פישל מיט ציבעלע — וואָס קאָן זיין נאָך בעסער פון דעם?

אונדזער חבר פיניע עסט אויך מיט אונדז. ער איז דאָך פון תמיד אָן א פארטראָגענער. דער קאָפּ פליט ביי אים. נאָר פון זינט מיר פאָרן קיין אמעריקע, איז ער גאָר צעדולט. אזוי זאָגט אויך אים די מאַמע. איין הויז איז ביי אים פאַרקאַטשעט אַרויף. איין זאָק אַראָפּ. דאָס האַלדזטיכל שפּאַרט שוין אָן אויף יענער זייט. און קומט ער אריין צו אונדז אין שטוב, אזוי מוז ער כאַפּן אַ זעץ אין שטערן. אלעמאָל האָט צו אים די מאַמע די זעלבע טענה:

— דו זעסט דאָך, אז דו ביסט הויך געוואַקסן, בייגט מען זיך איין א ביסל.

— ער האָט אַ נידעריקע ראיה, מאַמע!

אזוי פאַרענטפערט אים מיין ברודער עליע, און ביידע גייען זיי מאַכן אן עק מיט אונדזער האַלבער דירה. מע דאַרף זיך צעשרייבן. מיר האָבן אונדזער האַלבע דירה שוין לאַנג פאַרקויפט. אונדזער האַלבע דירה האָט אָנגעקויפט זיליע דער שניידער. אַזוי גיך קויפט אַ שניידער אַ דירה! א גרויסער נגיד אָט דער זיליע דער שניידער! פריער איז ער דריי מאָל אין טאָג געקומען אָנקוקן אונדזער האַלבע דירה איינער אליין. געשמעקט די ווענט, געטאַפּט דעם קוימען, געקראַצן אויפן בוידעם, באַטראַכט דעם דאַך.

שפּעטער האָט זיליע דער שניידער אָנגעהויבן פירן מבינים[1] אָנקוקן די דירה. צומיינסטן שניידערס. יעדער האָט געפונען אויף אונדזער האַלבער דירה אַן אַנדערן חסרון. ביז כ'איז געבליבן, מע זאָל אַראָפּברענגען פיניעס טאַטן, הערש־לייב דעם מעכאַניק. הערש־לייב דער מעכאַניק איז א מבין אויף דירות. ער איז אן ערלעכער מענטש. אויף אים קאָן מען זיך פאַרלאָזן. הערש־לייב טוט צוליב. ער באַטראַכט אונדזער האַלבע דירה פון אַלע זייטן. ער הייבט אויף דעם קאָפּ ווי הויך ער איז, פאַרקאַטשעט דאָס היטל, טוט זיך א קראַץ אונטערן האַלדז און א זאָג:

— אָט די דירה קאָן שטיין, בלי גוזמא[2], א יאָר הונדערט, אויב נישט מער.

כאַפּט זיך אַרויס איינער א שניידער פון זיליע דעם שניידערס מבינים:

---

1 מבינים (מעווינים) — זאכקענער, ספּעציאליסטן.
2 בלי גוזמא (בעלי גוזמע) — נישט זאָגנדיק צו פיל.

טוט מען אייך אוים נאַקעט און מען קוקט אייך אין די אויגן. האָט איר געזונטע אויגן, איז גוט. עלע נישט, פאַרט, זייט מוחל, צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונטע אויגן. איינמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טאָן מיט די אויגן. ייִנגלעך פון דער שקאָלע האָבן מיך דערטאַפּט, אַוועקגעלייגט און אַריינגעבלאָזן מיר אין די אויגן אַריין טאַבעק. אַי, האָט זיי מיין ברודער עליע געפּאַטשט! איצט זענען ביי מיר די אויגן לויטער, ווי קרישטאָל. זעט איר, מיט מיין מאַמען איז נישט פריילעך. אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. ווער איז שולדיק? אַז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זינט דער טאַטע איז געשטאָרבן, האָט זי נאָך גאָר נישט אויפגעהערט צו וויינען.

— דו האָסט קיין רחמנות נישט אויף אונדז! איבער דיר וועלן מיר חלילה אַלע דאַרפן פאָרן צוריק!

אַזוי טענהט מיט איר מיין ברודער עליע, און זי ענטפערט אים:

— נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך וויין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָן מיר! — אַזוי זאָגט די מאַמע, ווישט די אויגן אין פאַרטעך און נעמט זיך צום בעטגעוואַנט, צו די קישנס. מע דאַרף איבערשיטן אַלע קישנס. אַמעריקע איז אַ לאַנד, וווּ ס'איז נישטאָ קיין קישנס. וויאַזוי שלאָפן דאָרט די מענטשן — פאַרשטיי איך נישט. עס דאַרף זיי זיין האַרט צוקאָפּנס! מיין שוועגערין ברכה העלפט איר איבערשיטן די קישנס. זי איז פון דער נביעה נישט צופרידן. ס'איז איר שווער זיך שיידן מיט איר טאַטע־מאַמע. מע זאָל איר געוועזן, זאָגט זי, זאָגן פאַריאָרן אין דער צייט, אַז זי וועט פאָרן קיין אַמעריקע, וואָלט זי יענעם, זאָגט זי, אָנגעשפּיגן אַ פול פּנים.

— מע זאָל מיר געוועזן זאָגן פאַראַיאָרן, אַז איך וועל זיין אַן אלמנה...

אַזוי זאָגט די מאַמע און צעוויינט זיך. דערזעט מיין ברודער עליע און מאַכט אַ געוואַלד:

— ווידעראַמאָל געוויינט? ווילסט אונדז, אַפּנים, אַלעמען אומגליקלעך מאַכן!...

ב.

אין שטוב איז שוין ביי אונדז פּוסט — אַ חורבה. דער אַלקער איז פול מיט פּעקלעך און בעטגעוואַנט. דאָס בעטגעוואַנט פאַרנעמט כמעט ביז צו דער סטעליע. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך זיך אַרויף אויף אַלע קישנס און גליטש זיך אַראָפּ, ווי אויף אַ שליטל. מיר דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט, ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכן קאָכט מען שוין נישט ביי אונדז פון לאַנג. מיין ברודער עליע ברענגט פון מאַרק אַ גע־

וואס זאל איך טאן? איך קאן זיך מער נישט איינהאלטן. פאר גרויס פרייד לאז איך ארויס א קוויטש. ביידע דרייען זיך אויס צו מיר.

— אוועק, דו שייגעץ! וואס פאר א מאדע זיך אונטערהערן, אז גרויסע רעדן צווישן זיך?

איך לאז זיך לויפן, שפרינג אונטער און פאטש זיך מיט ביידע הענט אין די ליטקעס פון די פיס. א קלייניקייט — איך פאר!... שיף! באן!... בילעט!... א האלבער בילעט!... וווהין, אשטייגער, פארן מיר? איך וויל גארנישט וויסן וווהין. וואס גייט עס מיך אן וווהין? איך פאר — און גענוג! איר ווייסט, וואס איך וועל אייך זאגן? אז מיר זאלן זיך גוט אויסרעכענען, בין איך נאך קיינמאל אויף מיין לעבן אינערגעץ נישט געפארן. איך ווייס אפילו נישט דעם טעם, וואס הייסט דאס פארן? א ביסל האב איך יא פארזוכט דעם טעם. איך בין זיך הורכגעפארן אויף אונדזער שכנס ציג, האט דאס מיך געקאסט טייער. אחוץ וואס איך בין געפאלן און צעבלוטיקט די נאז, האב איך נאך געכאפט א פאר פעטש אויך. דערפאר רעכן איך נישט די נסיעה[1].

איך בין דעם גאנצן טאג א צעמישטער. איך האב פארלארן דעם אפעטיט צום עסן. ביינאכט חלומט זיך מיר, אז איך פאר. נישט איך פאר, נאר איך פלי. איך האב פליגל, ווי א טויב, און איך פלי. לעבן זאל אונדזער חבר פיניע! ער באקומט אין מיינע אויגן טויזנט מאל מער חן[2] ווי פריער. איך זאל מיך נישט שעמען, וואלט איך אים געקושט און געהאלדזט. א טייערער פיניע דאס איז!

נו, האב איך אייך נישט געזאגט, אז ער האט אין זיך גוטע געדאנקען?

שאט, מיר פארן קיין אמעריקע!

ט.

שאט, מיר פארן קיין אמעריקע! ווו איז אמעריקע? — ווייס איך נישט. איך ווייס נאר, ס'איז ווייט, שרעקלעך ווייט. מע דארף אהין פארן און פארן, אזוי לאנג, ביז מע קומט. און אז מע קומט, איז פאראן א „קעסטל-גארטל״,

1 נסיעה (נעסיע) — רייזע.
2 באקומ[?] חן (כיין) — געפעלן ווערן.

ע ל י ע : איך זאג אויך דאס אייגענע.

פ י נ י ע : אט האב איך געלייענט, אז איינער איז אוועקגעפארן אהין מיט פינף פינגער, א האלב יאר געשלאפן אינדרויסן, געקערט די גאסן פארן שטיקל ברויט.

ע ל י ע: נו, און היינט?

פ י נ י ע: אויף אונדז ביידן געזאגט געווארן.

ע ל י ע: אזוי?

פ י נ י ע: אזוי! וואס זשע? איך וועל דיך אפנארן? איך האב שוין גערעדט מיט מיין טייבלען.

ע ל י ע: וואס זשע זאגט זי?

פ י נ י ע: וואס זאל זי זאגן? זי פארט.

ע ל י ע: זי פארט? נו, און דער שווער?

פ י נ י ע: ווער הערט אים? אז איך וועל אוועקפארן אליין, וועט אים זיין בעסער? ער זעט דאך, אז דער קאפ טראגט מיך, איך קאן דא נישט זיין!

ע ל י ע: און איך, מיינסטו, קאן דא זיין?

פ י נ י ע : טא לאמיר זיך אויפהייבן און לאמיר פארן.

ע ל י ע: אויפהייבן און פארן? מיט וואס?

פ י נ י ע: שיפסקארטן גיט מען דאך אונדז אומזיסט, נארעלע.

ע ל י ע: וואס הייסט אומזיסט?

פ י נ י ע: אויף אויסצאלן. מיר וועלן זיי אמאל אויסצאלן. דערווייל האבן מיר זיי אומזיסט.

ע ל י ע: נו, און ביזן שיף? הוצאות?[1] היינט בילעטן? באן?

פ י נ י ע: וויפל בילעטן דארפן מיר דען האבן, נארעלע?

ע ל י ע: אדערבע, וויפל דארפן מיר האבן?

פ י נ י ע: רעכן אים: איך און מיין טייבל איז נישט צוויי. דו און דיין ברכה צוויי, איז נישט פיר.

ע ל י ע: און די מאמע איז נישט פינף.

פ י נ י ע: איז פינף.

ע ל י ע: נו, און מאטל?

פ י נ י ע: פאר אים איז גענוג א האלבער בילעט. און אפשר קיין האלבער אויך נישט... מיר וועלן זאגן, אז ער איז נאך נישט אלט קיין דריי יאר.

ע ל י ע: ביסט משוגע?

— — — — — — — — — — — — —

1 הוצאות (הויצאָעס) — דאָ: רייזע-קאָסטן.

בעט פּאַטשקען זיך מיט מעל? וואָס איז ער שולדיק, אַז ער קאָן נישט זיצן אין קלייט? ער קאָן נישט, זאָגט ער. דער קאָפּ טראָגט אים. דער קאָפּ פליט. ס'איז ביי זיי, זאָגט ער, אַזאַ משפּחה פון פליענדיקע קעפּ...

אַזוי זאָגט פּיניע און וויל נישט גיין אין קלייט אַריין. ער וועט בעסער, זאָגט ער, זיצן איבער אַ ביכל, וועט ער מער הנאה האָבן. זיין שוועער, דער מילנער, איז דערפאַר גוט ברוגז, נאָר ער מוז שווייגן. ער האָט מורא פאַרן איידעם, ער זאָל אים נישט באַשרייבן. און אויסער דעם איז די טאָכטער ביי אים זייער ציטעריק. זי איז אַ בת־יחידה¹, טייבל הייסט זי. זי איז אַ ביסל קאַסאַקע² אויף איין אויג, נאָר זייער אַ גוטע. מיין מאַמע זאָגט אויף איר, אַז זי איז אָן אַ גאַל. איך פאַרשטיי נישט, וואָס הייסט, זי איז אָן אַ גאַל? ווו איז אַהינגעקומען איר גאַל?... גאַנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פּיניע איז אינדערהיים.

מיר קומען צו אים מיט מיין ברודער עליע כמעט אַלע טאָג. ער רעדט זיך אויס פאַר אונדז דאָס האַרץ. אַלעמאָל, ווען מיר קומען צו אים, זיפצט ער און קרעכצט און באַקלאָגט זיך אויף זיין פינצטערן מזל. ס'איז אים דאָ ענג, זאָגט ער, אַז ער ווערט דערוואָרגן. ער זאָל זיין, זאָגט ער, אין אַן אַנדער שטאָט, וואָלט געווען גאָר אַנדערש. ווען מע לאָזט אים, זאָגט ער, אַרויס פונדאַנען באַטש אויף איין יאָר, קערט ער איבער די וועלט! אַזוי זאָגט ער צו מיין ברודער עליען. קיינעם פאַרגלייבט ער נישט אַזויפיל, וויפל מיין ברודער עליען. ער ווייזט אים בריוו, וואָס ער האָט. די בריוו זענען פון „גרויסע מענטשן". די „גרויסע מענטשן" שרייבן אים, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינעווייניק. פּיניע זאָגט, אַז ער אַליין פילט אויך, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינעווייניק. איך קוק אויף אים און טראַכט מיר: וואָס האָט ער אַזעלכס אין זיך אינעווייניק?...

ב.

איינמאָל קומט צו אונדז פּיניע און רופט אַרויס מיין ברודער עליען אויף אַ סוד. ווילאַלד אַ סוד, מוז איך וויסן. איך האָב ליב וויסן אַלע סודות. איך גיי זיך נאָך פון הינטן און הער זיך איין און כאַפּ ווערטער. פּיניע רעדט און מיין ברודער עליע רעדט. איך גיב איך איבער זייערע ביידנס ווערטער:

פּ י נ י ע: וואָס וועלן מיר דאָ אויסזיצן?

---

1 בת־יחידה (באַס-יעכידע) — איין־איינציקע טאָכטער.

2 קאַסאַקע — שיקלדיק, אַזאַ וואָס קוקט קרום.

ווי‏בּאַלד א סוד — מוז איך וויסן.

אונדזער חבר פיניע

א.

מיין ברודער עליעם חבר פיניע איז אויך א קאפּמענטש, אזוי ווי זיין טאטע הערש-לייב דער מעכאניק און אזוי ווי זיין פעטער שנייער דער זייגערמאכער. א נאז האט ער אויך א לאנגע, אזוי ווי זיי. נעזעריק זיינען זיי אלע, די גאנצע משפּחה זייערע.

פיניע זעט אפילו אוים מאדנע. אז איר טוט אויף אים א קוק, מוזט איר זיך צעלאכן. נישט געענוג, וואס ער איז דין און הויך, האט ער א פּאר לאנגע אויערן, א לאנגן האלדז, ווי א גאנער, און א נידעריקע ראיה[1] דערצו. ווי ער זאל נישט גיין, מוז ער זיך מיט עמעצן צעבוצקען. שטעלט ער זיך אוועק, מוז ער עמעצן אנטרעטן אויפן פוס. איין הויז מוז ביי אים זיין פארקאטשעט. איין זאק מוז זיין אראפּגעלאזט. און אז ער רעדט, כאַרכלט ער, און האט ליב צוקערקעס. ווען איר זאלט אים נישט באגעגענען, האלט ער עפּעס אין מויל און סמאטשקעט. דערפאר איז ער אבער א געראטענע כלי[2]. נישטא איין זאך אויף דער וועלט, וואס ער זאל נישט קענען. מיט זיין לערנען האט ער, זאגט מען, אריבערגעיאגט דעם רב. מיט זיין שרייבן וועט ער פארשטעקן אין גארטל אלע קענערס. א הויז וואס ער האט א זעלטענע האנטשריפט, איז ער א גרויסער בריה אויף גראמען. וואס ער זאל נישט שרייבן, שרייבט ער מיט גראמען. ער האט שוין באשריבן די גאנצע שטאט: דעם רב, דעם שוחט, די גבאים, די יאטקעס, זיין אייגענע מישפּחה — אלעמען האט ער שוין באשריבן, און אלעמען אין גראמען. פיניעס גראמען זיינען א צייט ארומגעגאנגען פון האנט צו האנט און מע האט זיך געקאטשעט פאר געלעכטער. אנדערע האבן זיי אויסגעלערנט אויף אויסווייניק.

איצט שרייבט שוין פיניע מער נישט קיין גראמען. עס קריכן אים שוין נישט אין קאפּ קיין גראמען. ער איז אויף גרויסע צרות. אזוי זאגט אויף זיך פיניע אליין.

פיניע האט חתונה געהאט פאר א מילנערס א טאכטער. דער מילנער האט אים געגעפנט א קליישל פון מעל. מיין ברודער עליע איז אים מקנא, וואס ער האט א געשעפט. פיניע לאכט פון אים. ער זאגט: ס'איז א געשעפט, נאר נישט פאר אים. וואס איז דאס, זאגט ער, פאר אן אר-

1 נידעריקע ראיה (ריע) — קורצזיכטיקיים, נישט זען פון ווייט.

2 א געראטענע כלי (קיילע) — דא געמיינט: א פעיקער.

— איך ווייס שוין, וואָס דאָס איז! איך האָב אַ שמעק געטאָן! דאָס איז שעמע — טשכי! טשכי!

און ער כאַפּט זיך מיט ביידע הענט ביי די זייטן און ניסט געשמאַק. נאָך יעדן ניס גיט ער אַ שפּרינג אונטער, בלייבט שטיין אויף די שפּיץ פינגער און טוט אַ ניס, און ווידער אַ שפּרונג אונטער, און ווידער אַ ניס, און אַזוי ווייטער. אין איין האַלבע שעה ניסן שוין אַלע אונדזערע שכנים און שכנות מיט זייערע פעטערס און מומעס און גלידשוועסטערקינדער און זייערע באַקאַנטע — די גאַנצע גאַס, פון איין עק ביזן אַנדערן, האַלט אין איין ניסן!

וואָס האָט זיך מיין ברודער עליע אַזוי דערשראָקן? אַפּנים, ער האָט מורא, מע זאָל נישט אויסלאָזן דעם כעס צו אים פאַרן ניסן, וואָס מע ניסט? ער נעמט מיך פאַר אַ האַנט, און ניסנדיק לאָזן מיר זיך ביידע גיין באַרג־אַראָפּ, צו זיין חבר פיניע. עס נעמט גוטע אַנדערהאַלבן שעה, ביז מיר זענען אימשטאַנד צו רעדן אַזוי ווי מענטשן. מיין ברודער עליע דערציילט זיין חבר פיניע די גאַנצע מעשה.

זיין חבר פיניע הערט אים אויס מיט קאָפּ, אַזוי ווי אַ דאָקטאָר הערט אויס אַ חולה[1]. אַז מיין ברודער עליע האָט געענדיקט, מאַכט צו אים זיין חבר פיניע:

— אַנו, ווייז נאָר אַהער דאָס בוך.

מיין ברודער עליע נעמט אַרויס דאָס בוך פון בוזעם־קעשענע און גיט דאָס איבער צו זיין חבר פיניע. זיין חבר פיניע לייענט איבער דאָס אייבערשטע בלעטל: „פאַר איין רובל — הונדערט רובל! וויאַזוי פון גאָרנישט, מיט די פינף פינגער, מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער"... ער נעמט דאָס בוך און טוט דאָס אַ וואָרף אַריין אין אויוון אַריין גלייך אויפן פייער. מיין ברודער עליע טוט זיך אַ לאָז מיט ביידע הענט צום פייער. זיין חבר פיניע שטעלט אים אָפּ:

— פּאַוואָליע, נישט געכאַפּט!

נאָך אַ פּאָר מינוט — און פון מיין ברודער עליעס בוך, וואָס לערנט וויאַזוי צו מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער, איז געבליבן נישט מער ווי אַ בערגל אויפגעבלאָזענער אַש. פון איין זייט איז פאַרבליבן אַ שטיקל נישט פאַרברענט פּאַפּיר, קוים־קוים וואָס מע האָט געקאָנט איבערלייענען: ש־ע־מ־ע־ר־ו־צ־י.

---

1 חולה (כוילע) — אַ קראַנקער.

אָן, איך וויל צונויפנעמען דאָס, וואָס האָט זיך צעשאָטן, פאַלט אָן אויף מיר אַ ניסערײַ. איך זאָל אַרײַנצײַען אין נאָז אַרײַן אַ גאַנצע פּושקע מיט שמעק־טאַבעק, וואָלט איך נישט באַדאַרפט אַזוי שטאַרק ניסן. איך נים אַזוי לאַנג, ביז איך כאַפּ מיך אַרויס אינדרויסן. טאָמער וועל איך אויפהערן ניסן. ווער־וואָס? עס קומט אָן די מאַמע און דערזעט, איך נים. פרעגט זי מיך: וואָס איז? איך קאָן איר ענטפערן נאָר טשכי! און טשכי! און ווי־עראַמאַל טשכי!

— ווינד איז מיר, ווו האָסטו געכאַפּט אַזאַ קאַטער? — זאָגט צו מיר די מאַמע און ברעכט די הענט. איך הער נישט אויף צו ניסן און ווייז מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. זי גייט אַרײַן און לויפט אַרויס צוריק נאָך מיט אַ גרעסערער ניסערײַ, ווי איך. קומט אָן מײַן ברודער עליע און דערזעט אונדז ביידע ניסן. פרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווײַזט אים די מאַמע מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. ער כאַפּט זיך אַרײַן און לויפט אַרויס צוריק מיט אַ געוואַלד:

— ווער האָט דאָס צע— טשכי! טשכי!...

איך האָב שוין לאַנג נישט געזען מײַן ברודער עליע אין כעס אַזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענט גלײַך אויף מיר. אַ גליק, וואָס ער ניסט, אַגישט — וואָלט איך פון זײַנע הענט אַרויס אַ קאַליקע. מײַן שוועגערין ברכה קומט אָן, טרעפט זי אונדז אַלע דרײַ האַלטן זיך מיט די הענט בײַ די זײַטן און ניסן.

—וואָס איז מיט אײַך? וואָס האָט איר זיך פלוצעם צעניסט?

וואָס זאָלן מיר איר זאָגן? מיר קאָנען דען אויסרעדן אַ וואָרט? ווײַזן מיר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. כאַפּט זי זיך אַרײַן און לויפט באַלד אַרויס צוריק רויט, ווי העליש פײַער, און פאַלט אָן אויף מײַן ברודער עליען:

— וואָס האָב איך דיר גע — טשכי! טשכי!...

קומט אָן אונדזער שכנה. פעסיע די גראָבע. זי רעדט צו אונדז, נ...‏ קיינער קאָן איר נישט ענטפערן קיין וואָרט. מיר ווײַזן איר מיט דער האַ... אַהין, אין שטוב אַרײַן. זי גייט אַרײַן און לויפט אַרויס צוריק:

— וואָס האָט איר אַזעלעכס גע— טשכי! טשכי!...

אונדזער שכנה מאַכט מיט ביידע הענט. עס קומט אַרויס איר מאַן, משה דער אײַנבינדער. דער אײַנבינדער קוקט אויף אונדז און לאַכט.

— וואָס איז דאָס אײַך אײַך אָנגעפאַלן פאַר אַ ניסערײַ?

— זייט זיך מטריח אהי — טשכי! טשכי! — זאָגן מיר צו אים און ווי...ַזן אים אַלע אַהין, אין שטוב אַרײַן. דער אײַנבינדער גייט אַרײַן צו אונדז אין שטוב אַרײַן און שפּרינגט אַרויס מיט אַ געלעכטער:

קומט אים אַזױפּיל, און פֿאַר דער טירחה[1] אַזױפּיל און אַזױפּיל. געװײנטלעך, זאָגט ער אַלעמאָל טײערער. אַלע טאָג הערכערט ער דעם פּרײז. דאָס הײסט, נישט ער הערכערט, נאָר מײן שװיגערין הערכערט.

— מאָנעפּשעך[2], — זאָגט זי, — עסט מען חזיר, זאָל רינען איבערן באָרד, אַז דו ביסט שױן יאָ געװאָרן אַ מײזנטרײבער, נעם כאָטש געלט.

מײן ברודער עליע שפּאַצירט איבער דער שטוב און צופּט זיך דאָס בערדל. ער האָט שױן אַ היפּש בערדל. סע װאַקסט בײ אים מיט רוחות. ער צופּט עס, און סע װאַקסט. מאָדנע װאַקסט דאָס בערדל, אױפֿן האַלדז גאָר האָט זיך עס בײ אים צעװאַקסן. דאָס פּנים איז גלאַט, נאָר דער האַלדז איז פֿול מיט באָרד. איר האָט געזען אַמאָל אַזאַ באָרד?

אַלעמאָל, װען מײן ברודער עליע פֿאַרדינט געלט, װערט ער בײ זײן װײב ברכה אַ מיוחס. איך װער אױך בײ איר טײערער, װאָרעם איך העלף מײן ברודער פֿאַרדינען געלט. אַזױ רופֿט זי מיך „שלעפּער" אָדער „שלים־מזל". איצט האָט זי מיך פֿאַרצױגן. איך הײס שױן בײ איר „מאָטעלע":

— מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

— מאָטעלע! נעם מיר אָן אַ קװאָרט װאַסער.

— מאָטעלע! טראָג אַרױס דאָס מיסט.

אַז מע פֿאַרדינט געלט, איז גאָר אַנדערע װערטער.

ה.

דער חסרון פֿון מײן ברודער עליע — װאָס ער האָט ליב אַ סך. קװאַס אַ דײזשקע. טינט — טױזנט פֿעלשער. אַ פּראָשעק פֿון מײז — אַ פֿולער זאַק. אונדזער שכנהס מאַן, דער אײנבינדער, האָט אים אָבער געזאָגט: „װאָס דאַרף מען אַזױ פֿיל?" האָט אים נאָך מײן ברודער עליע גוט מכבד געװען. װאָלט מען כאָטש דעם זאַק פֿאַרשלאָסן ערגעץ אין אַ שאַפֿע. גײען זײ אַלע אַװעק און לאָזן מיך איבער אײנעם אַלײן מיטן זאַק. װאָס קומט מיר דערפֿאַר, װאָס איך האָב זיך אָװעקגעזעצט אױף אים אַ װײלע רײטנ־דיק? עלעהײ ס'איז אַ פֿערדל! זאָל איך זײן אַ נביא, אַז דער זאַק װעט פּלאַצן, און עס װעט זיך געבן אַ שאָט אױס פֿון אים עפּעס אַ געלע זאַך! דאָס איז טאַקע דער געלער פּראָשעק, װאָס מײן ברודער עליע פֿאַרטרײבט מיט אים די מײז. ער האָט אַזאַ שאַרפֿן ריח, אַז מע קאָן הלשן! איך בײג זיך

---

1 טירחה (טירכע) — מי, אַרבעט.

2 מאָנעפּשעך — אָדער־אָדער, אײנס פֿון די בײדע.

ג.

אַ גאַנצע נאַכט זיינען מיר אויסגעזעסן ביי בערע דעם שוסטער. בערע אַליין איז אויך געזעסן מיט אונדז. אָך, וואָסערע שיינע מעשיות ער דער־ציילט זיך אָן!

מיין ברודער עליע הערט אויס די מעשיות און די ברעמען ביי אים שמייכלען. דאָס הייסט, ער אַליין לאַכט נישט, נאָר די ברעמען לאַכן. אַ מאָד־נער געלעכטער. בערע דער שוסטער באַמערקט דאָס נישט. ער הערט נישט אויף צו דערציילן זיינע וואונדערלעכע מעשיות. איין מעשה איז מוראדי־קער פון דער אַנדערער. אָט אַזוי זענען מיר אָפּגעזעסן ביז טאָג. און שטשע־רעס? איר זאָלט זאָגן — איין שטשער אַפילו.

— איר זייט אַ כישופמאַכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מיין ברודער עליע. און ער גייט אַרויס אין שטאָט און דערציילט זיך אָן חידושים, וויאַזוי מיר האָבן ביי אים מיט אַ שפּרוך אַרויסגעטריבן אַלע שטשערעס אין איין נאַכט. ער שווערט, אַז ער האָט אַליין געזען, וויאַזוי מיין ברודער עליע האָט עפּעס געשעפּטשעט, זענען אַרויס די שטשערעס פון די נאָרעס און האָבן זיך געלאָזט באַרג־אַראָפּ, אַהין, צום טייך צו, אַריבער־געשווומען דעם טייך און אַוועק ווייטער. ער ווייסט נישט וווהין...

ד.

— דאָ טרייבט מען מייז? — אַזוי [illegible]ט מען אַלעמאָל צו אונדז מיט אַ גיים און מע רופט אונדז, מיר זאָלן זיך[1] מטריח זיין; קומען אַרויסטרייבן די מייז מיט אונדזער שפּרוך...

מיין ברודער עליע איז אָבער אַן אמתער מענטש. ער האָט פיינט „ליגנים". ער זאָגט, אַז טרייבן טרייבט ער מייז נישט מיט קיין שפּרוך, נאָר מיט אַ פּראָשעק. ער האָט אַ פּראָשעק אַזעלכן, וואָס אַז די מייז דער־שמעקן אים, צעלויפן זיי זיך.

— לאָז זיין אַ פּראָשעק, לאָז זיין אַ שוואַרציאָר, אַבי איר זאָלט מיר אַרויסטרייבן די מייז!... וויפל וועט דאָס קאָסטן?

מיין ברודער עליע האָט פיינט דינגען זיך. ער זאָגט, אַז פאַרן פּראָשעק

---

1 זיך מטריח (מאַטריעך) זיין — אַזאַ העפלעכקייט-ווענדונג, אַזוי ווי: „זיין אַזוי גוט".

גאַנצער שטאָט, אַז אַזוי ווי מיר פֿאַרטרייבן מייז, פֿאַרטרייבט קיינער נישט. זי האָט אונדז געמאַכט אַ נאָמען. פֿריִער מיטן קוואַס האָט זי אויך געפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָט; נאָכדעם האָט זי אויסגעפּויקט, אַז מיר מאַכן אַזאַ טינט, וואָס עס עקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער גע־האָלפֿן איר פּויקן, אַז קיינער דאַרף נישט קיין טינט? מייז איז נישט דאָס, וואָס טינט. מייז זענען פֿאַראַן אומעטום, כמעט אין יעדער שטוב. יעדער באַלעבאָס האָט אַ קאַץ. נאָר וואָס העלפֿט איין קאַץ קעגן אַזויפֿיל מייז? בפֿרט שטשורעס! שטשורעס הערן אַ קאַץ, ווי המן דעם גראַגער[1]. אַ סברה[2], אַז פּאָר שטשורעס האָט אַ קאַץ אַליין אויך מורא. אַזוי זאָגט בערע דער שוסטער. ער דערציילט זיך אָן פֿון שטשורעס אַזעלכע מעשׂיות, אַז אַ שרעק! מע האַלט אים אַפֿילו פֿאַר אַ שטיקל בעל־מגזם[3], נאָר לאָז זיין, אַז ס'איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס אויך שיין.

ער זאָגט, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי צוויי גרויסע שטשורעס זייַנען אַרויס פֿון זייערע נאָרעס און האָבן פֿאַר זייַנע אויגן אויפֿגעגעסן אַ פּאָר שטיוול. בייַנאַכט איז דאָס געווען. צוגיין נאָענט האָט ער מורא געהאַט — צוויי מוראדיקע שטשורעס, ווי קעלבלעך די גרייס. פֿונדעסטוועגן האָט ער זיי געטריבן, געפֿייפֿט אויף זיי, געטופּעט מיט די פֿיס, געשריגן: קיש־קיש־קיש־קיש! עס האָט נישט געהאָלפֿן קיין זאַך. ער האָט זיי אַ וואָרף געטאָן אַ קאָפּיטע פֿון אַ שטיוול, האָבן זיי אַ קוק געטאָן אויף אים און געטאָן זייערס, נאָכדעם האָט ער זיי אַ שמיץ געטאָן אין פּנים די קאַץ. זענען זיי אָנגעפֿאַלן אויף דער קאַץ און האָבן זי אויך אויפֿגעגעסן. קיינער האָט אים נישט געוואָלט גלייבן, נאָר־אַז אַ מענטש שווערט!

— לאָזט מיך אָקאָרשט אויף איין נאַכט, — זאָגט צו אים מיין ברודער אליהו, — וועל איך אייך אַרויסטרייבן אַלע שטשורעס!

— אָך, מיטן גרעסטן כּבֿוד! — זאָגט בערע דער שוסטער. — איך וועל אייך נאָך זאָגן אַ דאַנק!...

---

1 הערן, ווי המן (האָמען) דעם גראַגער — פֿאָלקסווערטל. באַטייַט: זיך נישט וויסנדיק מאַכן, נישט האָבן מורא דערפֿאַר.
2 אַ סברה (סוואָרע) — ווייַזט אויס, זייער מעגלעך.
3 בעל־מגזם (באַל־מעגאַזעם) — אַזאַ איינער, וואָס מאַכט אַ זאַך גרעסער ווי זי איז, וואָס דערציילט נישט־אמתע געשיכטעס.

אזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער עליע. ער האָט פײַנט, אַז מע פרעגט אים קשיות[1] סתּם בײַ דער רעכטער אַרבעט. איך קוק און שווײַג. איך זע, אַז חוץ דעם רויטן פּראָשעק, איז דאָ בײַ אים נאָך אַ פּראָשעק. אויך גוט צו מײַז. נאָר מען דאַרף זײַן מיט דעם געהיט!

— סם־המות![2] — זאָגט מײַן ברודער עליע אפשר הונדערט מאָל דער מאַמען, ברכהן און מיר. דער עיקר — מיר, איך זאָל זיך חלילה צו דעם נישט צורירן — ס'איז סם!

די ערשטע פּרווו האָבן מיר געמאַכט אויף אונדזער שכנה פּעסיעס מײַז. דאָרט האַלטן זיך מײַז צן אַ שיר. איר ווייסט דאָך, אַז איר מאַן איז אַן אײַנבינדער. משה רופט מען אים. תּמיד איז בײַ אים אַ פולע שטוב מיט ספרים, מײַז האָבן ליב ספרים. און נישט אַזוי ספרים, ווי פּאַפּ. פּאַפּ איז דאָס, וואָס מע קלעפּט מיט דעם ספרים. צוליב דעם פּאַפּ עסן זיי ספרים אויך.

— לאָזט מיך אויף איין נאַכט! — בעט זיך מײַן ברודער עליע בײַם אײַנבינדער. דער אײַנבינדער וויל נישט. ער זאָגט:

— איך האָב מורא, זאָלסט מיר נישט איבערפירן די ספרים.

— מיט וואָס וועל איך אײַך איבערפירן די ספרים? — פרעגט אים מײַן ברודער עליע.

— איך ווייס אַליין נישט מיט וואָס, נאָר איך האָב מורא. ס'איז פרעמדע ספרים.

נו, גייט רעדט מיט אַן אײַנבינדער! קוים געפּועלט, ער זאָל אונדז צו־לאָזן אויף איין נאַכט.

ב.

די ערשטע נאַכט איז אונדז נישט געראָטן. נישט געכאַפּט איין מויז אפילו! מײַן ברודער עליע זאָגט אפילו, אַז ס'איז אַ גוטער סימן. די מײַז, זאָגט ער, האָבן דערשמעקט דעם פּראָשעק, זײַנען זיי זיך צעלאָפן. דער אײַנבינדער דרייט מיטן קאָפּ און שמייכלט מיט איין ליפּ. אפנים, ער גלייבט נישט. פונדעסטוועגן איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָט, אַז מיר פאַר־טרייבן מײַז. דער קלאַנג האָט זיך טאַקע געגומען פון אונדזער שכנה פּעסיען. זי איז אַוועק גאַנץ פרי אין מאַרק און האָט צעפּויקט איבער דער

1 קשיות (קאַשעס) — פּראַגעס.
2 סם־המות (סאַם־האַמאָוועס) — טויטלעכער גיפט.

מיט אונדז, אזוי זאָגט אונדז אָן די מאַמע א בשורה[1]. מיר אָבער וועלן אויף זיי נישט וואַרטן. מיר ווילן נישט זען, וויאַזוי וואַסערפירערס וועלן זיך מיט אונדז רעכענען. איך און מיין ברודער עליע נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און — מאַרש צו זיינעם א חבר פיניע.

— דאַרט לאָזן זיי אונדז זוכן, אַז זיי באַדאַרפן!...

אזוי זאָגט מיר מיין ברודער עליע, נעמט מיך פאַר א האַנט און מיר לאָזן זיך גיך און געשווינד באַרג-אַראָפּ, צו-זיין חבר פיניע. אַז מיר וועלן זיך זען, וועל איך אייך אַמאָל באַקאַנט מאַכן מיט מיין ברודער עליעס חבר פיניע. ס'איז כדאי, איר זאָלט זיך מיט אים באַקענען: ער האָט אויך אין זיך גוטע געדאַנקען.

אַ גאַס ניסט

א.

ווייסט איר, וואָס פאַר אַ סדרה[2] עס גייט ביי אונדז היינט? — מייז! מיין ברודער עליע האָט א גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מען מאַכט דורך דעם געלט, „פאַר א רובל — הונדערט". ער האָט זיך שוין אויסגע-לערנט, זאָגט ער, אַרויסטרייבן מייז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוס-קייטן. שטשערעס אויך. לאָז מען אים נאָר אַריינלאָזן ערגעץ מיט זיין פּראַ-שעק — אַזוי בלייבט נישט איין מויז.ווי צעלייפן זיך. א סך פיגערן אַוועק. נישטאָ מער קיין מייז! וויאַזוי ער מאַכט דאָס — ווייס איך נישט. ס'איז אַ סוד. דאָס בוך האַלט ער אין בוזעם-קעשענע, דעם פּראָשעק אין אַ פּאַפּיר. דער פּראָשעק איז רויטלעך און צעריבן דין, ווי שמעק-טאַבאַק. רופן רופט ער עס „שעמעריצי".

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבן אַ „וואָס-הייסט-דאָס", וועסטו ביי מיר עפענען מיטן קאָפּ די טיר!

---

1 בשורה (בסורע) — דאָ געמיינט: וויכטיקע נייעס.

2 גייט א סדרה (סעדרע) — דאָ געמיינט: מיט וואָס מע פאַרנעמט זיך איצט, וואָס איז אַקטועל.

ג.

— איצט וועל איך שוין זיין קליגער. — מאַכט צו מיר מיין ברודער עליע. — לאָז נאָר ווערן נאַכט, אַזוי טראָגן מיר אָפּ די פלעשער צום טייך.

גערעכט, ווי איך בין אַ ייד! וואָס קאָן זיין נאָך קליגער דערפון? סיי־ווי־ביי גיסט מען אין טייך אריין כל האָפּאָסקודסטוועס! דאָרט וואַשט מען גרעט, דאָרט באָדט מען פערד, דאָרט פּאָליאָסקען זיך חזירים. איך בין מיטן טייך אַ נאָענטער מחותן. איך האָב אייך שוין אַמאָל באַשריבן, ווי איך כאַפּ דאָרטן פיש. דערפון וועט איר לייכט פאַרשטיין, ווי איך האָב ארויסגעקוקט אויף דער מינוט, ווען מיר וועלן גיין צום טייך. עס איז נאָר געוואָרן נאַכט, האָבן מיר אָנגעפּאַקט פולע קוישן מיט פלעשער און גענומען טראָגן זיי צום טייך. אויסגעגאָסן די טינט, אָפּגעטראָגן די ליידיקע פלעשער אהיים און גענומען ווידעראַמאָל פולע פלעשער. אַ גאַנצע נאַכט האָבן מיר אַזוי געאַרבעט. איך האָב שוין לאַנג נישט געהאַט אַזאַ גוטע פריילעכע נאַכט. שטעלט אייך פאָר: די שטאָט שלאָפט. דער הימל איז אויסגעשטערנט. די לבנה שיינט אַראָפּ אין טייכל אריין. ס'איז שטיל — מחיה. דאָס טייכל איז אַ לעבעדיק טייכל. קומט נאָך פּסח, אַז עס צעגייט דאָס אייז, אַרבעט דאָס מעשים! בלאָזט זיך אָן, צעשפּרייט זיך און צעגיסט זיך. וואָס ווייטער ווערט דאָס קלענער, שמעלער און פלאַטשיקער. צום סוף זומער ווערט דאָס גאָר אַנטשוויגן. עס כאַפּט אַ דרעמל. עמעצער אויפן דנאָ אין בלאָטע מאַכט: בול־בול־בול. אַ פּאָר זשאַבקעס רופן זיך אָפּ פון יענער זייט: קרוא־קרוא! ס'איז אַ ביזיון, נישט־קיין טייך! איר קאָנט פאַרשטיין, אַז איך קאָן אים איבערגיין צופוס פון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעטאָן די הויזן!

פון אונדזער טינט איז דאָס טייכל געוואָרן אַ ביסל גרעסער. אַ קליי־ניקייט, אפשר טויזנט פלאַש טינט! דערפאַר האָבן מיר זיך אָנגעהאָרעוועט, ווי די אָקסן. אַנטשלאָפן געוואָרן זיינען מיר, ווי די געהאַרגעטע. אויפגע־וועקט האָט אונדז די מאַמע מיט אַ געוויין:

—פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן און ווי איז מיין וועלט! וואָס האָט איר געטאָן אַזעלעכס מיטן טייך?...

עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אַז מיר האָבן אומגליקלעך געמאַכט אַ גאַנצע שטאָט: די וועשערינס האָבן נישט וווּ צו וואַשן גרעט. די באַלע־גאָלעס האָבן נישט וווּ אָנצוטרינקען די פערד. די וואַסערפירערס... אָט וועלן זיי זיך צונויפנעמען אַלע אינאיינעם און וועלן קומען זיך רעכענען

ב.

איך ליג נאָך אויף מיין געלעגער, אויף דער ערד, און הער פונקט שלאָף אַ הורהאַ. עס לאָזן זיך הערן אַלערליי באַקאַנטע קולות. ביסלעכווייז עפֿן איך אויף די אויגן — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שיין פֿון דער זון האָט זיך אַריינגעריסן דורכן פֿענצטער, רופֿט מיך אינדרויסן אַרויס. איך וויל זיך דערמאָנען, וואָס איז געווען נעכטן — אַהאַ! מינט!... איך כאַפּ זיך אויף און טו זיך אָן אויף גיך. מיין מאַמע איז פֿאַרהיינט (ווען איז זי נישט פֿאַרהיינט?), מיין שוועגערין ברכה איז אין בעט (ווען איז זי נישט אין בעט?), און מיין ברודער עליע שטייט אין מיטן שטוב, דעם קאָפּ אַראָפּ, כאָטש מעלק אים אויס. וואָס איז די מעשה? נישט איין מעשה, נאָר עטלעכע מעשׂות! אונדזערע שכנים זיינען אויפֿגעשטאַנען אינדערפֿרי, האָט זיך אָנגעהויבן אַ התונה — מע האָט זיי געקוילעט. איינעם האָט מען אָפּגעשפּריצט די גאַנצע וואַנט מיט טינט, דעם אַנדערן האָט מען אָפּגענאָמען אַ נייעם פּאַרקן. דער דריטער האָט געהאַט צוויי ווייסע ציגן, האָט מען זיי אים געמאַכט שוואַרץ, נישט צו דערקענען. דאָס אַלין וואָלט נאָך געווען צו דערליידן, ווען נישט דעם שוחטס זאַקן. אַ נייע פּאָר זאַקן, ווייסע זאַקן האָט די שוחטקע אויסגעהאַנגען ביי אונדזער שכנה אויפֿן פּאַרקן, האָט מען פֿון זיי געמאַכט אַ תּלי[1]. עמעצער האָט זי געבעטן, זי זאָל אויסהענגען זאָקן אויף אַ פֿרעמדן פּאַרקן. די מאַמע האָט איר צוגעזאָגט אָפּקויפֿן אַ פּאָר נייע זאָקן. אַבי ס'זאָל זיין שטיל. וואָס זשע וועט זיין מיט דער וואַנט? מיטן פּאַרקן? ס'איז געבליבן, אַז מיין מאַמע מיט מיין שוועגערין ברכה זאָלן זיך אַוועקשטעלן מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווייסע ליים און פֿאַרשמירן די פֿלעקן.

— אייער גליק, וואָס איר האָט אָנגעטראָפֿן אויף ערלעכע שכנים. ווען איר טרעפֿט מיט אייער טינט אויף מנשה דעם רופֿאס גאַרטן, וואָלט איר געוווסט, וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן!

אַזוי זאָגט אונדזער שכנה פּעסיע צו מיין מאַמען.

— וואָס זשע מיינט איר? צו שלימזל דאַרף מען איך האָבן מזל! — ענטפֿערט איר די מאַמע און קוקט אויף מיר.

וואָס מיינט זי, אַשטייגער?...

---

[1] מאַכן אַ תּל (טעל) — צעשטערן, קאַליע מאַכן.

— א' רעד נישט פֿון קיין טינט! — ענטפֿערט איר מיין ברודער עליע — כאַפּט דער רוח די טינט! איך רעד פֿון די פֿלעשער! עס ליגט אַ קאַפּיטאַל אין די פֿלעשער! מע דאַרף זען אויסליידיקן די פֿלעשער און מאַכן פֿון זיי געלט!...

פֿון אַלצדינג מאַכט ער געלט! און עס בלייבט, אַז מע דאַרף די טינט אויסגיסן צו אַלדי שוואַרצע יאָר! שלעכט איז נאָר איין זאַך: וואָהין גיסט מען אוים אַזוי פֿיל טינט? עס איז פּשוט אַ ביזיון[1]!...

— עס וועט נישט העלפֿן. — זאָגט מיין ברודער עליע. — מע וועט מוזן צוואַרטן ביז ביינאַכט. ביינאַכט איז פֿינצטער, וועט קיינער נישט זען.

קוים דערלעבט נאַכט. אויף צו־להכעיס שיינט די לבנה, ווי אַ לאַמ־טערן. דעמלט וועט מע דאַרף, וועט זי זיך באַהאַלטן. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איר!... אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע, און מיר טראָגן אַרויס אַ פֿלאַש נאָך אַ פֿלאַש — און פֿליך אויסגיסן אַרויס. פֿון גיסן אויף איין אָרט ווערט אַ טייך. מע דאַרף נישט גיסן כסדר אויף איין אָרט. אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע, און איך פֿאָלג אים. איך זוך אים אַלע־מאָל אַ פֿריש אָרט. יעדע פֿלאַש האָט ביי מיר אַן אַנדער אָרט. דער שכנהס יאַנטע — פֿליך! דעם שכנס פֿאַרקן — פֿליך! צווי ציגן ליגן אַקעגן דער לבנה און מאַלעגיירען — פֿליך!

— היינטיקס מאָל גענוג! — זאָג מיין ברודער עליע, און מיר גייען שלאָפֿן.

שטיל און פֿינצטער. עס לאָזט־זיך הערן דער טשירקון[3]... פֿון הינטערן אויוון הערט זיך אַ מרוקען פֿון דער קאַץ. אַ גרויסע פּעפּערין: טאָג ווי נאַכט וואָלט זי זיך נאָר געוואַרעמט און געדרימלט. און הויז אויף יענער זייט מיר הערן זיך שטילע טריט. אפֿשר אַ נישט־גוטער?... די מאַמע שלאָפֿט נישט. זי שלאָפֿט, דאַכט זיך, קיינמאָל נישט. איך הער זי שטענדיק, ווי זי קנאַקט די פֿינגער, זיפֿצט און קרעכצט, און רעדט צו זיך אַליין. אַזאַ טבע ביי איר. אַלע נאַכט טענהט זי זיך אוים אַ ביסל. זי דערציילט אירע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָס?... מיט גאָט?... אַלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ קרעכץ:

— אוי, גאָט! גאָט!...

---

1 בזיון (ביזאָיען) — אַ גרויסע בושה.
3 טשירקון — אַ גריל, אַזאַ פֿליגעלע.

מיר טראָגן אַרויס אַ פּלאַש נאָך אַ פּלאַש — און פֿליוך אינדרויסן אַרויס

אריין א בחורל, א ציקאווע בחורל[1]. ער איז שוין א התן. איך קען אים. קאפל הייסט ער. דער טאטע זיינער איז־א שניידער.

— דא פארקויפט זיך טינט לאחדים?

— יא, וואס איז דען?

— איך האב געוואלט א ביסל טינט.

— וויפל דארפסטו טינט?

— גיט מיר פאר א קאפעקע טינט.

מיין ברודער עליע איז אויסער זיך. ער זאל זיך נישט שעמען פאר דער מאמען, וואלט ער אט דעם חתן קאפל פריער דורכגעפאטשט און נאכ־דעם ארויסגעווארפן פון שטוב. ער האלט זיך איין און גיסט אים אן פאר א קאפעקע טינט. עס גייט נישט אוועק קיין פערטל שעה, קומט אריין א מיידל. דאס מיידל קען איך נישט. זי קאלופעט מיטן פינגער די נאז און רעדט צו מיין מאמען:

— דא מאכט מען טינט?

— יא, וואס איז דען?

— די שוועסטער האט געבעטן, טאמער קאנט איר לייען א ביסל טינט? זי דארף אוועקשרייבן א בריוול קיין אמעריקע צו איר התן.

— ווער איז דיין שוועסטער?

— באסיע די נייטארין.

— א? זע נאר, ווי זי איז אויסגעוואקסן, קיין עין־הרע! איך האב דיך גאר נישט דערקענט. א טינטערל האסטו?

— ווי קומט צו אונדז א טינטערל? מיין שוועסטער האט געבעטן, טאמער האט איר א פען, זי וועט נאר אנשרייבן דאס בריוול קיין אמעריקע, גיט זי אייך אפ צוריק די טינט־און־פען.

מיין ברודער עליע איז נישטא ביים טיש. ער איז אין אלקער. ער גייט ארום מיט שטילע טריט ,קוקט אראפ און בייסט די נעגל.

נאכווייעניש פון דער טינט־פארפלייצונג

א.

מיין ברודער עליע גייט ארום אין איינע צרות: וואס טוט מען מיט דער טינט?

— ווידעראמאל טינט? — זאגט אים די מאמע.

---

1 בת־יחידה (באס־יעכידע) — איין־איינציקע טאכטער.

די צוויי ווערטער „לאחדים" און „וואלזול" זיינען געווען אזוי גרויס, אז זיי האָבן פאַרנומען כמעט דעם גאַנצן בויגן. אז דאָס אָנגעשריבענע האָט זיך אויסגעטריקנט, האָט ער דאָס פּאַפּיר אויסגעהאָנגען ביי אונדז אויף דער טיר פון יענער זייט. א סך מענטשן זיינען דורכגעגאַנגען און האָבן זיך אָפּגעשטעלט קוקן. איך האָב געזען דורכן פענצטער. מיין ברודער עליע קוקט אויך אין פענצטער אריין און ברעכט די פינגער. א סימן, אז ער איז צעטראָגן. ער מאַכט צו מיר:

— ווייסטו וואָס? גיי אויסיסטן שטעל זיך אוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען?

מיך דאַרף מען נישט לאַנג בעטן. איך שטעל זיך אוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס מע זאָגט: ווער עס שטעלט זיך אָפּ און וואָס מע רעדט. אָפּגעשטאַנען אַקעגן א האַלבע שעה, קום איך אריין צוריק אין שטוב. מיין ברודער עליע גייט צו צו מיר און פרעגט מיך שטיל:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס האָבן זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענטשן, וואָס זענען געגאַנגען פאַרביי.

— זיי האָבן געזאָגט, אז ס'איז שיין אָנגעשריבן.

— און מער גאָרנישט?

— מער גאָרנישט.

מיין ברודער עליע זיפצט. וואָס זיפצט ער? די מאַמע פרעגט אים אויך דאָס זעלבע.

— וואָס זיפצטו, נאַרעלע? וואַרט אויס א קאָפּ. אין איין טאָג, ווילסטו, זאָל אויספאַרקויפט ווערן די גאַנצע סחורה?

— באַטש א פּעטשאַטעק![1]... — זאָגט איר מיין ברודער עליע מיט טרערן אין האַלדז.

— ביסט א גרויסער נאַר, זאָג איך דיר. וואַרט אויס, מיין קינד, דו וועסט, אם־ירצה־השם, האָבן א פּעטשאַטעק אויך.

אזוי זאָגט צו אים די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשן זיך און גייען עסן. מיר שפּאַרן זיך צונויף אַלע פיר אינאיינעם. איבער די פלעשער איז ענג אין שטוב — סכנות. נאָר־וואָס מיר האָבן אָנגעהויבן עסן, לויפט

[1] א פּעטשאַטעק — אן אָנהייב פון לייזונג (פון אוקראַיניש).

זוי אהינצוטאָן. מיין ברודער עליע איז שוין געווען אומעטום. פאַרקויפן לאחדים¹ איז נישט קיין פלאַן — אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. און ער גייט אוועק צו די קרעמערס.

געקומען צו איינעם א גרויסן הורטאָווניק, הייסט-ער זיך ברענגען אַ פלעשל. ער וויל עס אָנקוקן. דעם אַנדערן האָט ער געבראַכט אַ פלאַש טינט, ווייל ער נישט נעמען אין די הענט אריין, ווייל ס'איז אָן אַ קווייטל. אויפן פלעשל דאַרף זיין, זאָגט ער, א שיין קווייטל מיט אַ צאַצקע. זאָגט אים מיין ברודער עליע: „איך מאַך נישט קיין צאַצקעס, איך מאַך טינט". ענטפערט ער אים: „מאַכט געזונטערהייט". האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן צו יודל דעם שרייבער, האָט אים יודל דער שרייבער געזאָגט עפּעס אַ מיאוס וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפט מיט טינט אויף אַ גאַנצן זומער. פרעגט אים מיין ברודער עליע: „וויפל פלעשער טינט האָט איר דאָס איינגעהאַנדלט?" זאָגט אים יודל דער שרייבער: „פלעשער? — איך האָב געקויפט אַ פלאַש טינט, וועל איך האָבן און האָבן, ביז ס'וועט אויס-גיין, וועל איך קויפן נאָך אַ פלאַש"... אָט האָסטו דיר אַ געשעפט! א שרייבערוק קאָן! פריער האָט ער געזאָגט, אַז אויף טינט גייט ביי אים אַוועק אַ פאַרמעגן; איצט קויפט ער אַ פלאַש טינט, וועט ער האָבן און האָבן!... מיין ברודער עליע איז געבליבן אויס מענטש. ער ווייסט נישט, וואָס ער זאָל טאָן מיט אַזויפיל טינט? פריער האָט ער געזאָגט, אַז לאחדים פאַרקויפט ער נישט קיין טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרן. ער וועט שוין אָנהייבן, זאָגט ער, פאַרקויפן לאחדים. איך וואָלט שוין אַ בעלן זיין וויסן, וואָס הייסט „לאחדים"?. .

אָט וואָס „לאחדים" הייסט. איר מעגט דאָס האָרכן.

ה.

מיין ברודער עליע האָט געבראַכט צו טראָגן אַ גרויסן בויגן פאַפּיר. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און אָנגעשריבן מיט גרויסע אותיות:

דאָ פאַרקויפט מען טינט ו[illegible]
און לאחדים גוט און ו[illegible]אָלוול.

---

1 לאחדים (לאַכאָדים) -- איינציקווייז, אין דעטאַל, אין קלענערע מאָסן.

די ארבעט איז געווען איינגעטיילט גוט

אַ בלעכנס אויף צו גיסן די טינט פון פאַס אין די פלעשער. דאַ האָט ער ווידער איינגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פאַרקייטלען די טיר. נאָכ־דעם האָט מען זיך אַלע פיר גענומען צו דער אַרבעט.

די אַרבעט איז געווען איינגעטיילט דווקא גוט. מיין שוועגערין ברכה האָט די פלעשער דורכגעשווענקען און איבערגעגעבן צו דער מאַמען. די מאַמע האָט אַריינגעקוקט אין יעדער פלאַש און איבערגעגעבן צו מיר אין די הענט אַריין. איך האָב נאָר באַדאַרפט אַריינשטעקן אין פלאַש די לייקע און צוהאַלטן מיט איין האַנט די לייקע, מיט דער אַנדערער די פלאַש. און מיין ברודער עליע האָט געהאַט איין אַרבעט: אָננעמען מיטן קוואַרטל פון פאַס און גיסן צו מיר איבער דער לייקע.

אָן אַרבעט איז דאָס זייער אַ ווילע, אַ פרייליכע. איין חיסרון נאָר: ס'איז טינט — עס פלעקט די פינגער, די הענט, די נאָז, דאָס גאַנצע פנים. מיר ביידע, איך און מיין ברודער עליע, האָבן זיך געמאַכט שוואַרץ ווי די שדים[1]. דאָס ערשטע מאָל זע איך, מיין מאַמע זאָל לאַכן. פון מיין שוועגערין ברכה שמייכלט מען נישט: יענע איז שיר צעזעצט געוואָרן פאַר געלעכטער. מיין ברודער עליע האָט פיינט, אַז מע לאַכט פון אים, בייזערט ער זיך אויף מיין שוועגערין ברכה און פרעגט זי, וואָס זי לאַכט. לאַכט זי נאָך שטאַרקער. ווערט ער נאָך מער אין כעס, לאַכט זי נאָך מער. ביז די מאַמע הייבט איר אָן בעטן, עס זאָל האָבן אַ סוף, און אונדז זאָגט זי, מיר זאָלן זיך איינוואַשן.

מיין ברודער עליע האָט אָבער קיין צייט נישט. אים קריכט נישט אין קאָפּ וואַשן זיך. אים ליגט דער קאָפּ אין פלעשער. אויסגעגאַנגען אַלע פלעשער. נישטאָ קיין פלעשער! ווו קריגט מען נאָך פלעשער? ער רופט אָפּ מיין שוועגערין ברכה אויף אַ זייט, גיט איר געלט און רוימט איר איין אַ סוד, זי זאָל גיין נאָך פלעשער. הערט זי אים אויס, טוט אים אַ קוק אין פנים אַריין און שיסט אויס אַ געלעכטער. ווערט ער אין כעס און רופט אַוועק די מאַמע אויפן זעלבן סוד. די מאַמע גייט אַוועק קויפן פלעשער, און מיר נעמען זיך ווידער גיסן וואַסער אין פאַס אַריין.

ד.

וויפל טינט מיר האָבן — קאָן איך אייך נישט זאָגן. איך האָב מורא איר נישט טויגנט פלעשער! נאָר וואָס קומט אַרויס — ס'איז נישטאָ זיי

1 שדים (שיידים) — טייוואָלים.

און „גליצערינע" אַ גאַנצע פלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פאַרשפּאַרט אין אַלקער און האָט עפּעס געטאָן. וואָס — ווייס איך נישט. ס'איז סוד. אַלצדינג איז בײַ אים אַ סוד. אַז ער דאַרף זאָגן דער מאַמען, למשל, זי זאָל אים געבן דאָס אייבערשטע פונעם שטײַסל, רופט ער זי אָפּ אויף אַ זײַט און זאָגט איר שטילערהייט: „מאַמע! דאָס אייבערשטע פונעם שטײַסל". די פראַש-קעס מיט דער גליצערינע האָט ער אויסגעמישט אין אַ גאַנצן גרויסן טאָפּ (אַ נײַעם טאָפּ געקויפט). דעם טאָפּ מיטן געמישעכץ האָט ער פאַררוקט אין אויוון און האָט געבעטן דער מאַמען שטילערהייט, זי זאָל פאַרקײַטלען די טיר. מיר אַלע האָבן געמיינט, ווער ווייסט וואָס. די מאַמע האָט אַלע מינוט געכאַפּט אַ קוק צום אויוון. אַפּנים, זי האָט מורא געהאַט, דער אויוון זאָל נישט צעפּלאַצט ווערן אויף שטיקלעך.

נאָכדעם האָט מען אַרײַנגעקאַטשעט אין שטוב אַרײַן דאָס פֿעסל פון קוואַס. נאָכדעם האָט מען פּאַוואָלינקע אַרויסגענומען דעם טאָפּ פונעם אויוון און מע האָט פּאַוואָלינקע אַרײַנגעגאָסן דאָס געמישעכץ אין פֿעסל אַרײַן, נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן גיסן אין פֿעסל אַרײַן וואַסער. אַז דאָס פֿעסל איז געוואָרן אָנגעפּילט העכער האַלב, האָט מײַן ברודער עליע אַ זאָג געטאָן: „גענוג!" און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס „פאַר אַ רובל — הונדערט". געקוקט און געהייסן שטילערהייט זיך ברענגען אַ פרישע פּען מיט אַ ווײַסן בויגן פּאַפּיר, אײַנגעטונקען אין פּאַס די פּען און געגעבן אַ שרײַב עפּעס אויפן ווײַסן בויגן פּאַפּיר מיט אַ דריידל און מיט אַ צוק. דאָס אָנגעשריבענע האָט ער צוגעטראָגן פריער צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מײַן שוועגערין ברכה. זיי האָבן געגעבן אַ קוק אַרײַן און אַ זאָג געטאָן צו אים:

— סע שרײַבט.

אָט אַזוי עטלעכע מאָל, ביז דאָס פּאַס איז געוואָרן פול, ווי אַן אייג. עס איז שוין נישט געווען וווהין צו גיסן וואַסער, דעמלט האָט מײַן ברודער עליע געגעבן אַ הייב אויף די האַנט: „גענוג!" — און מיר אַלע פיר האָבן זיך געזעצט עסן.

ג.

נאָכן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום צעגיסן די טינט אין פלעש-לעך. פלעשלעך האָט מײַן ברודער עליע צונויפגעבראַכט פון דער גאַנצער וועלט. אַלערליי פלעשער און פלעשלעך: גרויסע און קליינע, פלעשער פון ביר, פלעשער פון ווײַן, פלעשער פון קוואַס, פלעשער פון בראָנפן. און גלאַט פלעשער. און אַ „לייקע" האָט ער געקויפט אַ נײַע, און אַ קווערטל

אראפ בײ זיך דערמיט, װאס מיר האבן זיך אפגעבריט אױפן קװאס. אבי ער האט דאס בוך, איז אים גוט. ער האט געקױפט א בוך פאר א רובל. דאס בוך הײסט „פאר א רובל הונדערט!" ער זיצט און לערנט עס אױף אױסנװײניק. דארטן זײנען דא אן א שיר רעצעפטן, װיאזױ מע מאכט געלט. ער קאן שױן כמעט אלע רעצעפטן. ער װײסט שױן, װיאזױ מע מאכט טינט, װיאזױ מע מאכט שװואקס, װיאזױ מע טרײבט ארױס מײז און טאראקאנעס און אנדערע מיאוסקײטן.

ער רעכנט קודם־כלי[1] זיך נעמען צום טינט. טינט, זאגט ער, איז א געטער ארטיקל. אלע לערנען זיך שרײבן. ער איז א בעלן געװען פרעגן בײ יודל דעם שרײבער, װיפל גײט אװעק בײ אים טינט? זאגט ער: א פארמעגן! יודל דער שרײבער האט אפשר זעכציק מײדלעך, װאס ער לערנט זײ שרײבן. ײנגלעך לערנען נישט בײ אים. מע האט פאר אים מורא. ער שלאגט זיך. ער שלאגט מיט א װירע איבער די הענט. מײדלעך קאן מען נישט שלאגן. עס טוט מיר באנק, װאס איך בין נישט געבױרן געװארן בעסער א מײדל. ערשטנס, װאלט איך פארשפארט האװענען יעדן טאג, ס'איז מיר נימאס געװארן. אלע טאג אײן זאך. הײנט װאלט איך נישט געװוסט פון קײן תלמוד־תורה[2]. א האלבן טאג גײ איך אין תלמוד־תורה. לערנען לערן איך אױפן שפיץ מעסער, נאר פעטש כאפ איך אן א שיר.

ב.

מײן ברודער עליע זאגט, אז די װעלט איז געװארן גאר נישט דאס, װאס אמאל. אמאל, אז מע פלעגט מאכן טינט, האט מען, זאגט ער, באדארפט קױפן גאליש־עפעלעך, די גאליש־עפעלעך צעקלאפן, נאכדעם קאכן זײ אױפן פײער װײס איך װיפל, נאכדעם אריינװארפן קופער־װאסער; און כדי די טינט זאל גלאנצן, האט מען נאך געמוזט צוגעבן א שטיקל צוקער — א גאנצער טארעראם! הײנט, זאגט ער, איז גאר גוט! איך קױף מיר, זאגט ער, אין דער אפטײק א „פראשעק" אזעלכן מיט א פלעשל „גליצערינע", מיש דאס אױס מיט װאסער, א זיד אױפן פײער — און פארטיק טינט. אזױ זאגט מײן ברודער עליע.

ער איז אװעק אין אפטײק און האט געבראכט א גוזמא[3] „פראשקעס"

1 קודם־כל (קוידעט קאל) — פריער פון אלץ.
2 תלמוד־תורה (טאלמעד־טוירע) — א חדר פאר ארעמע קינדער.
3 א גוזמא (גוזמע) — דא געמײנט: זײער א סך.

— ווער איז דיין ברודער? — פרעגט ער מיך.

— מיין ברודער עליע. — זאָג איך אים.

— וואָסער עליע? — פרעגט ער מיך.

— דבר נישט, דו נאַרישער יאָלד, אויף דיין אחי![1] — זאָגן צו מיר עטלעכע יידן אלע מיטאמאָל. עס ווערט א טומל, א רעש, אלע מינוט קומען צו נייע מענטשן. דער פּאַליציאַנט האַלט מיך פאר א האַנט און וויל אונדז אָפּפירן (מיך מיטן געטראַנק) גלייך אין פּאַליציע אריין. דער טומל ווערט נאָך גרעסער: „אַ יתום, נעבעך, אַ יתום!" — הער איך פון אלע זייטן. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז איך האַלט שמאָל. איך קוק אויפן עולם, וואָס ארום מיר: „יידן, האָט רחמנות!"... מען וויל ארײַנרוקן דעם פּאַליציאַנט אַ מטבע. ער נעמט נישט. רופט זיך אָן צו מיר איינער, אַן אַלטער ייד, פאַרשטעלט, אויף לשון־קודש[3]:

— מאַטל, רייס אַרויס דעם יד און הייב אויף די רגלים און מאַך פליטה![4]

איך טו זיך אַ רייס אויס, נעם די פיס אויף די פלייצעס און מאַרש אַהיים! נישט טויט, נישט לעבעדיק, פאַל איך אַריין אין שטוב אריין.

— וווּ איז דער קרוג? — פרעגט מיך מיין ברודער עליע.

— אין פּאַליציע! — ענטפער איך אים און פאַל צו צו דער מאַמען מיט א געוויין.

מיר פארפלייצן די וועלט מיט טינט

א.

אוי, בין איך געווען אַ נאַר! דערפאַר, וואָס איך האָב פאַרקויפט נישט אַזאַ גוטן קוואַס, האָב איך געמיינט, אַז מע וועט מיך קעפּן! צום סוף — גאָרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקן.

אַן אַקציע מיט מיין מאַמען! אַלצדינג נעמט זי זיך צום האַרצן. דער־פאַר האָב איך ליב מיין ברודער עליען. מיין ברודער עליע פאַלט נישט

1 דבר (דאַבער) נישט אויף דיין אחי (אָכי) — זאָג נישט אויף דיין ברודער (געזאָגט אומיסטן האַלב אויף העברעיש, דער פּאַליציאַנט זאָל נישט פאַר־שטיין).

3 לשון־קודש (לאָשן קוידעש) — העברעיש.

4 מאַכן פליטה (פלייטע) — אנטלויפן.

מער האָב איך, אפּנים, געטראָפן צו דער באַלייע, וו מע וואַשט גרעט, און אַריינגעפּליוסקעט אַ פּופּצן־צוואָנציק גלעזער צו מיר אין קרוג אַריין. און בין אוועק אין גאַס אַריין מיט אַ נייעם ניגון, וואָס איך אַליין האָב צונויפגעטראַכט:

ייִדן אַ געטראַנק!
טעם גן־עדן!
אַזאַ יאָר אויף מיר,
אויף אייך און אויף אונדז בײדן!

שטעלט מיך אָפּ אַ ייִד, באַצאָלט מיר אַ קאָפּעקע און ער הייסט זיך אָנגיסן אַ גלעזל קוואַס. ער טרינקט אויס די גאַנצע גלאָז און פאַרקרימט זיך.

— ייִנגעלע! וואָס איז דאָס פאַר אַ געטראַנק?

איך הער אים אין טראַק. עס שטייען נאָך צוויי ייִדן און וואַרטן, איך זאָל זיי שוין אָנגיסן. איינער זופּט אַ האַלבע גלאָז, דער אַנדערער אַ דריטל. זיי באַצאָלן, שפּייען אויס און גייען אַוועק. נאָך איינער טראָגט צו די גלאָז צו די ליפּן. ער פאַרזוכט און זאָגט, אַז עס שמעקט מיט זייף און עס איז, דאַכט זיך, געזאַלצן. נאָך איינער טוט אַ קוק אויף דער גלאָז און גיט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס ביי דיר?

— אַזאַ געטראַנק. — זאָג איך.

— אַ געטראַנק, — מאַכט ער צו מיר, — אַ געשטאַנק, נישט קיין געטראַנק!

איינער גייט צו, פאַרזוכט און גיט אַ פּליוסקע אויס די גלאָז גלייך מיר אין פּנים אַריין. אין אַ מינוט אַרום שטייען אַרום מיר אַ גאַנץ רעדל מיט ייִדן, ווייבער און קינדער. דערזעט אַ פּאָליציאַנט, אַז מע קלייבט זיך, גייט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דערציילט מען אים, גייט ער און קוקט אַריין צו מיר אין קרוג אַריין און הייסט זיך געבן פאַרזוכן. גיב איך אים אָן אַ גלעזל מיט קוואַס. דער פּאָליציאַנט טוט אַ טרונק אָפּ און שפּייט אויס און ווערט מלא־רציחה[1].

— וו האָסטו גענומען אַזעלכע פּאָמאַיעס? — פרעגט ער מיך.

— דאָס איז פון אַ בוך, זאָג איך אים. — מיין ברודערס מלאָכה. מיין ברודער אַליין מאַכט דאָס.

1 מלא רציחה (מאָלע רעציכע) — אין שרעקלעכן כעס, שטאַרק אויפגערעגט.

סער. אויף דער עצה בין איך געפאלן נאך פריער פון אים. איך מוז זיך מודה זיין פאר אייך, אז איך האב אפגעטאן א שפיצל שוין עטלעכע מאל.

כמעט אלע טאג כאפ איך זיך אריין צו אונדזער שכנה פעסיע און גיב איר פארזוכן א גלעזל פון אונדזער אייגענעם געטראנק. איר מאן, משה דעם אייַנבינדער, גיב איך צוויי גלעזלעך. ער איז א גוטער מענטש. די קינדער אלע גיב איך אויך צו גלעזלעך קוואס. לאזן זיי אויך וויסן, וואס פאר א געטראנק מיר קענען מאכן. אלע מיינע באקאנטע גיב איך קוואס. אומזיסט, און א קאפעקע געלט. און כדי ס׳זאל נישט זיין קיין שאדן, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואסער. אויף איטלעכס גלעזל קוואס, וואס איך גיב אוועק אומזיסט, דערגיס איך צוויי גלעזלעך וואסער.

דאס אייגענע טוט מען אינדערהיים אויך. למשל, מיין ברודער עליע טרינקט אויס א גלעזל קוואס, דערגיסט ער באלד מיט וואסער. מיין שוועגערין ברכה טרינקט אויס א פאר גלעזלעך קוואס (זי האט ליב מיין ברודערס קוואס — סכנות), דערגיסט זי באלד מיט וואסער. די מאמע פארזוכט אמאל א גלעזל קוואס (זי דארף מען בעטן, אליין וועט זי נישט נעמען!), דערגיסט מען באלד מיט וואסער. הכלל, עס גייט נישט פארלארן קיין טראפן, און מיר מאכן, קיין עין־הרע, פיין געלט. די מאמע האט זיך אהומגעצאלט מיט א סך חובות, אויסגעלייזט דאס בעטגעוואנט. און שטוב האט זיך באוויזן א טישל, א בענקל. אויף שבת האבן מיר פיש און פלייש און ווייסע קוילעטשן. מיר האט מען צוגעזאגט, אויף יום־טובים א פאר שטיוועלעך נייע. מיר דאכט, אז קיינעם איז נישט אזוי גוט, ווי מיר!

ה.

גייט זייט א נביא און טרעפט, אז ס׳וועט זיך טרעפן אזא מין אומגליק און אונדזער געטראנק וועט ווערן פסול[1], כאטש נעמט און גיסט אים ארויס אין פאמעניצע! נאך א גליק, וואס מען האט מיך נישט פארנומען אין פאליציי.

הערט א מעשה! איינמאל האב איך פארבלאנדזשעט מיטן קרוג קוואס צו אונדזער שכנה פעסיע. דער גאנצער עולם האט גענומען צו גלעזלעך קוואס, און איך אליין אויך מיט זיי. אויסגערעכנט, אז עס פעלט מיר א גלעזלעך צוועלף־דרייצן געטראנק, האב איך זיך אריינגעכאפט אין הויז, דארטן, וווּ דאס וואסער שטייט ביי זיי. אנשטאט דער דייזשע מיט וואר-

---

1 ווערן פסול (פאסל) — נישט טויגן צום נוצן, פארווערט.

אזוי פינף־זעקס מאל דורכן טאג, וועלן מיר האבן פארדינט פונקט הונדערט רובל א חודש.

דאס געטראנק קאסט אונדז זייער וואלוול. מע קאן זאגן, כמעט גארנישט. דאס גאנצע געלט גייט אוועק אויפן אייז. דעריבער דארף מען זען וואס גיכער אויספארקויפן דעם קרוג מיטן געטראנק, כדי דאס שטיקל אייז זאל צונויף קומען אויפן צווייטן קרוג, און אזוי ווייטער. דעריבער דארף מען מיטן געטראנק גיין גיך, טאקע לויפן. נאך מיר לויפן נאך ייִנגלעך, זיי קרימען מיך איבער, איך הער זיי אבער ~~ווי דעם~~ קאטער. איך זע וואס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לויפן אהיים נעמען נאך א קרוג. וויפל איך האב געמאכט דעם ערשטן טאג — ווייס איך אליין נישט. איך ווייס נאר, אז מיין ברודער עליע מיט מיין שוועגערין ברכה מיט מיין מאמען האבן מיך שטארק געלויבט. וועטשערע האט מען מיר געגעבן א שטיק דיניע מיט א שטיק קאווענע מיט צוויי פלוימען אונגערשע. פון קוואס שמועסט מען נישט. קוואס טרינקען מיר אלע אזוי ווי וואסער. פארן שלאף בעט מיר אויס די מאמע אויף דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טוען מיר נישט ווי די פיס. מיין ברודער עליע לאכט פון איר. ער זאגט אויף מיר, אז איך בין אזא ייִנגל, וואס מיר טוט קיינמאל נישט ווי קיין זאך. געוויס, זאג איך, — א סימן, אויב איר ווילט, גיי איך באלד מיט א קרוג איצטיקן האלבע נאכט.

אלע דריי צעלאכן זיך פון מיין בריהשאפט.[1] ~~נאר אויך~~ דער מאמעס אויגן זע איך טרערן. נו, דאס איז דאך אן אלטער כלל — א מאמע דארף וויינען! איך וואלט וועלן וויסן: אלע מאמעס וויינען אזוי שטענדיק, ווי מיין מאמע?

ד.

עס גייט אונדז, קיין עין־הרע, דורך טיר און דורך טויער, איין טאג איז הייסער פונעם אנדערן. עס ברענט! מענטשן גייען אויס פאר היץ, קינדער פאלן ווי די פליגן. ווען נישט דאס גלעזל קוואס, וואלט מען פארברענט געווארן. איך קער זיך אום מיטן קרוג אפשר צען מאל א טאג!

מיין ברודער עליע קוקט אריין אין פאס מיט איין אויג און זאגט, אז עס טאגט שוין. פאלט ער אויף אן עצה און גיסט צו נאך א פאר עמער וואַ־

---

1 בריהשאפט (בעריעשאפט) פלינקייט, געניטקייט.

זיסער קוואס א גלאז! א קאפעקע א ייד!..

ג.

געכאַפּט דאָס ערשטע פּעקל קוואַס, איז געבליבן, אַז אַרויסטראָגן פאַרקויפן איך אויף דער גאַס זאָל איך. ווער דען, אַז נישט איך? מיין ברודער עליען פּאַסט נישט. ער איז דאָך שוין אַ באַוויבטער. דער טאַטען — אַוודאי נישט. מיר וועלן גאָר נישט דערלאָזן, אַז די מאַמע זאָל אַרומגיין מיט אַ קרוג איבערן מאַרק און שרייען: „קוואַס! קוואַס! יידן, קוואַס!" אַלע האָבן געפּסקנט[1], אַז דאָס דאַרף זיין מיין אַרבעט. איך אַליין האָב אויך אַזוי גערעכנט. איך האָב זיך מחיה געווען, אַז איך האָב דערהערט דאָס נייעס. מיין ברודער עליע האָט גענומען מיך לערנען, וויאַזוי איך זאָל טאָן. דעם קרוג זאָל איך האַלטן אין איין האַנט אויף אַ שטריקל, די גלאָז אין דער אַנדערער, און כדי דער עולם זאָל זיך אָפּשטעלן, זאָל איך זינגען הויך אין מיט אַ ניגון, אָט אַזוי:

יידן, אַ געטראַנק!
אַ קאָפּעקע אַ גלאָז;
קאַלט און זיס —
אַ דערקוויקעניש!

אַ קול, האָב איך אייך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב אַ שיינס, אַ סאָפּראַנאָ-שטימע, האָב איך געגעבן אַ זינג אַרויס אויף אַ קול און האָב איבערגעדרייט אַלין מיט די פּיס אַרויף:

זיסער קוואַס אַ גלאָז!
אַ קאָפּעקע אַ ייד!
אַ קוויק און אַ קאַלט —
אַ דערטרינקעניש!...

איך ווייס נישט: צי מיין געזאַנג איז אַזוי געפעלן געוואָרן? צי דאָס געטראַנק איז טאַקע געווען אַזוי גוט? צי אפשר ווייל דער טאָג איז געווען זייער אַ הייסער? איך האָב דעם ערשטן קרוג אויספאַרקויפט אין איין האַלבע שעה און בין געקומען אַהיים מיט כמעט פינף גילדן. מיין ברודער עליע האָט אָפּגעגעבן דאָס געלט דער מאַמען און מיר האָט ער אָנגעזאָגט אַ פרישן קרוג. ער האָט געזאָגט, אַז אויב איך וועל זיך קאָנען אויסדרייען

---

1 געפסקנט (געפּאַסקנט) -- דאָ נעמיינט: באַשלאָסן, אָפּגערעדט.

ער האָט דאָרטן אויסגעלייענט! וויפל סגולות[1] אויף צו מאַכן געלט דורך פאַרשיידענע רעצעפּטן! אַ רעצעפּט אויף צו פאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש דורך מאַכן די בעסטע טינטן. אַ רעצעפּט אויף מאַכן גוטע שוואַרצע שוואַקס. אַ רעצעפּט אויף אַרויסטרייבן מייז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטן. אַ רעצעפּט אויף צו פאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש און מער דורך מאַכן ליקערן, זיסע בראַנפן, לימאַנאַד, סאָדע־וואַסער, קוואַס און אַנדערע נאָך מער ביליקע געטראַנקען.

מיין ברודער עליע האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפן לעצטן רעצעפּט. ערשטנס, ווייל דורך אים קאָן מען פאַרדינען נאָך מער פון הונדערט רובל אַ חודש. אַזוי שטייט דאָך בפירוש[2] געשריבן אין בוך. צווייטנס, קוואַס איז אַזאַ געטראַנק, וואָס קאָסט וואָלוול און עס גייט אַ סך. בפרט נאָך אין אַזאַ הייסן זומער, ווי היינט.

מיין ברודער עליע לאָזט קיינעם נישט צו, בשעת ער מאַכט דעם קוואַס. אַז ער גיסט וואַסער — זעען אַלע. נאָר אַז ער האַלט אין רעכטן מאַכן, פאַרשליסט ער זיך אין דער מאַמעס אַלקער. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מיין שווּגערין ברכה — קיינער האָט נישט די זכיה[3] צו זיין דערביי.

נאָר אויב איר זאָגט מיר צו, אַז ס'וועט זיין אַ סוד, קאָן איך אייך זאָגן, וואָס אין דעם געטראַנק געפינט זיך. איך ווייס דאָך, וואָס ער גרייט צו. דאָרטן געפינט זיך שאָלעכץ פון לימענע, שיטערער האָניק, אַ זאַך, וואָס מע רופט דאָס קרימעטאַרטערום און וואָס איז זויערער פון עסיק, און דאָס איבעריקע — וואַסער. וואַסער איז דאָרט דאָ מער פון אַלצדינג. וואָס מער וואַסער — מער קוואַס. דאָס אַלין ווערט גוט אויסגעמישט מיט אַ פּראָסטן שטעקן (אַזוי שטייט געשריבן אין בוך), און דאָס געטראַנק איז פאַרטיק. נאָכדעם ווערט עס אַריינגעגאָסן אין אַ גרויסן קרוג, און מען וואַרפט אַריין אַהין אַ שטיק אייז. אייז איז דער עיקר! אָן אייז טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אויף כפּרות[4]. דאָס זאָג איך אייך נישט פונעם בוך, נאָר איך האָב איינמאָל אַליין פאַרזוכט אַביסל קוואַס אָן אייז, האָב איך געמיינט, אַז ס'איז אַן עק פון מיין לעבן!

---

1 סגולות (סגולעס) — מיטלען.
2 בפירוש (בעפיירעש) — דייטלעך, קלאָר.
3 האָבן די זכיה (זכיע) — האָבן די ווערט. זיך פאַרדינען.
4 טויגן אויף כפּרות (קאַפּאָרעס) — אינגאַנצן נישט טויגן.

מיין ברודער עליעס געטראַנק

א.

„פֿאַר איין רובל — הונדערט רובל! הונדערט רובל א מאָנאַט און מער קאָן פֿאַרדינען יעדער איינציקער, ווער עס וועט זיך באַקענען מיט אונדזער בוך, וואָס קאָסט סך־הכל איין רובל מיט פּאָרטאָ[1]. ליִפֿט, קויפֿט, סטאַפּט, כאַפּט — איר וועט פֿאַרשפּעטיקן!“.

אַט אַזאַ מין זאַך האָט אויסגעלייענט ערגעץ אויף די בלעטער מיין ברודער עליע. ווײַבאַלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אַז ס'איז דאָ אַזאַ בוך אויף דער וועלט, אַזוי האָט ער באַלד אַוועקגעשיקט אויף דער פּאָסט א קערבל (דאָס לעצטע קערבל) און האָט אָנגעזאָגט דער מאַמען א בשורה, זי זאָל זיך נישט זאָרגן מער.

— מאַמע! דאַנקען גאָט, מיר זענען געהאָלפֿן. מיט פּרנסה זענען מיר שוין פֿאַרזאָרגט אַט אַזוי גוייט (ער ווייזט מיט דער האַנט אויפֿן האַלדז).

— וואָס איז דען? — פֿרעגט די מאַמע. — האָסט געקריגן א שטעלע?

— נאָך בעסער פֿון א שטעלע! — ענטפֿערט איר מיין ברודער עליע, און די אויגן ביי אים לייכטן. אַפּנים, פֿון גרויס שמחה. ער הייסט איר וואַרטן נאָך עטלעכע טעג, ביז דאָס בוך וועט אָנקומען.

— וואָסער בוך? — פֿרעגט די מאַמע.

— ס'איז שוין איינמאָל א בוך! — זאָגט איר מיין ברודער עליע און פֿרעגט, אויב זי וועט זיין צופֿרידן מיט הונדערט רובל א חודש? לאַכט פֿון אים די מאַמע און זאָגט אים, אַז זי וואָלט געווען צופֿרידן מיט הונדערט רובל א יאָר, אַבי זיכערע.

ב.

— שאַט, שוין דאָ דאָס בוך! מיר האָבן דאָס נאָר אויסגעפּאַקט, האָט מיין ברודער עליע זיך אַוועקגעזעצט לייענען דאָס בוך. ווײַ, הוי, וואָס

---

1 פּאָרטאָ — אָפּצאָל פֿאַר איבערשיקן מיט דער פּאָסט.

וואָס האָט זיך געטראָפן? אָפּגעברענט געוואָרן? אַרויסגעטריבן? עס הייבט זיך גאָרנישט אָן! מיין ברודער עליעס שווער, יונה דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אַנגעזעצט הייסט דאָס ביי אונדז. זיינען געקומען די בעל-חובות[1] און האָבן אים אָפּגעשריבן פון קאָפּ ביז פיס. זיי האָבן צוגענומען ביי אים ביז א פאָדעם. אַלץ, וואָס אין שטוב, און אַפילו די שטוב אַליין אויך, נאָך מיט וואַסערע בזיונות! מע האָט אים געביטן, ער זאָל אָפּרייניקן די שטוב. דאָס הייסט, מע האָט אים אַרויסגעוואָרפן, זאָגט ער, אויף דריי שפּענדלעך.

— ווייי איז מיר! — זאָגט די מאַמע און ברעכט די הענט. — וווּ איז אַהינגעקומען זיין געלט? ער איז דאָך געווען אַזאַ נגיד!

ענטפערט איר מיין ברודער עליע, אַז, ערשטנס, איז ער גאָר נישט געווען אַזאַ נגיד. און צווייטנס... דאָ מישט זיך אַריין מיין שוועגערין ברכה, אַז איר טאַטע איז דווקא יאָ געווען א נגיד. חוץ זיין שאַדן אויף איר געזאָגט געוואָרן כאַטש האַלב. נאָר וואָס דען? איר חתונה האָט אים אָפּגעקאָסט אַן אוצר[2]! זי האָט ליב רעדן פון איר חתונה. אַלעמאָל, ווען זי קומט צו אונדז, הערט איר נאָר פון איר חתונה. דערווייל איז זי געבליבן, ווי זי שטייט און גייט, מיט א פוטערן קעלנערל און מיט א פּאַרעווון דורכ-שלאָג. דאָס נדן, וואָס איר פאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען נישט אַז ס'איז פאַרפאַלן. מיין ברודער עליע האָט נאָך געהאַט פאַרדינסט: מע האָט אים אָפּגעשריבן זיינע שבתדיקע מלבושים, מיטן טלית, מיטן בעט-געוואַנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבן ווי אויפן וואַסער. מיין מאַמע האָט איינגעלייגט די וועלט. סטייטש, אַזאַ אומגליק! ווער האָט זיך גע-קאָנט ריכטן? איר האָבן דאָך אַלע מקנא געווען אויפן שידוך! אַפּנים, לייט האָבן איר א גוט אויג געגעבן, אָדער זי אַליין האָט אים דעמלט מיט איר מויל פאַרשאַלטן?... וויאַזוי די מעשה איז, איר האָט דאָס געטראָפן, זאָגט זי, מער פון אַלעמען, א שמאַלץ-גרוב האָט זיך איר פאַרגלוסט!

— די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. זיי דערווייל ביי איר, מיין קינד, ביז גאָט וועט רחמנות האָבן...

אַזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָפּ דער שנור איר בעט, דאָס איינציקע שטיקל מעבל, וואָס ביי אונדז אין שטוב.

---

1 בעל-חובות (באַל-כויוועס) — די מענטשן, וואָס עס קומט זיי געלט, קרעדיטאָרן.

2 אַן אוצר (אויצער) — דאָ נעמינט: א סך געלט.

ג.

אַ הייסער זומער־טאָג... נאָר־וואָס זיינען אויפגעקומען דיניעס און קאַווענעס (אַרבוזעס). דאָס איז די בעסטע צייט אין יאָר. וואָס קאָן זיין בעסער פון אַ פולן מאַרק מיט דיניעס און מיט קאַווענעס? אומעטום, ווו איר טוט זיך אַ קער, איז אָדער דיניעס אָדער קאַווענעס. די דיניעס זיינען געל און שמעקן. די קאַווענעס זענען רויט (אינעווייניק), ווי פייער, און קערלעך האָבן זיי שוואַרצע, און די זיסקייט ווייערט איז ווי אַ גוטער האָניק. מיין מאַמע האַלט נישט פון קאַווענעס, זי זאָגט, אַז דיניעס זייענען שפּאָרעוודיקער. אַז זי קויפט, זאָגט זי, אַ דיניע, האָט זי אויף צוויי טעג פאַר אונדז ביידן — אויף אָנבייסן, אויף וואַרמעס און אויף וועטשערע, און אַ קאַווענע, זאָגט זי, איז אַ נאַשעריי: פּויזשעט נאָר אָן אַ פולן בויך מיט וואַסער. איך מיין, אַז זי האָט אַ טעות. איך זאָל זיין אַ קייסער, וואָלט איך אַ גאַנץ יאָר געגעסן קאַווענעס מיט ברויט. עס מאַכט נישט אויס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי אַ סך קערלעך. אַ גוטע קאַווענע, אַז מע טוט אַ רעכטן טרייסל, טוען די קערלעך אַ פאַל אַרויס — און דערמלט עסט, וויפל איר ווילט נאָר אַליין!

אהאָ! זעט נאָר, איך האָב זיך אַזוי פאַררעדט פון די קאַווענעס, אַז איך האָב פאַרגעסן, פון וואָס איך האָב אָנגעהויבן. איך האַלט ביי מיין ברודער עליעס שווער. יונה דעם בייגלבעקער. ס'איז געקומען אויף אים אַ רעכטע מפּלה[1]. קיינער האָט זיך אויף אַזעלכעס נישט געריכט. שטעלט אייך פאָר, מיר זיצן מיט מיין מאַמען ביים טיש און עסן וואַרמעס: דיניע מיט ברויט. עפנט זיך די טיר, און עס קומט אַריין מיין ברודער עליע מיט אַ חומש אין האַנט, דעם טאַטנס חומש. נאָך אים שלעפּט זיך נאָך זיין ווייב ברכה. אין איין האַנט האַלט זי אַ פוטערנעם קאָלנער מיט ווידעלעך, אין דער אַנדערער האַנט — אַ פאַרעזון „דורכשלאָג". איר ווייסט נישט, וואָס הייסט אַ דורכשלאָג? אַזאַ כלי, וואָס מע זייט אָפּ אויף דעם די לאָקשן. מיין ברודער עליע איז טויט, ווי די וואַנט. מיין שוועגערין ברכה איז רויט, ווי אַ העליש פייער.

— שוויגער, מיר זיינען געקומען צו אייך. — זאָגט מיין שוועגערין ברכה.

— מאַמע, מיר זיינען קוים אַרויס מיטן לעבן. — זאָגט מיין ברודער עליע

און ביידע זעצן זיך אַוועק ווייניק, און די מאַמע העלפט זיי אונטער.

---

1 מפּלה (מאַפּאָלע) — דורכפאַל, שלעכטער סוף.

אַליין, ס'זאָל זײַן ריין און ציכטיק. ער איז ערבֿ[1] מיט צײַן הובל שטראָף. טאָמער געפֿינט מען אין דער חלה איין האָר אַפֿילו. פֿון דעמלט אָן האָט ער ווידער אָנגעהויבן לייזן געלט. דער עולם האָט געזוכט האָר ביי אים אין די געבעקס און מע האָט הווקא נישט געפֿונען. אַפֿילו אַז מע האָט עפּעס יאָ געפֿונען און מע האָט אים געבראַכט, האָט ער אַרויסגעטריבן. ער האָט געזאָגט, אַז דאָס האָט מען אומיסטן אַרײַנגעלייגט, כּדי צו באַקומען די צען הובל שטראָף. מע ווייסט די מעשׂיות!... אַ רעכטער הבֿרה־מאַן אָט דער יונה דער בעקער!

נאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָפּרעכענען מיט אים, האָט ער אים צוגעשיקט אַ נײַעם אומגליק. איינמאָל אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן זײַנען אַלע זײַנע בעקערס אויפֿגעשטאַנען, צונויפֿגענומען די קלומקעס און זײַנען אַוועק. זיי ווילן מער נישט באַקן ביי אים פֿאַר קיין געלט. סײַדן ער וועט זיי העכערן דעם פּרייז אויף אַ קערבל אַ וואָך, און וועט זיי לאָזן אויף בײַנאַכט אַהיים שלאָפֿן, און וועט זיי נישט שלאָגן מיט די הענט גלײַך אין פּנים אַרײַן. יונה איז געוואָרן אָנגעצונדן. ער איז שוין אַ באַלעבאָס פֿון היפּשע עטלעכע יאָר, האָט זיך אים נאָך נישט געטראָפֿן, אַז אַ באַלמעלאָכע זאָל גאָר זאָגן אַ דעה[2], היאַזוי צו שלאָגן זיך! פֿון העכערן דעם פּרייז איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדן. ער קאָן קריגן צען אַנדערע אויף זייער אָרט. אַ מייִערע מציאה[3] אַרבעטער! קאָרג מענטשן שטאַרבן פֿון הונגער? ער איז אַוועק זוכן בעקערס. נישטאָ קיין בעקערס. קיינער וויל נישט גיין. וואָס איז די מעשׂה? אַלע בעקערס האָבן זיך געמאַכט יד־אחת[4], זיי ווילן צו אים נישט גיין, ביז ער וועט נישט צונעמען אַלע פֿריערדיקע בעקערס און ביז ער וועט נישט מקיים זײַן[5] אַלע דרײַ זאַכן: 1) אַ קערבל אַ וואָך. 2) בײַנאַכט אַהיים שלאָפֿן. 3) נישט שלאָגן מיט די הענט אין די ציין...

שוין געווען אָנצוקוקן, ווי יונה האָט זיך געקאָכט, געפֿײַנעט, גע־קלאַפּט מיט די הענט אין טיש און געשאָלטן זיך. אײַ, האָב איך געהאַט אַ נקמה! נאָר דאָס איז נאָך גאָרנישט אַקעגן דעם, וואָס ס'איז געווען ווײַטער.

---

1 איז ערב (אָרעוו) — גאַראַנטירט, פֿאַרזיכערט.
2 דעה (דייע) — מיינונג.
3 אַ טײַערע מציאה (מעציע) — דאָ געמיינט: נישט שווער צו קריגן.
4 געמאַכט יד־אחת (יאַד אַכאַס) — אָפּגערעדט זיך אַלע איינס.
5 מקיים (מעקאַיעם) זײַן — אויספֿילן.

זאגט אים די מאמע, אז ער האט אויף מיר קיין קאפ רחמנות נישט, אז עס ארט אים נישט, וואס דאס קינד איז א יתום. זאגט איר מיין ברודער עליע, אז מע קאן זיין א יתום און מע טאר נישט כאפן קיין בייגל פון א פרעמדן אויזון. זאגט אים די מאמע, ער זאל רעדן א ביסל שטילער. זאגט איר מיין ברודער עליע, אז ער וועט תוקא שרייען הויך, כדי אלע זאלן וויסן, אז איך בין א גנב. דאס ווארט „גנב" קאן די מאמע נישט הערן. זי ווערט אלערליי פארבן און זאגט צו מיין ברודער עליע, ער זאל נישט פארגעסן, אז ס'איז דא א גאט אויף דער וועלט. מיט גאט שפילט מען זיך נישט. גאט וועט נישט שווייגן. ער וועט זיך אננעמען פארן יתום. נישקאשע, ער איז א גרויסער גאט. ער קאן. אז גאט וויל, קאן יונה דער בעקער נישט פארמאגן וואס א בייגל איז ווערט!... אזוי זאגט אפ די מאמע צו מיין ברודער עליע, זי נעמט מיך פאר א האנט, טוט א קלאפ מיט דער טיר, און מיר גייען אהיים.

ב.

הערט איר, אפנים, אז מיט גאט טאר מען זיך טאקע נישט שפילן! איר וואלט וויסן, וואסער סוף יונה דער בעקער האט געהאט! איך האב דאך אייך געזאגט, אז ער אליין באקט נישט. באקן באקן אנדערע. עפעס צוויי יידן שווארצע מיט דריי ווייבער פרעמדע, אפגעריסענע, אפגע-שליסענע, מיט רויטע ווארעמע פעטשיילקעס אויפן קאפ (כאטש אינ-דרויסן איז א היץ — סכנות נפשות[1]). האט זיך געטראפן א מעשה, נישט איין מעשה, נאר עטלעכע מעשות. דער עולם האט זיך געקלאגט, אז מע געפינט אין די בולקעלעך פאדעם און טאשטעם, און שטיקלעך גלאז, איינער א קריסט האט געבראכט צו טראגן דעם בעקער א גאנצן זשמיט מיט האר, שווארצע האר. די גאנצע שטאט האט זיך געווינגט. יונה דער בעקער האט נעבעך געהאט דאס לויפעניש. מע האט נישט געוואלט נעמען זיין געבעקס אין די הענט אריין, כאטש ווארף עס ארויס פאר די הינט! א מצווה אויף אים!

יונה דער בעקער איז אבער א יונג מיט ביינער. ער האט צעטריבן די בעקערס, די יידן מיט די ווייבער, און האט צוגענומען אנדערע בע-קערס. שבת האט ער געלאזט אויסרופן אין אלע שולן, אז ער האט צוגע-נומען נייע בעקערס, און אז פון היינט אן און ווייטער גיט ער אכטונג

1 סכנות-נפשות (סאקאנעס נעפאשעס) — לעבנסגעפערלעך.

אַ שמאַלץ־גרוב

א.

דאָס איינציקע שטיקל גליק, וואָס האַלט מיין מאַמען אויף די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער עליען איז, דאַנקען גאָט, גוט. ער האָט זיך אריינגעכאַפּט אין אַ שמאַלץ־גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מיינע, און פאַר גרויס נחת[1] כאַפּט זי אַ וויש די אויגן, ווי איר שטייגער איז. זי האָט אים שוין פאַרזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביק. איר שנור, זאָגט זי, איז אפילו נישט קיין אי־אַי־אַי (איך מיין אויך אַזוי). האָט אים אָבער גאָט צוגעשיקט דערפאַר אַ רייכן שווער. ער איז אַ בעקער. יונה רופט מען אים, יונה דער בעקער. דאָס הייסט, ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן אַנדערע. ער קויפט נאָר מעל און פאַרקויפט ברויט. פּסח באַקט ער מצות פאַר דער גאַנצער שטאָט. ער איז צו אַ בעקעריי אַ ברען, און דערצו איז ער אַ בייזער ייד — סכנות[2]. איך מעג זאָגן, אַז ער איז אַ רוצח[3]. ער האָט מיך איין מאָל געכאַפּט, בשעת איך בין געווען צוגאַסט ביי מיין ברודער עליען און האָב מיך מכבד געווען[4] מיט אַן אייער־בייגל. דער בייגל איז געווען אַ פרישער, אַ וואַרעמער, נאָר־וואָס פונעם אויוון. האָט דער רוח באַדאַרפט אַנטראָגן יונה דעם בעקער. איר זאָלט געזען זען זיין רציחהדיק פּנים מיט זיינע גאַזלעוואַטע אויגן! פון דעמלט אָן גיי איך נישט מער אַהין, מיין פוס וועט שוין דאָרט נישט זיין מער, איך זאָל וויסן געלד! אַ ייד. זאָל האָבן אַ טבע אַנגעמען פאַרן קאַלנער און אַרויסוואַרפן אויף יענער זייט טיר, און נאָך געבן גוטע דריי סטוסאַקעס פון הינטן!

איך האָב עס דערציילט דער מאַמען, איז זי באַלד אַוועקגעלאָפן אַהין — זי האָט אים געוואָלט אָפּשפּילן אַ חתונה, ווי אים קומט. האָט אָבער מיין ברודער עליען נישט דערלאָזט. ער האָט אים אָפּגעגעבן גערעכט. ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אַז ער האָט דורך מיר בזיונות[5], אַלעמאָל, ווען איך קום צו אים, עס איך, זאָגט ער, בייגל. ער וועט מיר בעסער געבן, זאָגט ער, אַ קאָפּעקע און לאָמיך גיין ערגעץ אַנדערש זיך קויפן אַ בייגל.

---

1 נחת (נאַכעס) — גליק, צופרידנקייט.
2 סכנות (סאַקאָנעס) — דאָ: געפערלעך.
3 רוצח (ראָצייעך) — דאָ: זייער אַ בייזער, אַ שלעגער.
4 זיך מכבד (מעכאַבעד) געווען — זיך אַליין גענומען.
5 האָבן בזיונות (ביזיוינעס) — ווערן פאַרשעמט.

צו די צרות!" — זאָגט דער דריטער. דערזעט אונדזער שכנה פּעסיע און צעשרייט זיך (זי איז שוין הייזעריק ווי די וואַנט):

— צי זייט איר משוגע, צי געררירט, צי פונעם זינען, צי נישט ביי אַלע געדאַנקען? דאָס איז דאָך דעם חתנס ברודערל!!!...

אהאַ! עס האָט זיי גענומען! אַוודאי האָט מען מיך אָנגעקוועטשט ביים טיש גלייך מיט כלהם צד[1]. און ווייסט איר מיט וועמען מע האָט מיך באַזעצט? אַז איר וועט זיין מיט אַכצן קעפּ, וועט איר אויך נישט טרעפן! מיט דער כלהם שוועסטערל, יונה דעם בעקערס קליין טעכטערל. אַלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר מיט איין יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צוגעבונדן פון אונטן מיט אַ סטענגעלע, און זעען אויס, ווי אַ געפלאָכטענער בייגל. איך און אַלטע עסן פון איין טעלער נישט ווייט פון חתן־כלה. דער חתן, מיין ברודער עליע, [illegible] אויף מיר, איך זאָל זיצן ווי אַ מענטש, איך זאָל עסן מיט אַ גאָ[illegible] און זאָל נישט כאַפּן און זאָל אַכטונג געבן אויף דער נאָז. איר ווייסט, וואָס איך וויל אייך זאָגן? איך האָב קיין הנאה נישט פון דער וועטשערע. איך האָב פיינט, אַז מע קוקט אויף מיר. צו די אַלע זאַכן טראָגט אָן דער גוטער־יאָר אונדזער שכנה פּעסיע.

— זאָלט איר זיין געזונט! — שרייט זי מיט אַלע כוחות צו דער מאַמען. — טוט נאָר אַ קוק אַהער. פאַרוואָס זאָל נישט זיין קיין שידוך? אַ זיווג מן השמים[3]!

אויף דעם הייזעריקן געשריי קומט אָן דער מחותן, יונה דער בעקער, אַנגעטאָן שבתדיק, און עס ווערט אַ שמועס, אַז איך און אַלטע זיינען חתן־כלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט אַ האַלבן מויל. דאָס הייסט: די אייבערשטע ליפּ ביי אים לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנצער עולם קוקט אויף אונדז. מיר ביידע, איך און אַלטע, לאָזן אַראָפּ די אויגן אונטערן טיש און שטיקן זיך פאַר געלעכטער. כדי איך זאָל נישט אויסשיסן, האַלט איך זיך צו ביי דער נאָז און בלאָז זיך אָן ווי אַ פּאַביר. נאָך אַ מינוט וועט דער פּאַביר פּלאַצן און ס'וועט זיין אַ סקאַנדאַל. אַ גליק, וואָס די קלעזמער טוען אַ זעץ אַ שיינעם ניגון, אַ וואַלעך. דער גאַנצער עולם ווערט פאַרטראַכט. איך הייב אויף דעם קאָפּ און דערזע די מאַמע מיטן געלן פרעמדן מלבוש און מיט דער זיידענער פּעטשיילע. זי טוט דאָס וואָס אַלעמאָל: זי וויינט! איר הייבט נישט, זי וועט אַמאָל אויפהערן צו וויינען?...

---

1 כלהם צד (קאַלעס צ״ד) — די קרובים פון דער כלה.

3 אַ זיווג מן השמים (זיוועג מין האשאָמאַים) — דאָ: זייער אַ צוגעפּאַסטע פּאָר.

אבער העלפן, ווי א טויטן באַנקעס: ער איז זייער קליין געוואַקסן. ער איז נישט אַזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך און מאַנצבלדיק, און רויט און ראַבעטינע, און אַ שטימע האָט זי אַ מאַנצבלשע. איך רעד פון דער כלה, פון יונה דעם בעקערס טאָכטער, ברכה הייסט זי. אַ פאַרגעניגן געווען צו זען דאָס פאָרל אונטער דער חופה.

ה.

איך האָב קיין צייט נישט צו קוקן אויף חתן־כלה. איך בין פאַרנומען. איך האָרך זען די קלעזמער. און נישט אַזוי די קלעזמער, ווי זייערע כלים[1]. מער ווי אַלן — דעם קאָנטערבאַס מיטן קעסל־פויק. שיינע צווי כלים! דער חסרון, וואָס מען קאָן נישט צוגיין נאָענט אַ פרווו טאָן די כלים. באַלד עפּעס, גיבן זיי איבער די הענט, אָדער דרייען אייך אָן אָן אויער. דער רוח כאַפּט זיי אַוועק, טאָמער רירט איר זיך צו מיט אַ פינגער! איר וועט זיי אָפּבייסן!

אָך, ווען די מאַמע זאָל זיין אַ גוטע מאַמע, וואָלט זי מיך געמאַכט פאַר אַ קלעזמער. איך ווייס אָבער, אַז זי וועט נישט וועלן. נישט מחמת זי איז אַ שלעכטע, נאָר מחמת די וועלט וועט נישט דערלאָזן, אַז פּייסי דעם חזנס יינגל זאָל זיין אַ קלעזמער. נישט קיין קלעזמער און נישט קיין באַלמעלאָכע. מע האָט שוין גערעדט דערפון נישט איינמאָל, וואָס וועט זיין פון מיר דער תכלית[2]. די מאַמע, מיין ברודער עליע, אונדזער שכנה פּעסיע און איר מאַן, משה דער איינבינדער. ער האָט השק מיך נעמען צו דער אַרבעט. דערלאָזט נישט פּעסיע. זי זאָגט, אַז פּייסי דער חזן האָט נישט פאַרדינט, אַז זיין זון זאָל זיין אַ באַלמעלאָכע...

איך האָב זיך פאַררעדט און גאָר פאַרגעסן פון דער חתונה. ס'איז שוין לאַנג נאָך דער חופה. מע גרייט שוין צום טיש. ווייבלעך און מיידלעך טאַנצן אַ קאַדריל. איך האָב זיך אַריינגעפּלאָנטערט מיט מיינע הילצערנע הויזן אינמיטן. די, וואָס קוקן ווי מע טאַנצט, האָבן מיך גענומען וואַרפן איינער צום אַנדערן, ווי אַ מיאַטש[3]. „וואָס איז דאָס פאַר אַ פּריטשעפּע?" — זאָגט איינער. „עפּעס אַ שלים־מזל!" — זאָגט דער אַנדערער. „אַ רעשטל

---

1 כלים (קיילים) — דאָ: מוזיקאַלישע אינסטרומענטן.
2 תכלית (טאַכלעס) — דאָ געמיינט: וואָס וועט ער זיין.
3 מיאַטש — אַ באַל, אַ קיילעך.

צו גלאַנצן. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט, און טרערן קייקלען זיך אויף אירע געקנייטשטע באַקן. איר ווילט זיך זייער, אַז איך זאָל אויף דער חתונה אויסנעמען. זי זאָגט צום חתן:

— עליע! ווי מיינסטו? איך וועל מיט אים נישט פאַרשעמט ווערן? ער גייט אָנגעטאָן, קיין עין־הרע, ווי אַ מאַנאַרכס אַ קינד.

מיין ברודער עליע באַטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדל און קוקט אויף מיינע פּיס. איך ווייס, וואָס באַדייט זיין קוק. ער קוקט, וואָס דעם „מאַנאַרכס קינד" גייט באָרוועס... די מאַמע פאַרשטייט איך זיין קוק, נאָר זי מאַכט זיך נישט ווי‏סנדיק...

אַליין גייט זי אָנגעטאָן אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אויף איר קיינמאָל נישט געזען. דאָס מלבוש איז אויף איר מגושם[1] ברייט. איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז איך האָב עס אַמאָל געזען אויף אונדזער שכנה פּעסיע... דערפאַר טראָגט זי אויפן קאָפּ אַ זיידענע פּעטשיילע, אַ שפּאָגל־נייע, נאָך מיט אַלע קנייטשן. דעם קאָליר פון דער פּעטשיילע איז שווער צו באַשרייבן. מע קאָן זאָגן ווייס, מע קאָן זאָגן געל, מע קאָן זאָגן ראָז — עס ווענדט זיך אין דער צייט. ביי טאָג איז דאָס העל־ראָז, פאַרנאַכט קומט ער אויס געלבלעך, און ביינאַכט — ווייס. גאַנץ פרי קוקט עס אויס גרינלעך, און אַמאָל, אַז מע קוקט זיך שטאַרק איין, פאַלט עס גאָר אַריין אין „אַנטיק־מאָרע", דאָס הייסט: העל־רויטלעך־בלוי־טונקל־גרין־פּאָפּיילאַטע. זאָגן אויף דער פּעטשיילע אַ חסרון קאָן מען נישט, וואָרעם ס'איז אַ זעלטענע פּעטשיילע. נישט מער, אויף דער מאַמען זעט זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפּעס קלעפּט זיך נישט די פּעטשיילע צום פּנים. די פּעטשיילע איז פאַר זיך, און דאָס פּנים איז פאַר זיך. אַ ווייבערשע פּעטשיילע איז ווי אַ מאַנצבלש היטל. דאָס היטל מיטן פּנים באַדאַרף זיך פּאָרן, זיין ווי צונויפגעגאָסן.

אָט, למשל, מיין ברודער עליע. ער גייט אָנגעטאָן אַ קאַרטוזל[2], איז דאָס ווי אויסגעוואַקסן ביי אים אויפן קאָפּ. די פּאות האָט מען אים אינגאַנצן אָפּגעשאָרן, און נישט נאָר אָפּגעשאָרן, נאָר אָפּגעגאָלט. אַ מאַנישקע האָט ער אָנגעטאָן אַ ווייסע מיט אַ האַרטן קאָלנער, מיט אָפּגעלייגטע שפּיצן. און אַ שניפּסל האָט ער געקויפט אַ ווייס מיט רויטע, גרינע און בלויע פינטלעך. אַ רייכער שניפּס! שטיוול מיטן גלאַנץ און מיטן סקריפּ און אויף שטאַרק הויכע אָפּצאַסן — ער זאָל אויסזען אַ ביסל העכער. עס וועט אים

---

1 מגושם (מעגושעם) — אומנעלומפּערט, מאָדנע.

2 קאַרטוז — אַזאַ היטל.

לויפן בין איך אַ פייער. איך האָב זייער גרינגע פיס. דערצו גיי איך באָרוועס און זייער גרינג אָנגעטאָן: אַ העמדל, איין הויז, און פון אויבן אַ סיצן אַרבע־כנפותל[1]. אַז איך לויף אַראָפּ־אַ־באַרג, און ס'איז אַ ווינטל, און די ציצות צעלאָזן זיך, מאַלט זיך מיר אויס, אַז איך האָב פליגל און איך פלי.

— מאָטל! גאָט איז מיט דיר! שטיי אַ ווײַלע!

אזוי שרייט צו מיר פעסיעס מאָן, משה דער איינבינדער. ער לויפט פונעם יאַריד מיט אַ פּאַק באַבולע־פּאַפּיר. איך האָב מורא, ער זאָל מיר נישט צושטעלן אַ בענקעלע פאַר דער מאַמען, און איך זאָל נישט כאַפּן קיין פּסקי[2] פון מיין ברודער עליע. איך הער אויף צו לויפן, גיי צו פּאַמעלעך מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן צו אונדזער שכנהס מאָן. ער לייגט אָפּ דאָס פּעקל פּאַפּיר. ווישט זיך מיט דער פּאָלע דעם שוויים און זאָגט מיר מוסר:

— ווי שעמט זיך דאָס נישט אַ יינגעלע אַ יתום דרייען זיך צווישן ציגיינער און לויפן משוגענערהייט מיט אַלע פערד? און נאָך אין אַזאַ טאָג! שוין באַלד די חופּה ביי דיין ברודער — דאָס ווייסטו? קום אַהיים!

ג.

— וווּ ביסטו געוועזן? אַ דונער איז מיר!

אזוי זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פּליעסק מיט די הענט און באַטראַכט מיין צעריסן הייזל, מיינע צעבלוטיקטע פיס און מיין פאַרפּלאַמט, פאַרשוויצט פּנים.

לאַנג לעבן זאָל משה דער איינבינדער. קיין וואָרט האָט ער נישט דערציילט פאַר קיינעם. די מאַמע וואַשט מיך אַרום, טוט מיר אָן אַ פּאָר נייע הייזלעך מיט אַ קאַשקעטל צו דער חתונה. די הייזלעך זיינען געמאַכט געוואָרן איך ווייס נישט פון וואָסער אַ מאַטעריע: אַז מע שטעלט זיי אַוועק, שטייען זיי, און אַז מע גייט, שרייען זיי. מאָדנע הייזלעך!

— אַז דו וועסט צערייסן אָט־אָ די הייזלעך, איז שוין עק וועלט!

אזוי זאָגט די מאַמע, און איך מיין אויך אזוי. אַזעלכע הויזן קאָנען זיך שוין נישט צערייסן. סיידן מע זאָל זיי צעברעכן. דאָס קאַשקעטל איז גאָר פון די אַנטיקן, און אַ דאַשעקל האָט עס אַ שוואַרצס, אַ גלאַנצנדיקס. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצן, באַשפּייט מען דאָס, הייבט עס אָן אויפסניי

---

1 ארבע־כנפות (ארבע-קאַנפעס) — אַ טראַדיציאָנעלער בגד, מיט אָנגענייטע ציצית אין די פיר עקן.

2 פּסק (פּסאַק) — דאָ: שטראָף.

נאַמען! פאַרן לעבן האָט מען עפּעס נישט געהערט, עמעצער זאָל פון אים אַזוי שטאַרק רעדן. איצט, נאָכן טויט, איז פּייסי דער חזן געהייכט און געקרוינט. איך הער, וואָס מענטשן זאָגן דער מאַמען מיינער. זיי זאָגן איר, אַז דער מחותן איז נישט קראַנק צו נעמען אויף זיך אַלע הוצאות[1] און נאָך עפּעס צוצאָלן אויך. ער טאָר נישט פאַרגעסן, זאָגן זיי, אַז ער נעמט פּייסי דעם חזנס זון פאַר אַ חתן!

ב.

עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ טאָג — אַ גן־עדן! די זון בראָט נישט אויף צו שוויצן, אויף צו וועלן באָדן זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אַזוי ווי אַ מאַמע. דער הימל איז אויסגעצוואַגן שבתדיק. דער גאַנצער אינ־דרויסן פרייט זיך, וואָס מיין ברודער עליע האָט חתונה. גאַנץ פרי האָט זיך אויסגעשטעלט אַ יאַריד אין שטעטל. ווײַבאַלד אַ יאַריד, מוז איך דאָרט זיין. איך האָב ליב אַ יאַריד דאָס לעבן. יידן לויפן אַרום, ווי פאַר־סמטע מייז. שווינצן, שרייען, פילדערן, רייסן די גויים פאַר די פּאָלעס, גייען אויס לייזן געלט — אַ טעאַטער מיט זיי! און די גויים האָבן צייט; זיי גייען הוקא פּאָוואָליע, די היטלען אַרויף, טאַפּן, קראַצן זיך, דינגען זיך, ווילן האַנדלען מציאות[2].

שענער פון אַלן איז די „קאָנע". ווייסט איר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פערד־מאַרק. דאָרט קויפט מען און מע פאַרקויפט פערד. דאָרט זעט איר פערד, ציגיינער, דייטשן, יידן, גויים און פּריצים. דער טומל איז דאָ אַזוי שטאַרק, אַז מע קאָן טויב ווערן. די ציגיינער שווערן זיך, יידן פּאַטשן איבער די הענט, פּריצים קנאַקן מיט די בייטשן און פערדלעך לויפן אַהין און אַהער פייל אויסן בויגן. איך האָב ליב צו קוקן, ווי פערדלעך לויפן, און ווער שמועסט לאַשעקלעך! איך גיי אויס, איך שטאַרב נאָך אַ לאַשעקל! און נישט נאָר קליינע לאַשעקלעך האָב איך ליב — אַלצדינג, וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך. איר ווייסט? אפילו אוגערקעלעך קליינינקע, קאַרטאָפל יונגיטשקע, ציבעלקעלעך, קנעבעלעך — אַלץ, וואָס קליין איז, האָב איך ליב.

איך קער זיך אום צו די פערדלעך. ~~די פערד~~ לויפן. די לאַשעקלעך לויפן נאָך די פערד. איך לויף נאָך די לאַשעקלעך. אַלע לויפן מיר. אויף

---

1 הוצאות (הויצאָעס) — קאָסטן.
2 מציאות (מעציעס) — ביליק נעקויפטע זאכן.

— לאָז מיר אָפּדאַרן די הענט! לאָז מיר אַרויס די אויגן! — זאָג איך, און גיי מיט דער מאַמען אַהיים און הער אויס איר מוסר¹ מיט איר וויינען, און צעזוויין זיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאָר, וואָס וועט פון דיר זיין? — פרעגט מיך די מאַמע מיט טרערן, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פאַר מיין ברודער עליע. מיין ברודער עליע הערט אויס די מעשה מיט די עפּל און ווערט בלאַס. אַפּנים פון כעס. די מאַמע דערזעט, אַז ער איז אויסער זיך. האָט זי מורא, ער זאָל מיך נישט שלאָגן. זי רוימט אים איין אַ סוד, ער זאָל מיך נישט שלאָגן, וואָרעם איך בין אַ יתום.

— ווער טשעפּעט אים? — זאָגט מיין ברודער עליע — איך בין נאָר אַ בעלן צו וויסן, וואָס וועט זיין פון אים?!!

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע, קריצט מיט די ציין און קוקט אויף מיר, איך זאָל אים זאָגן, וואָס וועט זיין פון מיר?

איך וויים, וואָס וועט זיין פון מיר? אפשר ווייסט איר, וואָס וועט זיין פון מיר?

מיין ברודער עליע האָט חתונה

א.

מזל־טוב! איר ווייסט? מיין ברודער עליע האָט חתונה!

וויי־וויי, וואָס עס טוט זיך! עס קאָכט די שטאָט. די וועלט וויגט זיך! אַזוי זאָגט אונדזער שכנה, פעסיע די גראָבע. זי זאָגט, אַז עס וועט זיין אַ געהויבענע חתונה. אַזאַ חתונה, זאָגט זי, איז שוין לאַנג נישט געווען ביי אונדז אין שטאָט!

וואָס איז די מעשה? נאָר צוליב רחמנות. מחמת די מאַמע איז אַן אַלמנה און דער חתן איז אַ יתום. און אַ ביסל איז טאַקע צוליב דעם מאַטנס נאָמען! דער טאַטע, עליו השלום⁴, האָט איבערגעלאָזט אַ שיינעם

---

1 מוסר (מוסער) — שטראָף־רייד.

4 עליו השלום (אָלעוו האַשאָלעם) — אַזוי זאָגט מען ביים דערמאָנען אַ פאַרשטאָרבענעם.

נעמט זיי אלע דריי מיט זיך און קלעטערט מיט זיי ארויף צו אונדז אויפן בוידעם (אַ מכשפה קאָן!), פונעם בוידעם איז זיי שוין געווען נישט שווער צו זען דורכן פענצטערל, וויאַזוי איך אַרבעט מיטן שטעקן.

— נו? וואָס זאָגט איר אויף אייער תכשיטים[1]? אַצינד גלייבט איר שוין?

די ווערטער האָבן געהערט צו דער רופּאטע. איך האָב דערקענט איר מאַנצבלשע שטים. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום בוידעם און האָב דערזען אַלע פיר ווייבער. איך האָב דעם שטעקן מיטן עפּל נישט אַוועקגעוואָרפן. זיי זיינען אליין ארויסגעפאַלן. אַ גליק, וואָס איך אליין האָב זיך געהאַלטן אויף די פיס. איך האָב נישט געקאָנט קוקן קיינעם אין די אויגן אריין. דער הונט זאָל נישט ליגן אין גאָרטן, וואָלט איך זיך דערהרגעט פאַר בזיון[2]. ערגער פון אַלן איז מיר געווען דער מאַמעס טרערן. זי האָט נישט אויפגעהערט צו קלאָגן און צו יאָמערן און צו באַוויינען מיך:

— ווי איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואָס האָב איך דערלעבט! איך האָב געמיינט, אַז מיין יתום גייט אין שול אריין זאָגן קדיש נאָכן טאַטן, צים סוף ליגט ער גאָר אויף אַ בוידעם, אַ הונגער איז מיר, און רייסט עפּל פון אַ פרעמדן גאָרטן!...

און די מכשפה שטייט איבער איר און לייגט צו מיט איר מאַנצבל-שער שטים:

— שמייסן דאַרף מען אים, קאַטעווען! גנאַטעווען, בלוט זאָל גיין; אַ יינגל זאָל וויסן דאָס אַנדערע מאָל, וויאַזוי צו זיין אַ ג...

די מאַמע לאָזט נישט ארויסזאָגן דאָס וואָרט „גנב”.

— ער איז אַ יתום! נעבעך אַ יתום! — טענהט די מאַמע צו דער רופּאטע און קושט איר אין די הענט אַריין און בעט ביי איר, אַז זי זאָל מיר מוחל זיין, אַז מער וועט דאָס שוין נישט זיין! זי שווערט איבן, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַנישט — זאָל זי אָדער אליין שטאַרבן אָדער זי זאָל, חלילה, מיך באַגראָבן!...

— לאָז ער שווערן, אַז ער וועט שוין מער אפילו נישט אַריינקוקן צו מיר אין גאָרטן אַריין! — פאָדערט די רופּאטע מיט איר מאַנצבלשער שטים און אַ קאָפּ רחמנות צו אַ יתום.

---

1 תכשיט (טאַכשעט) — צירונג (איראָניש).
2 בזיון (ביזאָיען) — גרויסע בושה, שאַנד.

נו, וואָס זאָגט איר אויף אייער תכשיט?!

און איינס, זיי בעטן זיך, זיי חלשן, מען זאָל זיי אָפּדרייסן! וואָס טוט מען? ס'זאָל זיין אזא שפּרוך, אַ מין כישוף, די עפּל זאָלן גיין צו מיר!...

איך קלער אַזוי לאַנג, ביז איך דערקלער. נישט קיין שפּרוך און נישט קיין כישוף, נאָר אַן אַנדער זאַך. אַ שטעקן, אַ לאַנגן שטעקן מיט אַ צוואַק ביים שפּיץ. מיט דעם שטעקן אַבי איר טרעפט נאָר מיטן צוואַק ביים הענגערל פונם עפּל און טוט אַ ציִ צו זיך — איז דער עפּל אייערער. איר דאַרפט נאָר זען האַלטן דעם שטעקן אַזוי, אַז דער עפּל זאָל חלילה נישט אַראָפּפאַלן אויף דער ערד. און טאָמער פאַלט דער עפּל אַראָפּ, איז אויך אַן אַן אומגליק. זי וועט מיינען, אַז דאָס האָט אים דער ווינט אַראָפּגעשלײדערט.

פאַרשטייט זיך, איר דאַרפט דעם עפּל נישט אָנרירן מיטן צוואַק, זי זאָל זיך נישט שטויסן... איך שווער אייך, אַז איך האָב איין עפּל נישט צעשלאָגן. און אַראָפּגעפאַלן איז ביי מיר אויך נישט. ביי מיר פאַלן נישט קיין עפּל. איך ווייס, וויאַזוי מע דאַרף האַלטן אַ שטעקן, אַז מע רייסט עפּל. דער עיקר איז, מע זאָל זיך נישט כאַפּן. וואָס האָט איר קיין צייט נישט? איר האָט דערטאַפּט אַן עפּל? עסט אים אויף שטילערהייט, רוט זיך אָפּ אַ ביסל און רייסט ווייטער. איך בין אייך ערבֿ, אַז קיין פויגל וועט נישט וויסן!

ה.

גייט זייט אַ נביא, אַז די מכשפה וועט גאָר וויסן דעם חשבון פון די עפּל נאָך אויפן בוים! אַפּנים, זי האָט זיי איבערגעציילט בייטאָג און האָט זיך געכאַפּט אויף מאָרגן, אַז עס פעלן איר עטלעכע שטיק. האָט זי זיך באַהאַלטן ביי זיך אויפן בוידעם און גענומען אונטערקוקן זיך, טאָמער וועט איר געראָטן כאַפּן דעם גנבֿ. אַזוי דענק איך. מחמת פונוואַנען דען האָט זי געקאָנט דערוויסן זיך, אַז איך ליג ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאַך און אַרבעט מיטן שטעקן? גענבי וואָלט זי מיך כאַטש געכאַפּט אַליין, אָן עדותי, וואָלט איך מיך אָפּגעבעטן ביי איר. פאַרט אַ יתום — טאָמער וועט זי האָבן אויף מיר רחמנות? איז זי זיך אָבער מישבֿ און גייט אַוועק צו מיין מאַמען און צו אונדזער שכנה פעסיע און צו דער שוחטקע, און

---

1 איך בין ערב (אָרעוו) — איך פאַרזיכער, גאַראַנטיר.
3 עדות (איידעס) — דער, וואָס האָט געזען, איז נעווען דערביי.

ווי אַ מענטש... עס איז נישט קיין ראיה[1], אַז אַ גרויסער עפּל דאַרף זיין גוט. אַמאָל מאַכט זיך, אַ קליין עפּעלע זאָל זיין בעסער פונעם גרעסטן עפּל. למשל, נעמט „ארץ-ישראל-עפּעלעך". זיי זענען ווייניק, אָבער געשמאַק. ציאַשטייגער, קיסליצעס, אָדער קוואַס-עפּעלעך, וואָס גייט זיי אָפּ? היינטיקן זומער איז אויף זיי אַ מוראדיק געראָטעניש. עס וועט זיין אַזוי פיל, אַז מע וועט זיי פירן מיט וואָגנס. אַזוי האָב איך געהערט פון מנשהכע דער רופאטעס מויל. זי האָט דאָס געזאָגט צו ראובן דעם „עפּל-ייד", בשעת די עפּל זענען נאָך געווען אין רעכטן בליען. ראובן דער עפּל-ייד איז געקומען אָנקוקן דעם גאָרטן. ער האָט געוואָלט אָפּהאַנדלען ביי איר די עפּל מיט די באַרן אויפן בוים. אויף עפּל און אויף באַרן איז ראובן שוין איינמאָל אַ מבין[2]. ער, אַז ער טוט אַ קוק מיט איין אויג אויף אַ בוים, וועט ער אייך באַלד זאָגן, וויפל פּרנסה דער בוים קאָן געבן. ער וועט אייך קיינמאָל נישט האָבן קיין טעות אויף אַט אַזויפיל.

ז.

אָן עבירה[3], וואָס דער גאָרטן איז נישט אַריבער צו ראובן דעם עפּל-ייד, מיר וואָלט דאָס געווען אַ סך מער ניחא[4], ווי ביי דער מכשפטע[5]. איר האָט נאָך אַזאַ צרה נישט געזען. לאָז אַראָפּפאַלן איין עפּעלע אַ ווערעמדיקס, אַן איינגעדאַרטס, אַן איינגעקנייטשטס, ווי ביי אַן אַלטער באָבעצעס פּנים, וועט זי נישט פילן זיך אָנבייגן, אויפהייבן, אַריינלייגן אין פאַרטעך אַריין און אַוועקטראָגן. וווהין טראָגט זי זיי? אפנים אויפן בוידעם, און אפשר אין קעלער? עס ווייזט אויס, אַז אין קעלער, ווייל איך האָב געהערט דערציילן, אַז פאַראיאָרן איז ביי איר פאַרפוילט געוואָרן אַ קעלער מיט עפּל. איז נישט קיין מצווה, מע זאָל ביי איר רייסן עפּל?

יאָ, אָבער וויאַזוי רייסט מען זיי?

אַריינכאַפּן זיך אין גאָרטן ביידערנאַכט, ווען אַלע שלאָפן, און אָנשטופּן פולע קעשענעס וואָלט אַוודאי געווען אַ שכל. וואָס זשע וועט אָבער זאָגן דער כלב? און ווי אויף צולהכעיס וואַקסן היינטיקן זומער עפּל איינס

---

1 ראיה (ראַיע) — אַ באַווייז.
2 מבין (מייוון) — אַ קענער, אַ ספּעציאַליסט.
3 אָן עבירה (אַווירע) — דאָ געמיינט: אַ שאָד.
4 ניחא (ניכע) — אָנגענעם, ליב, באַקוועם.
5 מכשפטע (מעכאַשעפטע) — דאָ געמיינט: אַ בייזע.

צער בוים מיט פערשקעס, און איך ליג ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך
און קוק און זע, ווי עס פאלט א פערשקע נאך א פערשקע. איינע א געלע,
אזש א רויטלעכע, האט זיך פארשפאלטן און געעפנט. עס זעט זיך ארויס
פון איר דאס בייכיקע קערל. וואס וועט זי טאן, די רופאטע, מיט אזוי פיל
פערשקעס? זי וועט זיי אפטרייסלען מן־הסתם און וועט־פרעגלען פון זיי
איינגעמאכטס. דאס איינגעמאכטס וועט זי פאררוקן ווייט אין דער הרו־
בע. ווינטער וועט זי עס ארויסשטעלן אין קעלער אריין, און דארטן וועט
עס שטיין אזוי לאנג, ביז עס וועט ווערן געצוקערט און כאפן א שימל.

נאך די פערשקעס קומען אויף פלוימען. נישט אלע פלוימען מיטאמאל.
איך האב צוויי סארטן פלוימען ביי מנשה דעם רופא אין גארטן. איין בוים
האב איך מיט „טשערקינעס". דאס איז א מין קיילעכיקע, זיסע, הארטע,
שווארצע פלוים. דער אנדערער בוים איז א בוים פון פראסטע פלוימען. דאס
איז א מין פלוימען, וואס מע רופט זיי „עמער־פלוימען". מע פארקויפט זיי
אויפן עמער. זיי האבן א דין הייטל, זענען גליטשיק און קלעפעדיק און וואַ־
סערדיק אויפן טעם. פונדעסטוועגן זענען זיי נישט אזוי שלעכט, ווי איר
מיינט. הלוואי וואלט מען זיי נאר וועלן געבן. מנשה די רופאטע איז אבער
נישט פון די איבעריקע געבערקעס. זי מאכט בעסער פון די פלוימען פאַווי־
דלע אויף ווינטער. ווען וועט זי אויפעסן אזויפיל פאַווידלע?

ה.

אראפגעפטרט די ווייַנשל מיט די פערשקעס מיט די פלוימען, הייבט
זיך אן פאר מיר א סדרה[1] עפל. עפל דארפט איר וויסן, איז נישט קיין בארן.
בארן, זיי מעגן זיין די בעסטע בארן אין דער וועלט („בערגאמאטן"), ווי־
באלד זיי זענען נישט רעכט פארטיק, קאנט איר מיט זיי גארנישט מאכן.
גייט קייט האלין! עפל מעגן זיין ווי גרין, די קערנדלעך ווי ווייס, האבן
זיי שוין א טעם פון עפל. איר שטעקט אריין די ציין אין א גרינעם עפל,
ווערט אייך וואַסער אין מויל. ווייסט איר, וואס איך וועל אייך זאגן? איך
וועל אייך נישט אוועקגעבן קיין האלבן גרינעם עפל פאר צוויי ציטיקע.
אויף ציטיקע דארף מען ווארטן ביז העט־העט, און גרינע עפל קאנט איר
האבן תיכף נאך דעם, ווי דאס ביימעלע האט אפגעבליט. עס ווענדט זיך
נאר אין דער גרייס. וואס ווייטער אן עפל וואקסט, ווערט ער גרעסער, אזוי

1 הייבט זיך אן א סדרה (סעדרע) — דא געמיינט: הייבט זיך אן א צייט.

נאך די אגרעסן קומען אויף די ווײמפּערלעך. רויטינקע, מיט שווארצע פּיסקעלעך, מיט געלע קערנדלעך, און צענדליקער־צענדליקער אויף איין צווייגעלע. איין צווייגעלע אז איר פירט דורך צווישן די ליפּן, באקומט איר א פול מויל מיט ווײמפּערלעך, ווייניקע, שמעקנדיקע, מחיה־נפשות[1]. אז זיי קומען אויף, קויפט מיר די מאמע פאר א גראשן א קווערטעלע ווײמפּערלעך — עס איך זיי מיט ברויט. ביי מנשהכע דער רופאטע אין גארטן זענען דא צוויי רייען קליינע ביימעלעך, הארט ביי דער ערד, אנגעזועצט מיט ווײמפּערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אפּ, און עס גלוסט זיך כאטש איין צווייגעלע, כאטש איין ווײמפּערל מיט צוויי פינגער געבן א רים אפּ און גלייך אין מויל אריין! איר וועט מיר גלייבן? אז איך רעד פון גרינע אגרעסן מיט רויטע ווײמפּערלעך, ווערט מיר שוין היליק די ציין. לאמיר בעסער רעדן פון ווײנשל.

ווײנשל האלטן זיך נישט לאנג גרין. ווײנשל ווערן גיך פארטיק. איך קאן אייך שווערן ביי וואס איר ווילט, אז איך אליין האב באמערקט ליגנדיק ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך: עטלעכע ווײנשעלעך זענען אין דער פרי געווען גרין אזוי ווי גראז (איך האב זיי גוט באמערקט, געמאכט אויף זיי א סימן); ביי טאג האבן זיי פון דער זון באקומען רויטע בעקעלעך; דעם זעלבן טאג פארנאכט זענען זיי שוין געווען רויט ווי פייער!

ווײנשל פלעגט מיר אויך די מאמע ברענגען. אבער וויפל ווײנשל? פינף שטיק אויף א פאדעם. וואס טוט מען מיט פינף ווײנשל? מע שפּילט זיך מיט זיי אזוי לאנג, ביז מע ווייסט נישט, וו זיי זיינען אהינגעקומען...

ה.

וויפל שטערן אין הימל — אזויפיל ווײנשל ביי מנשה דעם רופא אין גארטן. איר קאנט פארשטיין, אז איך בין א בעלן געווען אויף איין צווייגעלע איבערצוציילן די ווײנשל. האב איך געציילט און נישט געקאנט איבערציילן!... ווײנשל האבן א טבע, זיי האלטן זיך שטארק אויף די ריטלעך. זעלטן־ווען עס פאלט אראפּ א ווײנשל אויף דער ערד — ער מוז שוין זיין איבערצייטיק, שווארץ ווי א פלוים. זעט איר, פערשקעס — די פאלן אפּ, וויבאלד זיי ווערן רעכט געל. אך, פערשקעס, פערשקעס! איך האב זיי ליב מער פון אלע פירות. איך האב אויף מיין לעבן געגעסן נישט מער ווי איין פערשקע, ליגט זי מיר נאך אין טעם. איצטער שטייט פאר מיר א גאנ-

---

1 מחיה נפשות (מעכאיע נעפּאשעס) — דא: זיי דערקוויקן דאס הארץ.

ד.

מענדל דעם שוחטס קענט איר, צי ניין? קענט איר דאָך מענדל דעם שוחטס דירה אַוודאי נישט. זי איז די אַנדערע פון מנשה דעם רופאס און קוקט גלייך צו אים אין גאָרטן אַריין. ביי מענדל דעם שוחטס, אַז מע זיצט אויפן דאַך, קאָן מען זען אַלצדינג, וואָס ביי מנשה דעם רופא אין גאָרטן טוט זיך. די גאַנצע קונץ איז, וויאַזוי קלעטערט מען אַרויף צו מענדל דעם שוחטס אויפן דאַך? מיר איז דאָס גאָרנישט. ווייסט איר פאַרוואָס? ווייל מענדל דעם שוחטס דירה איז די אַנדערע פון אונדז און איז אַ סך נידעריקער פון אונדזער שטוב. אַז מע דראַפּעט זיך אַרויף צו אונדז אויפן בוידעם (איך טו דאָס אָן אַ לייטער, איך וועל אייך אפשר אַמאָל זאָגן וויאַזוי), און שטעלט איר אַרויס אַ פּוס פונעם קליינעם פענצטערל, אַזוי זייט איר שוין ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאַך. דאָרטן לייגט איר זיך אַוועק וויאַזוי איר ווילט: אָדער מיטן פּנים אַרויף, אָדער מיטן פּנים אַראָפּ. יעדנפאַלס, לייגן זיך מוזט איר, אַנישט קאָן מען אייך חלילה דערזען: וואָס טוט איר ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאַך? איך האָב אויסגעקליבן תמיד אַ צייט פּאַרנאַכטלעך, ווען איך בין געגאַנגען אין שול אַריין קדיש זאָגן. דעמלט איז נישט טאָג און נישט נאַכט, די בעסטע צייט.

פון דאָרטן אַראָפּגעקוקט אין גאָרטן אַריין, שווער איך אייך, אַז ס'איז אַ גן-עדן שבגן-עדן...

אַז דער זומער הייבט זיך אָן און די ביימער הייבן אָן צו בליען, זיך באַדעקן מיט ווייסע פּעדערלעך, קאָנט איר האָפן, אַז נישט היינט איז מאָרגן — וועלן זיך באַווייזן אויף די קורצע שטעכלדיקע ביימעלעך גרינע אַגרעסן, דאָס איז די ערשטע פּירה, וואָס עס גלוסט זיך אייך צו פּאַרזוכן. פאַראַן מענטשן, וואָס וואַרטן ביז די אַגרעסן ווערן רויט. נאַראָנים! איך זאָל האָבן די ברכות, וואָס גרינערהייט זיינען זיי אַ סך מער באַטעמטס[2] און געשמאַק. איר וועט זאָגן — זיי זיינען זויער; עס ווערט פון זיי הייליק די ציין? נו, וואָס זשע איז? אַ זויערס קוויקט דאָס האַרץ, און צו הייליקע ציין איז דאָ אַ סגולה[3]: זאַלץ. מע שיט אַרויף זאַלץ אויף די ציין און מע האַלט אָפּן דאָס מויל אַקעגן אַ האַלבע שעה, קאָן מען נאָכהער עסן ווידעראַמאָל אַגרעסן.

---

2 באַטעמט (באַטאַמט) — געשמאַק.

3 סגולה (סגולע) — מיטל.

געמאַכטס אַליין, מיט אירע אייגענע הענט, פון אירע אייגענע פּירות[1], פון איר אייגענעם גאָרטן.

ג.

וואָס פאַר אַ פּירות געפינט איר נישט אינעם דאָזיקן גאָרטן? עפּל, און באַרן, און ווײַנשל, און פלוימען, און קאַרשן, און ווײַמפּערלעך, און אַגרעס, און פערשקעס, און מאַלינעס, — און וואָס נישט? וואָס דאַרפט איר מער — אַפילו ווײַנטרויבן ווו קריגט מען? — בײַ איר, בײַ מנשהכע דער רופאטע!

אמת, די ווײַנטרויבן אַז מען פאַרזוכט, דערזעט מען קראָקע מיט לעמבערג. אַזוי שטאַרק זויער זײַנען זיי! פונדעסטוועגן נעמט זי אָפּ פאַר זיי גוט געלט! פון אַלצדינג מאַכט זי געלט. אַפילו פון די סאַניעשניקעס[2]. גאָט זאָל אײַך היטן, איר זאָלט בײַ איר בעטן אויסרײַסן אַ סאַניעשניק! זי וועט אײַך נישט געבן! אַ צאָן זיך אויסרײַסן פונעם מויל איז בײַ איר גרינגער, ווי אויסרײַסן אַ סאַניעשניק בײַ איר פונעם גאָרטן. היינט ווער רעדט פון אַן עפּל, אַ באַר, אַ ווײַנשל, אַ פלוים? חיות נישט זיכער[3]!

איך בין גוט באַקאַנט מיטן דאָזיקן גאָרטן. איך ווייס אַפילו, ווו איטלעכס ביימעלע געפינט זיך און וואָס עס וואַקסט אויף דעם, צי ס'איז הײַנטיקס יאָר געראָטן אָדער נישט אַזוי געראָטן. פונוואַנען ווייס איך דאָס? שרעקט זיך נישט, איך בין דאָרטן נאָך קיינמאָל נישט געווען. וויאַזוי האָב איך געקענט זײַן, אַז דער גאָרטן איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכן פּאַרקן, איבערגעדעקט מיט מוראַדיקע שטעכלקעס! זייט איר שוין פאַרטיק? איז איננעווייניק דאָ אַ הונט. נישט קיין הונט, נאָר אַ וואָלף! אויף אַ לאַנגן שטריק שטייט ער צוגעבונדן — אָט דער דאָזיקער כּלב שבכּלבים[4], און אַנו, לאָז נאָר עמעצער דורכגיין פאַרבײַ, אָדער לאָז זיך אים דאַכטן, אַז עמעצער גייט פאַרבײַ, הייבט ער אָן צו רײַסן זיך, שפּרינגען און בילן מיט אַזאַ כּעס, גלײַך ווי דעם רוח כאַפּט אים אַוועק!

פרעגט זיך אַ קשיא[5]: וויבאַלד אַזוי, ווי קום איך אין גאָרטן אַרײַן? הערט זשע, וועל איך אײַך דערציילן.

---

1 פּירות (פּייִרעס) — פּרוכטן.
2 סאַניעשניק — זונרויז (פון אוקראַיניש).
3 חיות (כאַיעס) נישט זיכער — נישט זיכער מיט לעבן.
4 כּלב שבכּלבים (קעלעוו שעביקלאָווים) — דאָ געמיינט: זייער אַ בייזער הונט.
5 קשיא (קאַשע) — פראַגע.

זענט איר שוין פאַרטיק? קומט צו גיין אַ ייִד אַן איינבינדער און טוט זיך אַ זאָג, אַז דער אמתער גן־עדן איז גאָר פּרייטיק אין באָד. איך האָב עס אַליין געהערט פון משה דעם איינבינדער. איך זאָל אַזוי הערן אַלדאָס גוטס! היינט גייט דערגייט אַן עק!

— מע זאָל, אַשטייגער, פרעגן מיך, וואָלט איך געזאָגט, אַז דער גן־עדן — דאָס איז מנשה דעם רופאס[1] גאָרטן.

— זינט איר לעבט, האָט איר נאָך אַזאַ גאָרטן נישט געזען. דאָס איז דער איינציקער גאָרטן נישט נאָר אויף אונדזער גאַס, נישט נאָר ביי אונדז אין שטאָט, — איך האָב מורא, אַז אויף דער גאַנצער וועלט איז נישטאָ נאָך אַזאַ גאָרטן. נישט געווען און עס וועט נישט זיין! דאָס וועלן אייך אַלע זאָגן.

ב.

מנשה דעם רופאס ווייב רופט מען אויף איר מאַנס נאָמען: „מנשהכע די רופאטע"[2]. זי איז אַ בייזע ייִדענע. אַזוי זאָגן אַלע. אַ פּנים האָט זי אַ מאַנצבלש, אַ קול פון אַ מאַנצבל, טראָגט מאַנצבלשע שטיוול, און אַז זי רעדט, דאַכט זיך אויס, אַז זי בייזערט זיך. זי האָט אַ שיינעם נאָמען אויף דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אָרעמאַן ביי איר קיין שטיקל ברויט נישט אויפגעגעסן. און אַ שטוב איז ביי איר פון אַלדאָס גוטס...

ביי איר קאָנט איר געפינען איינגעמאַכטס פון פאַראַיאָרן, פון פאַר־דריי־יאָרן און פון פאַר־צען־יאָרן. וואָס דאַרף זי, למשל, אַזוי פיל איינגע־מאַכטס? פרעגט זי, אַשטייגער, ווייסט זי אַליין נישט. אָט אַזאַ טבע איז ביי איר. אַ פּאַרפּאַלענע זאַך, איר וועט זי שוין נישט איבערמאַכן. זי ווייסט, אַז עס קומט דער זומער, האַלט זי אין איין פרעגלען איינגעמאַכטס. איר מיינט, זי פרעגלט אויף קוילן? ווער? וואָס? זי קאָן באַשטיין אויף שטעכלקעס, אָפּ־געפאַלענע בלעטלעך. זי מאַכט אָן אַזאַ רויך אויף דער גאַנצער גאַס, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערן. טאָמער וועט זיך אייך מאַכן אַמאָל קומען צו אונדז זומער־צייט. און איר וועט דערפילן אַ רויך, זאָלט איר זיך נישט שרעקן, ס'איז נישט קיין שריפה. דאָס פרעגלט מנשהכע די רופאטע איינ־

1 רופא (רויפע) — פעלדשער, געהילף ביי אַ דאָקטאָר.
2 רופאטע (רויפעטע) — דאָ: דעם רופאס ווייב.

איינער אויפן אנדערן, דער אנדערער אויפן דריטן — א מעשה אן צן עק! איז זיך מיישבי דער פאטער, משה דער איינבינדער, און לייגט זיי אוועק אלע איינציקווייז און שמייסט זיי אפ מיט א טאוול פון א סידור און זאגט זיי:

— איך וועל אייך ווייזן וויאזוי צו לצעוועןי פון א יתום!

אט אזוי. יעדער נעמט זיך אן מיין קריוודע. אלע, אלע שטעלן זיך איין פאר מיר.

מיר איז גוט — איך בין א יתום....

וואס וועט זיין פון מיר?

א.

אנו, טרעפט, ווו איז דער גן־עדן? — איר וועט נישט טרעפן. ווייסט איר פארוואס? ווייל ביי איטלעכן איז ער אויף אן אנדער ארט. למשל, די מאמע זאגט, אז דער גן־עדן איז דארטן, ווו מיין טאטע פייסי דער חזן געפינט זיך. דארט, זאגט זי, געפינען זיך אלע ערלעכע נשמות, וואס זיינען נעבעך אפגעקומען אויף דער וועלט; דערפאר וואס זיי האבן נישט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט.

דאס איז דאך קלאר, ווי דער טאג. דער בעסטער באווייז איז טאקע דער טאטע מיינער. ווארעם ווו דען זאל ער זיין, אז נישט אין גן־עדן? קארג האט ער זיך אנגעמוטשעט אויף דער וועלט?...

אזוי זאגט די מאמע מיינע און ווישט זיך בשעת מעשה די אויגן, ווי איר שטייגער איז, אז זי רעדט פונעם טאטן.

פרעגט זשע אבער ביי מיינע חברים, וועלן זיי אייך דערציילן מעשיות, אז דער גן־עדן געפינט זיך ערגעץ אויף א בארג פון סאמע קרישטאל, הויך ביזן הימל. יינגלעך לויפן דארט ארום פראנק און פריי, לערנען לערנט מען נישט, נאר מע באדט זיך גאנצע טעג אין מילך און מען עסט האניק מיט פולע הויפנס...

---

1 זיך מיישב (מעיאשעוו) זיין — זיך באטראכטן.
2 לצוועןן (לעצעוועט) — אפלאכן.

דיק. איך וועל זיך נישט גיין שפּאַרן, שלאָגן זיך אַוודאי נישט. קורץ — ס'איז אַ שטוב, וואָס יעדער האָט אַ צונעמעניש. וואָס דאַרפט איר מער — די קאַץ, שוין גאָר אַ שטומע צונג, שוין געווים גאָט די נשמה שולדיק, הייסט זי ביי זיי: „פייגע־לאה די גבאיטע"[1]. איר ווייסט פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס זי איז אַ גראָבע, און פייגע־לאה, נחמן דעם גבאים ווייב, איז אויך אַ גראָבע. וויפל, מיינט איר, האָבן זיי שוין געכאַפּט פּעטש דערפאַר, זיי זאָלן נישט רופן קיין קאַץ מיט אַ מענטשלעכן נאָמען? ווי אַן אַרבעס אין דער וואַנט! האָבן זיי געגעבן עמעצן אַ צונעמעניש, איז פאַרפאַלן!

ה.

מיר האָבן זיי אַ נאָמען געגעבן — טרעפט וויאַזוי? „מאָטל מיט די לעפּצן"... לעפּצן איז אַ דייטשיש וואָרט. אויף אונדזער לשון הייסט דאָס „ליפּן". אפנים, זיי איז נישט געפעלן מיינע ליפּן. זיי זאָגן, אַז איך עס, מאַך איך מיט די ליפּן! איך וואָלט וועלן זען יענעם מענטשן, וואָס זאָל עסן און נישט מאַכן מיט די ליפּן! איך בין נישט פון די גרויסהאַלטערס, וואָס מען טאָר נישט אָנרירן זייער כבוד. נאָר איך ווייס נישט פאַרוואָס — מיר איז דאָס צונעמעניש שטאַרק נישט געפעלן! און ווייל ס'איז מיר נישט געפעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופן מיך דווקא אַזוי. איינגעגעסענע ברואים[2] — איר האָט נאָך אַזעלכע נישט געזען! פריער האָב איך ביי זיי געהייסן: „מאָטל מיט די לעפּצן". נאָכדעם גלאַט „מיט די לעפּצן". גאָר שפּעטער: „לעפּצן".

— לעפּצן! ווישט אָפּ די נאָז!

— לעפּצן! וווּ זענט איר געווען?

עס פאַרדריסט מיך און עס ברענט מיך, און איך וויין. דערזעט דער פאָטער זייערער, פּעסיעס מאַן משה דער איינבינדער, איינמאָל, אַז איך וויין, פרעגט ער מיך: וואָס וויין איך? זאָג איך אים: וויאַזוי זאָל איך נישט וויינען, אַז איך הייס מאָטל, און מע רופט מיך „לעפּצן"! פרעגט ער: ווער? זאָג איך: „וועשתי". וויל ער שלאָגן „וושתין", זאָגט „וושתי": ס'איז נישט איך, ס'איז „קלעצל". וויל ער שלאָגן „קלעצלען", זאָגט „קלעצל": ס'איז נישט איך, ס'איז „קאָטער".

---

1 נבאיטע (גאַבעטע).

2 ברואים — באַשעפענישן.

איך גלייב אים אויף נאמנות. איך ווייס, אז איצט וועט ער מיך נישט אנרירן, ווייל איך בין א יתום.

מיר איז גוט — איך בין א יתום.

ד.

אונדזער שכנה פעסיע, זאל מיר מוחל זיין, האט געזאגט א גרויסן ליגן. צוועלף, האט זי געזאגט, גייען ביי איר צום טיש. לויט מיין רעכענונג, בין איך דער פערצנטער. אפנים, זי האט פארגעסן אריינרעכענען דעם בלינדן פעטער ברוך. און אפשר האט זי אים נישט אריינגעשטעלט צווישן די עסערס דערפאר, ווייל ער איז שוין זייער אלט און האט קיין ציין נישט אויף צו קייען. איך וועל זיך נישט שפארן. קייען קאן ער נישט, דערפאר אבער שלינגט ער, ווי א גאנדז, און כאפט. אלע כאפן זיי. זייער כאפן איז חוץ לדרך הטבע[1]. איך כאפ אויך. שלאגן זיי מיך. מיט די פיס אונטערן טיש שלאגן זיי מיך. מער פון אלע שלאגט זיך וושתי[2]. וושתי איז א רוצח[3]. הייסן הייסט ער הערשל, נאר מחמת[4] ער האט א גוליע אויפן שטערן האט מען אים א נאמען געגעבן „וושתי". אלע האבן זיי דא נעמען און צונעמען: „קלעצל. קאטער, טשערנאהוז, בופלאקס, פעטעלילע, גיב־מיר־נאך, שמיר־מיט־פוטער"...

האט קיין יסורים נישט — יעדער נאמען האט זיך זיין שורש[5]. פיניע הייסט „קלעצל" דערפאר, ווייל ער איז גראב און קיילעכיק, ווי א קלעצל. וועלוול איז א שווארצער, רופט מען אים „קאטער". חיים איז א בופלאקס, הייסט ער „בופלאקס". מענדל האט א שפיציקע נאז, איז ער א „טשערנאהוז". „פעטעלעלע" האט מען א נאמען געגעבן פיטלען דערפאר, ווייל ער קאן נישט רעדן. בערל איז א גרויסער נאַיער: אז מען גיט אים א שטיקל ברויט מיט שמאלץ, זאגט ער: „גיב מיר נאך". זרחן האט מען געגעבן א מיאוסן נאמען „שמיר מיט פוטער" איבער א מיאוסן חסרון, וואס נישט ער איז שולדיק. שולדיק קאן זיין איז די מוטער, וואס זי האט עם פארלאזט און קינדהוויז ווינציק געצוואגן. און אפשר איז זי אויך נישט שול-

---

1 חוץ לדרך הטבע (חוץ לעדערעך האטעווע) — אויסערנעווייניקלעך.
2 ושתי (וואשתי).
3 רוצח (ראצייעך) — דא: א שלענער, א שלעכטער.
4 מחמת (מאכמעס) — ווייל.
5 שורש (שוירעש) — ווארצל, אפשטאם.

— ווער וועט אויף אים אכטונג געבן, ער זאל גיין זאגן קדיש?

— איך וועל אויף אים אכטונג געבן, ער זאל גיין זאגן קדיש. נו, שוין? האט איר צו מיר גארנישט?

פעסיע איז נישט קיין גבירנטע. איר מאן איז אן איינבינדער און הייסט משה. ער האט א שם[1] פארן בעסטן באלמעלאכע. דאס אליין איז אבער קארג. מע דארף נאך האבן מזל אויך. אזוי זאגט פעסיע צו מיין מאמען. מיין מאמע גיט איר נאך. זי זאגט, אז צום שלים-מזל דארף מען אויך האבן מזל. פאר א סימן נעמט זי מיך. אט בין איך א יתום, און אלע ווילן מיך. פאראן בעלנים[2], וואס ווילן מיך צו זיך אויף שטענדיק. נאר ווי לאנג קרענקען אירע שונאים, ווי לאנג זי וועט מיך אוועקגעבן אויף שטענדיק! אזוי זאגט די מאמע און וויינט. זי האלט זיך אן עצה מיט מיין ברודער עליע.

— ווי מיינסטו? זאל ער זיין דערווייל ביי פעסיען?

מיין ברודער עליע איז שוין א גרויסער. אנישט, וואלט מען זיך מיט אים נישט געהאלטן קיין עצה; ער גלעט זיך מיט דער האנט דאס ריינע, נאך נישט באוואקסענע פנים, גלייך ווי ער וואלט שוין געהאט א בארד, און רעדט ווי א גרויסער:

— מהיכי-תיתי[3], אבי ער זאל נאר נישט זיין קיין שייגעץ[4].

און עס בלייבט, אז איך וועל זיין דערווייל ביי אונדזער שכנה פעסיע, נאר בתנאי[5], איך זאל נישט זיין קיין שייגעץ. אלצדינג הייסט ביי זיי א שייגעץ! אנהענגען דער קאץ א פאפיר אויפן עק, זי זאל זיך דרייען — הייסט ביי זיי א שייגעץ! קלאפן מיט א שטעקל איבער די גראטעס פון גלחס הויף, אלע זאלן זיך צונויפלויפן — הייסט ביי זיי א שייגעץ! אפשטעקן ביי לייבקע דעם וואסערפירער דעם צאפן פון דער פאס, ס'זאל אויסלויפן העכער האלב וואסער — הייסט ביי זיי א שייגעץ!

— דיין גליק, וואס דו ביסט א יתום! — זאגט צו מיר לייבקע דער וואסערפירער — אנישט, וואלט איך דיר איבערגעבראכן א האנט מיט א פוס! מעגסט מיר גלייבן אויף נאמנות[7].

---

1 האבן א שם (שעם) -- זיין בארימט.
2 בעלנים (באלאנים) — אזעלכע, וואס ווילן, זיינען גרייט.
3 מהיכי-תיתי (מאכטייסע) — זאל זיין אזוי, ביטע זייער.
4 שייגעץ — דא געמיינט: א שטיפער.
5 בתנאי (ביטנאי) — מיט דעם באדינג.
7 אויף נאמנות (נעמאנעס) — אויפן ערנווארט.

איך כאַפּ פיש, אָדער איך באָד זיך. כאַפּן פיש האָב איך זיך אויסגעלערנט פון זיך אַליין. אַז איר ווילט, קאָן איך אייך אויסלערנען. מע טוט אוים דאָס העמד און מע פאַרקניפּט דעם אַרבל און מע גייט פּאַוואָליע ביזן האַלדז אין וואַסער. מע דאַרף גיין לאַנג-לאַנג. אַז איר פילט, אַז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אַז ס'איז פול, גייט איר אַרוים וואָס גיכער און טרייסלט אוים דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בלאָטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגן פאַרפּלאָנטערט אָפּטמאָל קליינע זשאַבקעלעך — וואַרפט זיי צוריק אין וואַסער אַריין, ס'אַ צער בעלי-חיים[1]. אין דער געדיכטער בלאָטע קאָנט איר אַמאָל געפינען אַ פּיאַווקע. פּיאַווקעס איז געלט — פאַר אַ צענדליק פּיאַווקעס קאָנט איר באַקומען דריי גראָשן, אַנדערהאַלבן קאָפּעקעס. עס גייט נישט צופוס... קיין פיש זאָלט איר נישט זוכן. אַמאָל איז געווען פיש אויך, הײַנט איז נישטאָ. איך יאָג זיך נישט נאָך קיין פיש. איך בין צופרידן, עס זאָלן זיין כאָטש פּיאַווקעס. היינטיקן זומער איז נישט געווען קיין איין פּיאַווקע!

פונוואַנען האָט זיך דערוווּסט מיין ברודער עליע, אַז איך כאַפּ פיש — זוים איך נישט. ער האָט מיר שיר נישט אָפּגעריסן אַן אויער פאַר די פיש. אַ גליק וואָס פעסיע די גראָבע, אונדזער שכנה, האָט דערזען. אַן אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי נישט איינשטעלן פאַר איר קינד.

— אָט אַזוי שלאָגט מען אַ יתום?...

מיין ברודער עליע האָט זיך פאַרשעמט און האָט מיר אָפּגעלאָזט דעם אויער. אַלע שטעלן זיך איין פאַר מיר. מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ג.

אונדזער שכנה פעסיע די גראָבע האָט זיך אין מיר פאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפּעט צו דער מאַמען, ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דערווייל זיין ביי איר, ביי פעסיען, הייסט עס.

— וואָס וועט אייך אַרן? — האָט זי געטענהט — עס גייען ביי מיר צום טיש צוועלף, וועט זיין אַ דרייצנטער.

ביי דער מאַמען האָט זי קוים געפּועלט[3]. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מיין ברודער עליע:

---

1 צער-בעלי-חיים (צאַר-באַלע-כאַים) — אַ רחמנות אויף לעבעדיקע באַשעפעניש.

3 נעפּועלט (געפּויעלט) — אויסגעפירט.

די מאמע און גיט אים א פסק[1], ער זאל מיך נישט שלאגן, ווארעם איך בין א יתום.

— גאט איז מיט דיר! וואס טוסטו? וועמען שלאגסטו? האסט פארגעסן, אפנים, אז דאס קינד איז א יתום?!

שלאפן שלאף איך מיט דער מאמען אינעם טאטנס בעט — דאס איינציקע שטיקל מעבל אין שטוב. די קאלדרע גיט זי אפ כמעט אינגאנצן מיר.

— דעק זיך איין, זאגט זי מיר, און ווער אנטשלאפן, מיין יתום. עסן איז נישטא וואס...

דעקן דעק איך זיך איין, אבער שלאפן שלאף איך נישט. איך חזר מיר דעם קדיש אויף אויסנווייניק.

אין חדר גיי איך נישט, לערנען לערן איך נישט, דאווענען דאוון איך נישט, זינגען זינג איך נישט. פטור פון אלצדינג.

מיר איז גוט — איך בין א יתום.

ב.

מזל-טוב , איך קאן שוין גאנץ קדיש אויף אויסנווייניק!

אין שול שטיי איך אויף א באנק און קלאפ דעם קדיש, ווי א מזיק. א קול-נגינה[3] האב איך אויך, בירושה[4] פון מיין טאטן, אן אמתע סאפראנא. אלע יינגלעך שטעלן זיך אוים ארום מיר און זענען מיך מקנא. ווייבער וויינען. באלעבאטים שענקען מיר א קאפעקע. יאָבי דעם נגידס יינגל, הענעך מיטן אייגל (ער איז א מוראדיקער נישט-פארגינער!), אז ס'קומט צום קדיש, שטעלט ער מיר ארויס א צונג, — ער וויל, ער גייט אוים, ער הלשט, איך זאל זיך צעלאכן. אים אויף צו-להכעיס וועל איך נישט לאכן! האט דערזען אהרון דער שמש, האט ער אים גענומען פארן אויער און האט אים צוגעפירט צו דער טיר. א מצוה אויף אים![5]

אזוי ווי איך זאג קדיש אינדערפרי און אויפדערנאכט, גיי איך שוין מער נישט צו הערש-בער דעם חזן און טראג מיך נישט אום מיט זיין האבציען. איך בין פריי. א גאנצן טאג געפין איך זיך ביים טייך — אדער

---

1 פסק (פסאק) — דא: אן אויסרייד.

3 קול-נגינה (קאל נעגינע) — שיינע שטימע צום זינגען.

4 בירושה (בעירושע) — איבערגענומען, געירשנט (געיארשנט).

5 א מצווה אויף אים — דא געמיינט: רעכט אזוי, ער האט עס פארדינט.

— מיין טאַטע, פּייסי דער חזן, ווייסט איר דאָך, איז געשטאָרבן דעם ערשטן טאָג שבועות, און איך בין געבליבן אַ יתום.

פון דעם ערשטן טאָג נאָך שבועות האָבן מיר אָנגעהויבן זאָגן קדיש[1] — איך און מיין ברודער עליע. ער טאַקע האָט מיך אויסגעלערנט זאָגן קדיש.

מיין ברודער עליע איז אַ געטרייער ברודער, אָבער נישט קיין גוטער רבי[2]. ער איז אַ כּעסן[3], ער שלאָגט זיך! ער האָט אויפגעעפנט אַ סידור און האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט מיר און האָט אָנגעהויבן מיט מיר שטודירן:

— יתגדל ויתקדש שמי רבה[5]... — ער וויל, אַז איך זאָל שוין קענען אויף אויסנווייניק. ער חזרט איבער מיט מיר נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל פון אָנהייב ביזן סוף, און הייסט מיר, אַז איצט זאָל איך שוין זאָגן אַליין. איך זאָג אַליין, אָבער עס גייט נישט.

ביז „ויצמח פורקניה”[6] איז נאָך ווי־עס־איז, און קומט „ויצמח פורקניה”, פאַרטשעפּע איך זיך. דערלאַנגט ער מיר מיטן עלנבויגן און זאָגט מיר, אַז דער קאָפּ איז מיר, אַפּנים, ערגעץ אינדרויסן (גלייך ווי גע־טראָפן), אָדער ערגעץ ביים קעלבל (גלייך ווי ער איז געווען דערביי)... ער פילט זיך נישט און חזרט איין מיט מיר נאָך אַ מאָל. איך האָב זיך קוים דערשלאָגן ביז „לעילא ולעילא” — און ווייטער נישט אַ טראָט. ער נעמט מיך אָן פאַרן אויער און זאָגט, אַז דער טאַטע זאָל אויפשטיין און זען, וואָס פאַר אַ זון ער האָט...

— וואָלט איך פאַרשפּאָרט זאָגן קדיש...

אַזוי זאָג איך צו מיין ברודער עליע און כאַפּ פון אים אַ געשמאַקן פּאַטש מיט דער לינקער האַנט אין דער רעכטער באַק אַריין. דערהערט

---

1 קדיש (קאַדעש) — תפילה נאָך אַ געשטאָרבענעם.
2 רבי (רעבע) — דאָ געמיינט: לערער.
3 כעסן (קייסן) — אַ מענטש, וואָס ווערט אָפט אין כעס (קאַס).
5 יתגדל ויתקדש שמי רבה (ייסגאַדל וועיסקאַדעש שמיי ראַבאָ) — די ערשטע ווערטער פון קדיש.
6 ויצמח פורקניה (וועיאַצמעך פורקאָניי).

— וואָס דערציילט איר מיר — די גאַנצע סטאָט! ווער איז די סטאָט? זאָגן זאָלט איר מיר! אַלצדינג אויף מיין חשבון! חברה־קדישא[1], סמטים תכריכים — אַלץ אויף מיר, אַלצדינג אויף מיין חשבון!... און טאָמער דאַרף מען עפּעס טאָן פאַר יתומים, זאָלט איר גיין צו מיר, איך זאָלט זיך גאָר ניט סעמען!

יאָסיע דעם נגידס ווערטער באַרויקן אָבער ווינציק־וואָס מיין מאַמען. זי האַלט אין איין יאָמערן און אין איין חלשן ביי מיין ברודער עליע אויף די הענט. און מיין ברודער עליע, וואָס האַלט אַליין אין וויינען, הערט נישט אויף צו דערמאָנען איר, אַז „היינט איז יום־טוב, מאַמע, היינט איז שבועות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!"...

און מיטאַמאָל ווערט מיר אַלץ קלאָר. און עס טוט מיר א קלעם דאָ ביי האַרץ, א ציי ביי דער נשמה, און עס גלוסט זיך מיר וויינען, און איך ווייס נישט אויף וועמען... און רחמנות האָב איך אויף דער מאַמען, און איך קאָן נישט זען, ווי זי וויינט, און ווי זי חלשט און ווי זי צאַפּלט ביי מיין ברודער אויף די הענט. און איך פאַרלאָז מיין פּאַלאַץ, מיט מיין וויינגאָרטן, און איך גיי צו צו איר פון הינטן, און איך זאָג איר מיטן זעלבן לשון[2], וואָס מיין ברודער עליע, און טרערן קאַפּען פון מיינע אויגן:

— מאַמע! היינט איז יום־טוב, מאַמע, היינט איז שבועות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!...

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום!

א.

פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, געדענק איך נישט, איך זאָל זיין אַזאַ מיוחס[3], ווי אַצינד. וואָס איז מיט מיר דער יחוס?

1 חברה־קדישא (כעוורע־קאַדישע) — די געזעלשאַפט, וואָס פאַרנעמט זיך מיט דער צערעמאָניע פון באַגראָבן א געשטאָרבענעם.
2 לשון (לאָשן) — דאָ: רייד.
3 מיוחס (מעיוכעס) — דאָ געמיינט: אָנגעזעענער מענטש. יחוס (ייכעס) — דאָ: גרויסקייט, שטאָלץ.

צו קנאַק אָן שטערן... אַלע זענען מיך מקנא. אַפֿילו יאָסיע דעם נגידס ייִנגל מיטן אייגל פֿאַרגינט מיר נישט מיין גוטס. ער גייט פֿאַרביי און זייַנע לוסטרינענע טלבושימלעך, ווייזט מיר אויף מייַנע הוזן און לאַכט און קרימט דאָס אייגל.

— גיי בעסער אַוועק מיט גוטן, — זאָג איך אים, — אַנישט, רוף איך אַרויס מיין ברודער עליען!...

פֿאַר מיין ברודער עליען האָבן אַלע ייִנגלעך דרך־ארץ[2], און הענעך מיטן אייגל טראָגט זיך אָפּ, און איך בלייב ווידער אַליין, ווידער דער זעלבער פֿרינץ ביי זיך אין וויינגאָרטן...

פּלוצעם דערהער איך פֿון שטוב אַרויס אַ מאָדנע אויסגעשריי מיט אַ געוויין... איך דערקען דער מאַמעס קול... איך הייב אויף די אויגן — אָן איינגעלויף ביי אונדז אין שטוב.. ייִדן און ווייבער... דער אַרויס, דער אַריין... איך ליג אויף אַ קלאָץ מיטן בויך אַראָפּ. מיר איז גוט!... שאַט־שאַט! אָט גייט יאָסיע הער נגיד! יאָסיע דער נגיד איז גבאי[3] אין דער קצבישער קלויז, דאָרטן, וווּ מיין טאַטע איז חזן שוין דריי און צוואַנציק יאָר. יאָסיע איז אַליין אַמאָל געווען אַ קצב. היינט האַנדלט ער מיט אָקסן און מיט פֿעל און איז אַ נגיד, אַ גרויסער נגיד! יאָסיע מאַכט מיט די הענט, בייזערט זיך אויף דער מאַמען און טענהט[4]:

— סטייץ, סטייץ! וואָס האָט מען מיר נישט געזאָגט, אַז פּייסי דער הזן איז אַזוי סלאַף? (ער קאָן נישט אַרויסריידן קיין שין). וואָס האָט איר געסווינגן?

— וואָס זאָל איך שרייען? — פֿאַרענטפֿערט זיך פֿאַר אים די מאַמע און גיסט מיט טרערן, — די גאַנצע שטאָט האָט געזען, ווי איך מוטשע זיך, געוואָלט אים ראַטעווען... און ער אַליין האָט אויך געבעטן זיך, מע זאָל אים ראַטעווען...

און די מאַמע קאָן נישט רעדן ווייטער, פֿאַרברעכט מיט די הענט, פֿאַרוואַרפֿט מיטן קאָפּ. מיין ברודער עליע כאַפּט זי אונטער:

— מאַמע! וואָס דאַרפֿסטו זיך פֿאַרענטפֿערן? מאַמע! פֿאַרגעס נישט, מאַמע, ס'איז יום־טוב, ס'איז שבֿועות, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!...

און יאָסיע דער נגיד הערט נישט אויף צו פֿייַערן אויף מיין מאַמען:

---

2 דרך־ארץ (דערעך־ערעץ) — אַכטונג.
3 גבאי (גאַבע) — איינער פֿון די עלטסטע אין אַ שול צום ראַווענען.
4 טענהט (טײַנעט) — רעדט, דערציילט.

— איר האָט אַ גאַסט אויף שבועות? גאָט ליב אייך מיט אייער גאַסט!

אַלעמענס אויגן קוקן אויפן „גאַסט”, און דער „גאַסט” קוקט אַראָפּ אויף דער ערד, און דער קאָפּ איז אים אײַנגעדרייט, ערגעץ ביי די קלעצער, ביי די שטעכעלקעס, וואָס שטעכן, ביי די קריגעלעך, וואָס קנאַקן, ביים שכנס קעלבל, ביים טייכל, וואָס רוישט דאָרט באַרג־אַראָפּ, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברייטער, טיפער, בלויער יאַרמלקע, וואָס מען רופט דאָס הימל...

ז.

דאָס ביסל מילכיקס, וואָס אונדזער שכנה, פּעסיע די גראָבע, האָט אונדז „אויסגעליען”, איז אונדז, נישקאָשע, צונוץ געקומען. איך און מיין ברודער עליע האָבן דאָס געמאַכט אַ מילכיקע סעודה, געטונקען ביידע פון איין שאַל פרישע חלה אין דער קאַלטער סמעטענע, און ס'איז טאַקע געווען גאָר נישט שלעכט.

„איין חיסרון[1], וואָס אַזוי ווינציק”. — האָט באַמערקט מיין ברודער עליע, וואָס איז אין דעם טאָג געווען זייער האַפּערדיק, אַזוי האַפּערדיק, אַז ער האָט מיר צוליב געטאָן, איך זאָל נישט גיין אַזוי גיך צוריק צו הערש־בער דעם חזן און איך זאָל זיך נאָך אַ ביסל שפּילן אינדערהיים.

— דו ביסט דאָך ביי אונדז אַן אורח[2] אויף שבועות, — האָט ער מיר געזאָגט און דערלויבט צו שפּילן זיך אינדרויסן אויף די קלעצער, נאָר מיט אַ תנאי[3], איך זאָל נישט קלעטערן צו פיל און חלילה נישט צערייסן די איינ־ציקע פּאָר הויזלעך.

כאַ־כאַ־כאַ! נישט צערייסן די איינציקע פּאָר הויזלעך? נישטאָ וועך כ'זאָל לאַכן, ווי איך בין אַ ייד! איר זאָלט זען אַ פּאָר הויזלעך — נו־נו! לאָמיר בעסער נישט רעדן פון קיין הויזן!... לאָמיר בעסער רעדן פון יאָסיע יעם נגידס קלעצער. אַי, קלעצער, קלעצער! יאָסיע דער נגיד מיינט, אַז די קלעצער זענען זיינע קלעצער. אַ נעכטיקער טאָג! די קלעצער זענען מיינע קלעצער! איך האָב מיר געמאַכט פון זיי אַ פּאַלאַץ מיט אַ וויינגאָרטן. איך בין דער פּרינץ. דער פּרינץ שפּאַצירט אַרום פּראַנק און פריי ביי זיך אין וויינגאָרטן, רייסט אָפּ אַ קריגעלע, — אַ קנאַק אַן שטערן, נאָך אַ קריגעלע — —

1 היסרון (כיסאָרן) — פעלער, שלעכטע זאַך.
2 אורח (אוירעך) — אַ גאַסט.
3 תנאי (טנאָי) — באַדינג, באַוואָרעניש.

פאַראַן, קיין עין־הרע, קעז און פּוטער. איך לייג אייך אויס... איר וועט מיר, אם־ירצה־השם¹, אָפּגעבן...

און פּעסיע די שכנה רעדט נאָך לאַנג מיט דער מאַמען, און מיר ציט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קעלבל, צום קעלבל!... איך זאָל זיך נישט שעמען, וואָלט איך זיך צעוויינט...

— אַז דער טאַטע וועט דיך פרעגן, זאָלסטו זאָגן: אַ דאַנק גאָט!

אַזוי זאָגט מיר אָן די מאַמע, און מיין ברודער עליע גיט דאָס מיר צו פאַרשטיין אַ ביסל ברייטער:

— זאָלסט זיך נישט באַקלאָגן, נישט דערציילן קיין פּזמונות², נעכטיקע טעג. זאָלסט נאָר זאָגן: אַ דאַנק גאָט. דו הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

און מיין ברודער עליע פירט מיך אַריין אין קראַנקנס חדר³. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשלעך, פּודעלעך. סע שמעקט אַפּטייק. דאָס פענצטער איז צוגעמאַכט. לכבוד שבועות האָט מען אים צוגעקליבן דעם חדר מיט גרינס, אויף דער ערד איז אויסגעשפּרייט שמעקנדיק גראָז. דער טאַטע דערזעט מיך, רופט מיך צו זיך מיט אַ לאַנגן, דאַרן פינגער. מיין ברודער עליע שטופּט מיך אונטער. איך גיי צו צום טאַטן. איך האָב אים קוים דערקענט. דאָס פּנים ווי ליים. די גרויע האָר גלאַנצן, שטאַרצן איינציקווייז, ווי אַריינגעשטריכטע, פרעמדע האָר. די שוואַרצע אויגן זיצן טיף, ווי אַריינגעפּאַקטע, פרעמדע אויגן. די ציין ווען אים, ווי אַריינגעזעצטע, פרעמדע ציין. דער האַלדז איז אַזוי דין, אַז קוים וואָס דער קאָפּ האַלט זיך אויף אים. אַ גליק, וואָס ער קאָן נישט זיצן... מיט די ליפּן מאַכט ער עפּעס מאָדנע, ווי אַ מענטש, בשעת ער שווימט: מפּפּו!... ער לייגט אַרויף אויף מיין פּנים אַ הייסע האַנט מיט ביינערדיקע פינגער, דאָס פּנים מאַכט צ קרומען שמייכל, ווי אַ מת⁵.

אין דעם קומט אָן די מאַמע. נאָך איר דער דאָקטאָר, דער פריילעכער, שוואַרצער דאָקטאָר מיט די גרויסע וואָנצעס. ער באַגעגנט מיך, ווי אַן צלטן גוטן ברודער. ער איז מיך מכבד⁶ מיט אַ שנעל אין בייכל און מאַכט צום טאַטן פריילעך:

---

1 אם ירצה השם (מירצעשעם) — אַז גאָט וועט וועלן.
2 פּזמונות (פּיזמוינעס) — דאָ: אויסגעטראַכטע זאַכן.
3 חדר (כיידער) — דאָ: צימער.
5 מת (מעס) — געשטאָרבענער.
6 מכבד (מעכאַבעד) זיין — דאָ: געבן.

אזוי זאָגט די מאַמע צו דער גאַנצער כּנופיא¹ ווייבער, און צום שכנס ווייב, צו פּעסיען, זאָגט זי עקסטרא, שטילערהייט, בשעת פּעסיע שאָקלט מיטן קאָפּ:

— אַ שטאָט! עמעצער זאָל זיך אַפילו אַרומקוקן... דריי און צוואַנציק יאָר אָפּגעקלאַפּט ביים עמוד... דאָס געזונט אַוועקגעלייגט... איך וואָלט אים אפשר ראַטעווען — נישטאָ מיט וואָס... אַלץ פאַרקויפט... דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַשטעלט ביי אַ חזן... אַלץ צוליב אים. אַלץ צוליבן קראַנקן...

און אַזוי באַקלאָגט זיך די מאַמע פאַר איר שכנה פּעסיע, שטייענדיק אינדרויסן. איך דריי דעם קאָפּ אויף אַלע זייטן.

— וועמען זוכסטו? — מאַכט צו מיר די מאַמע.

— וועמען זוכט אַ קונדעס? דאָס קעלבל מן־הסתם ...

אַזוי זאָגט פּעסיע, אונזער שכנה, און מאַכט צו מיר מיט אַ מאָדנע פריינדשאַפט:

— ע ,יינגעלע! נישטאָ קיין קעלבל! געמוזט פאַרקויפן דאָס דעם קצב. אַ בריה האָט מען? געענוג, אַז מע דאַרף האָדעווען איין סקאָטינע³ — נאָך צוויי סקאָטינעס טראָגן אויפן קאָפּ!...

איז שוין ביי איר דאָס קעלבל, דאַנקען גאָט, אויך געוואָרן אַ סקאָטינע?...

אַ מאָדנע יידענע אָט די פּעסיע. אומעטום שטופּט זי אַריין איר נאָז. זי דאַרף וויסן, צי האָבן מיר אַ מילכיקע סעודה⁴!

— אַקעגן וואָס פרעגט איר דאָס? — פרעגט ביי איר די מאַמע.

— גלאַט אַזוי! — זאָגט פּעסיע, הייבט אויף די שאַל און שטופּט דער מאַמען אַ טעפּל מיט סמעטענע. די מאַמע שטופּט אָפּ דאָס טעפּל מיט ביידע הענט.

— גאָט איז מיט אייך, פּעסיע! וואָס טוט איר דאָס? וואָס זייגען מיר חלילה עפּעס וויים איך וועך? איר קענט מיך נישט?

— אדרבא , פאַרענטפערט זיך פּעסיע, — טאַקע ווייל איך קען אייך. דאָס בהמהלע, קיין עין־הרע נישט, האָט זיך די לעצטע צייט פאַררייכט.

---

1 כנופיא (קענופיע) — קאָמפּאַניע, גרופּע.
3 סקאָטינע — אַ בהמה (פון רוסיש).
4 סעודה (סודע) — אַ יום־טובדיק מאָלצייט.

אין שול זע איך מיין ברודער עליען. ווי קומט ער אהער? ער דאַוונט דאָך גאָר ביי די קצבים, דאָרט, וווּ דער טאַטע איז חזן! וואָס באַדייט עס?... מיין ברודער עליע רעדט עפּעס מיט הערש-בער דעם חזן. הערש-בער דער חזן איז נישט צופרידן. ער זאָגט:

— געדענק זשע, למען השם¹ תיכף נאָכן עסן!...

— קום! ווייסט זיך זען מיטן טאַטן! — אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע, און מיר גייען אַהיים אינצווייען. ער גייט און איך שפּרינג. איך לויף, איך פלי.

— האָב צייט! וואָס פליסטו אַזוי? — זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע און האַלט מיך צו. אים ווילט זיך, אפנים², מיט מיר אַ ביסל רעדן.

— דו ווייסט? דער טאַטע איז קראַנק, זייער-זייער קראַנק!... גאָט ווייסט, וואָס ס'וועט זיין מיט אים... מע דאַרף אים ראַטעווען, נישטאָ מיט וואָס... קיינער וויל נישט העלפן... און „הקדש"³ וויל די מאַמע אים נישט לאָזן בשום-אופן: זי וועט פריער שטאַרבן, זאָגט זי, איידער לאָזן אים אין הקדש!... שאַ, אָט גייט די מאַמע.

ז.

מיט אויסגעשטרעקטע הענט גייט אונדז די מאַמע אַנטקעגן, פאַלט מיר אויפן האַלדז, און איך פיל אויף מיינע באַקן אַ פרעמדע טרער. מיין ברודער עליע גייט צום קראַנקן טאַטן, און איך מיט דער מאַמען בלייבן שטיין אינדרויסן. מע האָט זיך אַרום אונדז אַרומגעשטעלט פון אַלע זייטן: אונדזער שכנם ווייב פעסיע די גראָבע, און איר טאָכטער מינדל, און איר שנור פערל, און נאָך צוויי ווייבלעך.

— איר האָט אַ גאַסט אויף שבועות? גאָט ליב אייך מיט אייער גאַסט! די מאַמע לאָזט אַראָפּ די געשוואָלענע אויגן.

— אַ גאַסט מישטיינסגעזאָגט, אַ קינד. געקומען געוואָר ווערן דעם קראַנקן טאַטן. פאָרט אַ קינד...

---

1 למען השם (לעמאַן האַשעם) — דאָ: אומבאַדינגט, נעוויס.
2 אפנים (אַפּאָנעם) — דאָ: זעט אויס.
3 הקדש (העקדעש) — אַן אָרט, וואו מען פלעגט אַמאָל האַלטן אָרעמע קראַנקע.

ה.

עס איז שוין באַלד דריי וואָכן, ווי איך בין ביי הערש־בער דעם חזן, און זינגען זינג איך כמעט גאָרנישט. איך האָב אַן אַנדער אַרבעט, איך טראָג זיך אַרום מיט זיין דאַבציען. דאַבציע איז אַ קינד אַ היקער. קיין צוויי יאָר אַלט, און פונדעסטוועגן איז זי, קיין עין־הרע, אַ שווערינקע, שווערער פון מיר. איך ריים מיר איין דאָס געזונט, זי טראָגנדיק. דאַבציע האָט מיך ליב. זי באַפּט מיך אַרום מיט אירע דאַרע הענטלעך און טשעפּעט זיך אַן מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיך „קיקאַ". וואָס עפּעס קיקאַ, וויים איך נישט. דאַבציע האָט מיך ליב. לאָזט מיך נישט שלאָפן גאַנצע נעכט. „קיקאַ, קי!" — דאָס הייסט איך זאָל זי וויגן. דאַבציע האָט מיך ליב. אַז איך עס, רייסט זי ביי מיר פון מויל: „קיקאַ, פּי!" — דאָס הייסט: גיב דאָס מיר!... עס ציט מיך אַהיים. דאָס עסן איז דאָ איך נישט אַזוי אַי־אַי־אַי...

יום־טוב, שבועות[1] אויפדערנאַכט. עס ווילט זיך גיין אינדרויסן זען, ווי דער הימל שפּאַלט זיך. דאַבציע לאָזט נישט. דאַבציע האָט מיך ליב: „קיקאַ, קי!" איך זאָל זי וויגן. איך וויג זי און וויג און ווער אַנטשלאָפן. און עס קומט צו מיר אַ גאַסט — מעני דעם שכנס קעלבל, קוקט אויף מיר מיט אויגן, ווי אַ בר־דעת[2], און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזן זיך גיין באַרג־אַראָפּ, צום טייך. נישט לאַנג געטראַכט, פאַרקאַטשע איך די הייזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טייך. איך שווים, און מעני שווימט מיר נאָך. אויף יענער זייט איז גוט. נישטאָ קיין חזן, נישטאָ קיין דאַבציע, נישטאָ קיין קראַנקער טאַטע... איך כאַפּ זיך אויף — ס'איז גאָר אַ חלום.

אַנטלויפן! אַנטלויפן! וויאַזוי אַנטלויפט מען? וווהין? אַהיים, געוויינטלעך. הערש־בער דער חזן איז שוין אָבער אויפגעשטאַנען פריער פון מיר. ער האָט אַ גרויסן קאַמערטאָן[3], פּרוווט ער אים מיט די ציין, טראָגט צו צום אויער. ער הייסט מיר זיך אָנטאָן אויף גיך און גיין מיט אים אין שול. מע וועט היינט צו מוסף[4] זאָגן „אַן אויסגעשטעלטע זאַך".

---

1 שבועות (שאָוואועס). עס איז נעווען אַמאָל אַזאַ גלייבונג, אַז שבועות ביי־נאַכט שפּאַלט זיך דער־הימל, און אַז עמעצער זעט עס און ער זאָגט אַרויס אין דער צייט עפּעס אַ וואונטש — ווערט עס פאַרווירקלעכט.

2 בר־דעת (באַר דאַס) — אַ פאַרשטענדיק באַשעפעניש.

3 קאַמערטאָן — אַן אינסטרומענט צו געבן אַ טאָן ביים זינגען.

4 מוסף (מוסעף) — טייל פון דאַווענען.

און וואָס די וועלט קערט זיך נאָך נישט איבער. ווײ! ווײ! ווען חלילה¹, די שעה זאָל גאָר נישט זײַן, עס קערט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דערמלט זײַן מיט מענין, מיטן שכנס קעלבל? אַ שטומע צונג!...

— אַט זײַנען מיר געקומען! — מאַכט צו מיר מײַן ברודער עליע, וואָס ווערט צו מיר אַלע מינוט מער צוגעלאָזט און פֿרײַנדלעך.

הערש־בער דער חזן איז אַ ייִד אַ מנגן². דאָס הייסט, ער אַליין קען נישט זינגען: ער האָט געבעך קיין קול נישט. אַזוי האָב איך געהערט פֿון מאַמען. נאָר ער פֿאַרשטייט נגינה³. און זינגערלעך האָט ער אַ שטיקלעך פּופּצן, און איז אַ בייזער מענטש — סכּנות⁴! ער פֿאַרהערט מיך זינגען. איך זאָג אים אַ „מגן־אָבות"⁵ מיט אַ דריידל, ער גלעט מיך און זאָגט מײַן ברודער, אַז איך האָב אַ „סאָפּראַנאָ". מײַן ברודער זאָגט, אַז נישט נאָר אַ סאָפּראַנאָ, נאָר אַ סאָפּראַנאָ שעבעסאָפּראַנאָ!... מײַן ברודער עליע דינגט זיך מיט אים, נעמט אַן אויפֿגאָב און זאָגט מיר, אַז איך בלײַב שוין דאָ, בײַ רב הערש־בער דעם חזן. איך זאָל אים פֿאָלגן, זאָגט ער, און איך זאָל נישט בענקען!...

אים איז גרינג צו זאָגן, איך זאָל נישט בענקען! וויאַזוי זאָל איך נישט בענקען זומער־לעבן? די זון באַקט, דער הימל איז ווי אַ קרישטאָל, די בלאָטע איז שוין לאַנג אויסגעטריקנט. אינדרויסן בײַ אונדז נעבן שטוב ליגן קלעצער. נישט אונדזערע, דאָס איז יאָסיע דעם נגידס קלעצער. ער קלײַבט זיך בויען אַ שטוב, האָט ער צוגעגרייט קלעצער, האָט ער נישט ווו זיי אַנצוליגן, האָט ער זיי אָפּגעוואָרפֿן נעבן אונדז. לאַנג לעבן זאָל ער, יאָסיע דער נגיד! וואָרעם פֿון די קלעצער קאָן מען מאַכן אַ „קרעפּאָסט"⁶, און צווישן די קלעצער וואַקסן שטעכלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכלקעס זײַנען גוט אויך צו שטעכן, און די קריגעלעך בלאָזט מען אָן און מע טוט זיי אַ קנאַק אָן שטערן — פּלאַצן זיי.

מיר איז גוט. מענין, אונדזער שכנס קעלבל, איז אויך גוט. איך און מעני זײַנען די איינציקע באַלעבאַטים אַט דאָ, „אינעווייניק אינדרויסן", און וויאַזוי זאָל איך נישט בענקען נאָך מענין, אונדזער שכנס קעלבל?...

---

1 חלילה (כאַלילע) — נאָט זאָל היטן.
2 מנגן (מענאַגן) — אַ זינגער.
3 נגינה (נעגינע) — זינגען, מוזיק.
4 סכּנות (סאַקאָנעס) — דאָ: געפֿערלעך.
5 מגן אָבות (מאָגען אָוועס) — אַ תּפֿילה.
6 קרעפּאָסט — אַ פֿעסטונג (פֿון רוסיש).

ד.

— וואס טוט מען ווייטער?

אזוי זאגט די מאמע צו מיין ברודער עליע איינמאל אין א פרימארגן און באטראכט מיט א געקנייטשטן שטערן די ליידיקע פיר ווענט. איך און מיין ברודער עליע העלפן איר באקוקן די פיר ווענט. מיין ברודער עליע קוקט אויף מיר פארזארגט און מיט רחמנות.

— גיי אינדרויסן! — מאכט ער צו מיר שטרענג. — מיר דארפן דא עפעס רעדן...

אויף איין פוס שפרינג איך ארויס אינדרויסן ארויס — און, פארשטייט זיך, גלייך צום שכנס קעלבל.

די לעצטע צייט האט זיך „מעני" געגעבן א הייב אויף די פיסלעך: קיין עין־הרע אויסגעוואקסן; געווארן שיין, דאס שווארצע מארדעלע חנעוו־דיק; די קיילעכדיקע אויגן קלוג, מיט פארשטאנד, ווי א מענטש; קוקט ארויס, מע זאל דעם עפעס געבן אין מויל אריין; האט ליב, אז מע קראצט דאס מיט צוויי פינגער אונטערן העלדזל.

— שוין? דו האסט זיך שוין ווידער צונויפגעקאמפאניעט מיטן קעלבל? קאנסט זיך גארנישט צעשיידן מיט דיין טייערן חבר.

אזוי זאגט צו מיר מיין ברודער עליע שוין אן קללות און נעמט מיך פאר א האנט און זאגט, אז ער גייט מיט מיר צו הערש־בער דעם חזן. ביי הערש־בער דעם חזן, זאגט ער, וועט מיר זיין גוט, ערשטנס, זאגט ער, וועל איך האבן וואס צו עסן. אינדערהיים איז נישט גוט, זאגט ער; דער טאטע, זאגט ער, איז קראנק, מע דארף אים, זאגט ער, ראטעווען. מיר ראטעווען אים, זאגט ער, ווי ווייט מיר קאנען. און מיין ברודער עליע צעשפיליעט די קאפאטע און ווייזט מיר אויף זיין זשילעט:

— אט האב איך געהאט א זייגער, א מתנה פון מיין מחותן, האב איך אים פארקויפט. דער מחותן זאל וויסן, וואלט זיך געטאן חושך, די וועלט וואלט זיך איבערגעקערט!...

איך דאנק און לויב גאט, וואס זיין מחותן ווייסט נישט פונעם זייגער

---

1 קיין עין־הרע (איין האָרע) — קיין בייז אויג זאָל נישט שאטן.

2 חנעוודיק (כיינעוודיק) — שיין.

3 מחותן (מעכוטן) — דאָ: דער כלהס פאטער.

4 זיך טאָן חושך (כוישעך) — דאָ: ווערן א סקאנדאל.

בנים[1], אויך סטאליערס, און מע האט געגעבן א נעם אונדזער גלעזערנע שאפע, טאקע נאר ווי דער רוח דעם מלמד[2]; פריער איז געגאנגען נחמן, נאכדעם ביידע בנים, הינטן — איך. דער פאטער האט געקאמאנדעוועט: „קאפל, אן א זייט! מענדל, רעכטס! קאפל, לויף נישט! מענדל האלט!" איך האב זיי געהאלפן נאכטאנצן.

די מאמע און מיין ברודער עליע האבן נישט געוואלט העלפן. זיי זיינען געשטאנען, געקוקט אויף דער ליידיקער וואנט, וואס איז געווען באדעקט מיט שפינוועבס, און האבן געוויינט... אן אקציע[3] מיט די צווי — נאר זיי וויינען!...

פלוצעם — טראך! סאמע ביי דער טיר האט געפלאצט דאס גלאז, און דער סטאליער מיט די בנים האבן גענומען זידלען זיך, ארויפלייגן איינס אויף דאס אנדערע די באד: „א ריר פון א בלייענעם פויגל!" „בערישע פיס!" „דער רוח כאפט אים אוועק!" „ברעך דעם קאפ, צו אלדי שווארצע יאר!"...

— וואס איז דארטן? — הערט זיך א הייזעריק קול פונעם קראנקנס אלקער.

— גארנישט! — ענטפערט די מאמע און ווישט די אויגן.

די בעסטע שמחה פון אלע שמחות איז געווען ביי מיר, אז ס'איז געקומען צו מיין ברודער עליעס קאנאפקע און צו מיין בעטל.

אפגעהאנדלט די קאנאפע מיטן בעטל האט חנה די יידענע.

איידער חנה האט דאס מעבל אפגעקויפט, האט זי די מאמע נישט צוגעלאזט ארייננקוקן אינעווייניק אין תוך[4] אריין: „אט דאס, וואס איר זעט, דאס קאנט איר האנדלען; קוקן איז נישטא וואס!"

אויסגעבעט אויף דער ערד, האבן מיר זיך אויסגעצויגן ביידע, איך און מיין ברודער עליע, ווי די גראפן, צוגעדעקט זיך ביידע מיט איין קאלדרע (זייגע האט מען פארקויפט), און ס'איז מיר געווען זייער איינגענעם צו הערן פון מיין עלטערן ברודער, אז אויף דער ערד צו שלאפן איז גאר נישט אזוי שלעכט.

איך ווארט אפ, ביז ער ווערט אנטשלאפן, דעמלט נעם איך זיך קאטשען איבער דער גאנצער ערד. פלאץ איז היינט דא גענוג. א פעלד, א פארגעניגן, א גן־עדן!...

---

1 בנים (באָנים) — זין, גרויסע יונגען.

2 נעמען, ווי דער רוח דעם מלמד — א גלייכווערטל. באטייט: נעמען א טראג אוועק גיך און מיטאמאל.

3 אן אקציע — דא געמיינט: א מאדנע געשיכטע.

4 תוך (טאָך) — אינהאלט, דאס וויכטיקסטע.

די מאמע פייערט און קאכט, ווײַנט זיך אויס, ווישט אויס די אויגן און בעט זיך באלד איבער. אזוי איז געווען אויך מיט די ספרים, מיט די צוויי געגילדטע בעכערלעך, מיט איר זיידן מלבושי[2] און מיט אלע איבעריקע זאכן, וואס זיינען פארקויפט געווארן ביי אונדז איינציקווייז, און אלעמאל אן אנדער קונהי[3].

ג.

פון די אלע זאכן, וואס מיר האבן אויספארקויפט פון שטוב, האט מיר קיינע פון זיי נישט צוגעשטעלט אזויפיל פארגעניגן, ווי די גלעזערנע שאפע.

ערשטנס, וואס הייסט מע וועט זי צונעמען? מיר האט זיך תמיד גע־דאכט, אז אונדזער גלעזערנע שאפע איז צונויפגעוואקסן מיט דער וואנט. — וויאזוי וועט מען זי נעמען? צווייטנס, ווו וועט די מאמע פארשליסן דאס ברויט, מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלייענע לעפל און גאפלען (צוויי זילבערנע לעפל און איין גאפל א זילבערנעם האבן מיר געהאט, האט זיי די מאמע שוין לאנג פארקויפט), און ווו וועלן מיר האלטן פסח די מצה? — די געדאנקען זיינען מיר געקומען אויפן קאפ בשעת נחמן דער סטאליער איז געשטאנען און געמאסטן די שאפע מיט זיין גרויסן רויטן נאגל פונעם גראבן פינגער פון דער אויסגעשמירטער האנט. ער האט אליין געדרונגען, אז די שאפע וועט נישט ארויס פון דער טיר. א סימן: אט האט איר אייך די בהמה פון דער שאפע און אט האט איר די טיר — אסורי[4] איבער זי וועט ארויס!

— וויאזוי זשע איז זי אריין? — פרעגט אים מיין ברודער עליע.

— גיי פרעג זי! — ענטפערט אים נחמן מיט כעס. —איך ווייס, ווי־אזוי זי איז אריין? מע האט זי אריינגעטראגן, איז זי אריין!...

איין מינוט איז געווען אזעלכע, וואס איך האב מורא געהאט פאר דער שאפע. דאס הייסט, איך האב געמיינט, זי בלייבט ביי אונדז. עס האט אבער לאנג נישט גענומען, און נחמן דער סטאליער איז געקומען מיט זיינע צוויי

---

2 מלבוש (מאלבעש) — קלייד.
3 קונה (קוינע) — קויפער, קליענט.
4 אסור (אָסער) — דא געמיינט: ס׳איז אויסנעשלאסן, אוממעגלעך.

ב.

בלאָטע! דער טאַטע וועט מיר נישט „געבן" גאָרנישט. דער טאַטע איז קראַנק. ער דאַוונט שוין נישט פאַרן עמוד פון שמחה־תורה אָן. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס גייט צו אונדז דער שוואַרצער דאָקטאָר, א גראָבער, מיט שוואַרצע וואָנצעס און מיט לאַבנדיקע אויגן — א פריילעכער דאָקטאָר. מיך רופט ער „פּופּיק" און שנעלט מיך מיט די פינגער אין בייכל אַריין. ער זאָגט אָן אַלעמאָל דער מאַמען, מע זאָל מיך נישט שטאָפּן מיט קיין קאַרטאָפּליעס, און דעם קראַנקן זאָל מען געבן נאָר בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן. די מאַמע הערט אים אויס, און אַז ער גייט אַוועק, באַהאַלט זי דאָס פּנים אין פאַרטעך און די אַקסלען טרייסלען זיך ביי איר... נאָכדעם ווישט זי אויס די אויגן, רופט אָפּ מיין ברודער עליע אויף א זייט, און מע בודעט[2] זיך שטילערהייט. וואָס זיי רעדן — ווייס איך נישט. נאָר מיר דאַכט, זיי קריגן זיך. די מאַמע שיקט אים ערגעץ, ער וויל נישט גיין. ער זאָגט צו איר:

— איידער אָנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער גיין אין דער ערד אַריין!... איך וועל בעסער שטאַרבן היינטיקן טאָג!...

— ביים דיר אָפּ די צונג, וואָס רעדסטו!?

אַזוי ענטפערט אים די מאַמע שטיל, ציפּעט צונויף די ציין, מאַכט צו אים מיט די הענט. זי ווערט אָבער באַלד ווייך און מאַכט צו אים:

— וואָס זאָל איך טאָן, מיין זון, א רחמנות אויפן טאַטן... מע מוז דאָך אים ראַטעווען!...

— פאַרקויפט מען עפּעס, — זאָגט מיין ברודער עליע און באַפּט א קוק אויף דער גלעזערנער שאַפע. און די מאַמע קוקט אויך אויף דער זילבער שאַפע, ווישט די אויגן און זאָגט שטיל:

— וואָס זאָל איך פאַרקויפן? די נשמה? שוין נישטאָ וואָס צו פאַרקויפן. בײדן די לײדיקע שאַפע?

— פאַרוואָס נישט? — זאָגט איר מיין ברודער עליע.

— רוצח![3] — ענטפערט אים די מאַמע מיט רויטע אויגן. — פונוואַנען האָבן זיך צו מיר גענומען אַזעלכע רוצחים קינדער?!

---

2 סודעט (סוידעט) זיך — זאָגט א סעקרעט.

3 רוצח (ראָצייעך) — מערדער. דאָ: א בייזער.

פיל, וויפל איך האב געקאנט, — און עס האט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך וואקס אין דער הייך, און עס ציט מיך ארויף־ארויף, אין דער טיפער־טיפער בלויער יארמלקע ארײַן, דארט ווו די שיטערע רויכיקע וואלקנס שוועבן, דארט ווו די ווייסע פויגלען טוקן זיך, באַווייזן זיך און ווערן פאַרשוונדן מיט א קוויטש און מיט א צוויטשער, און עס רייסט זיך ארויס פון מיין אנגעפילטער ברוסט, פון מיין ווײסן, א מין געזאַנג, נאך שענער ווי יום־טוב מיטן טאטן ביים עמודי, א געזאנג פון ווערטער.

אט אזוי האט ארויסגעוויזן זיין צופרידנקייט מיטן ערשטן פרילינגס־טאג פייסי דעם חזנס יינגל. גאנץ אנדערש האט דאס אויסגעדריקט מעני, דעם שכנס קעלבל.

מעני, דעם שכנס קעלבל, האט קודםי ארײַנגעשטעקט די שווארצע נאסע מאָרדע אין מיסט ארײַן, א שאר געטאן מיטן פאדערשטן פיסל די ערד אונטער זיך א מאל דריי, פארריסן דעם עק, אויפגעשפרונגען נאכדעם אויף אלע פיר און ארויסגעלאזט א דומפיקן „מע!" דאס האט מיר אויסגעוויזן אזוי קאמיש, אז איך האב זיך געמוזט צולאכן און נאכמאכן פונקט דעם אייגענעם „מע" מיטן זעלביקן נוסחי, וואס מעני. מען איז דאס, ווייזט אויס, געפעלן, ווארעס עס האט האט לאנג נישט גענומען, האט דאס קעלבל איבערגעחזרט דאס אייגענע נאך א מאל, מיטן זעלביקן נוסח און מיטן זעלבן שפרונג. זעלבסטפארשטענדלעך, אז איך האב דאס באלד נאכגעטאן מיט אלע פיטשעווקעסי, מיטן קול און מיטן שפרונג. אזוי עטלעכע מאל: איך א שפרונג, דאס קעלבל א שפרונג; דאס קעלבל א „מע" איך א „מע". ווער ווייסט, ביזוואנען דאס שפיל וואלט זיך אזוי געצויגן, ווען נישט א שנײַד פון מיין עלטערן ברודער עליע מיט אלע זיינע פינף פינגער:

— איינגעזונקען זאלסטו ווערן! א בחור'ל פון כמעט ניין יאר שטעלט זיך אוועק טאנצן מיט א קעלבל!... אין שטוב ארײַן גיי, דו הולטיי איינער!... דער טאטע וועט דיר שוין געבן!...

---

2 עמוד (אָמעד) — דאָס אָרט, וואו עס דאַוונט דער חזן.

3 קודם (קוידעם) — צוערשט.

4 נוסח (נוסעד) — שטיינער, מאָדע, אופן.

5 מיט אלע פּיטשעווקעס — מיט אלע פרטים (פּראָטים), אקוראט.

איך און מײַני האָבן זיך גענומען אויסדריקן אונדזער צופרידנקייט

היינט איז יום־טוב — מע טאָר נישט וויינען!

א.

איך גיי מיט אייך אין געוועט, אויף וויפל איר ווילט, אַז קיינער אין דער וועלט איז נישט געווען אַזוי צופרידן מיטן ווארעמען ליכטיקן נאָך־פּסח, ווי איך, פּייסי דעם חזנס יינגל, מאָטל, און דעם שכנס קעלבל, וואָס מע ריפט עס „מעני" (דאָס האָב איך, מאָטל, דעם אַ נאָמען געגעבן „מעני").

ביידע גלייך האָבן מיר דערפילט די ערשטע שטראַלן פון דער ווארע־מער זון אינעם ערשטן ווארעמען נאָך־פּסחדיקן טאָג; ביידע גלייך האָבן מיר דערשמעקט דעם ריח פונעם ערשטן גרינעם גרעזעלע, וואָס קריכט, שפּראָצט ארויס פון דער נאַר־וואָס אָפּגעדעקטער ערד; און ביידע גלייך זיינען מיר ארויסגעקראָכן פונעם פינצטערן ענגשאַפט צו מקבל־פּנים[1] זיין דעם ערשטן זיסן, ליכטיקן, ווארעמען פרילינגס־מאָרגן.

איך, פּייסי דעם חזנס יינגל, ־מאָטל, בין ארויס פון אַ טוואָן[2], פון אַ קאַלטן נאַסלעכן קעלער, וואָס שמעקט מיט זויער־טייג און מיט רפואות פון דער אַפּטייק; און מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט מען ארויסגעלאָזט נאָך פון אַן ערגערן עיפּושי[4]: פון אַ קליין, פינצטער, בלאָטיק, פאַרפּאַסקודיקט שטעלעכל מיט אויסגעקרימטע צעפליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט אריין אַהין דער שניי און זומער שמייסט אריין דער רעגן.

ארויסגעכאַפּט זיך אויף גאָטס פרייער ליכטיקער וועלט, האָבן מיר ביידע, איך און מעני, זיך גענומען אויסדריקן אונדזער צופרידנקייט. איך, פּייסי דעם חזנס יינגל, האָב אויפגעהויבן ביידע הענט ארויף, אויפגע־עפנט דאָס מויל און אריינגעצויגן אין זיך די פרישע ווארעמע לופט אַזוי

---

1 מקבל פּנים (מעקאַבל פּאָנים) זיין — באַגעגענען גוט, באַגריסן.
2 אַ טוואָן — אַ נעץ, אַ פייכט אָרט.
4 עיפּוש (איפּעש) — דאָ: אַן אָרט מיט אַ שלעכטן ריח.

שלום-עליכם

(שלום ראבינאוויטש)

געבוירן אין פערעיאסלאוו דעם 2 מערץ 1859,

געשטארבן אין ניו-יארק דעם 13 מאי 1916.

באַארבעטונג פֿון טעקסט און דערקלערונגען –
פֿון
ש. פערדמאַן

צייכענונגען
פֿון
הערשל אינגער.

דאָס בוך איז געדרוקט געוואָרן צום
הונדערטסטן געבורטסטאָג פון
שלום־עליכם.

אַ מתנה
פון פאַרוואַלטונגס־מיטגליד
לואיס און אַדעלאַ
ראָזענבערג

געווידמעט זייער ערשטן אוראייניקל
פּייוול יצחק סיעגאַל

שלום-עליכם

מאָטל פּייסי דעם חזנס

געקירצט און באַארבעט פאַר דער שול

מעקסיקע, ד. פ.

1959

ארויסגעגעבן דורך דער יידישער שול אין מעקסיקע